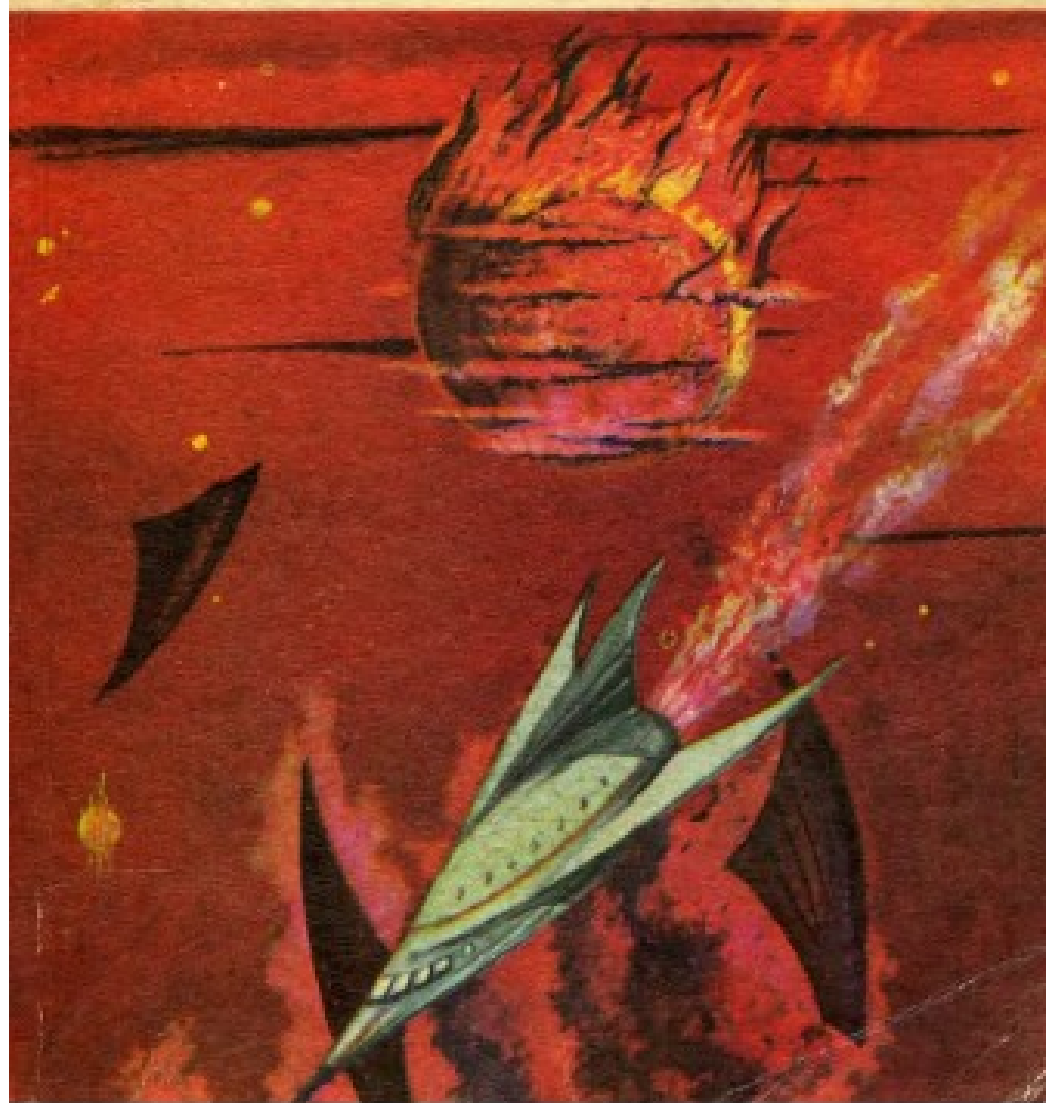

odiseea marțiană
maestrii anticipației
clasice

Odiseea marțiană

ANTOLOGIE ALCĂTUITĂ ȘI COMENTATĂ DE
ION HOBANA

BALONUL

De curând, două insuccese categorice - acela al domnului Henson și acela al lui sir George Cayley - au slăbit cu mult interesul publicului în ceea ce privește navigația aeriană. Proiectul domnului Henson (proiect care la început a fost considerat chiar și de către oamenii de știință ca fiind realizabil) era întemeiat pe principiul unui plan înclinat, pornind de la o înălțime anumită cu ajutorul unei forțe dinafară, exercitată și continuată prin rotirea unor palete propulsoare, semănând ca formă și ca număr cu aripile unei mori de vânt. Dar în toate experiențele făcute cu modelele la „Adelaide Gallery”, s-a găsit că mișcarea acestor palete nu numai că nu făcea să înainteze mașina, dar chiar o împiedica să zboare. Singura forță propulsoare care a luat naștere a fost impulsul dobândit din coborârea pe un plan înclinat, și acest impuls împingea mașina mult mai departe atunci când paletele erau nemișcate decât atunci când erau în funcțiune, fapt care dovedește cu prisosință inutilitatea lor. Și în lipsa forței propulsoare, care este și forța de sustentație, întregul aparat trebuia să coboare. Faptul acesta l-a îndemnat pe sir George Cayley să se mărginească numai la un propulsor pe care să-l adapteze la un aparat având prin el însuși o forță de sustentație, adică la un balon. Totuși, ideea lui sir George Cayley nu era nouă sau originală decât în ce privește aplicația ei practică. El a prezentat la In-Ut tul politehnic un model de invenție proprie. Principiul sau puterea propulsoare era aici de asemenea aplicată la suprafețe decupate sau palete puse în mișcare. Aceste palete, patru la număr, s-a văzut însă că nu erau în stare să mi te balonul sau să ajute la forța lui ascendentă. Întregul proiect a dat astfel greș.

Atunci, domnul Monek Mason (a cărui călătorie de la Dover la Weilburg în balonul „Nassau” a stârnit o atât de mare senzație în 1837) s-a gândit să întrebuinteze principiul șurubului lui Arhimede, în scopul propulsiunii în aer, punând, cu drept cuvânt, nereușita proiectului domnului Henson, cât și a celui prezentat

de sir George Cayley, în seama discontinuității paletelor separate. El a făcut cea dintâi experiență publică la „Willis's Rooms”, dar mai târziu și-a mutat modelul la „Adelaide Gallery”.

Ca și balonul lui George Cayley, aparatul domnului Monck Mason era tot un elipsoid. Lungimea lui era de treisprezece picioare și șase țoi, iar înălțimea de șase picioare și opt țoi. Conținea cam trei sute douăzeci de picioare cubice de gaz, care, dacă era hidrogen pur, putea susține douăzeci și unu de pfunzi îndată după ce s-a procedat la umflare și mai înainte de a se altera gazul sau de a se pierde. Greutatea întregii mașini și a aparatului era de șaptesprezece pfunzi; rămânea deci liberă o capacitate de susținere de aproape patru pfunzi. Sub partea centrală a balonului era un cadru de lemn ușor cam de nouă picioare lungime, legat de balon cu un fileu, așa cum se obișnuiește. De acest cadru era atârnat un coș de răchită sau o nacelă.

Șurubul constă dintr-un ax alcătuit dâfrtr-un tub gol de alamă de optsprezece țoi lungime, prin care, pe o semi- spirală înclinată la cinsprezece grade, trec mai multe sârme de oțel, așezate radial, lungi de două picioare și ieșind astfel în afară cu câte un picior în fiecare parte. Aceste sârme radiale sunt legate între ele la capetele din afară prin două benzi de sârmă turtită, totul alcătuiind în felul acesta cadrul șurubului, care e completat cu un înveliș de mătase impregnată cu ulei, tăiată în clini și întinsă în așa fel ca să prezinte o suprafață aproape uniformă. La fiecare capăt al axului său, șurubul acesta e susținut de suporti din tuburi goale de alamă, ce coboară din cerc. În partea de jos a acestor tuburi sunt găuri în care se învârtesc pivoții axului. De la capătul axului, care e mai apropiat de nacelă, pornește o săgeată de oțel, făcând legătura între șurub și pinionul unei piese de la un mecanism cu resort, instalat în nacelă. Prin remontarea acestui resort, șurubul e în- vârtit cu o mare viteză, transmițând o mișcare de înaintare întregului aparat. Cu ajutorul cârmei, aparatul putea fi îndreptat cu ușurință în orice direcție. Resortul era foarte puternic față de dimensiunile lui, fiind în stare să ridice patruzeci și cinci de pfunzi, adică era montat pe un tambur cu diametrul de patru țoi, după prima rotație, și crescând treptat pe măsură ce era învârtit. Cântărea în total opt pfunzi și șase uncii. Cârma era o construcție ușoară de trestie acoperită cu mătase, având

oarecum forma unei rachete, și aproximativ trei picioare lungime și unul lățime» Greutatea era cam de două uncii: Putea să stea vertical sau să fie întoarsă în sus sau în jos, la dreapta sau la stânga, și în felul acesta dădea puțința aeronautului să mute rezistența aerului care se producea într-o poziție înclinată, trecându-l în partea în care voia să acționeze: astfel dirija balonul în direcția opusă.

Modelul acesta (pe care din lipsă de timp am fost nevoit să-l descriu în chip sumar) a fost experimentat la „Adelaide Gallery”, unde a atins o viteză de cinci mile pe oră; cu toate că, lucru de neînțeles, a stârnit prea puțin interes în comparație cu aparatul anterior – atât de complicat— al domnului Henson, lumea fiind deprinsă să disprețuiască orice lucru ce-i pare prea simplu. Se socotea îndeobște că pentru a înfăptui marele deziderat al navigației aeriene ar trebui să se folosească într-un mod foarte complicat cine știe ce principii de dinamică, de o profunzime puțin obișnuită.

Cu toate acestea, domnul Mason a fost atât de încântat de ultimul succes al invenției sale, încât s-a hotărât să construiască îndată, dacă-i va fi cu puțință, un balon de o destul de mare capacitate, pentru a lămuri problema printr-o călătorie de oarecare durată – scopul inițial fiind să treacă peste Canalul Mânecii, așa cum făcuse mai înainte cu balonul „Nassau4”. Pentru a-și duce la bun sfârșit planurile, el a cerut și a obținut patronajul lui sir Everard Bringhurst și al domnului Osborne, persoane bine cunoscute pentru cunoștințele lor științifice și mai ales pentru interesul pe care l-au arătat progreselor aerostaticii. La cererea domnului Osborne, proiectul a fost ținut cât se poate de secret față de public, singurele persoane cărora le-a fost încredințat fiind cele angajate îndată pentru realizarea aparatului, care a fost construit (sub supravegherea domnului Mason, a domnului Holland, a lui sir Everard Bringhurst și a domnului Osborne) la reședința acestuia din urmă, în apropiere de Penstruthal, în Țara Galilor. Domnului Henson, care era însoțit de prietenul său, domnul Ainsworth, i s-a îngăduit să vadă balonul sâmbăta trecută, când cei doi au făcut ultimele pregătiri ca să ia și dâșii parte la aventură. Nu suntem informați din ce pricină au fost angajați și cei doi marinari, dar în decurs de o zi, două, vom fi în măsură să dăm cititorilor noștri cele mai mici amănunte cu privire la călătoria aceasta

nemaiauzită.

Balonul este confecționat din mătase și lăcuit cu cauciuc lichid. Dimensiunile lui sunt uriașe, conținând mai mult decât 40.000 de picioare cubice de gaz; deoarece în locul hidrogenului, care e mai costisitor și mai greu de mânuit, s-a folosit gazul aerian, forța de sustentație a aparatului, atunci când e complet umflat și jndată după ce a fost umflat, nu e mai mare de 2.500 de pfunzi. Gazul aerian nu numai că e mai ieftin, dar e și ușor de procurat și de folosit. Întrebuințarea lui la nevoile navigației aeriene se datorește domnului Charles Greene. Până la descoperirea lui, procedeul umflării balonului nu numai că era din cale-afară de scump, dar mai era și nesigur. Adesea au fost pierdute două și chiar trei zile în încercări neizbutite de a procura o cantitate îndestulătoare de hidrogen pentru a umple un balon. Aceasta din pricină că gazul, prin extrema lui subtilitate și prin afinitatea lui cu atmosfera înconjurătoare, are tendința de a ieși prin pereții aerostatului. Într-un balon destul de bine construit ca să rețină conținutul de gaz aerian nealterat, atât în privința calității, cât și a cantității, timp de șase luni, o cantitate egală de hidrogen nu se poate conserva în aceeași stare de puritate nici șase săptămâni.

Forța de sustentație fiind, evaluată la 2.500 de pfunzi și greutatea aeronauților ridicându-se abia la 1.200, rămânea o diferență de 1.300 pfunzi, din care 1.200 reprezintă lestul, pus în saci de felurite mărimi și având pe fiecare din ei însemnată greutatea corespunzătoare și frânghiile, barometrele, telescoapele, lăzile cu provizii pentru două săptămâni, butoaiele cu apă, hainele, valizele și alte lucruri trebuincioase, printre care un ibric de cafea care fierbe în var nestins, pentru a înlocui focul, dacă s-ar fi găsit cu cale să se ia această măsură de prevedere. Toate acestea, cu excepția lestului și a unor mărunțișuri, erau agățate de inelul balonului, sus, deasupra capului. Nacela e cu mult mai mică și mai ușoară față de cea agățată de model. E formată dintr-un coș ușor de răchită și e uimitor de rezistentă pentru un lucru aparent atât'de gingaș. Cadrul ei are o adâncime de aproximativ patru picioare. Cârma e de asemeni mult mai mare decât aceea a modelului. Șurubul elicei e cu mult mai mic. Balonul· mai este prevăzut și cu o gheară de pisică și o ghidropă, aceasta din urmă fiind de cea mai mare însemnătate. Câteva cuvinte ca deslușire, vor fi

necesare pentru cititorii noștri care nu sunt la curent cu amănuntele aerostaticii.

De îndată ce balonul părăsește pământul, el este influențat de anumite împrejurări care tind să creeze o diferență în greutatea lui, sporind sau scăzând forța sa ascensională. De pildă, se poate întâmpla ca pe învelitoarea de mătase a balonului să se depună o cantitate de rouă care să atingă o greutate de câteva sute de pfunzi. În cazul acesta trebuie aruncat lest, pentru ca nu cumva aparatul să coboare. După ce lestul a fost azvârlit și razele calde ale soarelui au uscat roua și au mărit totodată forța de expansiune a gazului în învelitoare, întregul aparat se va înălța din nou cu mare iuțeală. Pentru a încetini această ascensiune, singurul mijloc este (sau mai bine zis era, până când domnul Greene a inventat ghidropa) să se evacueze gazul printr-o supapă; dar orice pierdere de gaz înseamnă o pierdere proporțională de forță ascensională; așadar, cu această metodă, într-un răstimp destul de scurt, balonul cel mai bine construit își va consuma neapărat toată forța ascensională și va coborî ia pământ. Acesta era marele obstacol la călătoriile de durată*

Ghidropa înlătura piedicile în felul cel mai simplu cu putință. Este vorba de o simplă frânghie foarte lungă, care e lăsată să atârne din nacelă, ceea ce are drept urmare că împiedică balonul să-și schimbe în mod sensibil nivelul. Dacă, de pildă, s-ar depune umezeală pe mătase, și, prin urmare, aparatul ar începe să coboare, nu va fi nevoie să se arunce lest pentru a face față creșterii în greutate, fiindcă ea este remediată sau compensată într-o măsură corespunzătoare prin lăsarea la pământ a capătului de frânghie atât cât este nevoie. Dacă, pe de altă parte, unele împrejurări ar pricinui o neprevăzută pierdere de greutate, urmată de o înălțare, această pierdere este imediat compensată de greutatea sporită a frânghiei ridicate de la pământ. În felul acesta, balonul nu poate nici să coboare, nici să se înalțe decât în limite foarte restrânse și mijloacele sale, atât în ce privește gazul, cât și lestul, rămân, oarecum, neștirbite. Când se trece peste o întindere de apă, e nevoie să se folosească butoiașe de aramă sau de lemn, pline cu un lest lichid mai ușor decât apa. Plutind pe apă, ele fac același serviciu ca și frânghia pe pământ. Un alt folos însemnat adus de ghidropă este acela de a indica direcția balonului. Frânghia se târăște fie pe sol, fie în mare, pe când balonul e

liber; prin urmare, de câte ori e în mișcare, balonul o ia înainte. Comparând deci, cu ajutorul unei busole, pozițiile relative ale celor două obiecte, se va găsi întotdeauna direcția. Tot astfel, unghiul format de frânghie cu axul vertical al aparatului indică viteza. Când nu există niciun unghi, cu alte cuvinte când frânghia atârna vertical, întregul aparat stă pe loc. Dar cu cât unghiul este mai mare, cu alte cuvinte, cu cât balonul merge înaintea capătului de frânghie, cu atât e mai mare viteza; și invers.

Deoarece scopul inițial a fost de a trece Canalul Mx- necii și de a coborî cât se va putea mai aproape de Paris, călătorii au avut grijă să-și facă rost de pașapoarte directe pentru toate țările continentului, arătând felul expediției, ca și în cazul călătoriei cu balonul „Nassau”, și dând aero- nauților dreptul de a fi scutiți de toate formalitățile birocratice. Întâmplări neprevăzute au făcut totuși ca aceste pașapoarte să fie de prisos.

Umflarea balonului a început pe îndelete în zori de zi., sâmbătă, la ora 6 dimineața, într-o curte vastă, la Weal-Vor House, reședința domnului Osborne, la depărtare de o milă de Penstruthal, în nordul Țării Galilor; și la unsprezece și șapte minute, fiind gata de plecare, i s-a dat drumul. S-a ridicat încet, dar sigur, luând direcția. Sudului, nefolosindu-se în prima jumătate de oră nici elicea, nici cârma. Și acum să trecem la jurnal, așa cum a fost transcris de domnul Forsyth după manuscrisele domnilor Monck Mason și Ainsworth. Jurnalul în sine, așa cum ne e înfățișat, e scris de mâna domnului Mason, dar în fiecare zi domnul Ainsworth adăuga câte un post-scriptum; domnia-sa pregătește și va da în curând publicității o dare de seamă mai amănunțită și, fără îndoială, de un interes și mai arzător asupra călătoriei.

JURNALUL

Sâmbătă, 6 aprilie. Toate pregătirile care ne dădeau mult de lucru au luat sfârșit peste noapte. Am început umflarea balonului azi-dimineață, în zori, dar din. Pricina unei neguri dese care împovăra cutele învelitorii de mătase și o făcea greu de mânuit, nu am putut porni până aproape de ora 11. Abia atunci am tăiat frânghiile și, plini de avânt, ne-am înălțat încet, dar fără întrerupere, minăți de o ușoară briză de la nord, care ne purta spre Canalul Bristol. Am găsit că forța ascensională întrece

așteptările noastre; și atunci când ne-am ridicat mai sus și trecând peste stânci am ieșit în bătaia razelor de soare, ascensiunea noastră se făcu din ce în ce mai rapidă. Aș fi dorit totuși să nu pierd gazul încă de la începutul aventurii noastre, astfel că am luat hotărârea ca deocamdată să ne continuăm ascensiunea. Curând după aceea începurăm să tragem ghi-dropa. Dar am mers tot atât de repede mai departe chiar după ce o strânsesem în întregime. Balonul avea o stabilitate puțin obișnuită și o înfățișare măreață. Cam după zece minute de la plecare, barometrul indica o altitudine de 15,000 de picioare. Vremea era deosebit de frumoasă, și priveliștea ținutului ce se desfășura sub ochii noștri – unul dintre cele mai romantice din toate punctele de vedere – era mai ales acum minunată. Un mare număr de prăpăstii adânci arătau ca niște lacuri din pricina aburilor deși în care erau învăluite, iar înspre sud-est, piscurile ascuțite și stâncile grămădite într-un vălmășag de nestrăbătut te duceau cu gândul la cetățile uriașe din basmele orientale. Ne apropiam cu iuțeală de munții de la miazăzi, dar înălțimea la care ne aflam era mai mult decât îndestulătoare ca să putem trece peste ei fără nicio grijă. În câteva clipe am plutit maiestuos pe deasupra lor, și domnul Ainsworth, precum și marinarii au rămas uimiți văzând cât păreau de mărunți munții priviți din nacelă. Marea înălțime la care plutește un balon reduce inegalitățile de sub el la un nivel aproape uniform. La ora unsprezece și jumătate, îndepărtându-ne tot înspre sud, am zărit pentru întâia oară Canalul Bristol. Și după cincispre-, zece minute, linia brizanților de pe coastă s-a ivit sub noi pe neașteptate și ne-am avântat deasupra mării. Am luat hotărârea să dăm drumul la gaz, atât cât era nevoie pentru a lăsa frânghia de reglaj cu «geamandurile prinse de ea până la suprafața apei. Zis și făcut; încetul cu încetul am început să coborâm. După vreo douăzeci de minute, s-a cufundat prima geamandură, și nu mult după ce cea de-a doua a atins apa, am rămas la o înălțime neschimbată.

Eram dornici cu toții să încercăm eficacitatea cârinei și a surubului-elice, și le-am pus îndată în funcțiune, în scopul de a ne îndrepta mai mult spre răsărit, în direcția Parisului.

Cu ajutorul cârmei am făcut fără zăbavă schimbarea de care era nevoie, și înaintarea noastră a fost adusă aproape în unghi drept cu aceea a direcției vântului; am pus apoi în mișcare

resortul șurubului-elice și ne-am bucurat văzând că ne împingea ușor încotro doream noi. Am strigat atunci din toată inima de nouă ori: Ura!" și am zvârlit în mare o sticlă ce conținea o bucată de pergament cu o scurtă dare de seamă a principiului invenției. De-abia sfârșisem cu manifestațiile de bucurie, că se întâmplă un accident neprevăzut, care ne-a descurajat destul de mult. Varga de oțel care lega propulsorul de resort a sărit deodată de la locul ei tocmai în fundul nacelei (pricina a fost o aplecare a nacelei în urma mișcării făcute de unul dintre marinarii pe care îi luasem cu noi) și într-o clipă axul a rămas suspendat și se legăna fără să mai fie în contact cu pivotul axei elicei. În timp ce ne străduiam să punem mâna pe el, atenția noastră fiind astfel cu totul absorbită, ne-am pomenit năpustiți de un curent năprasnic de vânt dinspre est, care ne împingea, cu o putere mereu crescândă, spre Atlantic. În curând ne-am trezit purtați peste mare cu o viteză care desigur nu era mai mică de cincizeci-șaizeci de mile pe oră, astfel că am atins Capul Clear 1, cam la patruzeci de mile spre nord, mai înainte de a fi putut să fixăm axul și să chibzuim ce e de făcut. În. Clipa aceea domnul Ainsworth a venit cu o propunere nemaipomenită, care, după părerea mea, nu era nici necugetată, nici fantastică, și pe care domnul Holland a susținut-o fără șovăire. Iată: trebuia să profităm de puternica furtună care ne mâna, și în loc să ne întoarcem spre Paris, să încercăm să ajungem la coasta Americii de Nord, După câteva clipe de gîndire, mi-am dat și eu, din tot sufletul, încuviințarea la această propunere îndrăznească, care (ciudat lucru) n-a întâmpinat împotrivire decât din partea celor doi marinari. Dar fiind în majoritate, n-am ținut seama de spaima lor și ne-am văzut cu hotărâre de drum. Ne îndreptam spre vest; dar cum plutirea butoaielor era o piedică materială la înaintarea noastră și cum eram – și pentru înălțare și pentru coborâre – destul de stăpâni pe balon, am zvârlit mîi întîi cincizeci de pfunzi din lest, și apoi, cu ajutorul unui cabestan, am ridicat nițel frînghia, atît cît s-o scoatem afară din apă. Am simțit îndată efectul acestei manevre printr-o viteză puternic sporită. Și cum vântul se întărise, zburam cu o iuțeală aproape de necrezut; ghidropa flutura în urma nacelei ca o dâră lăsată în apă de trecerea unei corăbii. E de prisos să mai spun că în scurtă vreme coasta a dispărut din fața ochilor noștri. Am trecut peste nenumărate vase de tot felul. Unele dintre ele încercau să

țină piept vântului, cele mai multe manevrau cu ane voință. Am dezlănțuit pe bordul lor cel mai mare entuziasm, un entuziasm pe care l-am împărtășit din plin și noi și mai ales cei doi oameni care, acum sub influența unui păhărel de rachiu de ienupăr, păreau gata să-și spulbere în vânt toate grijile și toate temerile. O mare parte din aceste corăbii au tras salve de tun pentru semnalizare; și toți ne salutau cu urale răsunătoare – pe care le auzeam uimitor de clar – și fluturându-și beretele și batistele. Am mers astfel toată ziua fără incidente însemnate și când umbrele nopții ne-au învăluit, am făcut o evaluare aproximativă a distanței străbătute. Ea nu putea fi mai mică de cinci sute de mile și era probabil cu mult mai mare. Propulsorul era ținut mereu în funcție și ne ajuta în mod vădit la înaintare. După asfințitul soarelui, vântul sufla și mai tare, prefăcându-se într-un adevărat uragan. Din pricina fosforescenței sale, puteam zări cu ușurință oceanul de sub noi. Vântul bătu toată noaptea dinspre răsărit dindu-ne cele mai luminoase prevestiri de izbândă. Sufeream destul de rău de frig, iar umezeala atmosferei era cât se poate de neplăcută. Dar aveam loc destul în nacelă ca să ne culcăm și, cu ajutorul mantalelor și al câtorva pături, am scos-o cu bizis la capăt.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). Aceste ultime nouă ore au fost fără doar și poate cele mai minunate din viața mea. Numi pot închipui nimic mai înălțător decât primejdia stranie și noutatea unei asemenea aventuri. Deie domnul să izbutim! Nu doresc succesul ca să-mi salvez neînsemnata mea persoană, ci spre folosul cunoștințelor omenești și pentru măreția izbândii. Și în toate astea e atât de neîndoios că isprava asta e totuși cu puțință, încât singurul. Lucru de neînțeles ar fi cum de au șovăit oamenii să facă mai demult încercarea. E de-ajuns un vânt puternic, la fel cu cel care ne duce acum, și o rafală care să împingă balonul timp de patru-cinci zile (furtunile acestea țin uneori și mai mult), și călătorul va fi purtat cu ușurință, în acest răstimp, de la o coastă la alta. Pentru asemenea furtună, nemărginitul Atlantic nu e decât un biet lac. În clipa de față mă tulbură mai mult decât orice adâncă tăcere ce domnește pe mare, cu toată frământarea ei acolo jos. Apele nu dau glas către ceruri. Nețărmaritul și învăpăiatul ocean se zvârcolește în chinuri fără să scoată un geamăt. Talazuri cât munții de înalte te duc cu gândul la niște demoni fără de număr, care s-ar

zbuciuma, uriași și muți, într-o neputincioasă agonie. Într-o noapte, așa cum este noaptea asta pentru mine, un om trăiește cu adevărat; trăiește cât un veac întreg de viață obișnuită. Și n-aș da farmecul acesta care mă încântă pentru întreg veacul acela de viață obișnuită.

Duminică, 7 (Manuscrisul domnului Mason). În dimineața aceasta, pe la 10, nu mai rămăsese din furtună decât o briză de opt-nouă noduri (socotită la suprafața oceanului, pentru nave) care pe noi ne mână pare-se cu treizeci de mile pe oră sau mai mult. S-a mutat totuși foarte simțitor mai spre nord. Și acum, la asfințit, ne urmăm drumul spre vest, mai ales cu ajutorul propulsorului și al cârmei, care răspund minunat de bine menirii lor. Sunt de părere că încercarea noastră a izbutit pe deplin, și a zbura cu ușurință în orice direcție (dar nu chiar înfruntând o furtună) nu mi se mai pare o problemă. Desigur, n-am fi putut face față vântului puternic de ieri, dar, înălțându-ne, ne-am fi sustras influenței lui dacă ar fi fost nevoie. Sunt încredințat că împotriva unei brize care suflă cu putere putem merge cu propulsorul. Astăzi la amiază, aruncând lest, ne-am ridicat la o altitudine de aproape 25.000 de picioare (cam aceasta este înălțimea muntelui Cotopaxi). Am făcut-o pentru a căuta un curent mai direct, dar nu am găsit niciunul mai potrivit decât cel în care ne aflăm acum. Avem atât a belșug de gaz cât să ne treacă peste balta asta de nimic, chiar dacă ar ține călătoria trei săptămâni. Nu am nici cea mai mică temere cu privire la rezultat, Ciudat e că piedicile au fost exagerate și greșit înțelese. Îmi pot alege singur curentul, și chiar dacă toate curențele mi-ar fi potrivnice, tot voi putea destul de bine să-mi continui drumul cu propulsorul. Nu am avut incidente vrednice de a fi amintite. Noaptea se vestește frumoasă.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). N-am altceva de povestit în afară de faptul - care mie mi se pare uimitor - că* aflându-mă la înălțimea Cotopaxi-ului, n-am simțit nici frigul pătrunzător, nici durere de cap, nici greutatea de a respira, și pare-se că nici domnul Mason, nici domnul Holland, nici sir Everard n-au avut nimic de suferit. Domnul Osborne se văita că simte o apăsare pe piept, dar în curând a dispărut și aceasta. Am zburat cu mare viteză toată ziua și trebuie să fi străbătut jumătatea drumului peste Atlantic. Am depășit vreo douăzeci-treizeci de nave de tot soiul, și toată lumea părea uimită și

îneântată la vederea noastră. La urma urmei, nu e cine știe ce ispravă să treci în balon peste ocean. Omne ignotum pro magnifico¹. Notă: La 25.000 de picioare înălțime cerul pare aproape negru și stelele se văd foarte clar; în timp ce marea nu pare convexă (cum s-ar putea crede), ci, fără nicio îndoială, e cu totul concavă.²

Luni, 8 (Manuscrisul domnului Mason). În dimineața de azi, am avut iar oarecare încurcături cu axul propulsorului, care trebuie refăcut în întregime de teama unor accidente serioase. Prin ax înțeleg varga de oțel, nu paletele. Acestea n-ar putea fi îmbunătățite. Un vânt puternic a suflat toată ziua fără întrerupere dinspre nord-est; norocul pare să fie cu totul de partea noastră. Cu puțin înainte de ivirea zorilor, am fost cu toții oarecum îngrijorați de unele zgomote ciudate și de zdruncinăturile balonului, însoțite de o descreștere simțitoare a vitezei întregului aparat. Fenomenele erau urmarea expansiunii gazului, din pricina creșterii temperaturii atmosferice și a desprinderii bucățelelor mărunte de gheață cu care se încărcase fileul în timpul nopții. Am aruncat câteva sticle spre corăbiile de sub noi. Am văzut cum una din ele a fost pescuită de un. Vas mare ce semăna cu un pachebot de pe linia New York, Am încercat să-i aflăm numele, dar nu suntem siguri că am izbutit. Cu telescopul domnului Osborne am deslușit ceva apropiat de

---

1 Tot ce e necunoscut pare minunat (lat.).

2 Domnul Ainsworth nu a încercat să-și dea seama de fenomenul acesta, care totuși poate fi explicat. O linie trasă de la o înălțime de 25.000 de picioare, perpendicular la suprafața pământului (sau a mării) ar fi alcătuit tocmai una dintre cele două laturi perpendiculare ale triunghiului dreptunghi, a cărui bază s-ar întinde de la unghiul drept pînă la orizont, iar ipotenuza, de la orizont și pînă la balon. Dar aceste 25.000 de picioare sînt o nimica toată față de întinderile pe care le cuprindea cu privirea. Cu alte cuvinte, baza sau ipotenuza presupusului triunghi ar fi așa de lungă în comparație cu perpendiculara, încît cele două dinții ar putea fi considerate ca aproape paralele. În chipul acesta, pentru aeronaut orizontul apare întotdeauna la același nivel cu nacela. Dar, de vreme ce punctul aflat chiar dedesubtul acesteia pare a fi și chiar este la o mare depărtare sub el, se înfățișează, desigur, ca și cum s-ar găsi la o mare distanță de orizont. De aici și impresia de concavitate. Iar această impresie va dăinui pînă în clipa în care înălțimea în raport cu perspectiva se va afla într-o astfel de proporție, încît paralelismul aparent dintre bază și ipotenuză va dispărea, iar convexitatea reală a Pămîntului va deveni aparentă (n.a.).

cuvântul „Ata- lanta”. Este miezul nopții și ne îndreptăm tot înspre vest cu mare iuțeală. Marea este deosebit de fosforescentă.

Post-scriptum (de domnul Âinsworth). Este ora 2 a.m. Și atât cât îmi pot da seama, vremea pare mai liniștită, dar e foarte greu să știu cu precizie, deoarece ne mișcăm odată cu aerul. Nu am dormit deloc de când am plecat din Weal-Vor, însă nu mai pot rezista și trebuie să ațipesc nițel. Nu putem fi prea departe de Coasta Americii.

Marți, 9. (Manuscrisul domnului Âinsworth). Ora 1 p.m. Se vede lămurit coasta joasă a Carolinei de Sud. Marea problemă e dezlegată. Am trecut Atlanticul, l-am trecut ușor și repede cu balonul! Domnul fie lăudat! Cine-ar mai putea spune, după asta, că vreun lucru ar fi cu neputință?

Jurnalul se sfârșește aici. Câteva amănunte asupra cobo rârii au fost împărtășite însă domnului Forsyth de domnul Âinsworth. Marea era aproape netedă când călătorii văzură prima dată coasta pe care amândoi marinarii au re- cunqgcut-o îndată, și domnul Osbornei, de asemeni. Acest din urmă gentleman, având oarecare legături la Fort Moultrie, a luat num ai decât hotărârea să aterizăm în apropiere. Balonul a fost adus deasupra plajei (fiind vremea refluxului și nisipul bine bătut, neted și foarte potrivit pentru o aterizare) și s-a aruncat gheara de pisică, și imediat aceasta s-a înfipt zdravăn. Bineînțeles că locuitorii insulei și ai fortului se înghesuiau să vadă balonul; dar numai cu mare greutate putea fi convinsă lumea că făcuserăm într-adevăr călătoria aceasta: trecerea Atlanticului. Gheara de pisică s-a înfipt în pământ la ceasul 2 după-amiază, precis; și astfel întreaga călătorie a luat sfârșit în șaptezeci și cinci de ore, sau chiar mai puțin, dacă socotim tre-

U cerea de la o coastă la alta. Nu s-a întâmplat niciun accident serios. Nicio primejdie adevărată nu ne-a amenințat. Balonul a fost dezumflat și pus la păstrare fără nicio greutate; și când manuscrisul după care s-a redactat această povestire a fost trimis la Charleston, aeronautii se găseau încă la Fort Moultrie. Nu se știe ce au ei de gând de aici înainte. Putem însă făgădui cu siguranță cititorilor noștri informații suplimentare fie pe luni, fie cel mai târziu în ziua următoare. Aceasta e fără doar și poate fapta cea mai uluitoare, cea mai interesantă și cea mai plină de promisiuni din câte a săvârșit sau măcar a încercat

vredată omul să săvârșească. Ar fi de prisos să căutăm acum a preciza minunatele ei urmări.

În februarie 1862, într-o scrisoare adresată tatălui său, tânărul Jules Verne făcea aluzie la textul de mai sus¹, pe care-l cunoștea în versiunea franceză a lui Baudelaire și la o narațiune proprie, aflată încă în lucru (evident, viitorul roman Cinci săptămâni în balon), conchizând: „Acest aerostat (al său – n/n.) va trebui să fie prevăzut cu un mecanism ireproșabil” (cf. 31). Iar în aprilie 1864, publicând în Musée des Familles studiul Edgar Poe și operele sale, deplângea faptul că același text nu respectă legile fizicii și ale mecanicii. În ciuda unor amănunte fanteziste, scriitorul american a văzut însă mai limpede soluția problemei navigației dirijate a aparatelor de zbor mai ușoare decât aerul, de vreme ce „domnul Monck Masson... s-a gândit să întrebuițeze principiul șurubului lui Arhimede, în scopul propulsiunii în aer”, construind un fel de elice multiplă. Mecanismul său, nu este, desigur, ireproșabil, dar ideea va sta la temelia realizării dirijabilelor de mai târziu.

La apariția povestirii în volumul evoca, într-o notă introductivă, reacția primilor cititori: „îmbulzeala pentru a pune mina pe «singurul ziar care publica știrea» a fost ceva care întrece orice minunăție; și, de fapt, chiar dacă, așa cum susțin unii, «Victoria» n-a săvârșit întocmai traversarea oceanului, ar fi greu de găsit motivul care s-o fi împiedicat s-o săvârșească”. Dincolo de atracția senzaționalului, succesul acesta se datora izului de autentic al întâmplării relatate. Era triumful unei concepții novatoare, teoretizate astfel de autor în postfața postumă la mai vechea povestire Hans Pfaall (1835): „în aceste diferite opusculare (alte călătorii în Lună – n.n.), scopul este totdeauna satiric, tema – o descriere a moravurilor lunare în raport cu ale noastre. Dar în niciun caz nu văd efortul de a face plauzibile amănuntele călătoriei însăși. Toți autorii par absolut ignoranți în materie de astronomie; în Hans Pfaall, intenția este originală în măsura în care reprezintă un efort către verosimilitate în aplicarea principiilor științifice (atât cât o îngăduie natura fantastică a subiectului) la călătoria de la Pământ la Lună.”

Efortul către verosimilitate – iată expresia concentrată a uneia dintre constantele anticipației. El poate fi depistat, în embrion, la Cyrano de Bergerac (mașina cu rachete și cutia cu

icosaedru din Statele și imperiile Lunii) sau la Swift (sistemul d. E propulsie al insulei zburătoare din Călătoriile lui Gulliver). Dar ceea ce era sumar și episodic devine, la Poe, o preocupare permanentă, esențială. Descrierea balonului domnului Monck Masson, cu accesoriile sale, este menită să creeze climatul de miraculos științific necesar pentru a-l face pe cititor să accepte extrapolarea curajoasă a realizărilor timpului. Concizia și claritatea frazei, gradația, utilizarea inspirată a suspensului conferă detaliilor aerostatice o surprinzătoare noblete, făcându-le să concure plenar la impresia de verosimilitate. Cuvinte ca lest, nacelă, elice, ghidropă dobândesc valențe poetice, întreținând mirajul aventurii aeriene.

Procedeul poate fi identificat și în alte creații ale lui Poe. Relatarea ascensiunii lui Hans Pfaall este literalmente împănată cu noțiuni științifice reale și imaginare. Scurta discuție cu o mumie este posibilă numai după readucerea la viață a contelui Allamistakeo printr-o serie de operațiuni cu implicații fizico-anatomico-medicale, descrise cu minuțiozitate. A o mie și două poveste a Șehe- rezadei își are, de fapt, centrul de greutate în enciclopedicele note de subsol. Până și enigmatică Intâinâre din Muii- ții Colțoși este pusă cumva pe seama experiențelor mesmerice, foarte la modă în acea perioadă (1845), și asimilate' obișnuitelor experiențe de laborator. S-ar părea că avem de-a face cu un adevărat cult al științelor mai mult sau mai puțin exacte, scriitorul dovedind un nivel de informare net superior celui al confrăților săi. Cum să ne explicăm atunci atitudinea lui față de Știință – protestul romantic din deseori citatul Sonet, satira din Scurtă discuție cu o mumie și Omul făcut bucăți, sarcasmul din Mellonta Tauta? Cum să ne explicăm gustul pentru mistificare, mărturisit în amintita notă introductivă și ușor descifrabil în finalul povestirii Hans Pfaall?

Contradicția, după opinia noastră doar aparentă, a dat naștere unor generalizări grăbite, privind conservatorismul lui Poe, neîncrederea lui în progres etc. Sunt însă și cercetători care au sondat mai adine, ajungând la dezamăgirea ascunsă sub ironie și invectivă. „Ar fi fals și nedemn de un asemenea creier să ni-l închipuim supus rutinei, vrăjmaș al oricărei cuceriri științifice – scria, de pildă, Camille Mauclair. El se temea și își bătea joc de falsul progres... un fel de religie grosieră, prețuind știința doar pentru aplicațiile ei utilitariste, mijloace de negoț și

de confort...” Și, mai departe: „El considera că știința industrială, ale cărei rapide și impresionante cuceriri păreau pe atunci adevărate miracole, va deveni o calamitate dacă progresul ei nu va corespunde unui progres paralel și de egală însemnătate în domeniul evoluției morale” (32). Sunt observații care surprind cu acuitate o stare de spirit caracteristică nu numai lui Poe, ci și multora din- ure contemporanii și urmașii săi. Obsesia consecințelor nefaste ale neconcordanței dintre progresul tehnico-științific și cel moral bântuie operele unui lung șir de scriitori, atinși definitiv sau pasager de morbul anticipației.

Să nu încheiem însă momentul Poe în această tonalitate cenușie, de vreme ce scriitorul însuși considera drept cheia de boltă a întregii sale creații „poemul cosmogonic” Evrika, un adevărat cântec de lebadă al geniului său anticipator. Savanți eminenți ca Arthur Eddington și Edmond Bauer au declarat că descoperă în el o anumită previziune a ideilor științifice moderne. În superbul eseu Despre „Evrika”, Paul Valery îi atribuie autorului „afirmarea relațiilor simetrice și reciproce între materie, timp, spațiu, gravitație și lumină. Am subliniat cuvântul simetric: este, într-adevăr, o simetrie formală care constituie caracterul esențial al reprezentării universului potrivit lui Einstein într-un alt pasaj, Valery adaugă: „Când Poe măsoară durata Cosmosului său prin timpul necesar pentru ca toate combinațiile posibile ale elementelor să fi fost efectuate, ne gândim la ideile lui Boltzmann. Și la calculele lui de probabilitate aplicate la teoria cinetică a gazelor. Există în Evrika un presentiment al principiului lui Carnot și al reprezentării acestui principiu prin mecanismul difuziunii” (42).

În Evrika există, poale, și sugerarea unei explicații a acestor previziuni și presimțiri: Poe teoretizează drepturile intuiției, respinse de știința timpului. Abia după câteva decenii, lucrările lui Henri Poincare, Bergson etc. Au situat ipoteza, imaginația, intuiția la înălțimea pe care le-o atribuie scriitorul. Și dacă acesta se referă la descoperirile lui Kepler, Newton, Laplace, opera lui ne oferă și demonstrații cu un caracter mai limitat, dar nu mai puțin izbitor. Am vorbit despre soluția dată propulsiei și dirijării aparatelor de zbor mai ușoare decât aerul. Intuiția lui Poe aruncă o punte miraculoasă și către alte înfăptuiri sau extrapolări certe ale secolului nostru, creând totodată teme, idei

și procedee care vor cunoaște o mirifică proliferare: călătoria în timp cu ajutorul anabiozei (Scurtă discuție cu o mumie), utilizarea pe scară largă a membrilor și organelor artificiale (Omul făcut bucăți), posibilitățile hipnozei și telepatiei (O întâlnire din Munții Colțoși). Cât ar mai fi extins Poe universul anticipației, dacă n-ar fi murit la patruzeci de ani?...

Paginile închinat marelui scriitor american urmăresc nu numai să ofere cititorului un cadru pentru textul prezentat, sau să stabilească paternitatea noului fenomen literar. Fiind întrutotul de acord că „Edgar Poe... a creat povestirea de anticipație științifică” (12), trebuie să subliniem totodată influența notabilă pe care a exercitat-o asupra urmașilor săi întru scris de pe ambele țărmuri ale Atlanticului. După cum spunea Arthur Conan-Doyle, „Dacă ar trebui să se perceapă o taxă asupra drepturilor de autor ale tuturor scriitorilor care au o datorie față de Poe, s-ar putea înălța în amintirea maestrului un monument la scara piramidei lui Cheops” (cf. 37). Ceea ce nu înseamnă desigur, că toți fantastii secolului al XIX-lea ar fi tributari modelului poesc.. Unii au simțit chiar nevoia să conteste explicit această înfeudare spirituală, apărându-și dreptul la originalitate. Printre ei, J. H. Rosny Aine, belgian stabilit la Parisy care debutase în 1887 cu nuvela Xipehuzii și frecventa salonul fraților Goncourt, după cum reiese din câteva însemnări binevoitoare, ca de pildă:

„Duminică 19 februarie, 1888.

Astăzi, Rosny mă îngrozește cu ideile lui de cărți în care vrea să-i facă pe orbi să vadă cu ajutorul unui simț frontal, pe surzi să audă cu ajutorul electricității etc. O serie de cărți fanmstico-științifico-fono-literare, un pic inspirate de Poe”.

„Duminică 29 iulie, 1888

...El (Rosny) îmi vorbește despre pasiunea lui pentru enigmatic, neagă că l-ar imita pe Poe, pe care-l califică drept Balzac al fantasticului, spunând că el (Rosny) caută căi noi și că, în Xipehuzii, născocirile lui sunt altele decât acelea ale americanului creând în Gordon Pym făptmi cu dinți roșii...” (20).

Să judecăm în cunoștință de cauză.

XIPEHUZII CARTEA ÎNTÎI

I. Formele

Era cu o mie de ani înaintea aglomerării civilizatoare din care au izvorât Ninive, Babilon, Ecbatana.

Tribul nomad Pjehu, cu măgarii, caii și vitele sale, străbătea într-un amurg sălbatică pădure Kzur, prin țesătura de raze piezișe. Cântecele asfințitului creștea, plutea, cobora în valuri armonioase.

Toți, foarte osteniți, tăceau, în căutarea unui luminiș în care tribul să poată aprinde focul sfânt, să ia cina, să doarmă la adăpost de fiare, îndărătul dublei bariere de jăratic roșu.

Norii căpătară culoarea opalului, ținuturile iluzorii se risipiră în cele patru zări, zeii nocturni își curmară cântecele legănător, dar tribul mergea mai departe. Un cercetaș sosi în galop, anunțând luminișul și izvorul curat de apă.

Scoaseră trei strigăte prelungi; toți grăbiră pasul: răsese copilărești se revărsară, caii, și chiar măgarii, obișnuiți să recunoască apropierea popasului după întoarcerea iscoadelor și aclamațiile nomazilor „își sumețeau gâturile.

Luminișul apăru. Izvorul fermecat își deschidea drum printre mușchi și arbuști. O nălucire îi se arată nomazilor.

Mai întâi un mare cerc de conuri albastrii, translucide, cu vârful în sus, fiecare cam de mărimea unei jumătăți de om. Câteva dungi luminoase, câteva circumvoluții întunecate erau presărate pe suprafața lor; toate aveau la bază o stea orbitoare.

Mai departe, la fel de stranii, se vedeau un fel de straturi verticale, destul de asemănătoare scoarței de mestecăn și împetrițate cu elipse multicolore. Mai erau încă, ici colo, niște Forme aproape cilindrice, dar diferite între ele, unele subțiri și înalte, altele scunde și groase, toate de culoarea bronzului, punctate cu verde, toate având, ca și straturile, punctul de lumină caracteristic.

Tribul privea înmărmurit. O spaimă superstițioasă îi paraliza pe cei mai viteji, crescând și mai mult atunci când Formele începură să unduiască în umbrele cenușii ale luminișului. Și deodată, cu stelele tremurând, conurile se clătinară și se alungiră, cilindrii și straturile sfârșiră ca apa aruncată peste jeratic, înaintând spre nomazi din ce în ce mai repede.

Vrăjit de acest spectacol, tribul nu se clintea, conținuând să privească. Formele sosiră. Ciocnirea fu groaznică. Bărbați, femei, copii se prăbușeau ciorchine la pământ, tainic loviți parcă de spada fulgerului. Atunci, teroarea tenebroasă le dădu din nou supraviețuitorilor vigoarea, aripile fugii sprintene. Și Formele, grupate la început, așezate în rânduri, se răspândiră în jurul

tribului, urmărindu-i fără milă pe fugari. Inspăimântătorul atac nu era totuși fără greș; el îi ucidea pe unii, îi ametea pe alții, nu rănea niciodată. Câțiva stropi roșii țâșneau din nările, ochii și urechile muribunzilor, dar ceilalți curând se ridicau nevătămați și își reluau goana fantastică, în paloarea crepusculară.

Oricare ar fi fost natura Formelor, ele acționau m niște ființe și nu ca elemente, fiind, ca și ființele, nestator- nice, alegându-și victimele, neconfundându-i pe nomazi cu plantele și nici chiar cu animalele.

Curând, cei mai iuți își dădură seama că nu mai sunt urmăriți. Istoviți, sfâșiați, ei cutezară în sfârșit să privească înapoi spre miif&col. Departe, între trunchiurile înecate în umbră, continua urmărirea strălucitoare. Formele îi vânau și îi masacrau mai ales pe războinici, disprețuindu-i ades pe cei slabi – femeia, copilul.

Astfel, de la distanță, în noaptea care se lăsase, scena apărea și mai supranaturală, și mai copleșitoare pentru creierii primitivi. Războinicii erau. Gata să-și reia goana. O observație capitală îi opri: oricine ar fi fost fugarii, Formele încetau urmărirea dincolo de o limită precisă. Și oricât de istovită, oricât de neputincioasă ar fi fost victima, chiar fără cunoștință, dacă se afla dincolo de această frontieră închipuită, primejdia dispărea.

Această foarte liniștitoare observație, confirmată curând de nenumărate fapte, potoli frenezia fugarilor. Ei cutezară să-și aștepte tovarășii, femeile și copiii scăpați din măcel. Unul dintre ei, Eroul lor paralizat la început, înspăimântat de supraomenescul întâmplării, își recăpătă curajul ce izvora din inima lui mare, aprinse un foc și duse la gură un corn, ca să-i călăuzească pe fugari.

Se adunară unul câte unul. Mulți, schilodiți, se târau în mâini. Femei-mame, însuflețite de neîmblânzita forță maternă, păziseră, strânseseră la un loc, salvaseră din vălmășagul sălbatic rodul pântecelui lor. Și mulți măgari, cai, boi reapărură, mai puțin. Înfricoșați decât oamenii.

Noapte lugubră, petrecută în tăcere, fără somn, noapte în care războinicii simțiră mereu cum îi trec florii. Dar aurora veni, se strecură pală prin frunzișuri, apoi fanfara de culori și de păsări zgomotoase ale zorilor îi îndemnă să trăiască, să lepede spaima Beznei.

Eroul, conducătorul firesc, adunând mulțimea în grupuri, începu numărătoarea tribului. Jumătate dintre războinici, două

sute, lipseau la apel. Pierderile erau mult mai mici printre femei și aproape inexistente printre copii.

Când numărătoarea se sfârși, când vitele de povară fură adunate (lipseau puține, datorită superiorității instinctului asupra rațiunii în timpul dezastrelor), Eroul așeză' tribul după rânduiala obișnuită, aŃ>oi, poruncind tuturor să-l aștepte, singur, palid, se îndreptă spre luminiș. Nimeni nu îndrăzni să-l urmeze, nici măcar de departe.

El se îndreptă într-acolo unde spațiul dintre copaci era mai mare, depăși limita observată în ajun și privi.

Depart, în transparența proaspătă a dimineții, curgea izvorul cel limpede; pe malurile lui strălucea, reunită, ceata fantastică" a Formelor. Culoarea lor se schimbase. Conurile erau mai numeroase și căpătaseră o nuanță verzuie. Dar. La toate, steaua își revărsa razele, orbitoare chiar și la lumina zilei. Cilindrii erau pătați cu violet, iar straturile semănau cu arama curată.

Metamorfoza acționa și asupra contururilor fantasmagoricelor Entități; conurile tindeau să se lărgească în cilindri, cilindrii se desfășurau, în vreme ce unele straturi se curbau într-o parte.

Dar, ca și în ajun, deodată Formele unduiră. Stelele lor începură să palpitate; încet, Eroul trecu frontiera Mân- tuirii,

II. Expediție hieratică

Tribul Pjehu se opri la ușa marelui Tabernacol nomad, în care intrară numai căpeteniile. În fund, lângă peretele presărat cu astre, sub imaginea bărbătească a Soarelui, stăteau cei trei mari preoți. Mai jos, pe treptele aurite, cei doisprezece sacriiicatori.

Eroul înaintă, povesti pe larg groaznica traversare a pădurii Kzur, în timp ce preoții ascultau, foarte gravi,

Odiseea marțiană uluiți, simțind cum puterea lor scade în fața acestei întâmplări de neînțeles.

Marele preot suprem ceru ca tribul să ofere Soarelui doisprezece tauri, șapte măgari sălbatici, trei armăsari. El proclamă că Formele au o origine divină și, după sacrificii, hotărî o expediție hieratică.

Toți preoții, toate căpeteniile poporului zahelal trebuiau să ia parte la ea.

Și solii străbătură munții și câmpiile, până la o sută de leghe împrejurul locului unde se ridică mai târziu Ec- batana magilor. Pretutindenii sumbra întâmplare făcea să se zbârlească părul oamenilor, pretutindenii căpeteniile se supuseră în grabă

chemării sacerdotale.

Intr-o dimineață, Bărbatul străpunse norii, inundă Tabernacolul, atinse altarul pe care fumega o inimă sângearândă de taur. Marii preoți, sacrifica tor îi, cincizeci de șefi de triburi scoaseră strigătul triumfal. Afară, o sută de mii de nomazi, călcând pe roua proaspătă, repetară strigătul prelung, întorcându-și chipurile arse de soare către miraculoasa pădure Kzur, care fremăta încet. Era un semn bun.

Atunci, cu preoții în frunte, un întreg popor porni să străbcită pădurea. După-amiază, pe la ora trei, Eroul tribului Pjehu opri mulțimea. Marele luminiș ruginit de toamnă, cu mușchiul ascuns sub un val de frunze moarte, se desfășura cu măreție; preoții zăriră pe malurile izvorului Formele pe care veneau să le adore și să le înduplece. Erau plăcute la privit, sub umbra arborilor, cu nuanțele lor tremurătoare, focul limpede al stelelor, mișcarea lor liniștită pe malul izvorului.

— Aici trebuie să le oferim sacrificiul, spuse marele preot suprem. Să știe că ne supunem puterii lor!

Toți bătrânii se înclinară. O voce se auzi, totuși. Era Yushik din tribul Nim, tânăr numărător de astre, palid veghetor profetic care începuse să-și câștige renume și care ceru cu îndrăzneală să se apropie mai mult de Forme.

Dar bătrânii, înălbiți în arta cuvintelor înțelepte, triumfară; altarul fu construit, victima adusă – un strălucitor armăsar, superb servitor al omului. În tăcerea și prosternarea unui popor, cuțitul de bronz găsi nobila inimă a animalului. Un mare vaiet se înălță. Și marele preot spuse:

— Sunteți mulțumiți, o, zei?

Acolo, printre trunchiurile neclintite, Formele se mișcau încet, strălucind, căutând locurile unde soarele curgea în valuri mai dese.

— Da, da, strigă entuziastul, sunt mulțumiți!

Și apucând inima caldă a armăsarului, fără ca marele preot (ciudat!) să pronunțe vreun cuvânt, Yushik țâșni în luminiș. Câțiva fanatici, urlând, îl urmară. Formele unduiău încet, îngrămădindu-se, atingând pârântul, apoi, precipitându-se brusc asupra temerarilor, un jalnic masacru înfricoșă cele cincizeci de triburi.

Cu mari eforturi, urmăriți cu înverșunare, șase sau șapte fugari izbutiră să atingă hotarul. Ceilalți pieriră — și Yushik

împreună cu ei.

— Sunt zei neînduplecați! spuse solemn marele preot suprem.

Apoi se adună un sfat, venerabilul sfat al preoților, bătrânilor, căpeteniilor.

Ei hotărâră să ridice, dincolo de hotarul Mântuirii, o îngrăditură de țaruși și, pentru a stabili locul acestei îngrădituri, să-i silească pe sclavi să se expună pe rând atacului Formelor, de jur împrejur, pe toată întinderea.

Așa se făcu. Sub amenințarea cu moartea, sclavii intrară în incintă. Totuși, foarte puțini pieriră, datorită măsurilor luate. Hotarul fu statornicit, vizibil pentru toți dată fiind îngrăditura de țaruși.

Astfel se sfârși cu bine expediția hieratică și zahelalii se crezură la adăpost de subtilul lor dușman.

*r

35

II. Tenebrele

Dar sistemul preventiv preconizat ele consiliu se dovedi curând neputincios. În primăvara următoare, trecând pam în dezordine pe lângă îngrăditura de țaruși, fără să se aștepte la nimic rău, triburile Hertoth și Nazzum fură asaltate cu cruzime de Forme și decimate.

Căpeteniile care scăpară din masacru relatară marelui consiliu zahelal că Formele erau acum mult mai numeroase decât în toamna trecută. Ca și înainte, ele își limitau urmărirea la o anumită zonă, dar frontierele se lărgiseră.

Aceste știri înspăimântară poporul: se ținut doliu mare și se făcură mari sacrificii. Apoi, consiliul hotărî să distrugă pădurea Kzur prin foc,

Cu toate eforturile, nu-i putură incendia decât marginile.

Atunci, deznădăjduiți, preoții hotărâră că pădurea e sacră și opriră pe oricine să intre în ea; mai multe veri se scurseră astfel.

Într-o noapte de octombrie, tabăra adormită a tribului Zulf fu invadată de Forme la zece bătați de săgeată de pădurea fatală. Încă trei sute de războinici își pierdură viața.

Din ziua aceea, o prevestire sinistră, corupătoare, misterioasă trecu din trib în trib, murmurată la ureche în lungile nopți astrale ale Mesopotamiei. Omul avea să piară. Celălalt, întinzându-și mereu dtăpânirea, în pădure, pe câmpii, neputând fi distrus, va devora zi după zi seminția decăzută. Și destăinuirea temătoare

și întunecată chinuia bieții creieri, răpindu-le tuturor puterea de împotrivire, optimismul strălucitor al raselor tinere.< Visând la aceste lucruri, nomadul nu mai îndrăznea să iubească somptuoasele pășuni natale, scruta cerul cu ochi descurajați, așteptând oprirea constelațiilor. Acesta fu anul o mie al copilăriei popoarelor, dangătul funebru al sfârșitului lumii sau, poate, resemnarea omului roșu din savanele indiene.

Și în această neliniște cumplită, gânditorii ajungeau la un cult amar, un cult al morții, pe care-l predicau profeți palizi, cultul Tenebrelor mai puternice decât Astrele, al Tenebrelor care aveau să înghită, să devoreze sfânta Lumină, focul strălucitor.

Pretutindeni, la hotarele singurătăților, puteau fi în- tâlnite siluetele nemișcate, subțiate de posturi, ale inspiraților, ale oamenilor tăcerii care se împrăștiu periodic printre triburi și povesteau înfricoșătoarele lor visuri, Crepusculul mării Nopti apropiate, al Soarelui muribund.

IV. Bakhun

În acea epocă trăia un om extraordinar numit Bakhun, fiu al tribului Ptuh și frate al marelui preot suprem al zahelalilor. El părăsise foarte devreme viața nomadă. Își alesese un frumos loc izolat, între patru coline, într-o vâlcea îngustă și plină de viață, în care curgea lumina cân- tătoare a unui izvor. Bucăți mari de stâncă îi slujeau de cort statornic, de locuință ciclopică. Răbdarea și ajutorul bine cântărit al boilor sau al cailor îi asiguraseră belșugul, recolte la fiecare soroc. Cele patru soții și cei treizeci de copii ai săi trăiau acolo ca în Eden.

Bakhun răspândea idei ciudate, care ar fi făcut să fie ucis cu pietre, dacă zahelalii nu l-ar fi respectat pe fratele său mai în vârstă, marele preot suprem.

În primul rând, el susținea că viața sedentară era de preferat vieții nomade, cruțând puterile omului în favoarea spiritului.

S7

În al doilea rând, el gindea că Soarele, Luna și Stelele nu erau zei, ci corpuri luminoase.

În al treilea raid, el spunea că omul nu trebuie să creadă cu adevărat decât în lucrurile dovedite prin Măsură.

Zahelalii îi atribuiau puteri magice și cei mai îndrăzneți utezau uneori să-l consulte, fără să se căiască niciodată. Se știa că el ajutase deseori cu hrană triburile flă- mânde.

Or, în ceasul cumplit, când se ivi trista alternativă de a părăsi

ținuturile rodnice sau de a fi distruse de divinitățile neînduplecate, triburile se gândiră la Bakhun și preoții înșiși, înfrângându-și orgoliul, trimiseră la el trei dintre cei mai de seamă reprezentanți ai ordinului.

Bakhun îi ascultă cu cea mai mare îngrijorare și-i puse să repete, întrerupându-i cu întrebări multe și precise. Le ceru două zile de gândire. La sfârșitul lor, anunță, simplu, că avea să se consacre cercetării Formelor.

Triburile fură descumpănite; se nădăjduse că Bakhun ar putea să elibereze întregul ținut prin vrăjitorie. Totuși, căpeteniile se arătară bucuroase de hotărârea lui și așteptară lucruri mari de la ea.

Atunci, Bakhun se stabili în marginea pădurii Kzur, retrăgându-se doar pentru odihnă, și, întreaga zi, el observa, călărind cel mai iute armăsar din Caldeea. Curând, convins de superioritatea splendidului animal asupra celor mai rapide Forme el putu să-și înceapă studiul cutezător și minuțios al dușmanilor Omului, acest studiu căruia-i datorăm marea carte antecuneiformă de șaizeci de table, cea mai frumoasă carte de piatră pe care au lăsat-o epocile nomade timpurilor moderne.

În această carte, admirabilă mostră de observație răbdătoare și de sobrietate, se află consemnată existența unui sistem de viață cu totul deosebit de regnul nostru animal și vegetal, sistem pe care Bakhim mărturisește umil ca nu l-a putut analiza decât în aparența lui cea mai grosolană, cea mai exterioară. Nu e cu puțință ca Omul să nu se înfioare citind această monografie a ființelor pe care Bakhun le numește Xipehuzi, aceste detalii privite în mod obiectiv, niciodată împinse către supranaturalul sistematic, pe care bătrânul scrib le înregistrează cu privire la actele lor, la modul lor de deplasare, de luptă, de înmulțire și care demonstrează că rasa umană s-a aflat la marginea Neantului, că pământul era să fie moștenit de un Regn în legătură cu care ne-am pierdut pâlă și puțința de a ni-l închipui.

Trebuie să citiți minunata traducere a d-lui Dessault, descoperirile sale neașteptate privind lingvistica pre-asi-riană, descoperiri prețuite din păcate mai mult peste hotare - în Anglia, în Germania - decât în propria lui țară. Ilustrul savant a, binevoit să ne pună la dispoziție pasajele izbitoare ale prețioasei lucrări și aceste pasaje, pe care le oferim în continuare publicului, îi vor inspira poate dorința de a parcurge superbe

tălmăciri ale Maestrului \

DIN CARTEA. LUI BAKHUN

Xipehuzii sunt în mod evident Făpturi însuflețite. Toate mișcările lor dezvăluie voința, capriciul, asociația, independența parțială care disting Făptura animală de plantă sau de lucrul inert. Cu toate că modul lor de deplasare nu poate fi definit prin comparație - este o simplă alunecare pe sol - e ușor de văzut că îl dirijează după cum vor. Pot fi văzuți oprindu-se brusc, întorcându-se, pornind unii în urmărirea altora, plimbându-se câte doi, câte trei, manifestându-și preferințe care-i vor face să-și părăsească însoțitorul pentru a merge departe să întâlnească un alt semen. Nu au posibilitatea de a se urca în copaci, dar izbutesc să ucidă păsările atrăgându-le prin mijloace de nedescoperit. Pot fi văzuți deseori înconjurând animale de pădure sau pândindu-le dindărătul unui tufiș; le ucid întotdeauna și apoi le mistuie. Se poate spune, ca o regulă, că ei ucid toate animalele fără deosebire, dacă pot -să le atragă - și asta fără motiv aparent, căci nu le mănâncă, ci le prefac pur și simplu în cenușă.

Felul lor de a mistui nu cere existența unui foc: punctul incandescent pe care-l au la bază ajunge pentru această operație. Ei se adună câte zece, douăzeci, în cerc, împrejurul animalelor mari ucise și-și îndreaptă razele asupra corpului. Pentru animalele mici - o pasăre, de pildă - razele unui singur Xipehuz sunt suficiente. Trebuie să remarc un lucru: căldura pe care pot s-o producă nu e de loc violentă. Adeseori razele unui Xipehuz m-au atins pe mână și pielea nu începea să se încălzească decât după câțva timp.

Nu știu dacă se poate spune că Xipehuzii sunt de diferite forme, căci toți pot să se prefacă succesiv în conuri, cilindri și straturi - și asta într-o singură zi. Culoarea lor se schimbă continuu, fapt pe care cred că trebuie să-l atribui, în general, metamorfozelor luminii, de dimineață până seara și de seara j>înă dimineață. Totuși, câteva schimbări de nuanțe par să se datoreze capriciului indivizilor și, în mod special, pasiunilor lor, dacă pot spune astfel, constituind veritabile expresii fizionomice, pe care am fost cu totul incapabil să le determin altfel decât prin- tr-o ipoteză, cu tot studiul zelos pe care l-am întreprins. Astfel, n-am putut să disting niciodată o nuanță mânie de o nuanță blândețe, ceea ce ar fi fost, desigur, prima

des-< coperire în acest domeniu.

Am spus pasiunile lor. Mai înainte am remarcat preferințele lor, ceea ce aș numi prietenii lor. Au de asemeni și urile lor. Cutare Xipehuz se îndepărtează în mod constant de cutare altul, și reciproc. Furiile lor par violente. Se izbesc cu aceleași mișcări care pot fi observate când atacă animalele mari sau oamenii și chiar aceste lupte mi-au arătat că nu sunt deloc nemuritori, cum eram inclinat să cred la început, căci de două sau trei ori am văzut Xipehuzi sucombând în aceste mtâlniri - căzând, condensându-se, pietrificându-se. Am păstrat cu -grijă câteva din aceste cadavre bizare 1 și poate că mai târziu vor sluji la descoperirea naturii Xipehuzilor. Sunt cristale gălbui, dispuse neregulat și striate de firisoare albastre.

Din faptul că Xipehuzii nu erau nemuritori, am dedus că era posibil să fie combătuți și învinși și din acea clipă am început seria experiențelor despre care va fi vorba mai departe.

Cum Xipehuzii radiază totdeauna destul pentru a fi ăzuți prin desişuri și chiar îndărătul trunchiurilor. Groase - o mare aureolă emană din ei în toate direcțiile și le trădează apropierea - am putut să mă aventurez deseori în pădure, încrezându-mă în iuțeala armăsarului meu.

Acolo am încercat să descopăr dacă își construiau adăposturi, dar mărturisesc că am dat greș. Ei nu mișcă nici pietrele, nici plantele și par străini de orice fel de meserie tangibilă și vizibilă, singura pe care o poate înregistra omul. Prin urmare, ei n-au arme, în sensul pe care-l dăm noi acestui cuvânt. E sigur că nu pot să ucidă la distanță: orice animal care a putut să fugă fără să sufere contactul nemijlocit al unui Xipehuz scapă în mod sigur, lucru la care am fost deseori martor.

După cum remarcase mai întâi nefericitul trib Pjehu, ei nu pot să treacă peste anumite bariere nevăzute; în felul acesta, acțiunea lor este limitată. Dar aceste frontiere au crescut an de an, lună de lună. A trebuit să aflu cauza.

Or^ această cauză nu pare să fie alta decât un fenomen de creștere colectivă și, asemeni celor mai multe dintre lucrurile xipehuze, este de neînțeles pentru inteligența umană. Iată legea pe scurt: limitele acțiunii xipehuze se lărgesc proporțional cu numărul indivizilor, ceea ce înseamnă că îndată ce se nasc noi indivizi, se extind și frontierele; dar atâta timp cât numărul rămâne neschimbat, orice individ este cu totul incapabil să

depășească spațiul atribuit – prin forța lucrurilor (?) – întregii rase. Această regulă lasă să se întrevadă o corelație mai intimă între masă și individ decât corelația similară observată, la oameni și animale. Mai târziu s-a putut vedea reciproca acestei reguli, căci îndată ce Xipehuzii au început să se împutineze, frontierele lor s-au restrâns proporțional.

Despre fenomenul procreației însăși, am puțin de spus; dar acest puțin e caracteristic. Mai întâi, procreația se produce de patru ori pe an, chiar înaintea echinocțiilor și a solstițiilor, și numai în nopțile foarte senine. Xipehuzii se adună în grupe de trei și aceste grupe, încet, încet, sfârșesc prin a forma una singură, strâns amalgamată și dispusă în elipsă foarte alungită. Ei rămân așa toată noaptea și dimineața, până când soarele se ridică sus pe cer. Când se separă, se văd urcând în văzduh forme vagi, vapoaroase și enorme.

Aceste forme se condensează încet, se micșorează și, după zece zile, se prefac în conuri ambrate, mult mai mari însă decât Xipehuzii adulți. Le trebuie două luni și câteva zile ca să atingă maximum de dezvoltare, adică de micșorare. La capătul acestei perioade ele devin, asemenea celorlalte făpturi din regnul lor, de culori și forme schimbătoare după oră, timp și capriciu individual. Câteva zile după dezvoltarea sau micșorarea lor integrală, limitele de acțiune se largesc. Desigur că puțin înaintea acestui moment de temut strângeam coastele bunului meu Kuath, pentru a merge să-mi stabilesc locul de observație mai departe.

Nu e posibil să afirmăm că Xipehuzii au simțuri. Ei posedă cu siguranță organe care le înlocuiesc.

Ușurința cu care percep de la mari distanțe prezența animalelor, dar mai ales pe cea a omului, dovedește evident că organele lor de investigație valorează cel puțin cât ochii noștri. Nu i-ara văzut niciodată confundând un vegetal și un animal, chiar în împrejurări în care eu aș fi putut foarte bine să săvârșesc această greșeală, înșelat de lumina de sub copaci, de culoarea și poziția obiectului. Faptul că se adună câte douăzeci ca să mistuie un animal mare, în vreme ce unul singur se ocupă de calcinarea unei păsări, dovedește o înțelegere corectă a proporțiilor și această înțelegere pare și mai perfectă dacă observăm că se string zece, doisprezece, cincisprezece, ținând mereu seama. De mărimea relativă a corpului. Un și mai bun

argument în favoarea fie a existenței unor organe ana- loage simțurilor noastre fie a inteligenței lor este modul în care acționează atacându-ne triburile, căci întotdeauna s-au oprit puțin sau deloc la femei și copii, urmărindu-i în schimb fără milă pe războinici.

Acum, problema cea mai importantă: au ei un limbaj? Pot să răspund fără cea mai mică ezitare: „Da, au un limbaj⁴⁴. Și acest limbaj se compune din semne, dintre care am putut chiar să descifrez câteva.

Să presupunem, de exemplu, că un Xipehuz vrea să discute cu altul. Pentru asta, ajunge să-și îndrepte razele stelei către celălalt, care le percepe aproape instantaneu. Cel chemat, dacă merge, se oprește, așteaptă. Vorbitorul trasează atunci rapid, chiar pe suprafața interlocutorului său – și n-are importanță în ce loc anume – o serie de scurte caractere luminoase printr-un joc de raze emanând mereu de la bază; aceste caractere persistă o clipă, apoi se șterg.

După o scurtă pauză, interlocutorul răspunde, înaintea oricărei acțiuni de luptă sau de ambuscadă, i-am văzut pe Xipehuzi folosind următoarele caractere;

Când era vorba de mine – și era vorba des, pentru că au făcut totul ca să ne extermine, pe bravul meu Kuath și pe mine – semnele au fost invariabil schimbate între ei, – prin tre al tele, ca fraza sau cuvin tul amintit mai sus. Semnul obișnuit de apel era și-l făcea să vină în goană pe individul care-l primea. Când Xipehuz îi erau chemați la o întrunire generală, am observat întotdeauna un semnal de forma aceasta reprezentând tripla aparență a acestor făpturi.

Xipehuzii au de altfel și semne mai complicate, raportându-se nu la acțiuni similare cu ale noastre, ci la o rin- duială a lucrurilor complet extraumarlă, din care n-am putut să descifrez nimic. Nu poate exista cea mai mică îndoială cu privire la capacitatea lor de a schimba idei abstracte, probabil echivalente ideilor omenești, căci pot să rămână mult timp nemișcați, conversând, ceea ce denotă adevărate acumulări de gin duri.

Îndelunga mea prezență în vecinătatea lor sfârșise, în ciuda metamorfozelor (ale căror legi variază pentru fiecare, puțin desigur, dar cu caracteristici suficiente pentru un spion încăpățânat), prin a mă face să cunosc mai mulți Xipehuzi destul de intim, prin a-mi revela particularități ale diferențelor

individuale... să le spun caractere? Am cunoscut taciturni care nu trasau aproape niciodată vreun cuvânt; expansivi care scriau adevărate discursuri ; atenți, fleacari care vorbeau în același timp întrerupându-se. Erau unii cărora le plăcea să se retragă, să trăiască solitari; alții căutau în mod evident societatea; ferocii vâneau continuu fiarele, păsările, iar miloșii cruțau deseori animalele, lăsându-le să trăiască în pace. Nu deschid oare toate acestea un gigantic câmp de acțiune imaginației? Nu ne fac ele să ne închipuim diversități de aptitudini, de inteligențe, de forțe, analoage celor ale rasei umane?

Xipehuzii practică și educația. De câte ori am urmărit câte un bătrân așezat în» mijlocul a numeroși tineri, radiindu-le semne pe care aceștia le repetau unul după altul și pe care el îi puneă să le reînceapă dacă repetiția era imperfectă!

Aceste lecții erau cu adevărat uimitoare pentru mine, și, din tot ceea ce-i privește pe Xipehuzi, nimic nu m-a ținut încordat atât de des, nu m-a preocupat mai mult în nopțile de insomnie. Mi se părea că acolo, în această auroră a rasei, vălul misterului putea să se întredeschidă, că acolo o idee simplă, primitivă va țâșni poate, luminând pentru mine un ungher al acestor profunde întunecimi. Nu, nimic nu m-a descurajat; ani de zile am asistat la această educație, am căutat nenumărate interpretări. De câte ori n-am crezut că surprind o lumină fugară a esenței naturii Xipehuzilor, o lumină extrasensibilă, o pură abstracție pe care, vai!, sărmane mele aptitudini, înlănțuite de plumbul cărnii, n-au fost niciodată în stare s-o urmărească!

Am spus mai sus că i-am crezut multă vreme pe Xipehuzi nemuritori. Această credință spulberându-se la vederea morților violente care urmauă câtorva întâlniri între Xipehuzi, am început firește să caut punctul lor vulnerabil și mi-am dat silința în fiecare zi, de atunci, să găsesc mijloace destructive, căci Xipehuzii se înmulțeau într-atât încât, după ce depășiseră pădurea Knur la sud, la nord, la vest, începeau să se întindă peste câmpii și înspre răsărit. Vai, în puțin cicluri l-ar fi izgonit pe om din locuința sa terestră.

M-am înarmat deci cu o praștie și, îndată ce un Xipehuz ieșea din pădure în bătaia mea, îl ocheam și-i aruncam piatra. N-am obținut niciun rezultat, cu toate că-i atinsesem pe indivizii ochiți în toate punctele suprafeței lor, chiar și în steaua luminoasă. Păreau cu desăvârșire insensibili și niciunul dintre ei nu s-a ferit

vreodată din calea proiectilelor mele. După o lună de încercări, a trebuit să-mi mărturisesc că praștia mea nu era bună de nimic împotriva lor și am părăsit această armă

Am luat arcul. La primele săgeți pe care le-am lansat, am descoperit la Xipehuzi un foarte viu sentiment de teamă, căci se feriră, se ținură în afara bății arcului, mă evitară pe cât le fu cu putință. Timp de opt zile am încercat zadarnic să ating unul. În ziua a opta, un grup de Xipehuzi, purtat cred de ardoarea lui vânătoarească, trecu destul de aproape de mine, urmărind o gazelă. Am lansat repede câteva săgeți, fără niciun efect vizibil și grupul se împrăștie, în timp ce eu îi urmăream și-mi risipeam munițiile. Abia trăsesem ultima săgeată, că se întoarseră în mare viteză, mă împresurară pe trei sferturi și mi-aș fi pierdut viața fără uimitoarea iuțeală a viteazului Kuath

Această întâmplare mă lăasă plin de incertitudini și speranțe; mi-am petrecut toată săptămâna în inerție, pierdut în golul și profunzimea meditațiilor mele, mtr-o problemă excesiv de pasionantă, subtilă, capabilă să gonească somnul și care mă umplea de suferință și de bucurie, totodată. De ce se temeau Xipehuzii de săgețile mele? De ce, pe de altă parte, niciunul dintre numeroasele proiectile cu care-i atinsesem pe cei din grupul de vânători nu produsese vreun efect? Ceea ce știam despre inteligența dușmanilor mei nu îngăduia ipoteza unei terori fără motiv. Totul, dimpotrivă, mă obliga să presupun că săgeata, lansată în anumite condiții, trebuia să fie o armă redutabilă împotriva lor. Dar care erau aceste condiții? Care era punctul vulnerabil al Xipehuzilor? Și brusc mi-a venit ideea că trebuie atinsă steaua. Un minut am avut această certitudine, o certitudine pasionată, oarbă, Apoi m-a cuprins îndoiala.

Oare nu ochisem eu acest punct cu praștia? De ce ar fi săgeata mai norocoasă decât piatra?

Era noapte, nemăsuratul abis cu minunatele sale lămpi risipite deasupra Pământului. Și eu, cu capul în mâini, visam, cu inima mai întunecată decât noaptea.

Un leu începu să ragă, șacalii trecură pe câmpie și din nou mă fulgeră luminița speranței. Mă gândisem că piatra praștiei era relativ mare și steaua Xipehuzilor atât de mică! Poate că, pentru a avea efect, trebuia să mergi în adânc, să străpungi cu un vârf ascuțit și atunci teroarea lor în fața săgeții se explica i

Vega se rotea încet deasupra polului, zorii erau aproape și,

pentru câteva ore, oboseala adormi în creierul meu lumea spiritului.

În zilele următoare, înarmat cu arcul, i-am urmărit fără răgaz pe Xipehuzi, atât de departe în incinta lor pe cât îmi permitea înțelepciunea. Dar toți îmi evită atacul, ținându-se departe, în afara bății. Nu mai puteam să stau la pândă, modul lor de percepție îngăduindu-le să-mi constate prezența și prin obstacole.

Către sfârșitul celei de-a cincea zi se produse un eveniment care, el singur, ar fi dovedit că Xipehuzii sunt făpturi pasibile de greșală și în. Același timp de perfecționare, ca și omul. În amurgul acelei seri, un Xipehuz se apropie în mod deliberat de mine, cu acea viteză mereu accelerată cu care obișnuiesc ei să atace. Surprins, cu inima bătând, am încordat arcul. El, continuând să înainteze, asemeni unei coloane de peruzea în înserarea născândă, ajunsese aproape în bătaia săgeții. Apoi, cum mă pregăteam s-o slobozesc, îl văzui cu uimire schimbându-și poziția, ascunzându-și steaua, fără a înceta să înainteze. N-am avut decât timpul să-l pornesc pe Kuath în galop și să mă feresc de atacul acestui adversar redutabil.

Or, această simplă manevră, la care niciun Xipehuz nu părea să se fi gândit mai înainte, pe lângă faptul că demonstra, o dată mai mult, puterea de invenție personală, individualitatea inamicului, sugera două idei: prima, că aveam norocul să îi raționat corect cu privire la vulnerabilitatea stelei Xipehuze; a doua, mai puțin încurajatoare, că aceeași tactică, dacă era aplicată de toți, avea să-mi facă sarcina extrem de dificilă, poate chiar imposibilă; 1

4 8

Totuși, după ce făcusem atâtea ca să ajung să cunosc adevărul, am simțit cum îmi crește curajul în fața piedicii și am îndrăznit să nădăduiesc că spiritul meu va avea agerimea necesară pentru a o înlățura \

A DOUA PERIOADA A CĂRȚII LUI BAKHUN

M-am întors în vâlceaua mea. Anahr, al treilea fiu al soției mele Tepai, era un mare făuritor de arme. I-am poruncit să-mi facă un arc cu o bătaie extraordinară. El luă o ramură a copacului Waham, tare ca fierul, și arcul pe care-l făcu din ea era de patru ori mai tare decât al păstorului Zankann, cel mai puternic arcaș din o mie de triburi. Niciun om n-ar fi putut să-l

întindă. Dar născocisem un meșteșug și, cum Anahr lucrase după gândul meu, arcul imens putea fi întins și destins chiar și de o femeie.

Fusesem totdeauna priceput în lansarea dardei și a săgeții și în câteva zile am învățat să cunosc atât de bine arma făurită de fiul meu Anahr, încât nu greșeam nicio țintă, fie ea mărunță ca o muscă sau iute ca șoimul în zbor.

Isprăvind acestea, m-am întors spre Kzur, călărind pe Kuath cel cu ochi de flacăra și am reînceput să dau târcoale dușmanilor omului.

Pentru a le inspira încredere, am tras multe săgeți cu arcul meu obișnuit, de fiecare dată când un grup se apropia de frontieră și săgețile cădeau mult mai încoace de ei. Învățară astfel să cunoască bătaia exactă a armei și să se creadă deci în afară de pericol la anumite distanțe. Totuși, le rămânea o neîncredere care-i făcea mobili, capricioși, câtă vreme nu se aflau la adăpostul pădurii, și-i determina să-și ferească stelele la vederea mea.

Cu răbdare, le-am obosit neîncrederea și, în a șasea dimineață, un grup se postă în fața mea, sub un mare castan, la trei băți de arc obișnuit.

Imediat am trimis un nor de săgeți inutile. Atunci vigilența lor adormi din ce în ce mai mult și începură să se poarte la fel de liber ca în prima perioadă a șederii mele.

Era ceasul hotărâtor. Inima îmi bătea atât de tare încât, la început, m-am simțit lipsit de puteri. Am așteptat, căci de o singură săgeată depindea formidabilul viitor. Dacă greșeam ținta, poate că Xipehuzii n-aveau să se mai supună niciodată experimentului meu și cum să știu, atunci, dacă sunt sau nu accesibili loviturilor omului?

Puțin câte puțin, voința mea triumfă, mi-am făcut inima să tacă, mi-am făcut membrele suple și puternice și ochiul limpede. Încet, am ridicat arcul lui Anahr. Acolo, departe, un mare con de smarald stătea nemișcat în umbra copacului; coarda se întinse; săgeata porni, șuierând, în spațiu... și Xipehuzul, atins, căzu, se condensa, se pietrifică.

Strigătul sonor al triumfului țâșni din pieptul meu. Intinzând brațele în extaz, am mulțumit Unicului.

Astfel deci, acești înfricoșători Xipehuzi erau vulnerabili la armele omenești! Puteam spera să-i distrugem î

Acum, fără teamă, am lăsat inima să-mi bată, să-mi cante de bucurie, eu, care privisem cu atâta deznădejde viitorul rasei mele, eu care, sub rotirea constelațiilor, sub cristalul albastru al abisului, calculasem atât de des că în două secole lumea își va simți hotarele trpsnind sub invazia xipehuză.

Și totuși, când ea reveni, Noaptea îndrăgită, Noaptea gânditoare, o umbră căzu peste beatitudinea mea, măhnirea că Omul și Xipehuzul nu pot să coexiste, că viața unuia trebuia să fie condiția sălbatică a nimicirii celuilalt.

CARTEA A DOUA

A TREIA PERIOADA A CĂRȚII LUI &AKHUN

I. Lum învingător

Preoții, bătrânii și căpeteniile mi-au ascultat povestea minunându-se; solii s-au dus până în adâncul singurătății să repete vestea cea bună. Marele Consiliu a poruncit războinicilor să se adune în luna a șasea a anului douăzeci și două de mii șase sute patruzeci și nouă pe câmpia Ma- hur-Asar și profeții au predicat războiul sfânt. Au venit mai mult de o sută de mii de războinici zahelali; un mare număr de luptători ai raselor străine, Ozumi, Sahri, Kaldei, atrași de faimă, au venit să-și ofere brațele marelui popor.

Kzur a fost împresurată de zece rânduri de arcași, dar săgețile au fost neputincioase în fața tacticii xipehuze și un mare număr de războinici imprudenți au pierit.

Atunci, timp de mai multe săptămâni, o mare spaimă a domnit printre oameni...

În a treia zi a celei de-a opta luni, înarmat cu un cuțit cu vârful bine ascuțit, am dat de veste semințiilor nenumărate că voi merge să lupt singur cu Xipehuzii, în speranța de a spulbera neîncrederea născândă în adevărul povestirii mele.

Dar fiii mei Lum, Demja, Anahr s-au împotrivit cu tărie acestui gând și au vrut să-mi ia locul. Și Lum a spus: „Tu nu poți să mergi căci, dacă mori, toți ar crede că Xipehuzii sunt invulnerabili și rasa umană ar pieri”.

Demja, Anahr, și multe căpetenii. Spunând aceleași cuvinte, am găsit motivele lor întemeiate și m-am retras.

Atunci, Lum, luând cuțitul meu cu mâner de corn, trecu frontiera morții și Xipehuzii veniră în grabă... Unul dintre ei, mult mai iute decât ceilalți, era gata să-l atingă, dar Lum, mai ager decât leopardul, se feri, îl înconjură și, dintr-un salt uriaș, îl

ajunse și-l străpunse cu vârful ascuțit.

Semințiile nemișcate văzură căzând, condensindu-se, pieirificându-se vrăjmașul. O sută de mii de glasuri urcară în dimineața albastră și Lum se și întorcea, trecea frontiera. Numele său glorios străbătu armatele.

II. Prima bătălie

Anul de la facerea lumii 22649, a șaptea zi a celei de a opta luni.

În zori, trîmbițele au sunat, ciocanele grele au lovit clopotele de bronz, vestind marea bătălie. O sută de bivoli negri, două sute de armăsari au fost sacrificați de preoți și cei cincizeci de fii ai mei s-au închinat împreună cu mine Unicului.

Planeta soarelui s-a topit în aurora sîngerie, căpeteniile au galopat prin fața armatelor, vuietul atacului a crescut o dată cu goana impetuoasă a celor o sută de mii de luptători.

Tribul Nazzum a atacat cel dinții dușmanul și lupta a fost cumplită. Neputincioși la început, secerați de loviturile misterioase, războinicii au învățat curând arta de a-i lovi pe Xipehuzi și de a-i ucide. Atunci, toate semințiile, Zâheiali, Ozumi, Sahri, Kaldei, Xisoaștri, Pjarvani, vuind ca oceanele, au invadat câmpia și pădurea, înconjurându-i pretutindeni pe tăcuții adversari.

Multă vreme bătălia a fost un haos; mesagerii veneau mereu să-i înștiințeze pe preoți că oamenii piereau cu sutele, dar că moartea lor era răzbunată.

În ceasul arzător, fiul meu Surdar cel cu picioare iuți, trimis de Lum, veni să-mi spună că, pentru fiecare Xipe- huz nimicit, piereau doisprezece dintre ai noștri. Suflul mi se întunecă și inima îmi slăbi, apoi buzele mele șoptiră:

— Să fie așa cum vrea singurul Părinte,

52Î

Și amintindu-mi numărătoarea războinicilor, care dăduse cifra de o sută patruzeci de mii, știind că Xipehuzii erau cam patru mii, mi-am spus că mai mult de o treime din. Uriașa armată va pieri, dar Pământul va fi al omului. Or, s-ar fi putut ca armata să nu ajungă...

— E deci o victorie! am murmurat eu cu tristețe.

Dar cum mă gândeam la aceste lucruri, iată că vuietul bătăliei făcu să se cutremure mai tare pădurea, apoi, în grămezi mari, războinicii reapărură și toți, cu strigăte de primejdie, fugeau

spre frontiera Mântuirii.

Atunci i-am văzut pe Xipehuzi ieșind 111 marginea pădurii nu despărțiți unii de alții, ca dimineața, ci uniți câte douăzeci, în cerc, cu stelele întoarse către interiorul grupurilor. În această poziție, invulnerabili, ei înaintau asupra războinicilor neputincioși și îi măcelăreau fără milă.

Era dezastrul.

Cei mai îndrăzneți luptători nu se gândeau decât la fugă. Totuși, cu tot doliul care se întindea peste-sufletul meu, observam răbdător peripețiile fatale, în speranța de a găsi un leac chiar în adâncul nenorocirii, căci deseori veninul și antidotul lui se află unul lângă altul.

Pentru încrederea mea în puterea rațiunii, destinul mă răsplăti cu două descoperiri. Am remarcat, în primul rând, în locurile unde triburile noastre erau în număr mare și Xipehuzii puțin numeroși, că măcelul, lajnceput total, se domolea, că loviturile dușmanului aveau din ce în ce mai puțin efect, mulți dintre cei loviți ridicându-se după o scurtă amețeală. Cei mai robuști sfârșeau prin a rezista complet la șoc, continuând să fugă după atingeri repetate. Fenomenul producându-se în diverse puncte ale câmpului de bătaie, am îndrăznit să conchid că Xipehuzii oboseau, că puterea lor de distrugere nu depășea o anumită limită.

A doua remarcă, completând-o în mod fericit pe prima, îmi fu prilejuită de un grup de Kaldei. Acești sârmani oameni, înconjurați din toate părțile de dușmani, pierzându-și încrederea în cuțitele lor scurte, smulseră arbuști și-și făcură din ei ghioage cu care încercară să-și croiască drum. Spre marea mea surprindere, tentativa lor izbuti. Îi văzui pe Xipehuzi, cu duzinele, pierzându-și echilibrul sub lovituri. Aproape jumătate dintre Kaldei scăpară prin spărtura astfel făcută dar, lucru ciudat, cei care se slujiră de. Instrumente de bronz (așa cum se întâmplă cu câteva căpetenii) se omorâră ei înșiși lovind dușmanul. Trebuie să adaug că loviturile de ghioagă nu făcură vreun rău vizibil Xipehuzilor, căci cei care căzuseră se ridicară imediat și reluară urmărirea. N-am socotit totuși mai puțin dubla mea descoperire ca având o însemnătate hotărâtoare pentru viitoarele bătălii.

În acest timp, dezastrul continua. Pământul răsuna de troyotul fugii celor învinși; înainte de căderea nopții, în teritoriul

xipehuz nu mai rămăseseră decât morții noștri și câteva sute de luptători urcați în copaci. Soarta acestora fu înfricoșătoare: Xipehuzii îi arseră de vrie, îndreptând mii de raze spre rămurișul care-i adăpostea. Țipetele lor groaznice răsunară ore întregi sub marele firmament.

III. Bakhun ales

A doua zi, semințiile își numărara supraviețuitorii. Se stabili că bătălia ne costa cam nouă mii de oameni; o socoteală cumpătată aprecie pierderile Xipehuzilor la șase sute. Moartea fiecărui dușman costase astfel cincisprezece existențe umane.

Disperarea pătrunse în inimi, mulți strigau împotriva căpeteniilor și voiau să renunțe la înspăimântătoarea încercare. Atunci, primit cu murmure, am înaintat în mijlocul taberei și am început să-i dojenesc cu voce tare pe războinici pentru bicisnicia lor. I-am întrebat dacă era mai bine să piară toată omenirea sau să sacrificăm o parte a ei; le-am demonstrat că în zece ani tot ținutul zahelal avea să fie cotropit de Forme, iar în douăzeci, țara Kaldeilor, a Sahrilor, a Pjarvanilor și a Xisoaștrilor; apoi, trezindu-le astfel conștiința, i-am făcut să-și dea seama că o șesime din temutul teritoriu revenise oamenilor, că dușmanul fusese împins înapoi din strei părți în pădure. În sfârșit, le-am comunicat observațiile mele, i-am făcut să înțeleagă că Xipehuzii nu erau neobosiți, că ghioage de lemn puteau să-i răstoarne și să-i oblige să-și descopere punctul vulnerabil.

O mare tăcere domnea pe câmpie, speranța revenea în inima nenumăraților războinici care mă ascultau. Și pentru a le mări încrederea, am descris aparatele de lemn pe care le născocisem, potrivite pentru atac și pentru apărare totodată. Entuziasmul renăscu, semințiile mă aclamară și căpeteniile depuseră comanda la picioarele mele.

IV. Prefacerile armamentului

În zilele următoare, am pus să se taie un mare număr de copaci și am dat tiparul ușoarelor bariere portative a căror descriere sumară iat-o: un cadru lung de șase coți și larg de doi, legat cu drugi de un cadru interior, având o lărgime de un cot și o lungime de cinci. Șase oameni (doi purtători; doi războinici înarmați cu lănci mari de lemn, boante, alți doi, și ei înarmați cu lănci de lemn dar prevăzute cu vârfuri metalice foarte subțiri și, pe deasupra, cu arcuri și săgeți) puteau să stea în ele în voie și să meargă prin pădure, la adăpost de atacul imediat al

Xipehuzilor. Ajunși lângă dușman, războinicii înarmați cu lănci boante trebuiau să-l lovească, să-l răstoarne, să-l oblige să se descopere și arcașii-lăncieri trebuiau să țintească stelele, fie cu lancea, fie cu arcul, după caz. Cum statura medie a Xipehuzilor era cu puțin mai mare de un cot și jumătate, am așezat barierele astfel încât cadrul ex-xerxor să nu depășească, în timpul mersului, o înălțime deasupra pământului de mai mult de un cot și un sfert; pentru asta era de ajuns să se încline puțin suporturile care-l legau de cadrul interior, purtat de oameni. Cum, de altfel, Xipehuzii nu știu să treacă peste obstacolele abrupte și nu pot să se deplaseze decât în poziție verticală, bariera astfel concepută oferea o ocrotire suficientă împotriva atacurilor lor imediate. Desigur, ei aveau să se străduiască să ardă noile arme și, în mai mult de un caz, aveau să izbutească, dar cum focurile lor nu erau eficiente dincolo de bătaia săgeților, trebuiau să se descopere pentru a să-virși această calcinare. Pe deasupra, ea nefiind instantanee, exista posibilitatea de a o evita, prin manevre rapide.

V. A doua bătălie

Anul de la facerea lumii 22649, a unsprezecea zi a celei de-a opta luni. În ziua aceea s-a dat a doua bătălie împotriva Xipehuzilor și căpeteniile mi-au încredințat comanda supremă. Atunci, am împărțit semințiile în trei armate. Puțin înaintea zorilor, am trimis împotriva pădurii Kzur patruzeci de mii de războinici înarmați după sistemul barierelor. Atacul a fost mai puțin învâlmășit decât cel din ziua a șaptea. Triburile au intrat încet în pădure, împărțite în mici trupe dispuse în bună rânduală, și lupta a început. Ea ne-a fost cu totul prielnică timp de un ceas. Xipehuzii fiind cu totul derutați de noua tactică, mai mult de o sută de mii au pierit, abia răzbunate prin moartea a zece războinici. Dar după ce surpriza a trecut, Xipehuzii au început să ardă barierele. În câteva cazuri ei au izbutit. Către al patrulea ceas al zilei, au adoptat o manevră mai primejdioasă: profitând de iuțea lor, grupuri de Xipehuzi, lipiți unii de alții, se năpusteau asupra barierelor, reușind să le răstoarne. A pierit astfel un mare număr de oameni așa că, dușmanul recâștigându-și avantajul, o parte a armatei noastre își pierdu nădejdea.

Către ora cinci, triburile zahelale Hemar, Djoh și o parte a Xisoaștrilor și Sahrilor începură retragerea. Vrând să

preîntâmpin o catastrofă, am trimis curieri apărați de bariere puternice să anunțe sosirea de întăriri. În același timp, am pregătit a doua armată pentru atac; dar, mai înainte, am dat noi instrucțiuni: purtătorii de bariere trebuiau să se mențină în grupuri atât de dese cât îngăduia mersul prin pădure și să se așeze în careuri compacte, îndată ce se apropia o trupă mai numeroasă de Xipehuzi, fără să renunțe totuși la ofensivă,

Spunând acestea, am dat semnalul; în puțină vreme, am avut fericirea să constat că victoria se întorcea de partea semințiilor coalizate. În sfârșit, către mijlocul zilei, o numărătoare aproximativă, socotind pierderile armatei noastre la două mii de oameni și acelea ale Xipehuzilor la trei sute, făcu să se vadă în mod hotărât progresele înregistrate și umplu din nou toate inimile de încredere.

Totuși, proporția se schimbă ușor în dezavantajul nostru către al patrusprezecelea ceas, noi pierzând patru mii de indivizi, iar Xipehuzii cinci sute.

Atunci am lansat al treilea corp; băătălia atinse cea mai mare intensitate, entuziasmul războinicilor crescind din minut în minut, până în ceasul în care soarele fu gata să cadă spre apus.

În momentul acela, Xipehuzii reluară ofensiva în nordul pădurii Kzur; o dare înapoi a Ozumilor și Pjarvanilor mă neliniști. Socotind, pe deasupra, că întunericul ar fi mai prielnic dușmanului, am sunat sfârșitul băătăliei. Întoarcerea trupelor se făcu în liniște, în mod victorios; o mare parte din noapte ne sărbătorirăm succesele. Erau mari: opt sute de Xipehuzi sucombaseră, sfera lor de acțiune se redusese la două treimi din Kzur. E adevărat că lăsasem șapte mii dintre ai noștri în pădure; dar aceste pierderi erau, proporțional cu rezultatul, mult inferioare celor din prima băătălie. Plin de speranță, am cutezat atunci să concep planul unui atac hotărâtor împotriva celor două mii șase sute de Xipehuzi rămași.

VI. Exterminarea

Anul de la facerea lumii 22649, a cincisprezecea zi a celei de-a opta luni.

Când astrul roșu se ivi pe colinele răsăritene, semințiile erau așezate în linie de bătaie în fața pădurii Kzur.

Cu sufletul înălțat de speranță, am sfârșit de vorbit cu căpeteniile, trâmbițele au sunat, bronzul a vuit sub ciocanele grele și prima armată a intrat în pădure.

Or barierele erau mai puternice, puțin mai mari și cuprindeau doisprezece oameni în loc de șase - în afară de cam o treime construite tot după vechiul plan.

Astfel, ele erau mai greu de ars și de răsturnat.

Primele momente ale bătăliei au fost norocoase; după al treilea ceas, pieriseră patru sute de Xipehuzi și numai două mii dintre ai noștri. Încurajat de aceste vești bune, am lansat al doilea corp. Înverșunarea de o parte și de alta deveni atunci înspăimântătoare, luptătorii noștri obșnuindu-se cu triumful, adversarii apărându-se cu îndărătnicia unui Regn nobil. Din al patrulea, până în al optulea ceas, pierdurăm nu mai puțin de zece mii de vieți, dar Xipehuzii le plătiră cu o mie dintr-ale lor, astfel că nu mai rămâneau decât o mie în adâncurile pădurii Kzur.

Din clipa aceea, am înțeles că Omul va stăpm! lumea: ultimele mele neliniști se potoliră.

Totuși, în al nouălea ceas, o mare umbră pluti asupra victoriei noastre. Xipehuzii nu se mai arătau decât în grămezi enorme în luminișuri, ascunzindu-și stelele, și era aproape cu neputință să fie răsturnați. Însuflețiți de bătălie, mulți dintre ai noștri se năpusteau împotriva acestor grămezi. Atunci, cu o mișcare rapidă, un grup de

Xipehuzi se desprindea, răsturnându-i și masacrându-i pe temerari.

O mie pieriră astfel, fără vreo pierdere pentru dușman; văzând asta, Pjarvanii strigară că totul se sfârșise; panica puse pe goană mai mult de zece mii de oameni, un mare număr aruncându-și barierele ca să fugă mai repede. Plătiră scump. O sută de Xipehuzi, pornind pe urmele lor, uciseră peste două mii de P jar vani și Zahe- lali: groaza începu să se răspândească în toate liniile noastre.

Când mesagerii mi-au adus această știre funestă, am înțeles că ziua va fi pierdută dacă nu voi reuși, printr-o manevră rapidă, să recuceresc pozițiile părăsite. Imediat, am dat ordin șefilor celei de-a treia armate să atace și am anunțat că voi lua eu însumi comanda. Apoi am pornit repede cu aceste rezerve în direcția din care veneau fugarii. Ne-am aflat curând față în față cu Xipehuzii urmăritori. Târâți de ardoarea măcelului, ei nu se regrupară destul de repede și, în câteva clipe, i-am învăluit; foarte puțini scăpară; strigătul imens al victoriei dădu din nou

curaj alor noștri.

Din momentul acela nu mi-a fost greu să reiau atacul; manevra noastră se mărgini la desprinderea unor părți din grupurile dușmane, la învăluirea și nimicirea lor.

Curând, înțelegând cât de neprielnică le era această tactică, Xipehuzii reîncepură să lupte în grupuri mici și măcelul celor două Regnuri, dintre care unul nu putea să existe decât prin nimicirea celuilalt, să înteți înfricoșător. Dar orice îndoială în legătură cu rezultatul final dispărea până și din inimile cele mai slabe. Către al patrusprezecelea ceas, abia dacă mai rămăseseră cinci sute de Xipehuzi împotriva a mai mult de o sută de mii de oameni - și acest mic număr de dușmani era închis din ce în ce mai mult într-un spațiu strâmt, cam o șesime din pădurea Kzur, ceea ce ne ușura într-o foarte mare măsură manevrele.

În timpul acesta, lumina ' roșie a amurgului șiroia printre ramuri și, temându-mă de capcanele umbrei, am întrerupt bătălia.

Imensitatea. Victoriei făcea să crească toate inimile, căpeteniile îmi oferă domnia asupra semințiilor-. J-am sfătuit să nu. Încredințeze niciodată destinele atâtor oameni unei sărmame creaturi supuse greșelii, ci să-l adore pe Unicul și să-și aleagă drept șef terestru înțelepciunea.

ULTIMA PERIOADA A CĂRȚII LUI B A KHUN

Pământul aparține oamenilor. Două zile de luptă i-au nimicit pe Xipehuzi; tot ținutul ocupat de cei din urmă două sute a fost purificat, fiecare copac, fiecare plantă, fiecare fir de iarbă au fost rase de pe suprafața pământului. Ajutat de fiii mei Lum, Azah și Simho, am sfârșit să înscriu istoria lor pe table de granit, pentru cunoștința secolelor viitoare.

Și iată-mă singur. Ta marginea pădurii Kzur, în noaptea palidă. O semilună de aramă atârână la apus. Leii rag la stele. Fluviul rătăcește lin printre sălcii; glasul lui veșnic povestește timpul care trece, melancolia lucrurilor pieritoare. Și eu mi-am îngropat fruntea în palme și un vaiet se înalță din inima mea. Căci, acum când Xipe- huzii nu mai sunt, sufletul meu îi regretă și eu îl întreb pe LTnic ce Fatalitate a vrut ca splendoarea Vieții să fie mânjită de Tenebrele Crimei!

Nuvela justifică vehemența cu care afirma Rosny A ine nou tat ea viziunii sale. Și nu ne miră interpretările eronate din

vremea primei apariții, când întâlnim mult mai aproape de noi, într-o epocă familiarizată cu temele, subiectele și simbolurile anticipației, asemenea afirmații hilare; „supraoameni fantastici se ciocnesc cu o omenire primitivă” (nota lui Robert Ricatte la a doua însemnare din Jurnalul fraților Goncourt), sau „civilizațiile trecute în fața unei intruziuni a extraterestrilor” (19).

Ce sunt, de fapt, Xipehuzii?

Cititorul atent intuiește din text explicația pe care o dă Rosny Aine mai târziu, într-un „Avertisment” la romanul Moartea Pământului: „... eu imaginez cu plăcere creaturi fie minerale, ca în Xipehuzii, fie alcătuite dintr-o altă substanță decât substanța noastră, fie încă trăind într-o lume guvernată de alte energii decât ale noastre: Feromagnetali, care apar episodic în Moartea Pământului, aparțin uneia dintre aceste trei categorii” (39). Așadar, creaturi minerale – ca, și feromagnetali, de altfel, de vreme ce alcătuirea acestor aglomerări de corpusculi feromagnetici de culoare violetă „nu admite decât o singură substanță: fiend”. În zorii civilizației și în amurgul ei, Rosny Aine o confruntă cu aceste regnuri a căror existență se dovedește a fi incompatibilă cu aceea a oamenilor. Și dacă Xipehuzii dispar în încheștarea cu reprezentanții unei rase tinere și viguroase, feromagnetali o. Sistă, evoluând și înmulțindu-se. La stingerea ultimelor comunități izolate, atinse de morbul fatalismului în urma cataclismelor naturale care au dus la pierderea surselor de apă în măruntaiele globului.

Moartea Pământului a apărut în 1912. Exact peste un deceniu Uimitoarea călătorie a lui Hareton Ironcastle avea să propună cititorilor lui Rosny Aine o nouă aventură a cunoașterii altor forme insolite de viață. E adevărat că Oamenii-Solzoși constituie o asamblare de elemente aparținând unor viețuitoare cunoscute. Dar ținuturile neexplorate din Africa în care ajunge eroul împreună cu însoțitorii săi adăpostesc și o veritabilă împărăție a plantelor, unde mimoze de talia arborilor sequoia dispun de o energie ale cărei efecte seamănă cu cele ale accelerației și știu să-și coordoneze eforturile, să se apere și să atace de la distanță. Înseamnă oare asta inteligență? „Poate că da... și poate că nu”, răspunde botanistul Samuel Darnley, unul dintre personajele cărții. „Acțiunile vegetalelor sunt în mod sigur logice, dar logica aceasta corespunde atât de limitat împrejurărilor, e atât de identică sie însăși, calitativ și cantitativ,

când trebuie să facă față unor primejdii identice, în sfârșit, e atât de puțin capricioasă, încât n-o pot compara în sine cu inteligența umană!... Într-un sens, reacția vegetală seamănă cu un fenomen mineral, dar cu o spontaneitate și o varietate care aduc cu inteligența... Este deci un fenomen inclasabil”

Evident, ideea apariției pe Pământ a unor specii raționale neumane este discutabilă. Ea nu constituie însă un exercițiu de ingeniozitate, sau instrumentul unei neliniști calculate și sterile. Rosny Aine este sincer preocupat de soarta omenirii, de primejdiile pe care aceasta ar putea fi nevoită să le înfrunte, de „continuitatea fericită a speciei noastre (9). Că este așa ne-o demonstrează și mai limpede romanul Navigatorii infinitului (1925). Ajunși pe Morte., membrii echipajului cosmonavei „Steilarium” întâlnesc, pe lângă marțieni tripezi, vechii srăpînitori ai planetei, regnul invadator al zoomorfilor, „structuri confuze și turtite”, cu „prelungiri în formă de curele, labe sau pseudo-labe, pe care păreau că mai curând alunecă, decât merg”. Marțienii se retrag din fața zoomorfilor, convinși că sfârșitul le e aproape. Navigatorii îi ajută însă să creeze arme eficace și, cu ajutorul eterărilor, făpturi radiante asemănătoare unor rețele fosforescente, stăvilesc invazia – alegorie a posibilităților de a rezista naturii dezlănțuite aici, pe Pământ.

Scriitorul și-a lăsat imaginația să exploreze și tărâmul de dincolo de hotarele lumii vizibile. Într-o povestire intitulată chiar O altă lume (1895), eroul discernе, din copilărie, prezența unui alt regn: „Pe solul cafeniu-închis, țată cătеya forme împrăstiate; se mișcă, se opresc, palpită la mică înălțime. Sunt de mai multe feluri, diferite prin contur, prin mișcare, mai ales prin așezarea, desenul și nuanțele liniilor care le traversează. Aceste linii constituie, în definitiv, esența făpturii lor... Ele alcătuiesc rețele foarte complicate, emană din centre, iriază, piuă ce se pierd, devin imprecise”. Mai târziu, împreună cu un savant deschis tuturor miracolelor lumii, el trece de la contemplare la descifrarea universului moedigenilor, cum a botezat formele invizibile. Cu un an înaintea morții, Rosny Aine reia ideea nebănuitei coexistențe. În lumea varianților (1939), ne înfățișează un personaj care aparține în același timp vieții umane și celei variate, pendulând între cele două regnuri până ce, treptele evoluției biologice fiind decolate în timp, continuă să ființeze doar în universul nevăzut.

Înrudirea dintre cele două povestiri nu este incidentală și nu constituie o excepție în opera lui Rosny Aine. Preocuparea constantă de a construi ființe inedite duce la repetări și reveniri menite să precizeze și să adâncească intențiile autorului. Zoomorfii derivă din feromagnetali, fiind, ca și ei, anhidri și alcătuiți în virtutea principiului im- parității, extrăgându-și energia necesară din sol, extinzându-și dominația cu o irezistibilă lentoare. Eteralii sunt o versiune vizibilă a moedigenilor. Ciocnirile dintre aceștia din urmă le amintesc pe cele dintre xipehuzi, iar modul lor de a se hrăni cu forța vitală a semenilor mai slabi, fără ci-i ucide, este cvasi-identic cu comportamentul zoomorfilor. Efortul de a asigura continuitatea și coerența acestui univers imaginar nu trebuie înțeles doar ca un act demiurgic superb și gratuit. Ceea ce-l obsedează cu adevărat pe Rosny Aine este ideea contactului cu alte făpturi raționale. La început, acest contact apare ca O tragedie a incompatibilității: oamenii și xipehuzii nu pot coexista, viața unora înseamnă dispariția brutală a celorlalți. Feromagnetalii sunt mai puțin grăbiți să cucerească Pământul, dar proliferarea lor implacabilă, asociată convulsiilor planetei, duce la in- și aurarea dominației regnului mineral. Un proces similar, este oprit pe Marte prin colaborarea navigatorilor infinitului cu tripezii și eteralii. Cu totul remarcabilă ni se pare a fi, în toate aceste ipostaze posibile ale confruntării, lipsa de ostilitate față de ceea ce ne este străin, sau chiar potrivit. Cosmonauții nu vor să nimicească „un regn relativ iinăr și poate în drum spre realizări grandioase”, mulțumindu-se să-i-ajute- pe tripezi „să continue să trăiască, fără teama unei nimiciri prematuretarg înțelege că, de fapt, moartea omenirii nu înseamnă moartea Pământului și se întinde în mijlocul feromagnetaliilor însetați de hemoglobina, reprezentanți ai unui regn în plină evoluție, În sfârșit, Bakhun, eroul semințiilor nomade, meditează după sângeroasa victorie din pădurea Kzur: „... mi-am îngropat fruntea în palme și un vaiet se înalță din inima mea. Căci acum, când xipehuzii nu mai sunt, sufletul meu îi regretă și eu îl întreb pe Unic ce Fatalitate a vrut ca splendoarea Vieții să fie mânjită de Tenebrele Crimei!”.

Rosny Aine este unul dintre foarte puținii autori de anticipații care s-au bucurat de aprecierile pozitive a/e contemporanilor, fiind chiar nevoit, uneori, să le tempereze entuziasmul. Pierre Benoit declara, de pildă, că „întreaga, operă a lui Wells se află în

germen în primele lucrări ale lui J. H. Rosny... mai ales în acești minunați Xi^h pehuzi și în Vamireh, pe care Wells nu le-a egalat niciodată..." (cf. 16, vol. 111). Iar Leon Daudet supralicita: „Nu cunoaștem nicio povestire științifică reușită în afara Xipehuzilor... Nenumărați autori au rescris Xipehuzii lui Rosny Aine și se poate spune că întreaga operă a lui Wells se trage de acolo" (16, vol VIU). Astfel de afirmații au văzut probabil lumina tiparului și înainte de 1924, de vreme ce scriitorul se simțea obligat să precizeze, în amintitul „Avertisment": „S-a scris uneori că aș fi precursorul lui Wells. Câțiva critici au ajuns chiar să spună că Wells s-a inspirat în parte din unele scrieri ale mele cum ar fi Xipehuzii, Cataclismul, ' Legenda sceptică și alte câteva, care au apărut înaintea frumoaselor povestiri ale scriitorului englez. Cred că nu e adevărat, înclin chiar să cred că Wells n-a citit niciuna din operele mele. Desigur, el nu împărtășește monstruoasa ignoranță a compatrioților săi în materie de literatură continentală, dar notorietatea Xipehuzilor, a Cataclismului, α Legendei sceptice etc., etc. Era neglijabilă în momentul în care a început el să scrie. Și chiar dacă os fi citit modestele mele cărți, aș nega totuși că a fost influențat de ele: Războiul lumilor și Insula doctorului Moreau sunt opere originale, care trebuie admirate fără rezerve.*" Iată o punere la punct care sună ca un admirabil ecou al propriului său protest din tinerețe împotriva etichetării drept epigon al lui Poe!

Adevărul este că, dincolo de similitudinile inevitabile unui fond comun de teme și idei științifico-fantastice, Rosny Aine și Wells diferă sensibil – și nu numai ca maeștri ai unor modalități artistice distincte. Enumerând câteva deosebiri esențiale, Jean-Jacques Bridenne se referă și la faptul că scriitorul englez „nu dă senzația că ar vrea să imagineze cu orice preț ființe radical diferite de cele cunoscute pe Pământ: marțienii săi sunt niște caracatițe inteligente, seleniții nu sunt în definitiv decât niște furnici monstruoase..." (9). O dovadă elocventă în acest sens o constituie și povestirea care urmează, publicată în anul 1897.

OUL DE CRISTAL

Până acum un an exista o prăvălie mică foarte murdară lângă Seven Dials, deasupra căreia era înscris cu litere galbene, șterse de vreme, numele lui „C. Cave, Naturalist și Negustor de Antichități". Conținutul vitrinelor sale era ciudat de variat! câțiva colți de elefant, un joc de șah in-

5 – Odiseea marțiană complet, mătănii și arme, o cutie cu ochi, două cranii de tigru, și unul omenesc, câteva maimuțe împăiate mâncate de molii (una cu o lampă în mână), un scrin demodat, un óú de struț sau așa ceva, pătat de muște, niște unelte de pescuit și un acvariu de sticlă gol, extraordinar de murdar. Exista de asemenea, în momentul când începe această povestire, un bloq de cristal lucrat în forma unui ou și șlefuit ca un brilliant. La el priveau doi oameni care stăteau afară, în fața vitrinei: unul dintre ei, un pastor înalt și subțire, celălalt un tânăr cu barba neagră, oacheș la față, îmbrăcat într-un costum modest. Tânărul cel oacheș vorbea ou gesturi vii și părea nerăbdător ca tovarășul său să cumpere obiectul.

Stăteau încă uitându-se la vitrină când domnul Cave intră în prăvălie, cu barba tresăltând, căci tocmai își luase ceaiul și termina de mestecat pâinea cu unt. Când îi văzu pe cei doi oameni și obiectul atenției lor, își pierdu cumpătul. Aruncă o privire vinovată peste umăr și închise încet ușa. Era un bătrânel cu fața palidă și ochi albaștri, deosebit de umezi; avea părul cenușiu murdar și purta o redingotă albastră, jerpelită, un joben vechi și niște papuci' de pâslă cu tocurile foarte scâlciate. Rămase cu ochii țintă la cei doi bărbați care discutau. Pastorul își băgă mâna adâne în buzunarul pantalonului, cercetă un pumn de bani și un zâmbet plăcut îi dezgoli dinții. Domnul Cave păru și mai deprimat când intrară în prăvălie.

Pastorul, fără niciun fel de introducere, întrebă care era prețul oului de cristal. Domnul Cave aruncă nervos o privire spre ușa care dădea în salon și spuse: „cinci lire”. Pastorul, adresându-se în același timp tovarășului său și domnului Cave, obiectă că prețul e prea mare – domnul Cave ceruse fără îndoială mult mai mult decât intenționase când a achiziționat obiectul apoi urmă o încercare de tocmeală. Domnul Cave se îndreptă spre ușă, o deschise și spuse: „Prețul este cinci lire”, ca și când ar fi vrut să fie scutit de deranjul unei discuții inutile. În acest timp, partea superioară a unei fețe de femeie răsări la geamul de deasupra panelului de sus al ușii care dădea în salon și ochii erau îndreptați, plini de curiozitate, spre cei doi clienți.

— Prețul este cinci lire, repetă domnul Cave; cu un tremur în voce.

Tânărul cel oacheș, care tăcuse până atunci, observându-l doar cu atenție pe domnul Cave spuse, în sfârșit î*

— Dă-i cinci lire.

Pastorul îi aruncă o privire, să vadă dacă vorbește serios, apoi, când se îndreaptă din nou spre domnul Cave, constată că fața acestuia era albă.

— E o grămadă de bani, spuse pastorul și, scotocindu-se prin buzunare, începu să-și numere banii.

Avea doar vreo treizeci de șilingi și ceva, așa că făcu apel la tovarășul său cu care părea să fie prieten intim. Acest fapt îi dădu domnului Cave posibilitatea să se reculească și începu să explice agitat că de fapt nu avea dreptul să vândă cristalul.

Cei doi clienți fură, firește, surprinși și îl întrebară de ce nu se gândise la aceasta înainte de a începe să se tocmească. Domnul Cave se zăpăci, dar își menținu spusele, declarând că în după-amiaza aceea cristalul nu era de vânzare, deoarece se prezentase înaintea lor un cumpărător probabil al cristalului. Cei doi clienți, considerând aceasta ca o încercare de a ridica prețul, se prefăcură că părăsesc prăvălia. În momentul acela însă ușa salonului se deschise și apărură posesoarea bretonului de culoare închisă și a perechii de ochi mici.

Era o femeie corpulentă, cu trăsături grosolane, mai tânără și mult mai voluminoasă decât domnul Cave; se mișca greoi și se înroșise la față.

— Cristalul acesta e de vânzare, spuse ea, iar cinci lire este un preț destul de bun. Nu înțeleg ce intenții ai, Cave, de nu vrei să accepți oferta domnului!

5* 20

Domnul Cave, foarte tulburat de această irumpție, o privi furios pe deasupra ochelarilor și, fără prea multă siguranță, își revendică dreptul de a-și conduce afacerile după voia sa. Începu o ceartă. Cei doi clienți urmăreau scena cu interes și cu oarecare amuzament, ajutând-o din când în când pe doamna Cave cu unele sugestii. Domnul Cave, încolțit, persistă în povestirea aceea confuză și imposibil de crezut despre cineva care se interesase chiar atunci, dimineața, de cristal; agitația sa deveni penibilă. Totuși se menținu pe poziție cu o stăruință extraordinară» Cel care puse capăt acestei discuții neobișnuite fu tânărul oriental. Propuse să revină în cursul următoarelor două zile, pentru ca interesele amatorului menționat să nu fie lezate.

— Dar apoi vom insista, adăugă preotul. Cinci lire, nu mai

mult!

Doamna Cave luă asupra sa sarcina de a cere scuze în numele domnului Cave, explicând că uneori este „puțin ciudat”, iar după plecarea clienților, perechea începu să discute deschis incidentul, sub toate raporturile.

Doamna Cave îi vorbea soțului său cu o sinceritate deosebită. Bietul omuleț, tremurând de emoție, se încurcă singur în poveștile sale, susținând pe de o parte că avea în vedere un alt client și pe de alta afirmând că cristalul valora, la drept vorbind, zece lire.

— Atunci de ce i-ai cerut cinci? întrebă soția.

— Să mă lași să-mi administrez afacerile așa cum ered eu! răspunse domnul Cave.

Domnul Cave locuia împreună cu o fiică și un fiu, amândoi vitregi, și în seara aceea, la cină, discuția a fost reluată. Nici unui dintre ei nu avea o impresie prea bună despre metodele domnului Cave în afaceri, dar ultima sa acțiune părea culmea neghiobiei.

— Părerea mea este că a mai refuzat și înainte oferte pentru cristalul acesta, spuse fiul cel vitreg, un mitocan lung și bleg în vârstă de optsprezece ani.

— Dar când i s-au oferit cinei lire! strigă fiica vitregă, o tânără vorbăreață, în vârstă de douăzeci și șase de ani.

Răspunsurile domnului Cave erau dureros de inconsistente; bombănea numai slab că își cunoștea mai bine decât oricine propriile sale afaceri. Până la urmă l-au făcut să-și părăsească cina numai pe jumătate mâncată și să se retragă, cu urechile roșii, și cu lacrimi de jignire în ochi, lu- necând pe după ochelari, să închidă prăvălia pe timpul nopții. De ce lăsase atât de mult cristalul în vitrină? Ce nebunie! Asta-i tulbura cel mai mult gândurile. Pentru moment nu vedea vreun mijloc de a evita vânzarea.

După cină, fiica și fiul său vitreg se gătiră și ieșiră în oraș, iar soția se retrase sus să reflecteze asupra aspectelor. Comerciale ale cristalului, ajutată de o ceașcă cu apă fierbinte, puțin zahăr, lămâie și încă un ingredient. Demnul Cave s-a dus în. Prăvălie și a rămas acolo până târziu sub pretext că ornamează cu pietre interioarele unor acvarii pentru pești aurii, în realitate însă în cu totul alt scop, care va fi explicat pe larg mai târziu. A doua zi doamna Cave descoperi că cristalul fusese luat din

vitrină și așezat în spatele unor cărți vechi, într-un colț. Il puse la loc vizibil. Dar nu mai discută despre el, deoarece o durere de cap nervoasă o făcea să n-aibă dispoziție pentru discuție. În ceea ce-l privește pe domnul Cave, n-avea niciodată dispoziție să discute cu soția sa. Ziua trecu neplăcut. Domnul Cave era chiar mai distrat decât de obicei și. În afară de asta neobișnuit ele iritat. După masă, când soția era ocupată cu somnul obișnuit, scoase din nou cristalul din vitrină.

A doua zi domnul Cave trebuia să livreze o cantitate de câini-de-mare unei clinici unde erau utilizați pentru lucrările de anatomie. În lipsa sa, gândurile doamnei Cave reveniră la cheștiunea cristalului și la modul cel mai potrivit de a cheltui o plească de cinci lire. Și născocise câteva modalități foarte plăcute, printre care cumpărarea unei rochii de mătase verde pentru ea și o călătorie la

Richmond, când zăngănitul clopotului de la intrare o chemă în prăvălie. Clientul era un laborant de la clinică, venit să se plângă că nu i se livraseră niște broaște comandate în ziua precedentă. Doamna Cave nu aproba acest sector special al afacerilor domnului Cave și domnul care intrase într-o dispoziție cam agresivă se retrase după un scurt schimb de cuvinte – cu totul politicos, în măsura în care depindea de el. Ochii doamnei Cave se îndreptară apoi, firește, spre vitrină: căci vederea cristalului însemna garanția celor cinci lire și realizarea visurilor ei. Mare-i fu surpriza când descoperi că dispăruse!

Se duse la locul din spatele tejghelei unde îl descoperise în ziua precedentă. Nn era acolo; imediat începu să caute cu înfrigurare prin prăvălie.

Când domnul Cave se întoarse de la treburile cu câinii-de-mare, pe la două fără un sfert după-amiază, găsi oarecare dezordine în prăvălie și pe soția sa exasperată, stând în genunchi, după tejghea, și răscolind prin materialele de împăiat. Femeia, înfierbântată și furioasă, ridică fața deasupra tejghelei, când zăngănitul clopotului îi anunță întoarcerea soțului și îl acuză imediat că „l-a ascuns⁴⁴.

— Ce anume? Întrebă domnul Cave.

— Cristalul!

La aceasta, domnul Cave, în aparență foarte surprins, se repezi la vitrină.

— Nu este aici? strigă el. Dumnezeu mare! Ce s-o fi

întâmpiat cu el?

Chiar atunci fiul vitreg al domnului Cave intră în prăvălie venind din camera din fund – sosise acasă cu vreun minut înaintea domnului Cave – bleste'mând în gura mare. Era ucenic la un negustor de mobile vechi, în josul străzii, dar lua mesele acasă și era enervat că nu găsisese prânzui gata.

Dar, când auzi de pierderea cristalului, uită de masă și supărarea împotriva mamei și-o abătu asupra tatălui vitreg. Firește; prima lor idee a fost că l-a ascuns. Dar domnul Cave negă cu hotărâre că ar ști ceva despre soarta cristalului. Își însoți asigurările, cam îndoielnice, cu jurăminte repetate și, în cele din urmă, ajunse să-și acuze mai întâi soția și apoi fiul vitreg de a-l fi luat pentru a-l vinde pe ascuns. Astfel începu o discuție foarte caustică și aprinsă, care sfârși pentru doamna Cave cu o stare specială a nervilor, între isterie și amoc, și-l făcu pe fiul cel vitreg să întârzie în după-amiaza aceea o jumătate de oră de la prăvălia de mobile. Domnul Cave se adăposti de nervii soției sale în prăvălie.

Seara cheștiunea fu reluată cu mai puțină patimă, sub* conducerea fiicei vitrege și semăna mai mult cu o anchetă judecătorească. Cina fu neplăcută și culmină cu o scenă penibilă. Domnul Cave se lăsă în cele din urmă pradă unei exasperări exagerate și ieși trântind cu violență ușa din față.

Restul familiei, după ce-l forfecă în voie, profitând de absența lui, scotoci prin casă, din pod până în pivniță, sperând să descopere cristalul.

În ziua următoare cei doi clienți veniră din nou. Fură primiți de doamna Cave aproape în lacrimi. Aflară că nimeni nu și-ar putea imagina tot ce suferise ea din partea domnului* Cave în diferite ocazii în timpul calvarului căsniciei... Dădu și o versiune denaturată despre dispariția cristalului. Pastorul și orientalul râseră în tăcere unul la altul și spuseră că este ceva extraordinar. Deoarece doamna Cave părea dispusă să le istorisească povestea completă a vieții sale, se îndreptară spre ușă, gata să părăsească prăvălia. Atunci, doamna Cave, agățându-se de o ultimă speranță, ceru adresa pastorului ca să-l poată informa în cazul când va putea obține ceva de la domnul Cave. Adresa i-a fost dată prompt, dar se pare că ulterior a fost rătăcită. Doamna Cave nu-și poate aminti nimic despre ea!

În seara acelei zile familia Cave părea să-și fi epuizat emoțiile,

iar domnul Cave, care fusese plecat de acasă după-amiaza, cină într-o singurătate deplină ce contrasta plăcut cu polemica pasionată din zilele precedente. Pentru câțva timp atmosfera rămase foarte încordată în gospodăria Cave, dar nici cristalul, nici clientul nu reapărură.

Acum, spunând lucrurilor pe nume, trebuie să recunoaștem că domnul Cave era un mincinos. Știa perfect de bine unde se află cristalul. În apartamentul domnului Jacob Wace, asistent-preparator la spitalul St. Catherine din Westbourne Street. Era pe bufet, acoperit parțial cu o catifea neagră, lângă o garafă de whisky american. De fapt, amănuntele acestei expuneri au fost obținute de la domnul Wace. Cave dusese obiectul la spital, ascuns în sacul cu câinii-de-mare, și acolo insistase ca tânărul cercetător să i-l păstreze. La început domnul Wace a șovăit puțin. Legăturile sale cu domnul Cave erau ciudate. Cum avea predilecție pentru personaje originale, îl invitase de mai multe ori pe bătrân la el să fumeze, să bea un pahar împreună și să-și exprime vederile destul de amuzante asupra vieții în general și asupra soției sale în particular. Domnul Wace o văzuse pe doamna Cave cu diferite prilejuri, când domnul Cave nu era acasă ca să-l servească. Știa oă familia se amesteca neconținut în treburile sale, așa că, după ce cântări chestiunea cu grijă, hotărî să-i pună la adăpost cristalul. Domnul Cave a promis să-i explice mai pe larg cauzele slăbiciunii sale pentru acest cristal, cu altă ocazie, dar a spus lămurit că vede în el anumite imagini, În aceeași seară i-a făcut domnului Wace o vizită.

J-a povestit o istorie complicată. Cristalul, după cum spunea, intrase îii posesia sa împreună cu alte lucruri disparate rămase de la o licitație impusă unui alt negustor de curiozități și, necunoscând ce valoare a^ea, îl etichetase la zece șilingi. I-a zăcut în prăvălie la acest preț câteva luni și tocmai se gândea să-i „reducă prețul”, când a făcut o descoperire neobișnuită.

În această perioadă starea sănătății sale era foarte proastă și trebuie să se țină seama că de-a lungul tuturor acestor întâmplări se înrăutățea. Apoi, era foarte nefericit din cauza neglijenței, ba chiar a unei proaste comportări intenționate a soției sale și a copiilor vitregi față de el. Soția sa era vanitoasă, risipitoare, fără inimă și cu o înclinare crescândă spre beție; fiica vitregă era meschină și arogantă, iar fiul său vitreg nutrea o antipatie violentă față de el și nu pierdea nicio ocazie ca să i-o

arate. Treburile prăvăliei îl copleșeau din greu și domnul Wace credea că se mai întâmpla să și bea din când în când. În tinerețe avusese o situație bună, era un om destul de instruit și acum, din cauza vieții nefericite, suferea câteodată săptămâni întregi de melancolie și insomnie. Speriat ca nu cumva să-și deranjeze familia, când gândurile deveneau de nesuportat, se strecura în liniște de lângă soție și rătăcea prin casă. Într-o dimineață, la orele trei, cam pe la sfârșitul lui august, întâmplarea făcu să se ducă în prăvălie.

În cămăruța murdară era întuneric de nepătruns, cu excepția unui loc unde zări o strălucire neobișnuită. Apropiindu-se, descoperi că era oul de cristal care se găsea în colțul tejghelei, lângă fereastră. O rază subțire străbătea printr-o crăpătură a oblonului, cădea pe obiectul de cristal și părea că îl umple în întregime de lumină.

Domnului Cave îi trecu prin minte că aceasta contravenea legilor opticii, așa cum le cunoscuse el în tinerețe. Putea înțelege că razele erau refractate în cristal și că se strâneau într-un focar interior, dar iradiația aceasta venea în dezacord cu noțiunile sale de fizică. Se apropie mai mult de cristal, cercetându-i cu atenție interiorul și suprafața. Curiozitatea sa științifică care-l determinase în tinerețe să-și aleagă profesiunea i se redeșteptă pentru scurt timp. Fu surprins să descopere că lumina nu rămânea fixă, ci se răsucea în interiorul cristalului ca și când obiectul ar fi fost o sferă scobită, conținând un gaz luminos. Învârtindu-se în jurul lui pentru a-l vedea din diferite poziții, descoperi deodată că ajunsese între cristal și rază, și că totuși cristalul rămânea luminos. Foarte mirat, îl luă din calea razei luminoase și îi duse în colțul cel mai întunecat al prăvăliei. Rămase strălucitor patru sau cinci minute, apoi păli încet și se stinse. Il așeză din nou în dreptul razei și luminozitatea fu restabilită imediat.

Până aici, cel puțin, domnul Wace a fost în stare să verifice această povestire remarcabilă a domnului Cave. El însuși a ținut în repetate rânduri cristalul în drumul unui fascicul de raze (care trebuia să aibă un diametru itaai mic de un milimetru). Și apoi în întunericul perfect, care se putea obține învelindu-l în catifea neagră, cristalul apărea neîndoielnic foarte slab fosforescent. Se părea, totuși, că luminozitatea sa era de un fel neobișnuit și nu o puteau percepe în egală măsură toți ochii; așa, de exemplu,

domnul Harbiger – nume cunoscut tuturor cititorilor de literatură științifică interesați de activitatea Institutului Pasteur – era complet incapabil să vadă vreo lumină. Iar capacitatea domnului Wace însuși de a o aprecia era comparativ mai mică decât cea a domnului Cave. Chiar la domnul Cave puterea de percepere varia considerabil, fiind nyai puternică în timpul stărilor de slăbiciune extremă și de oboseală.

De la început, lumina aceasta din cristal a stârnit o curiozitate fascinantă domnului Cave. Faptul că nu a povestit nici unei ființe omenеști despre observațiile sale neobișnuite dovedește izolarea sa spirituală mai mult decât ar putea-o face un volum întreg de descrieri patetice. Se pare că trăia într-o asemenea atmosferă de răutate meschină, încât, dacă ar fi recunoscut existența unei plăceri, ar fi riscat s-o piardă. Descoperi că pe măsură ce lumina zilei și cantitatea de lumină difuză creștea, cristalul devenea, după toate aparențele, neluminos. Câtva timp n-a puiut să-și facă observațiile decât în timpul nopții, în colțurile întunecoase ale prăvăliei.

Dar îi trecu prin minte să utilizeze catifeaua veche pe care o întrebuința ca fundal pentru o colecție de minerale. Punând-o deasupra capului și mâinilor reuși să capete o imagine a mișcării luminoase din cristal chiar în timpul zilei. Era foarte precaut ca nu cumva să fie descoperit de soție și își vedea de cercetări numai după-amiezele, când ea dormea, la etaj, și chiar și atunci cu prudență, într-un colț, sub tejghea. Într-o zi, învârtind cristalul în mâini, zări ceva. Apăru și dispăru ca o licărire. Totuși avu impresia că i se dezvăluise pentru un moment imaginea unui ținut întins și ciudat: rotindu-l, văzu din nou, tocmai când lumina pălea, aceeași apariție.

Ar fi plictisitor și inutil de înșirat acum toate fazele descoperirii domnului Cave. Este de ajuns să comunicăm rezultatul: privind cu atenție cristalul sub un Unghi de aproape 137° cu direcția razei luminoase, se obținea o imagine clară și persistentă a unui ținut \rast și bizar. Nu era deloc ca în vis; producea o impresie precisă de realitate și cu cât lumina era mai bună, cu atât imaginea părea mai reală și mai persistentă. Era un tablou mișcător: adică anumite obiecte se mișcau, dar încet și ordonat, ca în realitate, iar imaginea se schimba potrivit direcției luminii și a unghiului sub care era privită. Trebuie să fi fost ca atunci când privești o vedere printr-o oglindă convexă și

rotești oglinda pentru a prinde diferite aspecte.

După cum m-a asigurat domnul Wace, descrierile domnului Cave erau foarte amănunțite și complet lipsite de trăsătura emotivă care colorează halucinațiile. Dar trebuie amintit că toate eforturile domnului Wace de a vedea ceva în opalescența clară a cristalului au rămas fără succes. Senzațiile celor doi oameni se deosebeau mult în privința intensității și este cu totul de înțeles că ceea ce – pentru domnul Cave era o priveliște, pentru domnul Wace rămînea doar o pată neclară.

După descripția domnului Cave, priveliștea rămânea mereu o câmpie întinsă și părea totdeauna văzută de la o înălțime considerabilă, ca dintr-un turn sau de pe un catarg. La răsărit și la apus câmpia era mărginită în depărtare de niște stânci roșitice,. Care-i aminteau de o pictură văzută cândva; dar ce pictură anume, domnul Cave nu putea stabili. Aceste stânci se îndreptau spre nord și sud (putea recunoaște punctele cardinale după stelele vizibile câteodată noaptea), îndepărtându-se parcă spre infinit și ștergându-se în negura depărtărilor înainte de a se întâlni. El se afla mai aproape de șirul de stânci răsăritean; când avu loc prima sa observație, văzu o mulțime de forme care se avântau în zbor, negre, pe cerul luminat de soarele ce se înălța deasupra stâncilor lucind pe fundalul umbrei lor. Domnul Cave le luă drept păsări. Sub el se întindea un șir întins de clădiri, pe care părea că le privește de sus și care, pe măsură ce se apropiau de marginea neclară și refractată a imaginii, deveneau șterse. Se vedeau, de asemenea, lângă un canal larg și strălucitor, niște copaci neobișnuiți ca formă și colorit – când de un verde-închis ca al mușchiului de pădure, când de un cenușiu minunat. Prima dată aceste, imagini i-au apărut domnului Cave numai ca niște licăriri. Mâinile îi tremurau, a început să i se învârtă capul, imaginea a apărut și a dispărut înnegurându-se și devenind neclară. La început i-a fost foarte greu să regăsească unghiul sub care trebuia să privească pentru a putea vedea din nou imaginea.

Cam după o săptămână, după ce în acest interval de timp se părea că speranțele sale sunt înșelate, căci nu obținuse altceva decât unele licăriri și o oarecare experiență utilă în mănuierea cristalului, avu din nou succes. De data aceasta apărură o vedere a văii în lungul ei. Vederea era diferită, dar Cave avea convingerea ciudată, confirmată din plin de observațiile sale

ulterioare, că privea lumea aceea neobișnuită din exact același loc, deși într-altă direcție. Fațada întinsă a clădirii impunătoare de pe al cărei acoperiș privise în jos înainte se îndepărtase acum în perspectivă/ Cave o recunoscuse după acoperiș. În fața clădirii era o terasă solidă, de o lungime neobișnuită, în mijlocul căreia, la anumite intervale, se înălțau niște catarge uriașe, dar foarte grațioase, cu niște obiecte mici, strălucitoare, care reflectau soarele pe cale să apună. Domnul Cave n-a înțeles însemnătatea acestor mici obiecte decât ceva mai târziu, în timp ce-i descria domnului Wace scena. Terasa* era situată deasupra unui desiș cu o vegetație extrem de abundentă și delicată, iar dincolo de ea se afla o poiană verde, întinsă, unde se odihneau niște vietăți late, asemănătoare ca formă cu niște cărăbuși, dar incomparabil mai mari. Dincolo de poiană se întindea un trotuar bogat decorat, din piatră roșiatică deschisă, iar mai departe, mărginită de niște buruieni dese, roșii, și străbătând valea paralel cu stâncile îndepărtate, se vedea o întindere mare de apă, ca o oglindă. Aerul părea plin de stoluri de păsări uriașe, care zburau în ocoluri falnice; dincolo de râu, printre copacii ca niște mușchi și licheni giganți, se întindeau o mulțime de clădiri splendide, bogat colorate, care sclipeau în soare din cauza ornamentelor și fațetelor metalice. Deodată ceva flutură de câteva ori prin fața lui Cave, ca un evantai împodobit cu pietre prețioase sau ca bătaia unei aripi, și o față, sau mai curând partea superioară a unei fețe cu niște ochi foarte mari apăru lângă obrazul său ca și când ar fi fost de cealaltă parte a cristalului. Domnul Cave fu atât de speriat și impresionat de aspectul categoric de realitate al acestor ochi, încât își trase capul îna- «poi și se uită în spatele cristalului. Ajunsese atât de absorbit de observațiile sale, încât fu foarte surprins să se regăsească în întunericul rece al prăvălioarei cu mirosul obișnuit de metil, mucegai și putregai. Și, în timp ce-și roti ochii în jur, cristalul strălucitor păli și se stinse.

Acestea erau primele impresii generale ale domnului Cave. Relatările sale sunt deosebit de clare și amănunțite. De la început, valea aceea care-i fulgeră pentru o clipă prin fața ochilor avu un efect straniu asupra imaginației sale și când începu să înțeleagă amănuntele scenei pe care o vedea, mirarea îi crescuse, devenind o adevărată pasiune» își vedea de negoț la întâmplare, distrat, gândindu-se tot timpul cum să se întoarcă la

observațiile sale, Și iată că., la câteva săptămâni după ce zărise pentru prima dată valea, apărură cei doi clienți cu oferta lor și, așa cum v-am povestit, de-abia reuși cu multă greutate și emoție să evite vin zarea cristalului.

Cât timp domnul Cave păstră în secret descoperirea, ea rămase numai un fel de minunăție pe care trebuia s-o privească pe furiș, așa cum privește un copil într-o grădină străină. Dar domnul Wace, deși este un cercetător științific încă tânăr, are o minte deosebit de lucidă și metodică. De îndată ce cristalul ajunsese la el și se convinsese, văzând cu proprii săi ochi fosforescența, că există într-adevăr anumite dovezi în sprijinul afirmațiilor domnului Cave, începu să cerceteze chestiunea în mod sistematic. Domnul Cave era plin de dorința de a-și desfăta ochii cu priveliștea ținutului acela minunat pe care-l vedea și venea în fiecare seară de la opt și jumătate pâi^ă la zece și jumătate, uneori chiar și în timpul zilei, când domnul Wace nu era acasă. Nu lipsea nici duminicile după-amiază. De la început domnul Wace a luat note amănunțite și, mulțumită metodei sale științifice, a putut dovedi legătura dintre direcția din care pătrundea în cristal raza de lumină și orientarea imaginii. De asemenea, el a îmbunătățit mult condițiile de observație, închizând cristalul într-o cutie cu o mică deschizătură prin care intra raza de lumină și înlocuind storurile sale gălbui cu olandă neagră, așa că, după puțin timp, putură contempla valea în orice direcție doreau.

Acum, după ce lucrurile au fost clarificate, putem da o scurtă descriere a lumii care se vedea în cristal. Totdeauna domnul Cave era acela care vedea imaginile și metoda de lucru rămânea neschimbată; el observa cristalul și raporta cele văzute, în timp ce domnul Wace (care învățase să scrie pe întuneric în timpul studenției) scria o notă scurtă asupra celor raportate. Când cristalul pălea, era așezat în cutia sa în poziția cuvenită și se aprindea % lumina. Domnul Wace puneă întrebări și sugera obser-

Valii pentru a clarifica punctele dificile. Desigur că această activitate nu avea nimic fantastic, păstrând un caracter științific.

Domnul Wace îndreptă curând atenția domnului Cave spre ființele asemănătoare cu "niște păsări, prezente în număr atât de mare cu ocazia fiecăreia dintre observațiile anterioare. Prima sa impresie a fost corectată în curând și câtva timp a considerat

că ar fi o specie diurnă de lilieci. Apoi se gândi, oricât ar părea de grotesc, că ar putea fi heruvimi. Capetele lor erau rotunde și ciudat de umane, iar ochii, care îl înspăimântaseră atât de mult cu ocazia celei de-a doua observații, aparțineau uneia dintre aceste ființe. Aveau niște aripi late, argintii, fără pene, clar sclipind aproape tot atât de strălucitor ca peștele abia scos din apă, și cu un joc de culori tot atât de fin. După cum a aflat domnul Wace, aceste aripi nu erau ca aripile de pasăre sau de liliac, ci se sprijineau pe niște coaste curbate, care se respirau din corp. (Un fel de aripă de fluture cu niște nervuri curbe pare să redea cel mai bine aspectul lor.) Corpul era mic, dar dispunea de două mănunchiuri de organe de apucat, ca niște tentacule lungi, situate imediat sub gură. Oricât de necrezut îi păru domnului Wace, totuși în cele din urmă fu obligat să admită că acestor creaturi le aparțineau clădirile acelea mari, asemănătoare celor omenești, și grădinile grandioase care împodobeau valea aceea. Domnul Cave a observat că printre alte particularități, clădirile nu aveau uși, iar locuitorii lor ieșeau și intrau prin niște ferestre mari, circulare, deschise. Coborau pe tentacule, își strângeau aripile până ce le reduceau aproape la dimensiunile unei nuiele și săreau înăuntru. Mai erau o mulțime de ființe înaripate mai mici, ca niște libelule uriașe, molii și gândaci zburători, iar pe pajiști se târau leneș încoace și încolo niște cărăbuși gigantici, cu culori strălucitoare. Pe trotuare și pe terase se vedeau niște creaturi cu capete mari, asemănătoare unor libelule, dar fără aripi, care țopăiau aferate pe tentaculele lor încălcite.

Au mai fost menționate obiectele strălucitoare de pe catargele situate pe terasa clădirii celei mai apropiate. După ce a privit foarte intens unul dintre aceste catarge, într-o zi deosebit de luminoasă, domnului Cave i-a trecut prin minte că obiectul strălucitor de acolo era un cristal la fel ca acela pe care-l scruta cu privirea. Iar o examinare și mai atentă l-a convins că fiecare dintre cele aproape douăzeci de catarge purta câte un obiect asemănător.

Din când în când una dintre marile zburătoare fâlfâia spre câte un catarg, își strângea aripile, își încolăcea tentaculele în jurul catargului și privea intens cristalul câțva timp – uneori până la cinsprezece minute. Iar cât privește cristalul prin care Cave cerceta lumea aceea neobișnuită, o serie de observații

făcute la propunerea domnului Wace i-au convins pe amândoi că se afla de fapt în vârful catargului situat la extremitatea terasei și cel puțin odată unul dintre locuitorii celeilalte lumi îl privise în față pe domnul Cave în timp ce făcea aceste observații.

Iată elementele esențiale ale acestei povestiri foarte ciudate. În afară de cazul că am respinge-o în întregime, ca fiind o născocire a domnului Wace, trebuie să credem una din două: ori cristalul domnului Cave era în același timp în două lumi și, pe când era deplasat într-una, ră- mânea fix într-alta, ceea ce pare cu desăvârșire absurd; ori erau două cristale într-o anumită legătură specială unul cu altul, astfel încât ceea ce se vedea în interiorul unuia era, în anumite condiții, vizibil în cristalul corespunzător pentru un observator din lumea cealaltă: și viceversa. În prezent, desigur, nu cunoaștem vreun mijloc prin care două cristale ar putea să se găsească într-o astfel de legătură, dar în zilele noastre știm suficient de mult ca să înțelegem că așa ceva nu este pe deplin imposibil. Această concepție asupra cristalelor, ca fiind în legătură, este presupunerea făcută de domnul Wace, și mie cel puțin mi se pare extrem de plauzibilă...

Dar unde se află cealaltă lume? Și asupra acestui lucru inteligența vie a domnului Wace aruncă repede lumină. După apusul soarelui cerul se întuneca rapid – desigur că era și un foarte scurt amurg – și stelele începeau să strălucească. Erau aceleași cu cele pe care le vedem și noi, aranjate în aceleași constelații. Domnul Cave a identificat Ursele, Pleiadele, Aldebaran și Sirius; așa că cealaltă lume trebuia să fie undeva în sistemul nostru solar și cel mult la câteva sute de milioane de mile de lumea noastră. Urmărind acest fir, domnul Wace a stabilit că cerul era la miezul nopții de un albastru mai închis chiar decât cerul nostru la solstițiul de iarnă și că soarele părea puțin mai mic. Iar pe cer mai erau două luni mici! „Ca propria noastră lună, dar mai mici și de aspect cu totul diferit”. Una dintre ele se mișca atât de rapid, încât mișcarea ei era vizibilă cu ochiul liber. Lunile nu se vedeau niciodată în înaltul cerului, ci dispăreau îndată ce răsăreau. Aceasta se explică prin faptul că, fiind foarte aproape de planeta lor, erau curând eclipsate din cauza rotației. Toate acestea corespund în întregime, deși domnul Cave nu o știa, condițiilor ce se presupun a fi pe Marte.

Într-adevăr, de ce să nu admitem că domnul Cave privind atent în interiorul cristalului, vedea în realitate planeta Marte și pe locuitorii săi? Și, dacă era așa, atunci steaua care lucea atât de strălucitor noaptea pe ceriil acelei apariții îndepărtate nu putea fi altceva decât Pământul nostru.

Câtva timp marțienii – dacă într-adevăr erau marți- eni – nu și-au dat se pare seama că sunt supravegheați de domnul Cave. O dată sau de două ori s-a întâmplat ca unul să vină să se uite și apoi să se îndepărteze după scurt timp spre alt catarg, ca și când imaginea nu era mulțumitoare. În tot acest timp, domnul Cave a putut să

S

observe ce se întâmplă cu ființele înaripate, fără să fie tulburat de atenția lor și, cu toate că descrierea sa ne pare vagă și fragmentară, este totuși fo. Arte sugestivă. Imaginați-vă impresia pe care și-ar face-o despre omenire Un observator de pe Marte, care, după o pregătire dificilă și obosindu-și mult ochii, ar fi fost în stare să privească Londra, din clopotnița bisericii St. Martin, cel mult patru minute iară întrerupere! Domnul Cave nu era în stare să precizeze dacă marțienii înaripați erau aceiași cu marțienii care țopăiau pe trotuare și terase, și dacă aceștia din urmă își puteau pune aripi după dorință. Văzu de câteva ori niște bipezi greoi, evocând vag chipul unor maimuțe albe, în parte transparente, hrănindu-se printre un fel de copaci acoperiți cu licheni, și cum o dată câțiva dintre aceștia o luară la fugă din fața unuia dintre marțienii cu cap rotund care țopăia. Acesta îl prinse pe unul în tentacule, apoi imaginea pări brusc și domnul Cave rămase în întuneric într-o așteptare foarte chinuitoare. Altă dată ceva mare, pe care domnul Cave l-a luat la început drept vreo insectă gigantică, apăru înaintând extraordinar de rapid de-a lungul trotuarului de lângă canal. Când se apropie mai mult, domnul Cave își dădu seama că era un mecanism din metale scilipitoare și extraordinar de complex. Apoi, când se uită din nou, dispăruse din vedere.

După câtva timp domnul Wace dori să atragă atenția marțienilor și când ochii ciudați ai unuia dintre ei apărură în cristal, domnul Cave începu să strige, sări în lături și imediat aprinse lumina, începând să semnalizeze prin gesturi. Dar când în cele din urmă, examina din nou cristalul, marțianul dispăruse.

Până aici progresaseră aceste observații la începutul lui noiembrie, când domnul Cave*, dându-și seama că bănuielele familiei sale în legătură cu cristalul se domoliseră, hotărî să-l ia cu el acasă, ca să se poată consola când

m

avea ocazie, ziua sau noaptea, cu ceea ce devenise repede lucrul cel mai real în viața sa.

În decembrie, munca domnului Wace în legătură cu un nou examen se intensifică, ședințele lor fură fără voie suspendate și zece sau unsprezece zile, nu se știe precis, nu l-a mai văzut deloc pe domnul Cave. Dorința de a relua cercetările puse însă stăpânire pe el și, cum sesiunea de examene nu mai cerea eforturi prea mari, se duse la Seven Dials. În colț observă un oblon ridicat la vitrina unui negustor ele păsări, apoi un altul la cea a unui cizmar. Prăvălia domnului Cave era închisă.

Bătu, și ușa îi fu deschisă de către fiul vitreg, îmbrăcat în negru. Acesta o chemă îndată pe doamna Cave, și domnul Wace nu putu să nu observe veșmintele sale de doliu ieftine, dar abundente și foarte impunătoare. Fără a fi prea surprins, domnul Wace află că domnul Cave murise și fusese îngropat. Doamna Cave lăcrima și vocea ei era puțin îngroșată. Tocmai se întorsese de la cimitirul Highgate, Era în întregime preocupată de planurile sale de viitor și de înmormintarea onorabilă pe care i-o făcuse. Totuși, în cele din urmă, domnul Wace reuși să afle amănuntele morții domnului Cave. Fusese găsit mort în zori, în prăvălie, a doua zi după ultima sa vizită la domnul Wace, cu cristalul strâns în mâinile reci ca piatra și cu fața surâzătoare. Catifeaua cutiei cu minerale era pe podea, la picioarele sale. Trebuie să fi murit cu cinci sau șase ore înainte de a fi fost găsit.

Fu o lovitură puternică pentru domnul Wace care începu să-și facă reproșuri amare că nu dăduse atenție simptomelor clare ale bolii bătrînului. Totuși, primul său gând se îndreptă spre cristal. Abordă acest subiect cu foarte mare prudență, căci cunoștea ciudățeniile doamnei Cave. Amuți când află că fusese vândut.

Primul impuls al doamnei Cave, de îndată ce corpul domnului Cave fusese ridicat, a fost să-i scrie zăpăcitului aceluia de pastor care oferise cinci lire pentru cristal și să-l informeze că îl găsiseră; dar după o vânătoare intensă, împreună cu fiica ei, se convinseseră că adresa se pierduse. Neavând mijloacele necesare

pentru a putea ține doliul și a-l înmormânta pe domnul Cave cu toată pompa pe care o cerea demnitatea unui vechi locuitor de pe Seven Dials, apelaseră la un coleg de branșă prieten, din Great Portland Street. Acesta fusese foarte amabil și preluase -o parte din obiecte cu un preț pe care el însuși îl stabilise, iar oul de cristal se găsea printre ele. Domnul Wace, după condoleanțele de rigoare exprimate poate cu prea multă dezinvoltură, se grăbi să se ducă în Great Portland Street. Acolo află că oul de cristal fusese vândut unui bărbat înalt, oacheș, îmbrăcat în gri. Și cu asta se și termină, abrupt, elementele mai importante ale acestei povestiri ciudate și, după mine, foarte interesante prin ipotezele pe care le sugerează. Negustorul din Great Portland Street nu știa cine era bărbatul înalt și oacheș îmbrăcat în gri și nici nu-l observase cu suficientă atenție pentru a-l putea descrie în amănunțime. Nu știa nici măcar în ce direcție o luase, după ce părăsise prăvălia. Domnul Wace rămase câțva timp în prăvălie, punând la încercare răbdarea negustorului cu întrebări deșarte, prin care își revărsa propria sa supărare. În cele din urmă, dându-și brusc seama că întreaga chestiune i-a scăpat din mâini, dispăru ca o nălucă, se reîntoarse acasă și fu puțin mirat să-și regăsească notele pe care le făcuse, palpabile și vizibile încă, pe masa în dezordine.

Enervarea și dezamăgirea sa erau desigur foarte mari* Făcu o a doua vizită (tot atât de zadarnică) negustorului din Great Portland Street șirecurse la anunțuri în periodice care ar fi putut să cadă în mâinile unui colecționar de bibelouri. Scrise de asemenea scrisori la Daily Chronicle și Nature, dar amândouă aceste periodice, suspectând o farsă, îi cerură să se mai gândească o dată înainte de a le da publicității și îi atraseră atenția că o poveste atât de neobișnuită, din nefericire atât de lipsită de dovezi, ar putea să-i periclitizeze reputația de cercetător. În afară de asta, era foarte ocupat cu propriile sale treburi. Așa că, după vreo lună, cu excepția unor vizite, întâmplătoare pe la unii negustori de antichități, ca să le reamintească rugămintea lui, abandonă căutarea oului de cristal, care a rămas până astăzi nedescoperit. Din când în când, îmi spuse el – și îl cred în întregime – pasiunea îl cuprinde din nou și își lasă ocupațiile urgente ca să reia cercetările.

Dacă cristalul va rămâne sau nu pierdut pentru totdeauna, dacă se va cunoaște sau nu materia din care era făcut și

originea sa, sunt probleme asupra cărora în prezent nu se pot face decât supoziții. Presupunând că posesorul lui actual este un colecționar era de așteptat să afle de. Cercetările domnului Wace prin intermediul negustorilor. Domnul Wace reuși să descopere că pastorul și „orientalul” domnului Cave nu erau alții decât pastorul James Parker și tânărul prinț de Bosso-Kuni din Java. Le este de altfel recunoscător pentru unele amănunte. Prințul fusese minat de curiozitate și extravaganță. Dorea atât de mult să cumpere cristalul, deoarece domnul Cave dovedea o bizară dorință de a nu-l vinde. Este foarte posibil că cel de al doilea cumpărător să-l fi luat din întâmplare, fără să fie deloc colecționar. N-ar fi de mirare ca oul de cristal să se găsească în prezent la mai puțin de o milă depărtare de locul unde mă aflu, împodobind vreun salon sau servind drept presse-papier, fără să i se cunoască însușirile excepționale. Tocmai acest gând in- a îndemnat într-o oarecare măsură să dau istoriei oului de cristal forma unei povestiri, dimpreună cu dorința de a o aduce și la cunoștința amatorului obișnuit de literatură.

Părerea mea asupra acestei chestiuni e efectiv aceeași cu a domnului Wace. Cred că între cristalul de pe catargul din Marte și oul de cristal al domnului Cave există o legătură fizică oarecare, în prezent cu totul inexplicabilă. Amândoi credem/ de asemenea, că oul de cristal de pe pământ trebuie să fi fost trimis aici de pe planeta Marte – poate într-un trecut îndepărtat, pentru a da marțienilor o imagine clară a vieții noastre. Se poate ca perechile cristalelor de pe celelalte catarge să fie de asemenea pe globul nostru. Oricum; faptele de mai sus nu se pot explica îndeajuns numai prin admiterea unui caz de halucinație.

Pierre V ev sins rezumă astfel povestirea pe care ați citit-o: „Oul de cristal este im straniu aparat de televiziune interplanetară inventat pe Marte și descoperit pe Pământ, cu ajutorul căruia un anticar poate observa, pe planeta roșie, evoluțiile de neînțeles a două specii de ființe, fluturi minunați care par să fie stăpânii globului și scarabei mari și greoi” (44). De fapt, domnul Cave observă mai multe specii de ființe înaripate și chiar „niște bipezi greoi, evocind vag chipul unor maimuțe albe, în parte transparente” – dar ceea ce ne interesează este mai ales că Jean-Jacques Bridenne are dreptate: nici acești marțieni ai lui Wells nu sunt mai radical

diferiți de făpturile terestre decât cei din Războiții lumilor (1898). Nu e un reproș, ci o constatare. În definitiv, cei mai mulți dintre extraterestrii care populează paginile cărților științifico-fantastice „nu sunt altceva decât rezultatul unei combinații de elemente disparate ale diferitelor animale, inclusiv omul” (18). Mai rămâne să vedem dacă, în cazut lui Wells, e vorba de o lenă a imaginației, sau de o concepție bine definită.

În 1893, scriitorul publicase în The Pall Mail Budget povestirea Omul în anul un milion. Pe un ton glumeț, el demonstra că proliferarea și perfecționarea automobilului va duce la atrofierea și dispariția membrilor inferioare; descoperirile chimiei vor transforma, radical modul de alimentație, simplificând până la ultima expresie procesul complicat al digestiei; dinții, partea exterioară a nasului, urechile, bărbia, părul își vor pierde rolul funcțional. În schimb, se vor dezvolta creierul și mâna, „învățătorul și agentul creierului marțienii constituie ilustrarea acestei supoziții întemeiate pe evoluționismul biologic al lui Wells. Ei nu au picioare, aparat digestiv dinți, nas, bărbie. În locul urechilor, o membrană situată în partea din spate a capului imens – de fapt, întregul trup se reduce la cap! — iar în locul mâinilor, șaisprezece tentacule subțiri dispuse în jurul pliscului cărnos... Putem să fim sau nu de acord cu supoziția scriitorului. Instinctul de conservare a înfățișării speciei și simțul nostru estetic se pot revolta împotriva unei asemenea afirmații: „Pentru mine este foarte plauzibil că marțienii pot să descindă din ființe, asemănătoare nouă, printr-o treptată dezvoltare a creierului și a mâinilor în detrimentul celorlalte părți ale corpului; însă de-a face cu prinia încercare serioasă de a înlocui reprezentările mai mult sau mai puțin antropomorfe de până atunci ale altor făpturi raționale cu o imagine, întemeiată pe argumente discutabile dar nu illogice, a unei alcătuirii fiziologice diferite. Și nu numai atât. „Fără trup, creierul lot a devenit, desigur, o simplă inteligență egoistă, fără nimic din substratul emoțional al ființei umane” scrie Wells despre marțieni. !’Așa se explică și cruzimea rece\ calculată cu care nimicesc totul în jurul lor, pentru a su- gruma orice împotrivire. Dar „înainte de a-i judeca prea aspru, trebuie să ne amintim câte distrugerii nemiloase și totale a înfăptuit specia noastră, nu numai asupra animalelor... Tasmanienii au fost cu totul sterți și de pe fața pământului, cu toată înfățișarea lor omenească, într-

un război de exterminare dus de emigranții europeni, într-un interval de numai cincizeci de ani. Oare suntem noi niște apostoli, ca să ne plângem de faptul că marțienii s-au războit cu noi în același spirit?”

Lucrurile par limpezi – dar nu pentru toată lumea, în studiul citat, Kingsley Amis susține că, printre altele, „marțienii și armele lor ciudate și invincibile din Războiul lumilor... sunt folosite doar pentru a stârni uimirea sau teroarea și nu în scopuri alegorice sau satiriceaceeași stranie opacitate se manifestă și în legătură cu primul roman al celebrului său compatriot: „Când Exploratorul Timpului constată că omenirea s-a separat în două rase, Eloii cei blânzi și ineficienți și Morlocii cei sălbatici, ideea ca aceștia descind, respectiv, din clasele noastre care huzuresc și din muncitorii manuali vine doar ca o simplă explicație, o soluție a enigmei; nu este transformată după cum s-ar fi întâmplat în mod inevitabil în cazul unui scriitor modern, într-un avertisment asupra vreunei frământări sociale curente. Dar Mașina timpului (1895) constituie tocmai un avertisment lucid și pasionat împotriva consecințelor ipotetice ale conflictelor sociale. Pornind de la femomenul cel mai pregnant al timpului său, ascuțirea contradicției dintre muncă și capital, dintre exploatați și exploatatori, Wells descrie o imaginară societate a viitorului în care această contradicție s-a transformat într-o diferențiere biologică. Și el reia avertismentul într-unul dintre romanele sale realiste de mai târziu *Sufletul unui episcop* (1917). Răspunzind episcopului care pledează pentru solidaritatea claselor, liderul sindicalist constată: „Între patroni și salariați există o neînțelegere fără leac. Disraeli i-a numit cele Două Națiuni. Dar asta a. Fost demult. Acum este vorba de două specii. Mașina a făcut din ei două specii diferite altfel, Wells infirmase cu anticipație aserțiunea de la care am pornit, declarând în prefața la un volum apărut în Statele Unite: răposatul domn Zangwill deplângea, într-o revistă din 1895, faptul că prima mea carte, *Mașina timpului*, se preocupă de «nemulțumirile noastre prezente». *Mașina timpului* este într-adevăr tot atât de filosofică, și polemică, și critico-socială ș.a. Mxl., ca și *Oameni ca zeii*, scrisă cu douăzeci și opt de ani mai târziu” (46).

Kingsley Amis își exercită viziunea simplificatoare, reductivă și asupra romanului *Primii oameni în Lună* (1901): „... principalul

obiectiv al lui Wells este aici plăcerea invenției, a creării unei ecologii străine. E adevărat că, de astă dată, nu ni se mai prezintă rezultatul evoluției unor făpturi inițial asemănătoare nouă. Condițiile diferite au dat naștere unei rase diferite. Dar Wells nu rămâne la nivelul ecologic. Mesajele lui Cavor precizează că sutele de tipuri de seleniți și variațiile din cadrul fiecărui tip sunt obținute în mod artificial, prin- tr-un procedeu de hipertrofieri și comprimare a trupului, membrilor și organelor, creindu-se astfel uneltele vii ne- nesare tuturor operațiunilor imaginabile. Ca să ne convingem că toate acestea nu exprimă „simpla plăcere a invenției-avem decât să recitim comentariile lui Cavor. Referindu-se la câțiva seleniți tineri închiși în borcane din care le ies doar membrele superioare, el conchide: „... procedeu este categoric înult mai uman decât metoda noastră pământească de a-i lăsa pe copii să devină oameni și apoi să-i transformăm în mașini. O altă scenă semnificativă din roman este aceea a descoperirii sele- niților narcotizați pentru că, deocamdată, n-au nimic de făcut. „A-l narcotiza pe muncitorul de care nu ai nevoie și a-l pune la o parte, este cu siguranță mult mai bine decât să-l arunci afară din fabrică și să-l lași să rățăcească pe străzi, muritor de foame”, comentează Cavor} sugerând ironic o astfel de rezolvare a problemei șomajului. În împărăția sublunară există și categorii privilegiate - administratori, experți, erudiți - la care comprimarea a <*fost exercitată asupra trupului și membrilor, iar hipertrofierea asupra creierului. Diferențierea este și aici absolută. Unii înțeleg totul dar nu-și amintesc nimic. Alții își amintesc totul dar nu înțeleg nimic. Pictorului îi place exclusiv pictura, matematicianului exclusiv matematica. Este o satiră evidentă a efectelor specializării în capitalism, după cum arată însuși Wells în prefața la volumul apărut în Statele Unite. Kingsley Amis consideră însă că romanul conține, din acest punct de vedere, doar „câteva discuții satirice despre război și naționalitatea umană (iar A. L. Morton răstălmăcește cu dezinvoltură intenția evidentă și mărturisită a autorului, transformând-o în contrariul ei: „Wells accepta concepția platonicească despre o societate specializată în care fiecare înfăptuiește o muncă potrivit firii și pregătirii sale, deci o societate diferențiată... În această societate specializată și guvernarea este dată în seama specialistului. Ca și Plafon, Wells

credea că un cârpaci trebuie să-și vadă de calapodul lui și să se supună celor care știu mai bine ce e bun pentru el..." (34). Întregul capitol dedicat lui Wells demonstrează, de altfel, nu numai înțelegerea greșită a textelor, ci și o concepție sociologizantă, vulgarizatoare, a fenomenului literar.)

Polemica noastră cu romancierul englez travestit în cartograf al noilor hărți ale iadului nu trebuie înțeleasă ca o condamnare globală a efortului său de a prezenta literatura științifico-fantastică unui public neavizat. Dar Wells este considerat „creatorul science fiction-uâui modern „în multe privințe, cel mai mare dintre autorii de science fiction (14), și, sau mai ales, pentru că operele sale sunt filosofice, polemice, critico-sociale deoarece, așa cum observă Donald Wollheim, „Ele scânteiază de implicațiile unei gândiri sociale, prezentând spiritului nostru oglinzi și sugerându-i să nu se gândească doar la oroare ci la ceea ce ar trebui făcut pentru a schimba filosofia noastră despre univers” (47). A ignora sau a minimaliza această trăsătură esențială înseamnă a abdica de la veritabila misiune a criticului și istoricului literar.

Întorcându-ne la Războiul lumilor, constatăm că autorul, de obicei bine informat, săvârșește o eroare atunci când afirmă, în primul capitol al romanului, că „până la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea niciun scriitor nu a exprimat ideea că viața rațională, dacă exista, s-ar fi putut dezvolta pe Marte mai presus de nivelul ei pământesc”. Flammarion se referă pe larg la un mesaj marțian adresat Pământului (Sfârșitul lumii, 1893). G. Le Faure și H. De Graffigny descriu un război purtat pe Marte eu fulgere și uragane artificiale (Aventurile extraordinare ale unui savant rus, 1889). Maupassant își imaginează chiar o tentativă eșuată a marțienilor de a ajunge pe Terra, într-un imens glob străveziu (Omul din Marte, 1889). Prioritatea nu aparține doar autorilor francezi. Cu un an înaintea Războiului lumilor apărea romanul lui Kurd Lasswitz, Pe două planete, care înfățișează... un conflict armat între Pământ și Marte! Iată un scurt rezumat: o expediție științifică germană ajunge la Polul Nord în balon și descoperă o-ciudată construcție, înainte ca balonul să fie atras violent în sus. Explicația acestui incident constă în acțiunea forței antigravitaționale de care se folosesc marțienii pentru traficul între baza terestră și un satelit staționar. Doi dintre membrii expediției ajung pe Marte și descoperă o civilizație net

superioară celei pământești. Printre descoperirile ei se numără hrana sintetică, convertirea energiei solare în electricitate, o substanță antigravitațională de felul „cavoritei” lui Wells (dar Primii oameni în Lună aveau să apară abia în 1901), Între timp, un crucișător englez capturează doi marțieni și nu-i eliberează decât după o luptă cu o aeronavă străină. Situația devine încordată. Marte adresează un ultimatum Pământului, ale cărui state – în afară de Anglia – își proclamă neutralitatea. Flota britanică este distrusă. Începe disputa pentru împărțirea imperiului colonial rămas fără stăpân. În această situație, marțienii instituie un protectorat asupra Pământului, purtându-se ca niște despoți. Ia ființă o organizație pământească de luptă pentru eliberare. Concomitent, adversarii marțieni ai protectoratului cuceresc puterea pe Planeta Roșie. Se creiază astfel premisele păcii și colaborării între cele două planete.

Cea mai miraculoasă invenție marțiană este, fără îndoială, retrospectivul, un aparat care îngăduie observarea unor evenimente trecute, datorită utilizării undelor gravitaționale, de un milion de ori mai iuți decât undele luminoase. Lasswitz reia ideea într-o povestire din 1902, abandonându-și însă invenția și recurgând la un fenomen șă-i spunem natural.

CUM L-A RĂPIT DIAVOLUL PE PROFESOR

— Dar bineînțeles, spuse profesorul, în timp ce privea, eu vădită plăcere, spre cenușa mării sale țigări Fior de Yncian, bineînțeles că m-a răpit; a făcut-o direct și personal.

— Hohoho! râse domnul cel voinic. Vasăzică chiar așa?

— Și n-ați povestit nimănui despre asta?

— Dar cine anume? Cine v-a răpit? întrebă doamna în albastru.

— N-ați auzit? strigă, nerăbdătoare, micuța doamnă Brosen. Diavolul l-a răpit pe profesor.

— Păi uite-l aici, în fața noastră.

— Asta fiindcă l-a luat viu! strigă domnul cel voinic.

— Nu-nțeleg și pace!

— Trebuie să ne istorisească totul.

Își traseră scaunele mai aproape de masă.

— Cum arăta?

— Când s-a întâmplat asta?

— Sâmbăta trecută – profesorul trase gânditor din țigară – sedeam ca de obicei, seara, la biroul meu —cineva

m

bate la ușă, eu spun mirat „Intră!”... și-acum vă rog să nu vă speriați!

— Nu vreau s-aud lucruri îngrozitoare – nu, nu, nu! strigă doamna în albastru,

— Trebuie să recunosc că a fost îngrozitor. În primul moment, spaima mea n-a fost deloc neglijabilă.

Doamna în albastru își astupă urechile; dar nu prea tare.

— Deodată cineva se află în odaie și aprinde lampa care atârnă din tavan, în așa fel ca să-i recunosc imediat înfățișarea, să n-am nicio îndoială.

— Învăluit într-o mantie, cu ochii în flăcări? Il și văd în fața mea! strigă doamna Brosen.

— Purta o scufie de loden și ochelari cu ramă de aur; un bărbat de talia și statura mea, cu părul cărunț și mustață, de fapt o înfățișare destul de pașnică, dar lucrul îngrozitor era...

— Copita de cal?

— Coada? gemu doamna în albastru.

— Nu; faptul că arăta exact ca mine. Vă rog să nu râdeți! M-am gândit firește la o halucinație și vă dați seama ce-nseamnă asta pentru creierul meu atât de surmenat. Am rămas mai întâi locului, pe scaun, ca încremenit. Atunci, alteregoul meu a spus, foarte amabil:

— Îmi pare rău că trebuie să vă iau, domnule profesor, dar aceasta e hotărârea mea nestrămutată.

— Să mă luați... ce-nseamnă asta? Nu sunt medic și, pe deasupra, acum nici nu am timp î am strigat eu, revoltat.

— Tocmai despre hiat este vorba, a spus celălalt. Eu sunt diavolul,

— Diavolul? Dar arătați ca...

— E drept, trebuie să mă scuzați. Când vin la dumneavoastră, iau această înfățișare. Fiecare om este de fapt propriul său diavol! Acum, fiți atât de bun și veniți cu mine.

— Dar încotro? Eu nu cred nici în iad și nici în diavol – în spiritul popular al acestor noțiuni.

— Nici nu e necesar. Eu îl iau pe fiecare în spiritul său, așa cum își închipuie el lumea. Pe dumneavoastră, de pildă, vă voi lua într-un mic automobil cosmic. Călătoriți doar cu plăcere spre stele.

— Mă rog, dar o "fac aici, la masa de lucru; n-am nicio poftă

să călătoresc. În afară de asta, aş avea nevoie să mă pregătesc mai multe săptămâni. Trebuie să-mi iau cu mine trusa farmaceutică.

— Nu-i nevoie. Nu vă iau doar ca să vă fac plăcere. Pentru ca să vă fie limpede, trebuie să călătoriţi o sută de mii de bilioane de kilometri... Aşa am aranjat lucrurile.

— Şi pe urmă? am întrebat eu.

— Pe urmă? Vom vedea. Poate că facem din dumneavoastră un meteor sau poate că vă însurăm, pentru o mie de ani, pe Marte – ani marţieni, bineînţeles.

— Mulţumesc pentru ambele idei. Nici nu mă gândesc să vă însoţesc. Mai am aici destule treburi urgente, pe cai: e abia le-am început.

— Argumentele astea nu vă ajută la nimic. Lucrările începute puteţi să le terminaţi şi pe drum.

— Vasăzică nu vreţi să-mi luaţi viaţa?

— Nici vorbă de aşa. Ceva, dacă mă însoţiţi de bună voie. Intenţionăm să mai menţinem o vreme valoroasa activitate a creierului dumneavoastră, desigur însă nu pe Pământ.

— Dar voi continua să trăiesc în sufletul Pământului, nu-i aşa?

— ' Lăsaţi-mă în pace! a strigat diavolul, supărat. Nu sunt aici ca să mă supuneţi unui interogatoriu. Iau eu până la urmă şi sufletul Pământului, nicio>grijă!

— Sufletul Pământului? îl întrerupse doamna în albastru pe profesor. Asta ce mai e?

— Ah, nu mai întreruperi istorisirea! spuse doamna Br6sen. Profesorul a ţinut recent o conferinţă pe această temă.

— N-am putut s-o audiez; tocmai atunci, fetiţa mea fugise de acasă.

— Într-un cuvânt, interveni domnul cel voinic, după opinia profesorului, Pământul este o făptură însufleţită, iar atunci când noi nu mai putem trăi aici ca oameni, trăim mai departe ca amintiri ale sufletului Pământului.

— Asta spune de fapt, Fechner interveni profesorul,

— Şi eu? întrebă doamna în albastru.

— Dumnea^oastră intraţi direct în sufletul Soarelui, spuse profesorul, deoarece de pe acum vă număraţi printre cele mai frumoase amintiri ale sufletului Pământului.

— Povestiţi, vă rog, mai departe! strigă doamna Bro- sen şi ciocăni cu degetul în masă.

Tânărul cel blajin, care tocmai voise să spună ceva, se înfioră și tăcu chitic.

Profesorul sorbi o înghițitură din paharul său și continuă:

— Remarcasem cu satisfacție că problemele teoretice păreau să-l pună pe dia\^ol într-o oarecare încurcătură Pentru a câștiga timp, scotoceam printre manuscrise și tocmai voiam să întreb dacă n-aș putea lua cu mine binoclul meu Zeiss, când deodată – nu știu cum s-a întâmplat – m-am trezit afară din odaie, pe un jilț comod, alături de diavol. Picioarele mi se sprijineau pe un soi de treaptă și aveam jur-împrejur o balustradă; de fapt însă, pluteam absolut liber în spațiu.

Domnul cel voinic tuși cu înțeleș. Profesorul însă nu se tulbură.

— Mi-am propus să nu-i îngădui diavolului să mă domine. Poate că tot găseam eu mijlocul să-i vin de hac

1 Gustav Theodor Fechner (1801—1887), fizician, psiholog și filosof german. Considera că lumea este, în esența ei, însușită. Unul dintre întemeietorii psihofizicii (n. T).

și să mă descotorosesc de el. Dacă Faust ar fi fost un veritabil matematician, n-ar fi trebuit să se canonească o viață întreagă, hărțuindu-se cu Mefisto. Am început să mă simt mai liniștit și nu am spus nimic. Atunci a vorbit diavolul:

— Ei, cum vă place automobilul nostru spațial? Este confecționat din materialul dumneavoastră ideal, din stelit dur și transparent, puteți îmbrățișa totul cu privirea, în cele mai bune condiții.

M-am uitat de jur-împrejur. În spatele nostru, noapte de nepătruns – totul era negru. Deasupra, de o parte și de alta și sub noi, am observat câteva stele izolate, iar în față stelele erau tot mai dese, până ce, chiar în direcția de zbor, se contopeau într-o strălucire unică. Nu puteam să-mi explic nicidecum această priveliște. Ce fel de firmament mai era și asta? În ce regiune a Universului ne kflam? Probabil că zăcusem destul de multă vreme în nesimțire.

— De când suntem pe drum? am întrebat.

— Cam de o jumătate de ceas, a răspuns diavolul. Am fost nevoit să vă adorm nițel, pentru a vă introduce mai comod aici. Recunoașteți că așa ceva n-ați mai văzut?

— Oh, am spus eu degajat, totul se lămurește cum nu se poate mai firesc. Ce viteză de zbor avem?

— Cam de zece ori viteza luminii.

— Hohoho! râșe domnul cel voinic. Asta se întâmplă numai când ești în tovărășia diavolului.

— S-a și întâmplat, continuă profesorul liniștit. Am examinat repede situația concretă în care mă aflu. O viteză înzecită față de aceea a luminii însemna că distanța Soare-Pământ o străbăteam în 50 de secunde. Neptun este de treizeci de ori mai departe.

Am spus deci:

— Vasăzică așa! În acest caz, suntem mult dincolo de sistemul nostru solar.

— Asta este, într-adevăr, situația.

'Acum începeam să înțeleg de ce în spatele nostru noaptea era atât de întunecată. Cum goneam mai repede decât lumina, undele luminoase nu puteau să ne ajungă și era beznă. În schimb, razele laterale ne atingeau. Dar strălucirea din față!? Datorită iuțelii noastre colosale, în direcția luminii stelelor undele de lumină erau într-atâta scurtate, încât chiar și cele mai lungi unde vizibile, cele roșii, ajungeau să fie sub nivelul celor pe care ochiul le putea percepe, deci nu dădeau naștere la. Nicio senzație! Atunci de unde strălucirea din față noastră? Și acolo ar fi trebuit să domnească întunericul. Diavolul și-a dat perfect seama că ceva nu îmi era clar și a zis, ironic:

— Așadar, domnule profesor, nu puteți explica pe cale naturală lumina ce se vede în față.

În acel moment mi-am dat seama care era pricina și am spus cât se poate de liniștit:

— E foarte simplu. Ceea ce strălucește în față noastră nu sârxt radiații luminoase, așa cum suntem noi obișnuiți cu ele, ci este vorba de unde de tipul celor calorice sau electrice, aflate dincolo de capătul roșu al spectrului, unde care, în mod obișnuit, nu impresionează ochiul nostru.

Diavolul a mormăit ceva ca pentru sine. 1.1 necăjea faptul că descoperisem adevărul. Imediat după aceea însă și-a apropiat sprâncenele, iar colțurile gurii, dimpotrivă, le-a îndepărtat puțin, așa cum procedez eu când vreau să pun o întrebare deosebit de subtilă – era pur și simplu vulgar că insul ăsta arăta întocmai ca mine – și s-a hotărât să spună:

— Dacă lumina excesivă din față noastră vă incomodează, pot să o camuflez. Iată, am aici o umbrelă care este opacă față de

toate radiațiile, o orientez înainte... așa... Acum nu mai poate pătrunde nicio lumină dintr-acolo - și totuși, iată că lumina n-a dispărut cu. Totul...

— Da, dar este mult mai slabă.

1 - Odiseea marțiană

— De unde provine această lumină?

Mă aflu la ananghie. Poate că diavolul trișa. Dacă? de pildă, umbrela nu era perfect etanșă? Fenomenul nu reprezenta pur și simplu o atenuare a celui anterior; distribuția stelelor era cu totul alta. Strălucirea intensă din mijloc dispăruse. Lumina nu putea să provină de la stelele spre care ne deplasam. Aveam cumva acum în fața noastră o oglindă? M-am întors. În spate era întuneric. Diavolul rânji. Aveam o senzație mai mult decât dezagreabilă. Nu-mi era îngăduit să mă las înfrânt în probleme teoretice. Cine știe ce drept mai dobânda în acest caz. Lumina nu putea veni decât din spate și, cu toate acestea, zburam spre lumină... În sfârșit, am priceput cum stau lucrurile!

— Ei, profesorașule? întrebă diavolul, iarăși cu un soi de amabilitate de rău augur.

— Firește că știu, am zis eu, asta este lumina pe care, în drumul nostru, o prindem din urmă; din această pricină pare că \Tine din față. Și având în \vedere că, prin mișcarea noastră proprie, are loc o extindere și o separare a undelor de lumină, nici nu vedem propriu-zis pe cele care luminează, ci radiațiile ultraviolete, cu lungimi de unde scurte, ale stelelor din spatele nostru; ele devin acum vizibile pentru noi. Anterior, această lumină nu se observa, deoarece radiațiile puternice din fața noastră îi întreceau considerabil strălucirea.

— Asta nu mai pricep, zise doamna Brosen..

— Atunci, " gândeți-vă, strigă domnul cel 'voinic, că o coloană lungă, foarte lungă, de infanterie, mărșăluiește în fața dumneavoastră, că izbutiți să o ajungeți cu trăsura și până la urmă i-o și luați, desigur, înainte! Treptat treceți de toate secțiunile ei, dar în primul rând de ultima, iar apoi, succesiv, de cele pornite mai devreme la drum. Lucrurile se întâmplă întocmai ca și cum trăsura ar fi imobilă, iar coloana ar mărșălui înapoi în raport cu dumneavoastră.

— Nu vă amintiți, se amestecă doamna în albastru, cum ne-am dus ultima dată la manevre, iar Miezehen a mea și-a pierdut năframa de mătase? Așa s-a întâmplat atunci. Dar pe cei din

spate tot i-am mai văzut, nu-i" așa?

— Undele luminoase nu au însă niciun fel ele spate, mormăi domnul cel voinic, ele doar prilejuiesc ochiului dumneavoastră perceperea oscilațiilor provenite de la diferitele corpuri. Dacă profesorul ar fi putut privi pâră la Pământ, atunci ar fi văzut acolo totul inversat în timp, cu alte cuvinte arătătorul ceasului s-ar fi deplasat de la dreapta spre stnga, iar oamenii ar fi fugit înapoi.

— Chiar așa, spuse profesorul. Am și avut prilejul să contemplu o asemenea priveliște. Căci, pentru a-i necăji pe diavol, am făcut remarca: Ce păcat că nu există niciun mijloc care să ne dea puțința să privim și să recunoaștem lucrurile de pe Pământ. Am putea să vedem totul întâmplându-se de-a-ndaratele, asta pentru variație. Firește că ar fi necesar să călătorim mult mai încet, căci la viteza noastră timpul ar goni nebunește înapoi și n-am putea să deosebim nimic limpede. \

— Haha! a răs diavolul. Dumneavoastră nu puteți construi un ocean corespunzător, dar pentru mine așa ceva este un fleac. la uitați-vă prin instrumentul acesta. Pentru depărtarea la care ne aflăm acum, o să, fie de ajuns. Un moment - iată, am micșorat iuțeala noastră în așa fel încât să prindem dii urmă lumina, în condițiile unei viteze normale. Încotro doriți să priviți?

— Păi, spre orașul nostru. Iată-l, l-am prins! Uite colțul străzii Schlamm, până și numărul casei - 21 - se poate recunoaște.

Doamnei în albastru îi scăpă un țipăt:

— Cum? Asta e casa noastră! Și ce anume ați văzut?

— Am privit prin fereastra deschisă în odaia cu dulapuri...

— Asta înseamnă că fata de serviciu a lăsat iar geamul "deschis! Și doar i-am spus...

— Dar ascultați măcar până la capăt! zise doamna Brosen doamnei în albastru.

— Am putut să recunosc perfect totul, continuă profesorul. Soarele lumina odaia. Era ora prânzului, exact sâmbăta trecută. Având în vedere că voiajasem un ceas, cu o viteză întrecând de zece ori pe aceea a luminii, ajunsesem din urmă razele de lumină care plecaseră cu circa zece ore mai înainte din strada Schlamm.

— Mulțumesc lui Dumnezeu î strigă doamna în albastru» Nu eram atunci acasă.

— Numai că în odaie era cineva. A trebuit însă mai întâi să mă

obişnuiesc să privesc totul într-o ordine răsturnată. Nici n-aş fi priceput nimic, dacă n-aş fi închis şi deschis succesiv ochii, pentru a înregistra astfel doar o suită de instantanee. Dar dacă vi le-aş enumera aşa cum le-am zărit, întotdeauna cel următor înaintea celui de fapt anterior, nu v-aţi lămurii deloc; mai întâi o persoană feminină care iese pe uşă, apoi aceeaşi persoană în odaie, aşezând o rochie în dulap – ceea ce însemna de fapt că o scotea – abia pe urmă deschizând dulapul ş.a.m.d.

— O, Doamne, o, Doamne! Spuneţi-mi neapărat cum s-au petrecut realmente lucrurile! M-au prădat hoţii!

— Asta nu mai ştiu. Într-o succesiune firească, lucrurile au decurs cam aşa: o fată caută mai întâi ceva într-un sertar şi scoate o pereche de mănuşi albe...

— Ah, cele cu patru nasturi!

— Pe urmă ia din dulap o fustă şi o bluză albă...

— Asta era sigur cea brodată, aceea cu veritabile...

— Şi când a ieşit cu lucrurile pe uşă, le-a agăţat de clanţă şi dantelele s-au rupt...

— O, cerule! Cerule! Asta a fost fata din casă, voia să se ducă seara la bal, şi a luat pur şi simplu lucrurile mele! Oh! Trebuie să mă reped până acasă! Imediat!

100

Doamna în albastru sări în sus. Tânărul cel blajin făcu O reverenţă.

Profesorul continuă:

— Am vrut să cercetez mai departe cu oceanul, însă dracul mi l-a luat din mână:

— Acum, spuse el cu ochi scânteietori...

Doamna în albastru oftă şi se aşează la loc.

— Acum, domnule profesor, explicaţi-mi vă rog, încă o dată, pe cale naturală, cum funcţionează acest ocean.

— Nu-i nevoie, am răspuns eu foarte calm. Puteţi să cereţi de la mine o explicaţie a fenomenelor naturale, dar oceanul dumneavoastră reprezintă o invenţie drăcească oarecare, ce n-are nimic de-a face cu ştiinţa. În acest caz, mai întâi trebuie să-mi dovediţi dumneavoastră că este vorba de un instrument care funcţionează normal şi nu de o iluzie optică. Asta înainte de a cere de la mine o explicaţie teoretică.

— Afurisit individ mai e profesorul ăsta! a mârâit diavolul.

M-am făcut că n-am auzit nimic.

— Totuși, a reluat el, faptul că acum zburăm într-adevăr cu o viteză înzecită față de aceea a luminii – am revenit la această iuțeală – asta este o problemă pur tehnică și trebuie să o rezolvați. Dacă nu sunteți în stare de așa ceva, nu mai e cazul să-mi dau atâta osteneală. Deschid doar trapa aceasta, dumneavoastră cădeți și steaua căzătoare e gata.

Lucrurile ajunseseră în cel mai nevralgic stadiu cu putință. Am chibzuit. Nu m-am mai concentrat' atât niciodată și nici n-aș mai vrea s-o fac pe viitor. Din fericire, sunt filosof. Mi-am zis: trebuie să privesc lucrurile dintr-un punct de vedere absolut abstract. Diavolul mai putea să-mi pună multe întrebări ca să mă dea gata. De fapt, trebuia să-l explic chiar pe diavol!...

Diavolul zbieră la mine, pesemne își închipuia că mă și prinsese:

— Nu terminați odată?

— Știți, am spus eu, există două explicații. Una este psihologică, iar cealaltă metafizică. După cea psihologică, nu sunteți nimic altceva decât o himeră, făurită de mintea mea, o fantasmă, un produs al fanteziei umane.

— Diavolul a făcut un gest de parcă ar fi vrut să deschidă trapa, lăsându-mă să mă prăbușesc în spațiul cosmic.

— Asta nu vă ajută la nimic, am zis eu repede, cu asta nu puteți dovedi nimic. Căci dacă nu sunteți decât un produs al fanteziei, atunci și căderea mea ar fi doar o închipuire, iar eu m-aș trezi desigur la birou, sau în alt loc unde am adormit, la fel de proaspăt ca mai înainte.

— Sunteți treaz î a zbierat el din nou.

— Și eu cred acest lucru, am încuviințat. Căci dacă toată povestea asta s-ar dovedi doar un vis și nu ar fi efectiv trăită de mine, ar fi cam banală. Problemele visului au intrat destul de des în sfera cercetărilor mele.

— Atunci?

— Să trecem la explicația metafizică. Și ea se prezintă în două variante. Una ține de filosofia naturii și de cosmologie, cealaltă este mai mult etic-noologică.

— Domnule, mă exasperați! Nu vreau tot timpul două explicații, o vreau pe cea exactă.

— Numai că în întrebarea dumneavoastră, privitoare la mijlocul folosit pentru a zbura atât de repede, sunt cuprinse două probleme. Eu pot să întreb: Cum este cu putință să

dispuneți de o asemenea cantitate de energie, necesară pentru atingerea unei asemenea viteze? Și pot de asemenea să întreb: De fapt, de unde veniți chiar dumneavoastră?

Diavolul m-a privit în așa fel, încât mi-a fost rușine că arătam atât de imbecil-uluit.

— Nu vă este" nicidecum îngăduit să întrebați, a bombănit el pe urmă, eu sunt cel care întreb!

— Dar o întrebare vă rog, totuși, să-mi mai îngăduiți-, am zis eu, foarte politicoș. Urmăresc ca, în cadrul explicației mele, să nu trebuiască să dau lămuriri de prisos.

— Ei bine, a spus el mai blind, treacă-meargă. O să vă și răspund/Dar este ultima întrebare, altfel...

— Spuneți-mi, vă rog, puteți să faceți minuni?

Cu diavolul s-a petrecut atunci o schimbare stranie. Chipul lui s-a schimonosit, nu mai semăna acum deloc cu mine, părea un om profund nenorocit, arăta ca un stăpân al unei forțe neînchipuie căzut brusc pradă unei sfârșeai totale. Numai că totul n-a durat decât o clipă. Pe urmă a fost din nou cel dinainte. Și-a încrețit fruntea și a întrebat:

— Ce înseamnă asta? De creat nu pot să creez nimic!

— Iată la ce mă refeream, am spus eu: Puteți oare să produceți, în cadrul repartizării inițiale a energiei lumii, modificări arbitrare, în așa fel: încât să se petreacă lucruri cu totul neașteptate și de neînțeles pentru cunoașterea noastră?

A râs amar:

— De neînțeles pentru voi, oamenii? Auzi! Cât de departe puteți voi să vedeți? Sunteți niște făpturi mărginite, iar față de infinit - cu totul neputincioși. Eu însă pot să mă folosesc de resursele infinitului, unde mai există încă nenumărate sisteme cosmice, cu nenumărate forme de energie și de acolo pot să aduc tot ce am nevoie în spațiul sistemului vostru galactic - destul ca să vi se facă părul măciucă.

— Aha, am spus eu, deci această energie de mișcare, de o intensitate formidabilă, care ne propulsează cu o viteză înzecită față de viteza luminii, ați adus-o dintr-un sistem stelar infinit de îndepărtat?

— Cam așa, chiar dacă nu atât de simplu cum vă imaginați dumneavoastră. Nu dintr-un sistem ca acesta de aici, ci dintr-un cu totul alt loc, despre care nu puteți să vă faceți nicio idee.

— Deci, am zis eu, totul se explică în modul cel mai firesc. Se

pune doar întrebarea de ce vă dați osteneala s-o faceți. Mi-aș îngădui să observ că ați comis un lucru cu totul necugetat.

La aceste vorbe, diavolul a sărit pur și simplu în sus. Din ochii lui țâșnea acum într-adevăr foc și m-am căit de cele spuse,

— Vierme mizerabil ce ești, urlă el la mine. Cum îndrăznești să- judeci faptele unor spirite infinite! Te-aș strivi fără nicio milă, dacă... dacă...

Și continuă cu glas liniștit:

— Dacă n-ați avea, domnule profesor, deplină dreptate.

Odată cu aceste cuvinte se prăbuși din nou, părând cu totul distrus.

Această schimbare subită prefăcu teama mea într-un simțământ de bucurie și siguranță. Ce putea oare să mi se întâmple, cât timp izbuteam să am dreptate? Aveam simțământul că sesizez un lucru important: Oricât de puternic era acest diavol, exista o forță superioară lui și aceasta era rațiunea. Numai dacă mă înfrângea pe acest teren, atunci eram pierdut.

Dar la ce-mi foloseau toate astea dacă nu reușeam să mă întorc pe Pământul. Căruia îi aparțineam? Nu intenționez câtuși de puțin să străbat la infinit spațiul. De întrebare nu-mi mai era îngăduit să întreb. Ce aveam deci de făcut?

— Oh, oh, oh! gemu tânărul cel blajin și sorbi un pic din limonada sa.

Profesorul continuă:

— Ați vorbit acum, am început eu prudent, despre acțiunile unor spirite infinite. Asta sună ca și cum ar exista mai multe astfel de spirite.

— Nu există decât două, a spus diavolul obosit, unul sunt eu, iar despre celălalt nu-mi place să vorbesc.

— Hm! Celălalt...

— Nicio vorbă mai mult!. M-a întrerupt el furios.

— Voiam doar să spun că și acela ar putea să se folosească de resursele infinitului, pentru a înfăptui aici cele mai extraordinare lucruri.

— Nu! a zbierat el atunci, din nou mânios. Tocmai că nu o face. Nu are nevoie de așa ceva. El se identifică cu însăși rațiunea lumii. A rânduit așa de frumos toată istoria, încât evenimentele se desfășoară de la sine. Nu face nicio greșală, așa încât nu are nevoie de minuni ca să le îndrepte. Și tocmai

asta este nenorocirea, asta este tragedia mea!

— Aha! În acest caz și dumneavoastră aveți explicația cuvenită, domnule diavol! Aveți puterea, dar nu și rațiunea.

— O adevărată calamitate, un blestem, nu alta! Singurul meu rost este acela de a comite greșeli. Dar nici asta nu-mi folosește la nimic, căci rațiunea le îndreaptă până la urmă pe toate. Numai ce este nerațional piere, în felul acesta, eu îmi aduc mie însumi moartea.

— Dumneavoastră sunteți, ca să zic așa, o sinucidere cronică.

— Nu tocmai, lucrurile nu trebuie luate chiar textual. Am doar infinitul la dispoziția mea. Oricât de multe lucruri neraționale sunt înlăturate, eu aduc noi și noi perturbări. De pildă, călătoria noastră produce o confuzie de toată frumusețea. Gândiți-vă la ancheta care se va face mâine ca să se afle unde ați ajuns...

— Iertați-mă, dar ăsta este cu adevărat un fleac. Câteva articole prin ziare și pe urmă totul se dă uitării. De ce nu faceți să explodeze Pământul? De ce nu comprimați tot sistemul Căii Lactee într-un singur bulgăre de substanță?

— Haha! a râs dracul. La ce mi-ar folosi așa ceva? Dacă această cantitate derizorie de materie, sau de energie, sau cum vreți s-o numiți, va circula zbârnâind prin spațiu într-un fel sau într-altul, dacă bucățelele respective de substanță vor fi mai mari sau mai mici, asta reprezintă în îdond teribil de puțin. Disponibilitățile de materie primă sunt doar infinite, spațiul și timpul de asemenea. Tot una-i ce înfățișare iau. Ceea ce se numește îndeobște natură, ceea ce există în spațiu, are doar o infinitate de drumuri pentru a-și atinge țelul. Țelul, ideea î Vedeți, asta-i principalul! Dacă aș putea schimba ceva în această privință! Totul sălășluiește în cunoaștere! În ea este legea, în ea se află tot scopul lumii, de asta trebuie să mă ocup. De aceea, în atenția mea sunt de preferință oamenii învățați, - cei de la care emană ideile raționale. Când pot să iau cu mine un filosof, cum sunteți, de pildă, dumneavoastră, dragă profesore, atunci pot realiza mai multe decât dacă distrug un milion de sisteme solare; căci, într-un astfel de caz, pre- judiciez însăși rațiunea.

— Ceea ce-mi spuneți este deosebit de măgulitor, am replicat eu. Dar, de fapt, de de n-ați luat mai curând oameni ca Socrate, Galilei, Kant și alții ca ei?

— Am și făcut-o! Știți doar că am ațâțat forța publică

împotriva lor. Numai că am sosit prea târziu-’ Dar – la o adică – de ce să nu-mi deschid nițel inima în fața dumneavoastră? Tot nu vă mai întoarceți pe Pământ, așa că nu-i nicio primejdie să trăncăniți...

„Vai și amar!” mi-am zis, în sinea mea.

— Deci... Ați spus, mai înainte, că eu dețin puterea. Dar această putere este destul de mărginită. Așa stau lucrurile cu lumea – scopul, ideea sunt eterne, gândul este hotărâtor. Dar voința și gândul nu pot să facă singure nimic, nu pot să se materializeze în ceva existent; în acest scop, este necesară o altă corelație...

— Știu despre ce e vorba, am spus eu. În acest scop este nevoie de ceva care să existe în spațiu și timp. M-am gândit și mi-am dorit adesea un milion de mărci, dar niciodată nu am obținut așa ceva, fiindcă în acest scop este necesar un lucru bine definit în timp și spațiu, fie și numai o persoană care să-mi datoreze această sumă.

— Ei, vedeți î Și așa cum nu pot produce existența a ceva în spațiu, tot atât de puțin pot să înlătur din spațiu ceva care se află acolo. Căci spațiul este infinit, asta-i pricina. Și chiar un spirit infinit nu poate decât să transforme ceea ce există în spațiu, el poate să transforme Calea Lactee în bere bavareză, dar asta rămâne în spațiu, iar un alt spirit infinit poate să o prefacă la loc în sori, planete și filosofi.

— Dar dacă spațiul nu ar fi infinit?

— Dacă, să zicem așa, s-ar întoarce înapoi în el însuși, ceea ce s-ar observa, bineînțeles, dacă cineva ar zbura destul de departe în adâncurile sale? am întrebat eu, nerăbdător să aflu răspunsul.

— Hahaha! râse dracul. Într-adevăr, dacă! Dacă spațiul ar fi ca o uriașă cutie rotundă, ’ân care alergi tot timpul în cerc, dar din care poți să și scoți, fără mari complicații, ceva! Atunci partida ar fi câștigată pentru mine. Atunci aș putea să arunc un lucru după altul din spațiu, cu alte cuvinte, aș putea nimici ceva existent, reducându-l la un neant absolut. Dar încercați numai să scoateți ceva dintr-o cutie atunci când în afară de ea nu există nimic, cel mult faptul că se află în altă cutie și aceasta iarăși în alta și așa mai departe, la nesfârșit. Lucrurile astea le-a aranjat rațiunea lumii cu atâta viclenie; încât formele existenței le-a legat de aceeași lege a infinitului ca și formele a ceea ce

poate fi gândit. Și de aceea eu, un „sărman drac”, trebuie să mă resemnez la mijloace minore atunci când mă răfuiesc cu existența a ceea ce este rațional.

Când l-am auzit pe diavol vorbind în felul acesta, m-a cuprind o minunată bună dispoziție. În mintea mea s-a născut un plan de salvare.

— Asta da! spuse deodată tânărul cel blajin, care pînă atunci, modest, nu se amestecase în vorbă.

Profesorul îl privi uimit.

iot

— Lertați-mă, băigui tânărul, dar m-am bucurat doar așa, fiindcă diavolul n-a putut pînă la urmă să facă nimic, nici măcar cu berea bavareză.

— Ei bine, remarcă profesorul, totul e să nu vă bucurați prea devreme.

— Dar alcoolul este tot o armă a diavolului, observă tânărul cel blajin. E unul dintre mijloacele cele mai puternice de care dispune.

— În această privință, diavolul este de altă părere. Știți ce mi-a mai spus? Am făcut aluzie la așa-zisele sale mijloace minore, fiindcă voiam să câștig timp ca să chib- zuiesc la planul meu. Și închipuiți-vă ce mi-a zis: acum se ocupă cu predilecție de răspândirea abstinentei.

— Cum? Ce?

— Consumul ele alcool, mi-a spus diavolul, constituie unul dintre cei mai mari inamici ai mei. Fără alcool, de mult ar fi pierit omenirea. E drept că prin abuzul de alcool, prin așa-zisa beție, se duc de râpă mulți oameni, dar asta nu-mi este de niciun folos. Sunt oameni de nimic, cu o voință slabă. În această privință, ■ beția îndeplinește funcțiunea unei selecții morale; prin ea sunt distruși tocmai oamenii lipsiți de caracter și împiedicați astfel să se înmulțească, în timp ce caracterele ferme rămân. Beția îmbunătățește rasa. Acest lucru constituie, desigur, pentru mine, o nenorocire. Dacă însă abstinenta devine un obicei curent, atunci oamenii cu voință slabă, toți molâii, își duc mai departe existența, așa încât omenirea are de suferit: căci caracterul oamenilor nu se schimbă, ceea ce dispăre este doar un simptom al slăbiciunii.

— Dar, dar...

— Eu nu vă împărtășesc decât ceea ce a spus diavolul... Pe

lângă asta, a continuat el, înlăturarea așa-zisei beții este ceva cu totul secundar. Ceea ce mă bucură la abținere, este că răpește omenirii cel mai vital mijloc preventiv și stimulator. Dacă doar câteva generații n-ar mai consuma alcool, în cele următoare s-ar prăpădi tot poporul, din pricina bolilor intestinale și a nervilor slăbiți. Iată de ce sunt pentru abținerea cea mai deplină.

— Oh, oh, domnule profesor! gemu tânărul cel blajin.

— Foarte adevărat! strigă domnul cel voinic.

Doamna în albastru ceru un pahar de vin fierț.

— Acum însă, spuse micuța Brosen, istorisiți-ne în sfârșit cum ați scăpat de diavol.

— Cu plăcere, reluă profesorul firul relatării. Am mai discutat vrute și nevrute și printre ele am strecurat întrebarea: Cum procedați ca să opriți automobilul spațial?

— Haha! a răs dracul. Vă închipuiți oare că o să vă spun așa ceva? Operația cu vectorul infinit? Nu, asta nu poate să înțeleagă niciodată un spirit finit. Apăs doar așa... și apoi iar... Energia nu vine din depărtări infinite, ci din ceea ce este infinit de mic!

— Și acolo e atât de multă energie?

— Bineînțeles. Acolo sunt infinit de multe lumi subato- mice! Pot să extrag din ele o energie de mișcare de o intensitate oricât de mare...

— Cum? Noi doi am putea zbura și mai repede?

— Firește. De mii și de milioane de ori mai iute decât viteza luminii.

— Asta n-o mai cred.

— Domnule, vă rog, pân-aici î

— Scuzele mele! În niciun caz nu putem însă zbura depășind de douăzeci de milioane de ori viteza luminii, nu-i așa?

— Că putem, o să v-o dovedesc chiar acum! Dar pe urmă, lăsați-mă puțin în pace, căci nu am de gând să stau de vorbă cu dumneavoastră pe tot parcursul călătoriei noastre de o sută de mii de miliarde de kilometri.

Diavolul a făcut vreo câteva manevre bizare, în timp ce mă ținea strâns de mână. Când m-a eliberat din strân- soare; mi-am dat seama că atinsesem, pesemne, o iuțeală fantastică. Stelele mai apropiate, de o parte și de alta a automobilului cosmic, rămâneau grăbite în -urma noastră. Străbăteam, într-o secundă,

șase bilioane de kilometri, ceea ce reprezintă un drum pe care lumina îl parcurge în mai bine de un an. Diavolul s-a lăsat pe spate și a adormit imediat.

— Dați-mi voie, spuse domnul cel voinic, când profesorul făcu o pauză ca să-și aprindă o nouă țigară. La ne- vdie, pot să cred istoria despre rezervele colosale de energie din infinitul mic. Radiumul ne-a arătat doar ce resurse de energie sălășluiesc în atom și este absolut verosimil că dincolo de ceea ce ne este accesibil mai există forțe potențiale absolut inepuizabile. Că infinitul se întinde și în sus și în jos, mai constituie doar pentru noi o problemă, iar, diavolul știe cum s-o rezolve. Dar nu încercați să mă faceți să cred că diavolul mai și doarme, ca oricare dintre noi!

Profesorul își aprinse cu o grijă deosebită țigara, apoi se uită amuzat la domnul cel voinic și spuse:

— Păi nici nu dormea. Imediat mi-am închipuit că nu-i decât un șiretlic. Fără îndoială că avea și altceva de făcut decât să călătorească împreună cu mine, dar. Nu voia să mă lase nesupravegheat; și deoarece, în acest scop, trebuia să păstreze înfățișarea mea, nu putea să se descurce altcum decât prefăcându-se adormit. Probabil că era silit să procedeze astfel, din considerente pe care nu le cunosc, căci altminteri nu ar fi făcut-o tocmai în momentul când îl convinsesem să zburăm cu viteza de șase bilioane.

— Bine, dar de ce i-ați cerut așa ceva? întrebă doamna Brosen. De la început fn-a mirat acest lucru. Erați doar oricum nevoit să călătoriți până foarte departe – deci vă avantaja să vă deplasați cât mai lent, ca să mi deveniți atât de curând... Ce trebuia să deveniți?

— Un meteor, sau să mă însor pe planeta Marte. Hm, spuse profesorul, nu voiam însă niciuna nici alta, nu doream să călătoresc atât de mult, voiam să mă întorc pe

Pământ, dar în acest scop trebuia să zbor cât mai repede, mereu drept înainte.

— Asta n-o înțeleg! strigă doamna Brosen. Vorbiți mai deslușit.

— Așadar, dacă o porniți de aici și o țineți mereu drept spre Vest, ajungeți neapărat, până la urmă, având în vedere că Pământul este o sferă, pe la Est, înapoi în punctul unde ne aflăm...

— Asta o știu și eu. Numai că Universul nu este o sferă la suprafața căreia să călătorești...

— Într-adevăr, dar spațiul, vedeți dumneavoastră, spațiul în care ne mișcăm, este de fapt curb, fără ca noi să observăm acest lucru. În vremi de demult, oamenii socoteau suprafața Pământului întinsă ca o tăblie, pe care se credea că poți merge drept înainte, în timp ce acum știm că de fapt călătorești în cerc chiar atunci când păstrezi mereu aceeași direcție. Matematicienii noștri au aflat, încă de mult, că acest lucru s-ar putea întâmpla și cu spațiul nostru. Ce-i drept, nu exista nici'un mijloc pentru a demonstra că spațiul nostru se întoarce spre el însuși, se știa doar că, din punct de vedere teoretic, acest lucru nu implica nicio contradicție. Iată însă că am izbutit să descopăr ceea ce diavolul nu știa - e drept, studiul meu pe această temă nu ajunsese încă să fie publicat - am reușit să calculez cu toată precizia așazisa rază de curbură a spațiului nostru.

Voi enunța lucrurile riguros științific: Spațiul nostru nu este un spațiu euclidian, ci un spațiu eliptic, având polii corespunzători și o rază de curbură depășind cu puțin 3000 de ani lumină; asta înseamnă că lumina are nevoie

<de peste zece mii de ani pentru a reveni la punctul de plecare.

— la te uită! strigă domnul cel voinic. Asta ar putea să fie așa, dar în acest caz ar trebui să vedem și lumina solară întorcându-se, de partea cealaltă; ar trebui să avem mereu în spate un Contrasoare.

— Așa ar sta într-adevăr lucrurile, dacă spațiul ar fi perfect transparent. Dar în imensul spațiu cosmic se află atât de multă pulbere care absoarbe lumina, încât cea mai intensă lumină nu poate străbate drumul fără să fie absorbită. Nu putem vedea atât de departe, nici măcar diavolul nu poate. Iar cea mai bună dovadă este că eu am parcurs tot acest drum.

— Dar, mormăi domnul cel voinic, de unde știți că mașinuța asta a dumneavoastră nu se va abate de la linia dreaptă, adică, vreau să spun, de la cea mai scurtă linie în spațiu?

— Păi, diavolul îmi spusese că vehiculul nostru este din stelit. Această denumire am dat-o eu unui material ideal, care face ca tot ce este cuprins în interiorul construcțiilor realizate din el să nu sufere influența forțelor gravitaționale. Prin urmare atracția stelelor nu ne putea abate din cale. Puteam deci considera că

drumul nostru drept – care după părerea diavolului ducea în infinit – avea să ne readucă de fapt în sistemul nostru solar. De aceea îl și convinsesem să sporească în așa măsură viteza, încât să întreacă de douăzeci de milioane de ori viteza luminii. Căci, în acest caz, puteam să încheiem, după cum calculasem, întreaga și reala noastră călătorie în jurul lumii în mai puțin de cinci ore. Și mi-ar fi plăcut să ajung acasă nu mai târziu decât în acea noapte.

— Acasă? strigă doamna în albastru, sărind din nou în sus. A, da! Și eu voiam să; mă reped până acasă. Trebuie doar să văd...

— Ei, acum mai aveți puțin de așteptat, o liniști profesorul. Cu ajunsul „acasă” nu a fost chiar așa de simplu.

Voiam înainte de toate să revin în sistemul planetar, căci în aceste lumi străine ale stelelor fixe niciun om nu-și putea afla rostul. Dar cu adevărat acasă, sau măcar pe Pământ și să ies din corpul ceresc miniatural reprezentat de vehiculul nostru – asta nu era deloc ușor. Și de la început mi-am spus că, în acest scop, aveam nevoie de diavol. Nu știam cum mă băgase în automobilul cosmic, dar numai el putea să mă scoată din el... Părea să doarmă lângă mine, eram însă absolut sigur că această nălucă, din imediata mea apropiere, nu-i decât o cursă, un aparat de semnalizare, menit să-l înștiințeze pe diavol dacă aș fi luat cumva inițiativa să umblu la dispozitivele vehiculului. M-am abținut deci de la orice mișcare și am tăcut chitic. Mai trebuiau să treacă încă vreo patru ceasuri, pentru ca Soarele să se ivească iar, ca o stelută mică, slabă și pe urmă aveam să ne apropiem și mai mult de el, venind dinspre partea opusă aceleia din care plecasem. Iar Pământul înaintase între timp o bucată de drum pe orbita sa și, cu acest prilej, se și rotise în jurul axei sale. Iar dacă noi am fi nimerit, cu viteza noastră nebunească, drept în Pământ, am fi perforat o gaură prin el, asta bineînțeles dacă stelitul ar fi rezistat șocului. În timp ce mă gândeam la toate acestea, dispoziția mea sufletească devenea tot mai lamentabilă. Adevărul este că mai rău nu m-ar fi putut lua dracul în niciun caz! De fapt, nu-mi plac în general călătoriile, cu atât mai mult atunci când sosirea la destinație este așa de nesigură! Și nu aveam nimic de mâncat sau de băut, nici măcar o țigară.

— Îmi pare cu adevărat rău de dumneavoastră, spuse binevoitoare doamna în albastru.

— Nu-i așa? Și mie. E drept că zăream lucruri nemaipomenite în acele regiuni îndepărtate ale lumii, în fața mea nebuloase luminoase se desfășeau în firmamente doldora de stele și dispăreau apoi iar în spatele meu, redevenind nori sclipitori; eu însă ședeam lângă dracul cel adormit, ceas după ceas și nu știam dacă să-l strig sau să mai aștept... Și, deodată, mi-am dat seama, cu o zvâcnire în inimă, că la viteza aceea fantastică nici nu era cu putință să recunosc vreo constelație! Chiar dacă ne-am fi întors în aria noastră cerească – de unde aș fi știut să identific Soarele, dacă aș fi trecut val-vârtej pe lângă el? Chiar un spațiu cu diametrul de șaizeci de ori mai mare decât orbita lui Neptun, îl străbăteam în a zecea parte dintr-o secundă – eram pur și simplu pierdut în spațiu – eu însumi reprezentam cu mult mai puțin decât o stea căzătoare.

Deodată, am simțit că mă desprind din jilțul de sub mine – dar o forță de sens contrar mă menținu suspendat. M-am liniștit și am observat imediat că stelele se opriseră din cursa lor, am recunoscut cerul familiar al Căii Lactee, iar acolo, drept în fața noastră, un punctișor lymânos; nu putea fi altul decât iubitul nostru Soare...

— Al naibii să fie! a bombănit diavolul trezit din somn, care-și părăsise și el, fără să vrea, jilțul. Am uitat să reduc viteza de douăzeci de milioane de ori superioară vitezei luminii – iar acum, iată, am și dat gata tot programul nostru de călătorie de 100 000 bilioane ele kilometri și asta în numai cinci ceasuri!

Atunci am remarcat că diavolul avea, fixat de scaunul lui, un fel de kilometraj, care. Fusese reglat pentru 100 000 bilioane de kilometri. În momentul în care automobilul terminase de străbătut această distanță, dispozitivul frî-nase în mod automat viteza, reduceând-o la aceea a Soarelui. Dar o nouă spaimă mă cuprinse. Abia atunci am sesizat că lungimea traseului stabilit de diavol corespundea aproape exact cu circumferința spațiului eliptic, așa cum îl calculasem eu. Nu cumva știa totuși că spațiul este finit? Oare individul mă înșelase, luându-și în schimb toate măsurile de precauție?

Asta e ceea ce mi-a trecut atunci prin minte, dar diavolul a continuat astfel:

— Unde suntem de fapt? Zău că nu pricep. Am ajuns înapoi în sistemul solar, foarte aproape de orbita lui Neptun, dar venim tocmai din partea opusă aceleia din care am plecat. Și cu

toate acestea, nu ne-am abătut câtuși de puțin de la linia dreaptă, altfel aș fi observat acest lucru. A Mi-am dat atunci seama că diavolul nu știa nimic despre caracterul curb al spațiului. Indiferent dacă coincidența celor două distanțe, cea stabilită de el și cea calculată de mine, era doar o întâmplare sau avea vreun substrat, însoțitorul meu tot mai socotea spațiul drept infinit.

— Dați-mi voie, am intervenit eu, cuprins de un subit curaj, asta pot să v-o explic imediat. Nădăjduiesc că, în acest caz, veți face...

— N-o să fac nimic. Călătoria s-a sfârșit și acum fac cu dumneavoastră ce doresc. Dar în prealabil puteți. Să-mi dați o explicație, dacă țineți la acest lucru.

— Hm! am mormăit eu. Tocmai că v-ați înșelat considered spațiul drept infinit. Matematicienii noștri, știu de mult că se pot concepe infinit de multe feluri de spațiu, care nu au nimic contradictoriu în ele. Noi am zburat într-adevăr mereu în linie dreaptă, dar, cu toate acestea, ne-am întors în punctul din care am pornit. Asta înseamnă că spațiul, așa cum rezultă din experiența noastră, nu este un așa-zis spațiu euclidian, ci un spațiu care se întorce înapoi în el însuși, după, 100 000 bilioane de kilometri. Spațiul este finit. Am știut-o încă de mult; dacă m-ați fi lăsat să iau cu mine manuscrisele mele, ați îi văzut că acolo stă scris negru pe alb acest lucru. *

*

Diavolul rămase pentru o clipă înmărmurit de mirare și chibzui.

— Cum? strigă el, apoi. Spațiul este cu adevărat curb? Vasăzică nu este infinit? Iar eu n-am remarcat niciodată acest lucru? E drept că niciodată nu am zburat cu o asemenea viteză, drept înainte. În acest caz însă - dacă așa stau lucrurile - înseamnă că nici celălalt nu știe nimic despre asta î înseamnă că rațiunea lumii a scrântit-o și ea! Deci forma existenței materiale nu este tot atât de infinită ca forma gândului și ideii. Ei bine, în consecință, am câștigat! În acest caz, pot să zvârl afară, treptat, din forma ei de existență, întreaga natură, tot vălmășagul ei de *legi, să le lepăd în neant - pot să le distrug fără urmă! Și uite că ceea ce niciun Dumnezeu și nici'un drac nu a izbutit să înțeleagă până acum - a reușit să lămurească un profesor ca dumneavoastră. Pe bunica mea că ești un tip colosal! Prieten

drag, trebuie să te îmbrățișez!

De fapt, mă simțeam cam rușinat; totuși am mai spus 3

— Acum însă, o să fiți atât de bun...

— Bineînțeles! strigă ciracul. Te las s-o ștergi. Ar fi păcat de tine. Un asemenea geniu trebuie să le rămână oamenilor. Te și duc îndată înapoi pe Pământ.

— Hohoho! râse domnul cel voinic. Teribil ați mai pățit-o.

Profesorul tăcu și dădu de câteva ori ușor din cap. Pe urmă sorbi o înghițitură din pahar și aprinse din nou țigara.

— Ei și? Ce s-a mai întâmplat? Întrebă micuța Brosen.

— Acesta a fost ultimul lucru pe care l-am auzit de la diavol. M-am pomenit în camera mea de lucru. Ceasul arăta 25 de minute după ora două dimineața. Era duminică. Obosit mort, m-am aruncat pe pat.

— Dar, domnule profesor, întrebă doamna în albastru, nu-și așă că povestea asta nici nu este adevărată?

— Totul este adevărat și absolut exact, cu excepția numărului casei de pe strada Schlamm: 21; acel mărunț episod s-a desfășurat de fapt în altă locuință. Dar tot restul puteți să-l socotiți drept într-un totuț autentic.

— Hohoho! Noroc, profesore! strigă domnul cel voinic. Tânărul cel blajin își turnă un pahar de apă, iar doamna în albastru zise:

— Zău dacă nu-i drăguț din partea diavolului că v-a adus înapoi.

După cura se vede, explorarea, vizuală a trecutului se exercită aici într-o altă manieră și pe o rază temporală mai redusă decât în Pe două planete. Eroul povestirii ne oferă și o explicație: „Având în vedere că voiajase un ceas, cu o viteză întrecând de zece ori pe aceea a luminii, ajunsesem din urmă razele de lumină care plecaseră cu circa zece ore mai înainte din strada Schlamm”. E o idee lansată cu trei decenii înainte de Camille Flammarion, în Povestirile infinitului și reluată de Jules Verne, în Hector Servadac (187.7). Nici stelitul, acest „material ideal, care face ca tot ce este cuprins în interiorul construcțiilor realizate din el să nu sufere influența forțelor gravitaționale folosit și pentru astronavele marțienilor din Pe două planete, nu este o noutate. Încă din 1854, Charles Defontenay descria astfel mijloacele de locomoție ale locuitorilor îndepărtatei Star sau psi din Casiopeea: „Aceste mașini de mari dimensiuni aveau o formă ovoidală și erau dublate pe dinafară

cu un înveliș metalic străbătut în unele locuri de mici ferestre acoperite cu o pânză din același metal. Asupra acestui înveliș metalic, care acoperea în întregime abarele, se exercita acțiunea fizică stând la baza descoperirii lui Ramzuel și cose suspenda efectul gravitației pentru corpurile acoperite de el. „ Este vorba, probabil, despre o consonanță fortuită, romanul lui Defontenay fiind cu totul uitat după 1865 și redescoperit abia în 1949, într-un studiu al lui Raymond Queneau. Povestirea lui Lasswitz cuprinde însă și un element inedit. După cum arată Franz Rottensteiner, este pentru prima oară că literatura științifico-fantaslică folosește noțiunea de spațiu curb (40), și nu ca o simplă referire, ci pentru a explica principala enigmă a narațiunii: întoarcerea în sistemul solar a „automobilului cosmic” care nu se abătuse de la linia dreaptă. De altfel, studiile de matematică și fizică ale autorului îi vor oferi puncte de plecare pentru numeroase alte lucrări.

Debutul lui Kurd Lasswitz pe tărâmul anticipației are loc în 1878, când scriitorul avea 30 de ani. Volumul Imagini din Alitor cuprinde două narațiuni cu accente utopice: Până la punctul zero al existenței – Povestire din anul 2371 și Împotriva legii universale – Povestire din anul 3877. Cu peste un deceniu înaintea lui Boussenard (Zece mii de ani într-un bloc de gheață, 1889) și cu peste jumătate de secol înaintea lui Huxley (Splendidă lume nouă, 1932), scriitorul german vorbește amănunțit despre „școală creierilor”, adică despre instruirea copiilor în timpul somnului, prin impulsuri electrice menite să stimuleze centrii corespunzători. El imaginează, de asemenea, o „yorgă cerebrală” capabilă să realizeze sentimentele și stările sufletești dorite, obținerea proteinelor sintetice, aparate de zbor acționate cu oxigen lichid, mașini funcționale de integrat – prefigurări ale calculatoarelor electronice de astăzi. Unele dintre aceste idei sunt reluate și dezvoltate în povestirile publicate ulterior. Fabricantul de vise exercită o profesiune importantă într-o lume în care ponderea muncii intelectuale a crescut nemăsurat: el provoacă vise artificiale acționând asupra centrului somnului. Oglinda creierului îngăduie descifrarea gândurilor, ca și cunoașterea operei de artă de îndată ce ea s-a născut în mintea artistului. Iar Școala de la distanță anticipează învățământul cu ajutorul televiziunii, devenit astăzi o metodă curentă. Acest aspect al operei lui Lasswitz l-a făcut pe

cunoscutul proiectant și constructor de rachete Wernher von Braun să scrie în prefața la ediția din 1969 a romanului *Pe două planete*: „Fantezia tehnică a autorului, căruia radiofonia, automobilul și avionul îi erau încă cu totul străine, este surprinzătoare și de-a dreptul vizionară. El prevede și descrie lucruri care păreau contemporanilor săi niște speculații neverosimile, dar pe care generațiile următoare le-au transformat în realitate

Din acest unghi de vedere, Lasswitz este un reprezentant al direcției științifico-fantastice ilustrate magistral de

— Jules Verne, al cărui optimism initial îl împărtășește. El crede în progresul statornic al omenirii, în perfecționarea ei morală cu ajutorul mijloacelor oferite de știința modernă. Pierre Versins consideră că această atitudine, dis- tonând cu aceea a majorității autorilor de anticipații contemporani lui Lasswitz, „se explică în măsura în care el a scris în epoca marelui boom economic al țării sale, la sfârșitul secolului trecut” (44). Apreciind tentativa deter- ministă, credem că explicația e totuși cam unilaterală, ig- norând influența educației, formației filosofice, temperamentului. În definitiv, opera lui Lasswitz. A fost pusă la înșex după venirea la putere a hitleriștilor nu pentru că slujise țelurile imperialismului german, ci fiindcă exprima „ideile umaniste ale unui profesor de științe naturale >2, totodată, acele utopii pe care și le mai permitea pătura liberală a burgheziei” (36).

Investigația noastră retrospectivă a ajuns la unul dintre cei mai prestigioși maeștri ai anticipației, al cărui nume e intim legat de consolidarea și evoluția fenomenului: Jules Verne. Putem fi întrebați, cu deplină îndreptățire, de ce am amânat atât un moment crucial, când prima „Călătorie extraordinară” datează, cum am mai spus, din 1863. Răspunsul cel mai la îndemână? această carte cuprinde numai texte de sine stătătoare și nu fragmente de roman. Am fi putut relua povestirea în secolul al XXIX-lea. Ziua unui ziarist american 111 2889, tradusă și publicată de noi într-un volum anterior (22). Cliares-Noel Martin a descoperit însă relativ recent, în corespondența dintre Jules Verne și editorul său Hetzel, o scrisoare datată 29 ianuarie 1889 și cuprinzând următorul pasaj: „Articolul despre care ți-am vorbit a fost acceptat de revista Forum din New York / potrivit înțelegerii cu Michel (fiul

scriitorului – n.n.), a Jost redactat de el în întregime (rămâne între noi), și pare să fi plăcut mult” (cf. 31). Așadar, o piesă de rezistență a comentariilor despre, anticipația științifică verniană dispăre din sumarul posibil al cărții noastre. 'Am ales deci nuvela postumă Eternul Adam, apărută într-un volum din 1910, intitulat, de același Michel Verne, Ieri și mâine. O alegere dictată nu numai de împrejurări, ci și de dorința de a prezenta cititorului un text după știința noastră inedit în românește, care oferă o imagine întrucâtva neașteptată a scriitorului considerat de exegeza tradițională un optimist integral și incorigibil. Această interpretare naivă a fost spulberată de luciditatea cercetătorilor moderni: „în prima sa etapă, ciclul Călătoriilor extraordinare» era pătruns de un optimism fundamental, de o încredere nemărginită-în progres... în anii 1880—1890, «Lumile cunoscute și necunoscute» își schimbă caracterul, Efortul uman, sfidarea prometeică a naturii se efectuează de acum înainte prin intermediul mior formații sociale bine definite, analizate ca atare. Jules Verne e confruntat cu realitatea socială. Anticipațiile sale lasă locul problemelor de organizare socială, condițiilor sociale, responsabilității sociale a savantului – pentru a conchide totdeauna, după cum vom vedea, într-un sens pesimist” (13). Cauzele acestei schimbări au fost analizate subtil și pătrunzător, printre alții, de Gerard Klein (25). Am încercat și noi să oferim câteva sugestii (23). Lectura nuvelei ne va ajuta să surprindem, poate, un alt aspect al acestei lente alunecări spre o concepție atât de diferită de nobila exaltare a începuturilor.

ETERNUL ADAM

Zartogul Sofr-Ai-Sr – adică „doctorul, al treilea reprezentant bărbat al celei de-a o sută una generații din neamul Soirilor⁴⁴ – mergea cu pași înceți pe strada prin-eipală din Basidra, capitala lui Hars-Iten-Schu, altfel spus, „Imperiul celor Patru Mări⁴⁴. Patru mări, într-adevăr: Tubelona – marea septentrională, Ehona – australă, Spona – orientală și Merona – occidentală, mărgineau acest întins ținut, de formă foarte neregulată, ale. Cărui ultime frontiere ajungeau, în longitudine, până la patru grade est și șaiszeci și două de grade vest, iar în latitudine, cincizeci și patru de grade nord și cincizeci și cinci de grade sud, Cât despre suprafața mărilor, cum să o evaluăm, fie și cu aproximație, de vreme ce ele erau unite, iar un navigator, pornind de pe oricare dintre țărmurile lor și plutind mereu în linie dreaptă, ar fi ajuns

negreșit pe țărmul diametral opus? Căci pe toată suprafața globului nu exista alt continent în afara lui Hars-Iten-Schu.

Sofr mergea cu pași înceți, mai întâi pentru că era foarte cald: începea anotimpul arzător și în Basidra, situată pe țărmul lui Spona-Schu, sau marea orientala, la mai puțin de douăzeci de grade nord de ecuator, o teribilă cataractă de raze se prăvălea din soare, aflat atunci aproape la zenit.

Dar, mai mult decât oboseala și căldura, ceea ce încetinea pașii lui Sofr, savantul zartog, era povara propriilor sale gânduri. Ștergându-și fruntea de transpirație, cu o mână distrată, el își reamintea ședința care tocmai se sfârșise și în care atâția oratori elocvenți, numărându-se și el cu cinste printre ei, celebraseră în chip magnific a o sută nouăzeci și cincea aniversare a întemeierii imperiului.

Unii îi evocaseră istoria, adică însăși istoria întregii umanității. Ei arătaseră că Mahart-Iten-Schu, Pământul celor Patru Mări, fusese divizat, la origine, între un număr imens de seminții sălbatice, care se ignorau reciproc. Cele mai vechi tradiții urcau până la aceste seminții. Cât despre faptele anterioare lor, nimeni nu le cunoștea și științele naturale abia începeau să discearnă o slabă lucire în tenebrele de nepătruns ale trecutului. Oricum, aceste vremuri îndepărtate se sustrăgeau criticii istorice, ale că- rei prime rudimente erau alcătuite din noțiuni vagi referitoare la vechile seminții risipite.

Timp de peste opt mii de ani, istoria din ce în ce mai completă și mai exactă a lui Mahart-Iten-Schu nu relatea decât încăierări și războaie, mai întâi între indivizi, apoi între familii, în sfârșit, între triburi, fiecare ființă, fiecare colectivitate, mică sau mare, neavând alt obiectiv, de-a lungul timpului, decât de a-și asigura supremația asupra rivalilor săi și străduindu-se, cu rezultate diverse și adesea contrare, să-i aservească legilor sale.

După acești opt mii de ani, amintirile oamenilor începeau să se precizeze. Odată cu a doua dintre cele patru perioade în care erau împărțite de obicei analele lui Mahart-Iten-Schu, legenda începe să merite numele de istorie. De altfel, istorie sau legendă, substanța relatărilor nu se schimba r aceleași masacre și măceluri – e adevărat, de data aceasta nu între triburi, ci între popoare – așa că, în definitiv, această a doua perioadă nu se deosebea prea mult de cea dintâi.

La fel stăteau lucrurile și cu cea de-a treia, încheiată abia cu

două sute de ani în urmă, după ce durase aproape șase secole. O perioadă poate și mai atroce, în timpul căreia, grupați în armate fără număr, cu o nepotolită turbare, oamenii săturaseră pământul cu sângele lor.

Într-adevăr cu ceva mai puțin de opt secole înaintea zilei în care zartgul Sofr străbătea strada principală a Ba-^ sidrei, omenirea fusese pregătită pentru vaste convulsii. În momentul acela, armele, focul, violența împlinind o parte din opera lor necesară, cei slabi sucombând în fața celor puternici, oamenii care populau Mahart-Iten-Schu alcătuiau trei națiuni omogene, timpul atenuând, în sinul fiecăreia dintre ele, deosebiriile dintre învingătorii și învinșii de odinioară. Atunci, una dintre aceste națiuni porni să-și subjuge vecinii. Situați către centrul continentului, Andarti-Ha-Sammgor, sau Oamenii cu Chip de Bronz, luptară fără cruțare pentru a-și lărgi frontierele între care se înăbușea rasa lor prolifică și ardentă. Cu prețul unor războaie seculare, ei îi înfrânseră, unii după alții, pe Andarti-Mahart-Horis, Oamenii din Țara Zăpezii, care locuiau în ținuturile din sud, și pe Andarti-Mitra-Psul, Oamenii Stelei Neclintite, al căror imperiu era situat către nord și către vest.

Se scurseseră aproape două sute de ani de când ultima revoltă a acestor popoare fusese înecată în torente de sânge și Pământul cunoscuse, în sfârșit, o eră de pace. Aceasta era a patra perioadă a istoriei. Un singur imperiu înlocuind cele trei națiuni de odinioară, toți fiind supuși legilor Basidrei, unitatea politică tindea să contopească rasele. Nimeni nu mai vorbea despre Oamenii cu Chip de Bronz, despre Oamenii din Țara Zăpezii, despre Oamenii Stelei Neclintite și Pământul nu mai purta decât un singur popor, pe Andarti-Iten-Schu, Oamenii celor Patru Mări „popor alcătuit din toate celelalte.

Dar iată că, după acești două sute de ani de pace? părea să se anunțe o a cincea perioadă. De câțva timp, circulau zvonuri supărătoare, iscate nu se știe unde. Se iviseră gânditori pentru a trezi în suflete amintiri ancestrale, despre care se credea că sunt îngropate. Vechiul sentiment al rasei reînvia sub o nouă înfățișare, caracterizată prin cuvinte noi. Se vorbea în mod curent de „atavism”, de „afinități”, de „naționalități” etc. — toate \roabule de creație recentă, care, răspunzând unei necesități, își cuceriseră de îndată drept de cetate. Potrivit comunității de origine, de aspect fizic, de tendințe morale, de

interese sau pur și simplu de regiune și de climat, apăreau grupări care creșteau încet-încet și începeau să se agite. Ce drum avea să urmeze această evoluție incipientă? Abia format, imperiu] avea oare să se dezagrege? Mahart-Iten-Schu a\~ea să se împartă, ca odinioară, între un mare număr de națiuni, sau, pentru a menține unitatea, va trebui să se recurgă iarăși la înfricoșetoarele hecatombe care, timp de atâtea milenii, transformaseră Pământul într-un osuar?...

Cu o mișcare a capului, Sofr alungă aceste gânduri. Nici el, nici altcineva nu cunoștea viitorul. De ce să se întristeze, deci, în așteptarea unor evenimente nesigure? De altfel, nu era momentul potrivit pentru a medita la aceste sinistre ipoteze. În ziua aceea, bucuria era stăpână și toate glodurile trebuiau să se îndrepte spre augusta măreție a lui Mogar-Si, cel de-al doisprezecelea împărat al lui Hars- Iten-Schu, al cărui sceptru călăuzea universul spre un destin glorios.

De altfel, pentru un zartog, motivele de satisfacție nu lipseau. În afara istoricilor care evocaseră trecutul lui Mahart-Iten-Schu, o pleiadă de savanți, întruniți cu prilejul grandioasei aniversări, făcuseră, fiecare în specialitatea lui, bilanțul cunoașterii umane și stabiliseră punctul în care ajunsese omenirea datorită efortului său secular. Or, dacă primii dăduseră naștere, într-o oarecare măsură, unor reflecții triste, amintind pe. Ce drum lent și întortocheat evadase umanitatea din temnița bestialității originare, ceilalți știuseră să hrănească orgoliul legitim al auditoriului.

Într-adevăr, comparația între ceea ce fusese omul, sosind gol și dezarmat pe Pământ, și ceea ce era el astăzi incita la admirație. Timp de secole, cu toată discordia și ura fratricidă, el nu-și întrerupsese nicio clipă lupta cu natura, amplificându-și fără încetare victoria. Mai întâi lent, marșul său triumfal își accelerase uimitor ritmul în ultimii două sute de ani, stabilitatea instituțiilor politice și pacea universală care rezultaseră determinând o strălucită înflorire a științei. Omenirea trăise prin creier și. Nu numai prin. Membre; ea reflectase, în loc să se epuizeze în războaie fără sens - și tocmai de aceea, în ultimele două secole, înaintase cu pași tot mai repezi către cunoașterea și supunerea materiei...

Străbătând sub soarele arzător lunga stradă a Basidrei, Sofr schița în mintea sa, în linii mari, tabloul cuceririlor omului.

Mai întâi – momentul se pierdea în noaptea timpurilor – acesta născocise scrierea, ca să fixeze gândul; apoi – invenția data de peste cinci sute de ani – găsisese mijlocul de a răspândi cuvântul scris într-un număr infinit de exemplare, cu ajutorul unei forme așezate o dată pentru totdeauna. De la această invenție decurgeau, de fapt, toate celelalte. Datorită ei, creierii se puseseră în mișcare, inteligența fiecăruia îmbogățindu-se cu aceea a vecinului, iar descoperirile teoretice și practice se înmulțiseră prodigios. Acum nici nu mai puteau fi numărate.

Omul pătrunsese în măruntaiele pământului și extrăgea de acolo huila, generoasă sursă de căldură; el eliberase forța latentă a apei și aburul trăgea pe panglici de fier convoaie grele, sau acționa nenumărate mașini puternice, delicate și precise; grație acestor mașini, el țesea fibrele vegetale și putea să fasoneze după plac metalele, marmura și stânca. Într-un domeniu mai puțin concret, sau, oricum, de o utilizare mai puțin directă și imediată, el pătrundea treptat misterul numerelor și explora tot mai departe infinitul adevărilor matematice. Prin ele, gândirea lui străbătuse cerul. Știa 'ca Soarele nu e decât o stea gravitând în spațiu după legi riguroase, antrenând un cortegiu de șapte planete în orbita sa înflăcărată. Cunoștea arta de a combina anumite corpuri astfel încât să formeze unele noi, nemaiaivând nimic comun cu cele dinții, sau de a diviza anumite alte corpuri în elementele lor constitutive și primordiale. Supunea analizei sunetul, căldura, lumina și începea să le determine natura și legile. Cu cincizeci de ani în urmă, învățase să producă forța ale cărei terifiante manifestări sunt tunetul și fulgerele și făcuse îndată din ea sclavul său; de pe acum, acest agent misterios transmitea la distanțe incalculabile gândul scris; mâine avea să transmită sunetul, poimâine, fără îndoială, lumina. Da, omul era mare, mai mare decât universul imens căruia avea să-i comande ca un stăpân, într-o zi apropiată...

Pentru a fi în posesia adevărului integral, 1 rămânea de rezolvat o ultimă problemă.: „Cine era omul acesta, stă- pânul lumii? De unde venea el? Către ce țeluri necunoscute tindea neobositul său efort?”.

Zartogul Sofr tratase tocmai acest vast subiect în cursul ceremoniei care abia se sfârșise. Desigur, îl abordase doar, căci o asemenea problemă Era deocamdată de nerezolvat și avea să rămână așa încă multă vreme. Câteva luciri vagi începeau totuși

să lumineze misterul. Și oare nu zartogul Sofr proiectase cele mai puternice dintre aceste luciri când, în mod sistematic, codificând observațiile răbdătoare ale predecesorilor și propriile sale concluzii, ajunsese să formuleze legea evoluției materiei vii, lege universal admisă acum, fără un singur oponent?

Teoria se sprijinea pe o bază triplă.

Mai întâi, pe geologie, care, născută în ziua când începuseră să scormonească măruntaiele solului, se perfecționase odată cu dezvoltarea exploatărilor miniere. Scoarța globului era atât de bine cunoscută, încât îndrăzniseră să-i fixeze vârsta la patru sute de mii de ani, iar pe aceea a lui Mahart-Iten-Schu, așa cum se înfățișa atunci, la douăzeci de mii de ani. Mai înainte acest continent dormea sub apele mării; după cum stătea mărturie pătura groasă de mâl marin care acoperea, fără întrerupere, straturile stân- coase de dedesubt. Datorită cărui proces țâșnise el din. Valuri? Fără îndoială, în urma unei contracții a globului răcit. Oricum, emersiunea lui Mahart-Iten-Şehu trebuia considerată drept neîndoielnică.

Științele naturale îi furnizaseră lui Sofr celelalte două temelii ale sistemului său, demonstrând strânsa înrudire a

1 După cum se vede, Andarti-Iten-Schu cunoșteau telegraful, dar ignorau încă teutonul și lumina electrică - în momentul în care · zartogul Sofr-Ai-Sr făcea aceste reflecții, (n.a.).

plantelor între ele, a animalelor între ele. Sofr mersese mai departe: el dovedise că aproape toate vegetalele existente se trăgeau dintr-o plantă marină, strămoșul lor, și că aproape toate animalele terestre sau aeriene derivau din animale marine. Printr-o evoluție lentă dar neîntreruptă, acestea din urmă se adaptaseră puțin câte puțin la condiții de viață mai întâi asemănătoare, apoi mai îndepărtate de cele ale vieții lor primitive și, din stadiu în stadiu, dăduseră naștere celor mai multe dintre formele însuflețite care populau pământul și văzduhul.

Din păcate, această teorie ingenioasă nu era inatacabilă. Faptul că ființele vii aparținând regnului animal sau vegetal aveau strămoși marini părea incontestabil aproape pentru toți, dar nu pentru toți. Existau, într-adevăr, câteva plante și câteva animale a căror legătură cu formele acvatice nu putea fi demonstrată. Acesta era unul dintre cele două puncte vulnerabile ale sistemului.

Al doilea punct – și Sofr nu-și ascundea acest lucru – era omul. Între om și animale, nicio apropiere posibilă. Desigur, funcțiile și proprietățile primordiale, cum ar fi respirația, nutriția, motilitatea, erau aceleași și se exercitau, sau se revelau într-un mod foarte- asemănător, dar subzista o prăpastie de netrecut între formele exterioare, numărul și așezarea organelor. Dacă, printr-un" lanț din care lipseau puține verigi, marea majoritate a animalelor puteau fi legate de strămoși ieșiți din mare, o asemenea filiație era inadmisibilă în privința omului. Pentru a păstra intactă teoria evoluției, era deci necesar să se născocească ipoteza unei origini comune a locuitorilor apelor și a omului, origine căreia nimic, absolut nimic nu-i demonstra existența anterioară.

O clipă, Sofr sperase să găsească în pământ argumente favorabile ideilor sale. Sub impulsul și supravegherea sa, se făcuseră săpături ani în șir, dar pentru a ajunge la rezultate diametral opuse celor pe care le aștepta promotorul.

După ce străbătuseră o peliculă subțire de humus, formată prin descompunerea unor plante și animale asemănătoare sau analoge celor întâlnite în fiecare zi, ajunseseră la stratul gros de mâl, unde vestigiile trecutului își schimbaseră natura. În acest strat, nimic din flora sau fauna existente, ci o colosală aglomerare de fosile exclusiv marine, ale căror rude apropiate trăiau încă în oceanele care mărgineau Mahart-Iten-Schu.

Ce altă concluzie se putea trage, decât că geologii aveau dreptate: continentul slujise odinioară drept fund acestor oceane? De altfel, nici Sofr nu greșea susținând originea marină a faunei și florei contemporane. Pentru că, în afara unor excepții atât de rare încât puteau fi considerate drept niște monstruozități, formele acvatice și formele terestre erau singurele a căror urmă era vizibilă, acestea din urmă descinzând în mod necesar din celelalte...

Din nefericire pentru generalizarea sistemului, făcură și alte descoperiri. Răspândite în toată grosimea humusului și până în zona superficială a depozitului de mâl, se aflau nenumărate oseminte omenești. Structura acestor fragmente de schelet n-avea nimic excepțional și Sofr trebui să renunțe la a vedea în ele organisme intermediare a căror existență i-ar fi confirmat teoria: aceste oseminte erau oseminte omenești, nici mai mult, nici mai puțin.

Observară totuși, curând, o particularitate remarcabilă, Până la o anumită perioadă, care putea fi evaluată în mare la două sau trei mii de ani, cu cât era osuarul mai vechi, cu atât erau mai mici craniile descoperite. Dincolo de acest stadiu, progresia se inversa și, cu cât pătrundeau mai departe în trecut, cu atât creștea capacitatea craniilor și, prin urmare, mărimea creierilor pe care-i adăpostiseră. Cele mai mari fură găsite tocmai printre rămășițele, de altfel foarte rare, de la suprafața stratului de mâl. Cercetarea conștiințioasă a acestor resturi venerabile nu mai îngăduia vreo îndoială: oamenii din acea epocă îndepărtată căpătaseră o dezvoltare cerebrală mult superioară celei a succesorilor lor – inclusiv a contemporanilor zartogului Sofr. Timp de o sută șaizeci., sau o sută șaptezeci de secole avusese deci loc o regresie evidentă, urmată de o nouă ascensiune.

Tulburat de aceste fapte stranii, Sofr își continuă cercetările. Stratul de mâl fu străbătut dintr-o parte în alta, dovedindu-se a avea o grosime care, potrivit celor mai moderate opinii, corespundea la nu mai puțin de cincisprezece sau douăzeci de mii de ani. Mai jos, avură surpriza de a găsi slabe urme ale unui vechi strat de humus, apoi, dedesubtul lui, stincă, d& natură diferită, după locul cercetărilor. Uimirea ajunse la culme când câteva rămășițe de origine incontestabil umană fură smulse acestor adâncuri misterioare. Erau bucăți de oase care aparținuseră unor oameni și, de asemenea, fragmente de arme sau de mașini, resturi de oale, inscripții incomplete într-un limbaj necunoscut, pietre dure lucrate cu finețe, câteodată tăiate în formă de statui aproape intacte, capiteli delicat sculptate etc. Ansamblul acestor descoperiri îi făcu să conchidă, la mod logic, că aproximativ cu patruzeci de mii de ani în urmă – deci cu douăzeci de mii înaintea momentului în care apăruseră, nu se știa de unde și cum, primii reprezentanți ai rasei contemporane – oamenii trăiseră pe aceste locuri și ajunseseră la un grad de civilizație foarte avansat.

Aceasta a fost, într-adevăr, concluzia generală. Exista, totuși, cel puțin un dizident.

Acest dizident nu era altul decât Sofr. A admite că alți oameni, despărțiți de succesorii lor printr-o prăpastie de douăzeci de mii de ani, ar fi populat pentru prima oară Pământul, era, după opinia lui, curată nebunie. De unde ar fi venit, în acest caz, acești urmași ai unor strămoși dis

9 – Odiseea marțiană păruți de atâta vreme și de care nu-
lega nirnic? De cât să accepți o ipoteză atât de absurdă, mai
bine să rămâi în expectativă. Dacă aceste fapte stranii nu
fuseseră explicate, asta nu însemna că ar fi fost inexplicabile.
Într-o zi, vor putea fi interpretate. Până atunci, se cuvenea să nu
li se acorde niciun credit și să se rămână la aceste principii, care
satisfac pe deplin rațiunea pură.

Viața planetară se împarte în două faze: înainte și după
apariția omului. În prima, Pământul, în continuă prefacere, este,
din această cauză, nelocuibil și nelocuit. În a doua, scoarța
globului a ajuns la un grad de coeziune îngăduind stabilitatea.
Imediat, având, în sfârșit, un suport solid, apare viața. Ea
începe cu formele cele mai simple și se complică mereu, pentru
a ajunge în cele din urmă la om, ultima și cea mai perfectă
expresie a sa. Abia apărut pe Pământ, omul își începe și își
continuă fără oprire ascensiunea. Cu un pas lent dar sigur, el se
îndreaptă spre țelul său, care este cunoașterea deplină și
stăpânirea absolută a universului...

Purtat de entuziasmul convingerilor sale, Sofr trecuse dincolo
de casă. Se întoarse, mormăind.

„Cum adică, își spunea el, să admitem că omul – acum
patruzeci de mii de ani! — ar fi ajuns la o civilizație comparabilă,
dacă nu chiar superioară celei de care ne bucurăm acum și că
toate cunoștințele, toate cuceririle sale ar fi dispărut fără să lase
nicio urmă, obligându-i pe descendenți să reînceapă opera de la
temelie, ca și cum ar fi fost pionierii unei lumi nelocuite înaintea
lor?... Dar asta ar însemna să negăm viitorul, să proclamăm că
efortul nostru este zadarnic și că orice progres este la fel de
incert și de nestabil ca o bășică de spumă la suprafața
valurilor!”

Sofr se opri în fața casei sale.

„Upsa ni!... hartchok î... (Nu, mi!... Într-adevăr!...) Andart
mir'hoē spha!... (Omul este stăpânul lucrurilor!...)” murmură el,
deschizând ușa.

După ce se odihni câte va clipe, zartogul luă masa'cu multă
poftă, apoi se întinse pentru siesta zilnică. Dar problemele pe
care le frământase întorcându-se acasă continuau să-l obsedeze
și îi goneau somnul.

Oricât de mare ar fi fost dorința sa de a stabili unitatea

ireproșabilă a metodelor naturii, avea prea mult spirit critic pentru a nu-și da seama cât de slab era sistemul său în fața problemei originii și formării omului. A constrânge faptele să corespundă unei ipoteze prealabile este o metodă valabilă când vrei să ai dreptate împotriva celorlalți, dar nu împotriva ta însuși.

Dacă în loc să fie un savant, un foarte eminent zartog, ar fi făcut parte dintre cei neînvățați, Sofr ar fi fost mai puțin tulburat. Într-adevăr, fără să-și piardă timpul cu speculații profunde, mulțimea accepta cu ochii închiși vechea legendă,. Transmisă din tată în fiu, din vremuri imemorale. Explicând misterul printr-un alt mister, ea punea originea omului pe seama intervenției unei voințe superioare. Intr-o zi, această forță extraterestră crease din nimic pe Hedom și pe Hiva, primul bărbat și prima femeie, ai căror urmași populasera Pământul. Totul se înlănțuia astfel foarte simplu.

„Prea simplu! se gândea Sofr. Când îți pierzi speranța că vei înțelege un lucru, e cu adevărat prea facil să faci să intervină divinitatea: în felul acesta, e inutil să mai cauți soluția enigmelor universului, problemele fiind suprimate îndată ce sunt puse”.

Și încă dacă legenda populară ar fi avut măcar aparența unei baze solide!... Dar ea nu se întemeia pe nimic. Nu era decât o tradiție, născută în epocile de ignoranță și 'transmisă apoi din eră în eră. Până și numele „Hedom L.u De unde venea această vocabulă bizară, cu consonanță stranie, care nu părea să aparțină limbii vorbite de Andarti- Iten-Schu? O infinitate de savanți studiaseră doar această mică dificultate filologică, fără să găsească un răspuns satisfăcător... Toate astea erau niște aiureli, nedemne de atenția unui zar tog!...

Iritat, Sofr coborî în grădină. Era, de altfel, ora la care obișnuia să o facă. Asfințind, soarele revărsa asupra Pământului o căldură mai puțin arzătoare și o briză caldută începea să adie dinspre Spona-Schu. Zartogul rătăci pe alei, la umbra copacilor ale căror frunze tremurătoare murmurau în vânt și, încet-încet, nervii săi își regăsiră echilibrul obișnuit. Izbuti să-și alunge preocupările absorbante, să- se bucure în liniște de aerul curat, să se intereseze de fructe și flori, bogăția și podoaba grădinilor.

Întâmplarea purtându-i pașii spre casă, el se opri pe marginea unei excavații profunde, în care zăceau numeroase unelte. Acolo aveau să fie turnate curând temeliele unei noi clădiri, menită să dubleze suprafața laboratorului. Dar, în această zi de

sărbătoare, muncitorii își părăsiseră lucrul pentru a se distra.

Sofr aprecia mașinal munca depusă și ce mai rămânea de făcut, când, în penumbra excavației, un punct strălucitor îi atrase privirea. Intrigat, coborî și desprinse un obiect ciudat din pământul care-i acoperea pe trei sferturi.

Ajuns la lumină, zartogul își examinează descoperirea. Era un fel de cutie dintr-un metal necunoscut, de culoare cenușie, cu o textură granuloasă, a cărei lungă ședere în pământ îi atenuase strălucirea. Cam la o treime din lungimea cutiei, o fantă arăta că e vorba de două părți îmbucându-se una în alta.

Sofr încercă să o deschidă. La prima tentativă, metalul, dezagregat de trecerea timpului, se prefăcu în pulbere, descoperind un al doilea obiect. Substanța acestuia era la fel de nouă pentru zartog ea și metalul care-l protejase până atunci. Era un ruiou de file suprapuse și ciuruite de semne stranii, a căror regularitate arăta că erau caracterele unei scrieri, dar ale unei scrieri necunoscute. Sofr nu văzuse niciodată ceva asemănător, sau măcar analog.

Tremurând de emoție, zartogul alergă să se închidă în laboratorul său și, desfășurând cu grijă prețiosul document, îl privi. Da, era într-adevăr o scriere, nimic mai sigur. Dar nu era mai puțin sigur că această scriere nu semăna cu niciuna dintre cele folosite pe toată suprafața Pământului, de la începuturile istoriei.

De unde venea acest document? Ce sens avea el? Aceste două întrebări se nasc în chip firesc în spiritul lui Sofr.

Pentru a răspunde celei dinții, era necesar să fii în stare să răspunzi celei de-a doua, Trebuia deci, în primul rând, să citești și apoi să traduci, căci se putea afirma a priori că limba documentului era la fel de puțin cunoscută ca și scrierea.

Era oare cu puțință? Fără să mai întârzie, zartogul Sofr se apucă înfrigurat de lucru.

Descifrarea dură multă vreme, ani întregi. Sofr, nu-și -pierdu răbdarea. Fără să se descurajeze,. El continuă studierea metodică a misteriosului document, îna-intând pas cu pas către lumină. Veni în sfârșit o zi în care descoperi cheia indescifrabilului rebus, o zi în care, cu multe ezități și multă trudă, putu să-l traducă în limba Oamenilor celor patru Mări.

Când ziua aceea sosi, zartogul Sofr-Ai-Sr citi ceea ce urmează:
Rosarão, 24 înai 2...

Datez astfel începutul relatării mele, cu toate că, de fapt, ea a fost scrisă la o altă dată, mult mai recentă și în cu totul alte locuri. Dar, în asemenea cazuri, ordinea este, după mine, imperios necesară și iată de ce am adoptat forma unui „jurnal”, redactat zilnic.

La 24 mai începe deci desfășurarea îngrozitoarelor evenimente pe care vreau să le relatez aici pentru cei care vor veni după mine, dacă omenirea mai poate conta pe un viitor oarecare.

În ce limbă voi scrie? în engleză sau în spaniolă, pe care le vorbesc curgător? Nu, voi scrie în limba țării mele: în franceză.

În ziua aceea, la 24 mai, invitaseam câțiva prieteni. În vila mea din Rosario.

Rosario este, sau mai curând era un oraș din Mexic, 1 pe țărmul Pacificului, puțin mai la sud de golful Californiei. Mă instalasem acolo în urmă cu un deceniu, pentru a dirija exploatarea unei mine de argint al cărei proprietar eram. Afacerile mele prosperaseră uimitor. Eram un om bogat, chiar foarte bogat – cuvântul acesta mă face să râd astăzi! — și aveam de gând să mă întorc în scurt timp în Franța, patria mea.

Vila, dintre cele mai luxoase, era situată în punctul culminant al unei vaste grădini care cobora spre mare și sfârșea brusc într-o faleză abruptă, de peste o sută de metri înălțime. În spatele vilei, terenul continua să urce și, pe drumuri în serpentină, se putea ajunge în vârful munților, a căror înălțime depășea o mie cinci sute de metri. Era o plimbare plăcută – urcasem cu automobilul meu, un superb și puternic faeton dublu de treizeci și cinci de cai putere, una dintre cele mai bune mărci franceze.

Mă instalasem la Rosario cu fiul meu, Jean, un băiat frumos, de douăzeci de ani, când, la moartea unor rude îndepărtate, dar apropiate de inisna mea, am primit-o pe fiica lor, Helene, rămasă orfană și fără avere. Trecuseră cinci ani de atunci. Fiul meu Jean avea douăzeci și cinci de ani; pupila mea, Helene, douăzeci. În adâncul sufletului meu, îi destinasem unul altuia.

În slujba mea erau valetul Germain, Modeste Simonat, un șofer dintre cei mai descurcăreți și două femei, Edith și Mary, ficele grădinarului meu, George Raleigh și ale soției sale, Anna.

În ziua aceea, 24 mai, eram opt oameni așezați în jurul mesei, la lumina lămpilor alimentate de grupurile electrogene instalate

în grădină. În afara stăpânului casei, a fiului și a pupilei sale, se mai aflau cinci oaspeți, trei aparținând rasei anglo-saxone și doi națiunii mexicane.

De torul Bathurst se număra printre primii, iar doctorul Moreno printre ceilalți. Erau doi savanți, în cel mai larg sens al cuvântuții, ceea ce nu-i împiedica- să fie rareori de acord. În rest, oameni de treabă și cei mai buni prieteni din lume.

Ceilalți doi anglo-saxoni erau Williamson, proprietarul unei importante pescării din Rosario, și Rowling, un îndrăzneț care întemeiasă în împrejurimile orașului o fermă de trufandale și era pe cale de a se îmbogăți.

Cât despre ultimul conviv, domnul Mendoza, acesta era președintele tribunalului din Rosario, om stimabil, spirit cultivat, judecător integru.

Până la sfârșitul mesei nu s-a petrecut niciun incident notabil. Am uitat cuvintele rostite până atunci. Dar nu și pe cele spuse după ce ne-am aprins țigările.

Ajunsesem - n-are importanță cum! — la minunatele realizări ale omului. Doctorul Bathurst afirmă, la un moment dat:

— Fapt este că dacă Adam (evident, în calitatea sa de anglo-saxon, el pronunța Edem) și Eva (el pronunța, bineînțeles, Iv) s-ar întoarce pe Pământ, ar rămâne foarte uimiți!

De aici a pornit discuția. Darwinist fervent, partizan convins al selecției naturale, Moreno îl întrebă ironic pe Bathurst dacă într-adevăr crede în legenda Paradisului terestru. Bathurst răspunse că, oricum, crede în Dumnezeu, și că, întrucât existența lui Adam și a Evei era susți- mută de Biblie, el își interzicea să discute despre ea. Moreno îi răspunse că el crede în Dumnezeu cel puțin, tot atât cât interlocutorul său, dar că primul bărbat și prima femeie puteau foarte bine să nu fie decât mituri, simboluri și că, în consecință, nu era o nelegiuire a presupune că Biblia voise să înfățișeze astfel suflul vital introdus de puterea creatoare în prima celulă, din care decurseseră apoi toate celelalte. Bathurst ripostă că explicația era specioasă, și că în ceea ce-l privea, el socotea mai măgulitor să fie opera directă a divinității, decât să descindă din ea prin intermediul unor primat cu înfățișare de maimuță...

Discuția încetă tocmai când părea să se încingă, adversarii găsiind întimplător un punct de vedere comun. De altfel, așa se sfârșeau de obicei disputele lor.

De data asta, revenind la tema inițială, cei doi antagonist! se întâlneau în admirația față de înalta civilizație la care ajunsese umanitatea, oricare i-ar fi fost originea; îi enumerau cuceririle cu mmdrie. Le trecură în revistă pe toate. Bathurst laudă chimia, ridicată la un asemenea grad de perfecțiune, încât tindea să dispară, confundându-se cu fizica; astfel, cele două științe ar fi format doar una, având drept obiect studiul energiei imanente. Moreno făcu elogiul medicinei și al chirurgiei, datorită cărora devenise cunoscută natura intimă a fenomenului vieții și ale căror descoperiri prodigioase îngăduiau să se spere că, într-un viitor apropiat, se va realiza nemurirea organismelor însuflețite. După care, amândoi se felicitară reciproc pentru înălțimile atinse de astronomie. Nu stăteam oare de vorbă cu șapte dintre planetele sistemului solar stelele așteptându-și rândul?

Obosiți de entuziasmul lor, cei doi apologeți își luară o mică pauză de odihnă. Ceilalți convivi profitară de ea pentru a spune și ei un cuvânt și se intră în vastul domeniu al invențiilor practice, care modificaseră atât de profund, condiția umanității. Lăudară căile ferate și vapoarele, afectate transportului mărfurilor grele și voluminoase, aeronavele economice, folosite de pasagerii care nu duc lipsă de timp, tuburile pneumatice sau electroionice brăzdmnd toate mările și toate continentele, la îndemâna celor grăbiți. Lăudară nenumăratele mașini, unele mai ingenioase decât altele, una singură efectumd, în anumite industrii, munca a o sută de oameni. Lăudară arta tipografică, fotografia culorilor și a luminii, a sunetului, a căldurii și a tuturor vibrațiilor eterului. Lăudară mai ales electricitatea, acest agent atât de suplu, atât de docil și de perfect cunoscut în. Proprietățile și în esența sa, care îngăduie, fă ra η ici un conector material, fie să acționezi un mecanism oarecare, fie să dirijezi o navă marină, submarină sau aeriană, fie • să comunici prin scris, prin vorbire, sau prin imagini, la orice distanță.

Pe scurt, a fost un veritabil ditiramb, la. Care, mărturisesc, m-am asociat și eu. Am căzut "de acord că omenirea atinsese ' un nivel intelectual necunoscut înaintea epocii noastre și care ne autoriza să credem în victoria ei definitivă asupra naturii.

— Totuși - spuse președintele Mendoza cu vocea sa subțire și melodioasă, profitind de clipa de tăcere care urmase acestei concluzii finale - mi s-a spus că popoare astăzi dispărute fără să lase nicio urmă ajunseseră la o civilizație egală, sau analogă cu

a noastră.

— Care anume? Întrebară toți, în același timp.

— Babilonienii, de pildă.

Fu o explozie de ilaritate. Să-i compari pe babilonieni cu oamenii moderni!

— Egiptenii, continuă liniștit don Mendoza.

Se rise cu și mai multă poftă.

— Mai sunt și. Atlanții, pe care numai ignoranța noastră îi socotește legendari, urmă președintele. Și să nu uităm că o infinitate de alte omeniri, anterioare chiar atlanților, au putut să se nască, să prospere și să se stingă fără să știm nimic despre ele!

Întrucât don Mendoza stăruia în atitudinea sa paradoxală, ca să riu-l supărăm, ne-am prefăcut că-l luăm în serios.

— Scumpul meu președinte, spuse Moreno, pe tonul folosit pentru a convinge un copil, îmi închipui că nu vrei să pretinzi că vreunul dintre aceste popoare vechi ar putea fi comparat cu noi! ... Pe plan moral, admit că s-au ridicat la același grad de cultură, dar pe plan material...

— De ce nu? ripostă don Mendoza.

— Pentru că, se grăbi Bathurst să explice, invențiile noastre se caracterizează printr-o răspândire instantanee pe toată suprafața Pământului. Dispariția unui popor, sau chiar a unui mare număr de popoare, ar lăsa deci neatinsă suma progreselor înfăptuite. Pentru ca roadele efortului uman să se piardă în întregime, ar trebui ca întreaga omenire să dispară dintr-odată. Este aceasta o ipoteză admisibilă?...

În timp ce discutam astfel, efectele și cauzele continuau să se genereze reciproc în infinitul universului și, la mai puțin de un minut după ce doctorul Bathurst pusese această întrebare, rezultanta lor totală avea să justifice din plin scepticismul lui Mendoza. Dar noi nu bănuiam nimic și vorbeam liniștiți, unii lăsați pe spătarele scaunelor, ceilalți sprijinindu-și coatele pe masă, toți privindu-l cu compasiune pe Mendoza, pe care-l socoteam copleșit de replica lui Bathurst.

— Mai întâi, răspunse președintele fără să se emoționeze, e de crezut că Pământul avea odinioară mai puțini locuitori decât astăzi, așa încât un popor putea foarte bine să posede în exclusivitate știința universală. Apoi, nu văd nimic absurd, a priori, în a admite că toată suprafața globului poate fi

zdruncinată în același timp.

— Haida, de! am strigat noi, la unison.

Exact în clipa aceea a survenit cataclismul.

Pronunțam încă toți împreună acel „Haida, de!” când se iscă un vacarm înfricoșător. Solul se cutremură, făcându-ne să nu ne mai putem ține pe picioare, vila oscilă pe temeliile sale.

Izbindu-ne unii de alții, îmbulzindu-ne, pradă unei spaime de nedescris, ne-am precipitat afară.

Abia trecusem pragul, când casa se prăbuși, îngropându-i sub dărâmături pe președintele Mendoza și pe valetul Germain, care erau ultimii. După câteva secunde de firească derută, ne pregăteam să le dăm ajutor, când l-am văzut pe grădinarul Raleigh care alerge spre noi, urmat de soția sa, venind din partea de jos a grădinii, unde își avea locuința.

— Marea!... Marea! striga el, cât îl țineau plămânii.

M-am întors spre Pacific și am rămas nemișcat, izbit de stupoare. Nu pentru că mi-aș fi dat seama limpede de ceea ce vedeam, dar am avut dintr-odată noțiunea clară că perspectiva obișnuită era schimbată. Or, faptul că aspectul naturii, această natură pe care o considerăm prin esență imuabilă, se schimbasese într-un mod atât de straniu în câteva secunde, nu era de ajuns pentru a-mi îngheța inima de spaimă?

Totuși, mi-am recăpătat destul de repede sângele rece. Adevărata superioritate a omului nu constă în a domina, a învinge natura; pentru gânditor, înseamnă a o înțelege, a face ca universul imens să încapă în microcosmosul creierului său; pentru omul de acțiune, a-și păstra spiritul senin în fața revoltei materiei, a-i spune: „Poți să mă distrugi, dar nu să mă tulburi! ...”

Îndată ce mi-am recâștigat calmul, am înțeles care era deosebirea dintre tabloul pe care-l aveam în fața ochilor și cel pe care mă obișnuisem să-l privesc. Faleza dispăruse, pur și simplu, și grădina mea ajunsese la nivelul mării, ale cărei valuri, după ce înghițiseră casa grădinarului, se înverșunau acum împotriva primelor răzoare.

Cum era greu de crezut că apa urcase, trebuia să accept că uscatul coborâse. O coborâre de peste o sută de metri – faleza avusese această înălțime —dar nu foarte bruscă de vreme ce nu o simțisem deloc, ceea ce explica liniștea relativă a oceanului.

O scurtă cercetare mă convinse că ipoteza mea era justă și

îmi îngădui să constat, pe deasupra, că această coborâre nu încetase, Marea continua să urce, într-adevăr, cu o viteză care mi se păru a fi de circa doi metrii pe secundă, adică șapte sau opt kilometri pe oră. Dată fiind distanța care ne separa de avangarda valurilor, aveam să fim Înghițiți în mai puțin de trei minute, dacă viteza de înaintare. Rămânea aceeași.

Am luat rapid o hotărâre;

— La automobil!

M-au înțeles. Ne-am precipitat toți spre garaj și automobilul a fost împins afară. Într-o clipită, am umplut rezervorul și ne-am urcat claie peste grămadă. Șoferul Simonat învârti manivela, sări la volan, ambreie și porni în viteza a patra, în timp ce Raleigh, deschizând poarta, se agăța în trecere, cramponându-se de arcurile din spate.

Era și timpul! În clipa în care mașina ajungea la drum, un val se prăbuși, udând roțile până la osie „De acum, nu ne mai păsa de urmărirea apei. Cu toată încărcătura lui excesivă, automobilul avea să ne pună la-adăpost și, dacă această coborâre spre abis n-avea să continue la nesfârșit... într-adevăr, aveam destul spațiu în fața noastră: cel puțin două ceasuri de urcuș și o altitudine disponibilă de aproape o mie cinci sute de metri.

N-am întârziat totuși să recunosc că încă nu era cazul să proclam victoria, După ce primul salt al mașinii ne duse la douăzeci de metri de franjuri! de spumă, această distanță nu se mări, cu toate că Simonat apăsă pe acele- m rator până la capăt Fără îndoială, greutatea celor doispre- zece pasageri încetinea mersul automobilului. Oricare ar fi fost explicația, viteza noastră era egală cu aceea a apei cotropitoare, care rămânea la aceeași distanță.

Această situație neliniștitoare deveni curând cunoscută și toți, în afara de Simonat, preocupat de conducerea mașinii, ne-am întors către drumul pe care-l lăsam în urmă Nu: se mai vedea decât apă. Pe măsură ce-l cuceream, drumul dispărea sub marea care-l cucerea la rândul ei. O mare calmă. Abia câteva încrețituri veneau să moară încet pe un țărm mereu nou. Era un lac liniștit care se umfla, se umfla mereu, cu o mișcare uniformă și nimic nu era mai tragic decât urmărirea acestei ape calme. Zadarnic fugeam de ea, căci apa urca* implacabilă, odată cu noi...

Simonat, care nu-și deslipea ochii de drum, spuse, la o cotitură.

— Lată-ne la jumătatea pantei. Încă un ceas de urcuș.

Ne-am cutremurat: într-un ceas, vom fi în vârf și va trebui să coborâm, izgoniți, ajunși din urmă, oricare ne va fi viteza, de masele lichide care se vor prăbuși după noi!...

Ora se scurse fără ca nimic să se schimbe în situația noastră. Distingeam punctul culminant ai cotei, când, zguduită violent, mașina se abătu din drum, gata să se sfărâme de taluz. În același timp, un val uriaș se umflă în urma noastră, urcă la asaltul drumului, se arcui și se sparse asupra mașinii, care fu înconjurată de spumă... Aveam să fim înghițiți?...

Nu, apa se retrase clocotind, în timp ce motorul, preeipitându-și brusc gâfâăturile, făcea să crească viteza.

Cărui fapt î se datora această creștere? Un strigăt al Annei Raleigh ne făcu să înțelegem; după cum constatase biata femeie, bărbatul ei nu mai era agățat de arcuri. Desigur, valul îl smulsese pe nenorocit și mașina, ușurată, urca mai repede panta.

Deodată, ne oprirăm.

— Ce se întâmplă? I-am întrebat pe șofer. O pană?

Chiar în aceste împrejurări tragice, orgoliul profesional nu-și pierduse drepturile. Simonat ridică din umeri disprețuitor, vrând să spună astfel că un șofer de talia lui nu cunoștea penele și îmi arată drumul, în tăcere. Am înțeles de ce ne oprisem.

Drumul era tăiat la mai puțin ele zece metri în față. „Tăiat” este cuvântul potrivit: parcă ar fi fost retezat cu un cuțit. Dincolo de o creastă ascuțită era vidul, un abis de tenebre, în adâncul căruia nu se putea zări nimic.

Ne-am întors privirile, pierduți, convinși că ne sunase ultimul ceas. Oceanul care ne urmărise până pe aceste înălțimi avea să ne atingă în câteva secunde...

Toți, în afară de sărmana Anna și de fiicele ei, care plângeau cu sughițuri, am scos un strigăt de veselă surpriză.. Nu, apa nu-și continuase mișcarea ascensională, sau, mai exact, pământul nu se mai cufunda. Fără îndoială, zgu- ditura pe care o simțisem fusese ultima manifestare a fenomenului. Oceanul se opri și nivelul său rămânea cam la o sută de metri mai jos de punctul în care ne strânsesem în jurul mașinii încă trepidânde, ca un animal obosit de o cursă rapidă.

Aveam să reușim s-o scoatem la capăt? Nu puteam s-o știm, decât în zori. Până atunci, trebuia să așteptăm. Unul după altul, ne-am întins pe sol și, Dumnezeu să mă ierte, cred c-am adormit!...

În timpul nopții

Am fost trezit de un zgomot formidabil. Ce oră e? Nu știu. În orice caz, suntem și acum cufundați în tenebrele nopții.

Zgomotul provine din abisul impenetrabil în care s-a prăbușit drumul. Ce se petrece?... Aș putea jura că mase de apă cad acolo în cascadă, că valuri gigantice se izbesc între ele cu violență... Da, așa e, căci volute de spumă ajung până la noi și suntem acoperiți de stropi.

Apoi liniștea renaște încet-încet... Totul reintră în tăcere... Bolta cerului pălește... Se luminează de ziuă.

25 Mai

Ce supliciu a fost revelația lentă a situației în care ne aflăm! La început, n-am putut vedea decât foarte aproape în jurul nostru, dar cercul se lărgi, se lărgi fără încetare, ca și cum speranța noastră mereu dezamăgită ridicase pe rând un număr infinit de văluri ușoare – și iată lumina care ne risipi ultimele iluzii.

Situația noastră este dintre cele mai simple și poate fi rezumată în câteva cuvinte: suntem pe o insulă. Marea ne înconjoară de pretutindeni. Ieri încă, am fi zărit un ocean de piscuri, mai multe dintre ele dominându-l pe cel pe care ne aflăm. Aceste piscuri au dispărut, în vreme ce, din motive care vor rămâne veșnic neștiute, al nostru, totuși mai modest, s-a oprit din lentă sa prăbușire; în locul lor, se întinde o pânză de apă fără margini. De jur împrejur, doar marea. Ocupăm singurul punct solid al imensului cerc deschis de orizont.

E de ajuns o aruncătură de ochi pentru a cunoaște în întregime insulița pe care o șansă extraordinară ne-a făcut să găsim adăpost. Într-adevăr, e de mici dimensiuni: cel mult o mie de metri lungime și cinci sute lățime. Spre nord, vest și sud vârful ei, înălțat cam la o sută de metri deasupra valurilor, coboară până la ele pe o pantă destul de domoală. Spre est, dimpotrivă, insulița se termină într-o faleză tăiată perpendicular pe ocean.

Privirile noastre se întorc mai ales într-acolo. În acea direcție, ar trebui să vedem munți etajați și, dincolo de ei, întregul Mexic.

Ce schimbare într-o singură noapte scurtă de primăvară! Munții au dispărut, Mexicul a fost înghițit! În locul lor, un deșert fără capăt, deșertul arid al mării!

Ne privim, înfricoșați. Pe această stâncă îngustă și goală, fără alimente, fără apă, n-avem nici cea mai mică nădejde. Ne culcăm pe sol și începem să așteptăm moartea,

*

Pe bordul „Virginiei®\ 4 iunie

Ce s-a petrecut în zilele următoare? Nu-mi mai amintesc. E de presupus că, în cele din urmă, mi-am pierdut cunoștința: îmi revin pe bordul vasului care ne-a cules. Doar atunci aflu că stătusem pe insuliță zece zile întregi și că doi dintre noi, Williamson și Rowling, au murit de sete și de foame. Dintre cele cincisprezece făpturi pe care le adăpostea vila mea în momentul cataclismului, n-au toți rămas decât nouă: fiul meu Jean și pupila mea Helene, șoferul Simonat, neconsolat de pierderea automobilului Anna Raleigh și cele două fiice ale ei, doctorii Bathurst și Moreno – și, în sfârșit, eu, care mă grăbesc să redactez aceste însemnări pentru edificarea raselor viitoare9 admitând că se vor mai naște.

„Virginia” este un bastiment mixt — cu aburi și cu pinze – de circa două mii de tone, destinat transportului de mărfuri. Un vas destul de vechi, mediocru ca navigație. Căpitanul Morris are douăzeci de oameni în subordine» Căpitanul și echipajul sunt englezi.

„Virginia” a plecat din Melbourne numai cu leș, acum o lună și ceva, cu destinația Rosario. Niciun incident nu i-a marcat călătoria. Doar în noaptea de 24 spre 25 mai se iscaseră o serie de valuri de o înălțime prodigioasă, dar și de o lungime proporțională, ceea ce le făcu inofensive. Oricât de ciudate ar fi fost, aceste valuri nu puteau să-l facă pe căpitan să prevadă cataclismul care se desfășura în același timp. Așa că a fost foarte surprins văzând doar marea acolo unde se aștepta să întâlnească Rosario și Mto-

— Raiul mexican. Din acest litoral nu mai rămăsese decât o «suliță. O barcă de pe „Virginia” ’, afoardă insulița, pe care fură descoperite unsprezece trupuri fără cunoștință. Două nu mai erau decât cadavre; celelalte nouă fură îmbarcate. Astfel am fost salvați.

*

I

Pe uscat.

— Ianuarie sau februarie

Un interval de opt luni desparte ultimele rinduri ale însemnărilor mele de cele care vor urma. Le datez pe acestea ianuarie sau februarie, datorită imposibilității de a fi mai precis, căci nu mai am o noțiune exactă a timpului.

Aceste opt luni constituie perioada cea mai atroce a încercărilor noastre, aceea în care, într-o progresie dozată cu cruzime, am cunoscut întreaga noastră nenorocire.

După ce ne-a cules „Virginia” și-a urmat cursa spre est, cu toată viteza. Când mi-am revenit, insulița pe care abia scăpasem de moarte se afla demult dincolo de orizont. Căpitanul determină poziția vasului sub un cer fără nori, stabilind că navigam chiar deasupra locului unde ar fi trebuit să fie Mexico. Dar nu rămăsese nicio urmă din Mexico – după cum, în timpul leșinului meu, nu găsiseră nicio urmă a munților din centru, după cum nu vedeam acum vreo urmă a unui pământ oarecare, până unde ajungea privirea; pretutindeni, doar infinitul mării.

În această constatare era ceva cu adevărat înnebunitor. Rațiunea era gata să ne părăsească. Și cum adică, întregul Mexic înghițit!... Schimbam priviri îngrozite, mtrebându-ne până unde ajunseseră ravagiile mfricoșătoru'luî cataclism...

Căpitanul vru să cunoască adevărul; schimbându-și ruta, el se îndreptă spre nord; dacă Mexico nu mai exista, nu era admisibil ca același lucru să se fi petrecut cu întregul continent american.

W

Touși, așa stăteau lucrurile. Am urcat zadarnic spre nord douăsprezece zile, fără să dăm de uscat și nu l-am întâinit nici după ce am făcut stingă împrejur și am coborât spre sud aproape o lună. Oricât de paradoxal ni s-ar fi părut, am fost obligați să cedăm în fața -evidenței: da, întregul continent american fusese acoperit de valuri!

Fusesem oare salvați doar pentru a cunoaște încă odată chinurile agoniei? Aveam pricini să ne temem de asta. Fără a vorbi despre alimentele care urmau să se isprăvească mai curând sau mai târziu, ne amenința un pericol iminent: ce vom face când mașina avea să încremenească, din lipsă de cărbuni?. Așa încetează să bată inima unui animal care și-a pierdut tot

sângele. Iată de ce, la 14 iulie – ne aflam atunci cam pe vechiul loc al oraşului Buenos Aires – căpitanul Morris lăasă focurile să se stingă şi ridică pânzele. Apoi convocă pe toţi cei de pe „Virginia”, echipaj şi pasageri, şi, expunându-ne situaţia în câteva cuvinte, ne rugă să reflectăm cu seriozitate şi să propunem o soluţie la consiliul care urma să aibă loc a doua zi.

Nu ştiu dacă vreunul dintre tovarăşii mei de nenorocire a găsit un expedient mai mult sau mai puţin ingenios. În ceea ce mă priveşte, mărturisesc că ezitam, nedecis, când o furtună dezlănţuită în timpul nopţii rezolvă problema; a trebuit să fugim spre vest, purtaţi de un vânt turbat, gata în orice clipă să fim înghiţiţi de o mare furioasă.

Uraganul ţinu treizeci şi cinci de zile, fără un minut de întrerupere, sau măcar de slăbire a intensităţii lui. Începeam să ne pierdem speranţa că se va sfârşi vreodată, când, la 19 august, vremea bună reveni la fel de brusc cum încetase. Căpitanul profită pentru a determina poziţia vasului: 40° latitudine nord şi 114° longitudine est. Erau coordonatele Pekinului!

Trecusem deci pe deasupra Polineziei şi poate a Australiei, fără să ne dăm seama şi navigam acum deasupra locului unde se afla odinioară capitala unui imperiu de patru sute de milioane de suflete!

Asia avusese deci şi ea soarta Americăi?

Ne-am convins de asta curând. Continuându-şi ruta spre sud-vest „Virginia” ajunse în dreptul Tibetului, apoi al Himalaiei. Aici ar fi trebuit să se afle cele mai înalte piscuri ale globului. Ei bine, în toate direcţiile, nimic nu depăşea suprafaţa oceanului. Era ca şi cum pe Pământ n-ar fi existat un alt punct solid în afara insuliţei care ne salvase, ca şi cum am fi fost singurii supravieţuitori ai cataclismului, ultimii locuitori ai unei lumi înfăşurate în mişcătorul giulgiu al mării!

Dacă era aşa, aveam să pierim şi noi curând. În ciuda raţionării severe, alimentele se împuţinau şi trebuia să ne pierdem orice speranţă de a le reînnoi...

Scurtez relatarea acestei călătorii înfricoşătoare. TDacă, pentru a o reda în amănunt, aş încerca să o retrăiesc zi cu zi, amintirea ei m-ar face să înnebunesc. Oricât de stranii şi de teribile ar fi evenimentele care au precedat-o şi au urmat-o, oricât de lamentabil mi-ar apărea viitorul – un viitor pe care nu-l

voi cunoaște - spaima cea mai puternică am trăit-o în timpul acestei călătorii infernale. O, această cursă veșnică pe o mare fără sfârșit! Să te aștepți în fiecare zi să acostezi undeva și să vezi îndepărtându-se mereu capătul călătoriei! Să trăiești aplecat asupra unor hărți pe care oamenii desenaseră linia sinuoasă a țărmurilor și să constăți că nimic, absolut nimic din aceste locuri, care păreau eterne, nu mai există! Să-ți spui că Pământul palpita de vieți fără număr, că milioane de oameni și miliarde de animale îl parcurgeau în toate sensurile, sau îi brăzdau atmosfera și că totul a murit, că toate aceste vieți s-au stins deodată, ca o flăcăruie în bătaia vântului! Să-ți cauți pretutindeni semenii și să-i cauți zadarnic! Să capeți puțin câte puțin certitudinea că împrejurul tău nu există nimic viu și să devii treptat conștient de singurătatea ta în mijlocul unui univers nemilos!...

Am găsit oare cuvintele potrivite pentru a exprima deznădejdea noastră? Nu știu. Probabil că în nicio limbă nu există cuvinte adecvate unei situații fără precedent.

După ce am recunoscut marea în care se afla odinioară peninsula indiană, am urcat din nou spre nord timp de zece zile, apoi ne-am îndreptat spre vest. Fără ca situația noastră să se schimbe cu ceva, am trecut peste lanțul Uralilor, deveniți munți submarini și am navigat deasupra a ceea ce fusese Europa. Am coborât apoi spre sud, până la douăzeci de grade mai jos de ecuator; după care, obosiți de căutarea noastră inutilă, am reluat drumul nordului și am traversat, până dincolo de Pirinei, o întindere de apă care acoperea Africa și Spania. Adevărul este că începeam să ne obișnuim cu spaima noastră. Pe măsură ce înaintam, însemnam ruta pe hărți, și spuneam: „Aici, era Moscova... Varșovia... Berlin... Viena... Roma... Tunis... Tombuctu... Saint-Louis... Oran... Madrid...⁴⁴, dar cu o nepăsare crescândă și, datorită obișnuinței, ajungeam să pronunțăm fără emoție aceste cuvinte, atât de tragice în realitate.

Totuși, eu cel puțin nu-mi epuizasem capacitatea de a suferi. Mi-am dat seama de asta în ziua - era cam prin 11 decembrie - când căpitanul Morris îmi spuse: „Aici era Parisul..⁴⁴ Am crezut că-mi smulge inima din piept. Universul întreg înghițit, fie! Dar Franța - Franța mea! — și Parisul care o simboliza!...

Am auzit lângă mine ca un suspin. M-am întors: era Simonat, care plângea.

Încă patru zile, ne-am urmat ruta spre nord; apoi, ajunși în dreptul Edinburghului, am coborât iar spre sud-vest, în căutarea Irlandei și am luat-o spre est... De fapt, rătăceam la întâmplare, căci n-aveam niciun motiv să mergem într-o direcție mai curând decât în alta...

Am trecut pe deasupra Londrei „al cărei mormânt lichid fu salutat de întregul echipaj. După cinci zile, ne aflam în dreptul Danzigului când căpitanul Miorris ordonă să pornim spre sud-vest. Timonierul se supuse, docil. Ce importanță mai avea? Nu era același lucru în orice parte?...

În a noua zi de navigație în această direcție, am nrtâncat ultima noastră bucată de biscuit.

Cum ne priveam cu ochi rătăciți, căpitanul Morris ceru deodată să se reaprindă focurile. Ce avea de gând? Mă întreb și astăzi. Dar ordinul fu executat: viteza navei creșcu...

După două zile, sufeream teribil de foame. A treia zi, aproape toți refuzară cu încăpăținare să se scoale. Doar căpitanul, Simonat, câțiva oameni din echipaj și cu mine am mai avut energia necesară pentru a asigura mersul navei.

În a cincea zi de post, numărul timonierilor și al mecanicilor voluntari descrescu și mai mult. În douăzeci și patru de ore, nimeni n-avea să mai fie capabil să se țină pe picioare

Navigam de mai bine de șapte luni. De mai bine de șapte luni brăzdam marea în toate sensurile. Trebuia să fim, cred, în 8 ianuarie. Spun „cred44 datorită imposibilității de a fi mai precis, calendarul pâierzându-și pentru noi mult din rigoare.

Orr în ziua aceea, în timp ce eram la cârmă și consacram întreaga mea atenție slăbită păstrării direcției, mi s-a părut că văd ceva spre vest. Crezând că sunt pradă unei erori, am căscat ochii...

Nu, nu mă înșelasem!

Am scos un adevărat răcnet, apoi, strângind cu putere bara cârmei, am strigat:

— Pământ la tribord înainte!

Ce efect magic au avut aceste cuvinte 1 Toți muribunzii reinviară dintr-odată și chipurile lor scof licite se iviră deasupra vergelei de la tribord.

— E pământul, într-adevăr» spuse căpitanul Morris, după ce examinează norul care se vedea la orizont.

O jumătate de oră mai târziu, nu mai încăpea nicio îndoială.

Era, într-adevăr, pământul, pe care-l găseam în plin ocean Atlantic, după ce-l căutasem în zadar pe toată suprafața vechilor continente!

Către ora trei după-amiază, am putut distinge detaliile litoralului care ne bara drumul și am simțit că disperarea noastră renaște. Pentru că acest litoral nu semăna cu niciun altul și nimeni dintre noi nu-și amintea să fi văzut vreodată unul de o atât de deplină, absolută sălbăticie.

Pe pământul pe care locuisem înaintea dezastrului, verdele era o culoare foarte răspândită. Nimeni dintre noi nu cunoștea un țărm atât de sărac, un ținut atât de arid încât să nu adăpostească măcar câțiva arbuști, sau câteva tufe de mărăcini, sau pur și simplu urme de licheni și de mușchi. Aici, nimic din toate acestea. Nu se vedea decât o înaltă faleză negricioasă, la poalele căreia zăcea un haos de stânci, fără o plantă, fără un fir de iarbă. Era dezolarea în ceea ce poate ea avea mai total, mai absolut.

Două zile am navigat de-a lungul acestei faleze abrupte, fără să descoperim cea mai mică fisură. Abia în seara celei de a doua am dat de un golf spațios, bine adăpostit împotriva tuturor vânturilor din larg, în care am lăsat să cadă ancora.

După ce am ajuns pe uscat în bărci, prima noastră grijă a fost să ne strângem hrană. Țărmul era acoperit de sute de broaște țestoase și de milioane de scoici. În interstițiile recifurilor se vedeau crabii, homarii și languste într-o cantitate fabuloasă, fără a pune la socoteală nenumărații pești. Era evident că această mare atât de bogat populată ar fi fost de ajuns, în lipsa altor resurse, pentru a ne asigura existența pe o durată nelimitată.

După ce ne-am potolit foamea, o despicătură a falezei ne-a îngăduit să ajungem pe platou, unde am descoperit un spațiu larg. Aspectul țărmului nu ne înșelase; de jur împrejur, în toate direcțiile, nu erau decât roci aride, acoperite de alge și de ierburi marine în general uscate, fără urmă de verdeață, fără nimic viu, nici pe pământ, nici în văzduh. Din loc în loc, mici lacuri, mai curând băltoace, străluceau în razele soarelui. Vrând să bem, ani constatat că apa lor era sărată.

De fapt, n-am fost surprinși. Se conștientizase astfel ceea ce presupusesem de la început și anume că acest continent necunoscut se născuse recent, ieșind din adâncurile mării. Asta îi explica ariditatea, ca și deplina solitudine. Asta explica de

asemenea stratul gros de nămol răspindit uniform, care, în urma evaporării, începea să crape și să se prefacă în pulbere.

A doua zi, la prânz, am stabilit că ne aflăm la 17°20' latitudine nord și 23° 55' longitudine vest. Reportind punctul pe hartă, am văzut că se afla în plin ocean, cam în dreptul Capului Verde. Și totuși, uscatul, spre vest și apa, spre est se întindeau acum până la orizont.

Oricât de aspru și de neprimitor ar fi fost continentul pe care pusesem piciorul, eram siliți să ne mulțumim cu el. Iată de ce, fără să mai așteptăm, am început descărcarea vasului. Am urcat pe platou tot ceea ce se afla în magaziile lui. Mai înainte, am afurcat solid vasul pe patru ancore, la cinci brațe de fund. În acest golf liniștit, nu-l amenința niciun pericol și puteam să-l abandonăm fără niciun risc.

Îndată ce am terminat debarcarea, noua noastră viață a început. În primul rând, trebuia...

*

Ajuns aici cu traducerea, zartogul Sofr fu nevoit să se oprească. Manuscrisul prezenta o primă lacună, probabil foarte importantă, după numărul de pagini deteriorate, lacună urmată de multe altele și mai considerabile, pe cât se putea presupune. Fără îndoială, un mare număr de foi fuseseră atinse de umiditate, cu toată protecția cutiei. De fapt, nu rămăseseră decât fragmente mai mult sau mai puțin întinse, al căror context era distrus pentru totdeauna/Ele se succedau în această ordine:

*

...Începem să ne aclimatizăm.

De cât timp debarcasem pe această coastă? Nu mai știam nimic. L-am întrebat pe doctorul Moreno, care ține un calendar al zilelor scurse. El mi-a spus: „Șase luni...”*, adăugind: „Cu o diferență de câteva zile”, căci se teme să nu se fi înșelat.

Am și ajuns aici! Au trebuit să treacă doar șase luni pentru ca să nu mai fim foarte siguri că am măsurat exact timpul. Promițătoare perspective!

De altfel, jieglijența noastră nu e deloc inexplicabilă. Ne folosim întreaga atenție, întreaga activitate pentru a supraviețui. Hrana e o problemă a cărei rezolvare necesită cea mai mare parte din zi. Ce mâncăm? Pești, când găsim, ceea ce devine din ce în ce mai dificil, căci urmărirea noastră continuă îi alungă. Mâncăm de asemenea ouă de broaște țestoase și

anumite alge comestibile. Seara, suntem săt'ui, dar extenuați și ne gândim doar la somn.

Am improvisat corturi din pânzele „Virginiei”. Consider că în scurt timp va trebui să construim un adăpost mai trainic.

Câteodată xmpușcăm o pasăre; văzduhul nu e atât de pustiu cât presupusesem la început. Cam zece specii cunoscute sunt reprezentate pe acest nou continent. Doar păsări de cursă lungă: rânduniei, albatroși, fregate și alte câteva. Se pare că nu-și găsesc hrana pe acest pământ fără vegetație, căci se rotesc neîncetat în jurul taberei noastre, pândind resturile meselor sărace. Uneori găsim una ucisă de foame, ceea ce ne cruță cartușele și puștile.

Din fericire, sunt șanse ca situația să se amelioreze. Am descoperit un sac de griu în cala „Virginiei” și am semănat jumătate -din, el. /Dacă va crește, ne va ușura mult viața. Dar va încolți oare? Solul e acoperit de un strat gros de aluviuni, nămol nisipos îngrășat prin descompunerea algelor. Oricât de mediocră i-ar fi calitatea, e totuși humus. Când am acostat, era impregnat cu sare; apoi, însă, ploi diluviene i-au spălat suprafața, toate depresiunile fiind acum pline cu apă dulce.

Dar stratul aluvionar n-a rost curățat decât până la mică adâncime; pâraurile, chiar râurile care încep să se formeze, sunt toate foarte sălcii și asta arată că în profunzime există încă o mare cantitate de sare.

Pentru a semăna griul și pentru a păstra jumătate de sac * în rezervă, aproape că a trebuit să ne batem: o parte a echipajului „Virginiei” voia să-l prefacă fără. Zăbavă în pâine. Am fost. Constrânși să...

/

...pe care le aveam la bordul „Virginiei”. Aceste două cupluri de iepuri au fugit în interior și nu le-am mai văzut. Se pare că au găsit hrană. Produce oare pământul, fără să știm...

*

...cel puțin doi ani de când sân tem aici!... Grâul a crescut admirabil. Avem pâine aproape la discreție și câmpurile cultivate cresc mereu. Dar ce luptă trebuie să ducem împotriva păsărilor! S-au înmulțit în chip ciudat și, de jur împrejurul culturilor noastre...

*

Cu toate decesele despre care am vorbit mai înainte, micul

nostru trib n-a descrescut, ci dimpotrivă. Fiul meu și pupila mea au trei copii, și fiecare dintre celelalte trei perechi, la fel. Toată această liotă crapă de sănătate. E ca și cum specia umană ar avea mai multă vigoare, o vitalitate mai intensă, de când e atât de redusă ca număr. Dar cauze...

I

...cuei de zece ani și nu știam nimic despre acest continent. Nu-l cunoșteam decât pe o rază de câțiva kilometri în jurul locului debarcării. Doctorul Bathurst ne-a făcut să ne fie rușine de apatia noastră. La îndemnul lui, am armat vasul, ceea ce ne-a luat aproape șase luni și am făcut o călătorie de explorare.

Ne-am întors'alaltăieri. Călătoria a durat mai mult decât socoteam, pentru că am vrut să fie completă.

Am dat ocol continentului care ne susține, și care, totul ne face s-o presupunem, trebuie să fie, împreună cu insulița noastră, ultima parcelă solidă de la suprafața globului. Țărmurile lui ni s-au părut a fi pretutindeni la fel, adică foarte abrupte și foarte sălbatic.

Călătoria noastră a fost întreruptă de mai multe excursii în interior; speram, mai ales, să găsim urme ale Azorelor și ale Maderei, situate, înainte de cataclism, în oceanul Atlantic și care, deci, ar trebui să facă parte din noul continent. N-am întâlnit însă nici cel mai mic vestigiu. Tot ce am putut constata este că solul era răscolit și acoperit de un strat gros de lavă în zona acestor insule, care au fost supuse unor violente fenomene vulcanice.

Dacă n-am descoperit ce căutam, am descoperit ceea ce nu căutam! În dreptul Azorelor, pe jumătate acoperite de lavă, ne-au apărut mărturii ale muncii omenești – dar nu ale muncii foștilor insulari, contemporanii noștri de ieri. Erau rămășițe de coloane Eau de olărie cum nu văzusem niciodată. Cercetându-le, doctorul Moreno emise ideea că aceste vestigii trebuiau să aparțină anticei Atlantide și că fluxul vulcanic le-ar fi readus la suprafață.

Poate că doctorul Moreno are dreptate. Legendara Atlantidă ar fi ocupat, într-adevăr, dacă a existat, locul noului continent. Cât de ciudată ar fi, în acest caz, succesiunea pe aceleași meleaguri a trei omeniri care nu purced una dintr-alta.

Oricum ar fi, mărturisesc că problema mă lasă rece: avem

destulă bătaie de cap cu prezentul, ca să ne mai ocupăm de trecut.

Când ne-am întors, ne-a izbit faptul că, față de restul continentului, împrejurimile taberei noastre păreau să constituie o regiune favorizată. Asta se datorează exclusiv culorii verzi, adinioară atât de abundență în natură, care nu e cu totul absentă aici, în timp ce a dispărut în restul continentului. Nu făcusem niciodată această observație până atunci, dar lucrul era incontestabil. Fire de iarbă, care nu existau în momentul debarcării noastre, țâșneau acum destul de numeroase în jur. De altfel, ele nu aparțin decât unui mic număr de specii dintre cele mai obișnuite, ale căror semințe au fost transportate până aici de păsări.

Din ceea ce am spus până acum, nu trebuie să se tragă concluzia că nu există vegetație în afara acestor câteva specii vechi. Îñ urma unui efort de adaptare dintre cele mai stranii, pe întregul continent poate fi întâlnită o vegetație în stadiul de rudiment, de promisiune. Cele mai multe dintre plantele marine care-l acopereau când a țâș- nit din valuri au pierit la lumina soarelui. Câteva au rezis- tot totuși în lacurile, bălțile și băltoacele uscate progresiv de căldură. Dar, în acea perioadă, începeau să se nască râuri și izvoare cu atât mai favorabile vieții ierburilor marine și algelor, cu cât apa lor era sărată. Când suprafața și apoi adâncurile solului au fost lipsite de sare și apa a devenit dulce, 'imensa majoritate a acestor plante au dispărut. Un mic număr, obișnuindu-se cu noile condiții de viață, au prosperat în apa dulce așa cum prosperaseră în apa sărată. Dar procesul nu s-a oprit aici; câteva dintre

/\

aceste plante; înzestrate cu o putere de acomodare mai mare, s-au obișnuit cu atmosfera, după ce se obișnuiseră cu apa dulce și, mai întâi pe țărmuri, apoi din aproape ia aproape, au înaintat spre Interior.

Am surprins această transformare pe viu și am putut să constatăm cum se modificau formele, odată cu "funcționarea fiziologică. De pe acum, câteva tulpini se înalță timid spre cer. Putem prevedea că, într-o zi, o floră va fi creată astfel pe de-a-ntregul și între speciile noi și cele vechi va izbucni o luptă înverșunată.

Lucrurile se petrec la fel și-cu fauna. În vecinătatea cursurilor

de apă pot fi văzute foste animale marine, în cea mai mare parte moluște și crustacee, pe cale de a deveni terestre. Văzduhul e străbătut de pești zburători, mai mult păsări decât pești, aripile lor crescând-nemăsurat și coada lor arcuita îngăduindu-le...

*

Ultimul fragment cuprindea, intact, sfârșitul manuscrisului:

*

...toți bătrâm, Căpitanul Morris a murit. Doctorul Bathurst are șazece și cinci de ani, doctorul Moreno, șazece; eu, șazece și opt. Toți ne vom sfârși curând viața. Totuși, mai înainte vom îndeplini sarcina care ne revine și, pe cât ne stă în puteri, vom ajuta generațiile viitoare în lupta care le așteaptă.

Dar vor vedea oare lumina zilei, aceste generații ale viitorului?

Sunt tentat să răspund afirmativ, dacă nu țin seama decât de înmulțirea semenilor mei: copiii mișună și, pe de alta parte, în condițiile acestei clime sănătoase, în acest ținut în care animalele feroce sunt necunoscute, longevitatea e mare. Colonia ■ noastră s-a întreit.

Dimpotrivă, sunt tentat să răspund negativ, dacă mă refer la profunda decădere intelectuală a tovarășilor mei de nenorocire.

Micul nostru grup de naufragiați se afla totuși în condiții favorabile pentru a profita de cunoașterea umană. El cuprindea un om deosebit de energic – căpitanul Morris, azi decedat, doi bărbați mai culți decât media obișnuită – fiul meu și cu mine – precum și doi savanți veritabili – doctorul Bathurst și doctorul Moreno. Cu astfel de elemente,. Am fi putut face ceva,. N-am făcut nimic. De la început, păstrarea vieții noastre materiale a fost, este încă singura noastră preocupare. Ca la început, ne petrecem timpul căutându-rie hrana, iar seara, epuizați, cădem într-un somn greu.

E, vai! prea evident că omenirea, ai cărei unici reprezentanți suntem, e pe cale de regresie rapidă. Semnele animalității s-au accentuat la mateloții de pe „Virginia”, oameni incuți altădată; fiul meu și cu mine am uitat ceea ce știam; doctorul Bathurst și doctorul Moreno și-au lăsat ei înșiși creierii în paragină. Se poate spune că viața noastră cerebrală este inexistentă.-

Din fericire, am efectuat periplul acestui continent cu mulți

ani în urmă. Astăzi n-am mai avea curajul... Și, de altfel, căpitanul Morris, conducătorul expediției, a murit – după cum a murit de bătrânețe și „Virginia”, care ne purta atunci.

La începutul șederii noastre aici, câțiva dintre noi se apucaseră să-și construiască locuințe. Aceste construcții neterminate s-au transformat în ruine. Dormim toți pe pământ, în orice anotimp.

De multă vreme n-a mai rămas nimic din veșmintele noastre. Câțiva ani, ne-am străduit să le înlocuim cu alge țesute mai întâi cu dibăcie, apoi mai grosolan. Am renunțat și la acest efort, pe care clima blândă îl face de prisos: trăim goi, ca aceia pe care-i numeam sălbatici.

A mânca, a mânca, aceasta ne este ținta perpetuă, preocuparea exclusivă.

Mai dăinuie totuși câteva rămășițe din vechile noastre idei și sentimente. Fiul meu Jean, acum om matur și bun, nu și-a pierdut de tot afectivitatea și fostul meu șofer, Modeste Simonat, își mai amintește vag că i-am fost cândva stăpân.

Dar odată cu ei, cu noi, aceste slabe urme ale oamenilor care am fost – căci de fapt nu mai suntem oameni – vor dispărea pentru totdeauna. Cei născuți aici nu vor fi cunoscut niciodată o altă existență. Omenirea va consta doar din acești adulți – îi am în fața ochilor în timp ce scriu – care nu știu nici să citească, nici să numere și abia vorbesc, din acești copii cu dinți ascuțiți, care par să fie doar un pântec nesățios. Apoi, după aceștia, vor fi alți adulți și alți copii, apoi iar alți adulți și alți copii, mereu mai aproape de animale, mereu mai departe de strămoșii lor gânditori.

Mi se pare că-i văd pe acești oameni viitori, nemaicunoscând limbajul articulat, cu inteligența stinsă, cu trupul acoperit de peri aspri, rătăcind în acest deșert sumbru...

Ei bine, vrem să încercăm să nu fie așa. Vrem să facem tot ce stă în puterea noastră pentru ca realizările omenirii din care am făcut parte să nu se piardă definitiv. Doctorul Moreno, doctorul Bathurst și cu mine vom trezi creierul nostru amortit, îl vom obliga să-și reamintească tot ceea ce a știut. Împărțindu-ne munca, pe această hârtie și cu această cerneală, luate cândva de pe bordul „Virginiei”, vom înșira tot ceea ce cunoaștem în diverse domenii ale științei pentru ca, mai târziu, dacă oamenii vor mai exista și dacă, după o perioadă de sălbăcie mai mult

sau mai puțin lungă, vor simți renăscând setea lor de lumină, să găsească acest rezumat a ceea ce au făcut înaintașii lor. Fie ca atunci ei să binecuvânteze amintirea acelor care s-au străduit, la noroc, să scurteze calea dureroasă a v. Rov frați pe care nu-i vor vedea!

*

Pe pragul morții

Au trecut aproape cincisprezece ani de când au fost scrise rândurile de mai sus. Doctorul Bathurst și doctorul Moreno nu mai sunt. Dintre toți cei care au debarcat aici, eu, unul dintre cei mai bătrâni, am rămas aproape singur. Dar moartea mă va lua și pe mine. O simt urcând de la picioarele mele înghețate spre inima care mi se oprește.

Ne-am terminat munca. Am închis manuscrisele care cuprind rezumatul științei umane într-o casă de fier de^ barcată de pe „Virginia” și am îngropat-o adânc în pământ. Alături, voi ascunde aceste câteva pagini făcute sul, într-o cutie de aluminiu.

Va găsi cineva vreodată comoara încredințată pământului? O va căuta măcar cineva?...

Asta e treaba destinului.

*

Pe măsură ce traducea acest bizar document, un fel de spaimă cuprindea sufletul zartogului Sofr.

Cum, rasa Andarti-Iten-Schu descindea din acești oameni care, după ce rătăciseră multe luni pe deșertul oceanelor, eșuaseră în acest punct al țărmului unde se înălța acum Basidra? Așadar, aceste creaturi mizerabile făcuseră parte dintr-o omenire glorioasă, față de care omenirea actuală se afla la primele gângăveli! Și ce trebuise pentru ca știința, până și amintirea acestor. Popoare atât de puternice să fie suprimate definitiv? Mai puțin decât nimic: un tremur imperceptibil care să. Străbată scoarța globului.

Ce nenorocire ireparabilă că manuscrisele semnalate de document fuseseră distruse odată cu casa de fier care le adăpostea. Era cu neputință să se mai păstreze cea mai mică speranță, lucrătorii răscolind solul în toate sensurile pentru a săpa fundațiile. Nu încăpea nicio îndoială că fierul fusese măcinat de vreme, pe când cutia de aluminiu rezistase victorioasă.

Oricum, nu era nevoie de mai mult pentru ca optimismul lui Sofr să fie tulburat iremediabil. Dacă manuscrisul nu prezenta niciun detaliu tehnic, el era plin de indicații generale și dovedea în mod peremptoriu ca omenirea înaintase odinioară mai mult pe drumul adevărului, decât o făcuse după aceea. În această relatare se afla totul, noțiunile pe care le poseda Sofr și altele, pe care nici n-ar fi îndrăznit să și le imagineze – până la «explicația numelui Hedom, care stârnise atâtea polemici inutile!... Hedom era deformarea lui Edem, el însuși deformarea lui Adam, care nu era, poate, decât deformarea unui cuvânt mai vechi.

Hedom, Edem, Adam este simbolul perpetuu al primului om și este, de asemenea, o explicație a sosirii lui pe pământ, Sofr greșise deci 'negându-l pe acest strămoș, a cărui existență reală era dovedită de manuscris și poporul avusese dreptate socotind că · ascendenții îi sunt asemănători. Dar nici în acest caz, nici în general, Andarti-Iten- Schu nu inventaseră nimic nou. Ei se mulțumiseră să repete ceea ce se spusese înaintea lor.

1 La urma urmei, poate că nici contemporanii autorului acestei relatări nu inventaseră mai mult. Poate că și ei doar refăcuseră dramul străbătut de alte omeniri, venite înaintea lor pe Pământ. Nu vorbea documentul despre un popor numit atlant? Fără îndoială că vestigiile aproape impalpabile descoperite de Sofr dedesubtul stratului de. Nămol marin aparțineau acestor atlant! La ce grad de cunoaștere a adevărului ajunsese această veche națiune, când. Invazia oceanului o măturase de pe. Suprafața Pământului?

Oricare i-ar fi fost realizările, nimic din· ele nu sub- zisiase după catastrofă și omul trebuise să reia de jos ur-1 cușul lui spre lumină.

Poate că va fi la fel și pentru Andarti-Iten-Schu. Poate că va fi la fel și după ei, până în ziua...

Dar va veni vreodată ziua în care să fie satisfăcută nesățioasa dorință a omului? Va veni vreodată ziua în care acesta, sfârșind de urcat panta, va putea să se odihnească pe piscul în sfârșit cucerit?...

Așa gândea zartogul Sofr, aplecat asupra venerabilului manuscris.

Datorită acestei relatări de dincolo de mormânt, el își imagina teribila dramă care se desfășoară fără încetare în univers și

inima îi era plină de compasiune. Sângerând de nenumăratele rele de care suferise înaintea lui tot ceea ce fusese viu, încovoidându-se sub povara acestor eforturi zadarnice acumulate în nesfârșirea timpurilor, zartogul Sofr-Ai-Sr dobândea încet, dureros, convingerea intimă a eternei reînceperi a lucrurilor.

Finalul nuvelei i-a furnizat lui Marcel More principalul argument în tentativa sa de a stabili neapărat o legătură între filosoful german Friedrich Nietzsche și marele scriitor francez: „E limpede: cine ar fi putut deci să-i inspire lui Jules Verne ideea unei eterne reîntoarceri, dacă nu lectura operelor filosofice în care această temă deține un loc fundamental?” (33). Firește, această consonanță ne pune pe gânduri mai mult decât faptul că filosoful și scriitorul îl prețuiau deopotrivă pe Stendhal și au avut reacții identice față de Wagner. Dar, înainte de a conchide, să ne amintim principiul parcimoniei, enunțat de celebrul călugăr franciscan Guillaume & Occam: r, Să nu se înmulțească ipotezele, dacă nu e necesarcu alte cuvinte, să nu recurgem la explicațiile cele mai complicate și mai nesigure, dacă nu le-am epuizat pe cele mai simple și mai ușor de verificat. În cazul nostru, nu putem omite faptul că nicăieri în opera și în corespondența (publicată) ver îi – Odissea marțiană niană nu există vreo referire la filosoful german. În același timp, nu e un secret că ideea eternei reîntoarceri străbate întreaga literatură romantică, avându-și probabil izvorul în teoria catastrofelor geologice a lui Cuvier. Ilus- irul savant explica dispariția unor întregi familii de plante și animale prin cataclismele care au distrus viața de mai multe ori în istoria Pământului. Ecoul livresc al acestei teorii îl constituie descrierea civilizațiilor antediluviene din Căderea unui înger al lui Lamartine, sau din Orașul dispărut al lui Hugo. Sursa nuvelei ar putea fi mitul Atlanti- dei, care revine obsedant în „Călătoriile extraordinare”, culminând cu descoperirea vestigiilor civilizației dispărute pe continentul renăscut din ape. De altfel, ipoteza catastrofei a dat naștere unui mare număr de lucrări beletristice anterioare Eternului Adam... Oricum, Nietzsche nu are ce căuta în aceste speculații, de vreme ce ideea nuvelei se afla, în germen, în meditațiile profesorului Aronnax din Douăzeci de mii de leghe sub mări (1870): „Poate că, într-o zi, vreun fenomen eruptiv va readuce la suprafața valurilor aceste ruine scufundate”. Iar Cyrus Smith o dezvoltă în Insula misterioasă (1874—75); „În secolele viitoare,

noi Columbi vor descoperi insulele Chimbo-razo, Himalaia și Mont-Blanc, rămășițe ale Americii, Asiei și Europei înghițite de ape". În sfârșit, Eternul Adam (data elaborării e necunoscută, situându-se probabil în ultimii ani de viață ai scriitorului, mort în 1905) o reia și o amplifică, poate și sub impulsul emoției stârnite pretutindeni pe glob de distrugerea orașului Saint-Pierre din Martinica, în urma erupției vulcanului Pele, la 8 mai 1902.

Spațiul acordat încercării de elucidare a acestei probleme este justificat de implicațiile aserțiunii lui Marcel More, care ajunge să vorbească despre un „nietzeheism vernian” avant la lettre. Și să se întrebe dacă „zartogv1 Sofr-Ai-Sr nu ar fi, într-un anumit fel, însuși Jules Verne, care și-ar fi petrecut ultimii ani ai vieții descifrând rebusul constituit de operele lui Nietzsche traduse în franceză”. Or, cu tot pesimismul din acești ultimi ani, generat de factori personali și sociologici, sensul profund al operei scriitorului este departe de a se confunda cu acela al pretinsului său model. Până și Eternul Adam, „al cărei ton este foarte diferit de aproape tot ceea ce a scris Jules Verne” (9), demonstrează că optimismul autorului, ca și acela al eroului său, fusese „tulburat iremediabil dar nu și pierdut. Să nu uităm că viața vegetală și animală se adaptează condițiilor vitrege de pe ultimul ei refugiu. Iar supraviețuitorii își bicioiesc creierul amortit pentru a lăsa omenirii ce va să vină un rezumat al cunoștințelor lor, ca „să scurteze calea dureroasă a unor frați pe care nu-i vor vedea!” Iată de ce, împotriva unor opinii care văd în Eternul Adam un temei pentru a repune în discuție întregul sens al „Călătoriilor extraordinare”, sântem mai curând de acord cu Jacques Sadoul atunci când conchide astfel: „Jules Verne s-a îndoit, desigur, de continuitatea nelimitată a progresului științific; în schimb, nimic n-avea îngăduie să ne închipuim că ar fi încetat să creadă în știință...” (41).

Nuvela merită o atenție deosebită și în ceea ce privește modalitatea artistică folosită de autor. Trebuie să începem prin a spune că atitudinea criticilor și istoricilor literari față de Jules Verne ni s-a părut întotdeauna cel puțin bizară. Într-o scrisoare adresată lui Hetzel, referindu-se la „importanța redusă pe care o au în literatura noastră aceste cărți, destinate în primul rând tinerilor”, scriitorul continua astfel: „îmi amintesc că Paul de Saint-Victor, vorbind despre autorii Magazinului de educație, nici măcar nu mă cita” (cf. 31). Din păcate, nu era o atitudine

singulară, pontifii literari ai momentului parând să ignore însăși existența precelebrului lor conpatfiot. Iar când n-o ignorau, Thibaudet îl amintea în treacăt, iar Lanson îi acorda o jumătate de rând cam disprețuitoare. Și în această. Privință, lucrurile s-au schimbat o dată eu reevaluarea globală a operei verniene. Kingsley Amis este unul dintre foarte puținii cercetători care mai susțin că „Din punct de vedere literar, opera sa este, desigur, de slabă calitate...” (3). Până și Donald Wollheim, autorul unor opinii foarte discutabile despre conținutul ideatic al „Călătoriilor extra- ordinare subliniază ’: „Verne era un scriitor de prim, rang pentru epoca sa, cu toate că se adresa mai ales cititorilor tineri. E imposibil să-l citești astăzi fără să constăți că nu era inferior nimănui în ceea ce privește talentul de a detalia un decor, ca și în modul de a înregistra nuanțele epocii” (47).

Cât despre Eternul Adam, relatare sobră a unui cataclism planetar și a unui eșec științific, ceea ce surprinde este adaptarea perfectă a scriiturii la necesitățile subiectului și ale formulei adoptate. Limpiditatea relatării inițiale contrastează în chip fericii cu permanența tensiune interioară a „jurnalului” catastrofei. Lipsa de lirism, descrierea la rece a unor evenimente tragice asigură nuvelei o influență mai profundă asupra cititorilor decât ar fi gene-, rat-o accentele patetice prezente în alte lucrări pe teme similare.

Primejdiiile potențiale ale ne concordanței dintre progresul tehnico-științific și cel moral, evocate în opera lui Verne și Wells, îl neliniștesc și pe marele scriitor ceh Ka- rel Capek. Cea mai cunoscută piesă a sa, R.U.R. (Rossum’s Universal Robots, 1920) constituie o expresie concentrată a acestei preocupări obsedante: „Ideea roboților umani, a oamenilor-automate produși în mod industrial, cu trup și chip de bărbat sau de femeie, asexuați totuși până în ziua în care doi dintre ei descoperă dragostea, fără inteligență dar înzestrați cu grai și memorie, lipsiți de orice³ sensibilitate în afară de sensibilitatea la durere – pentru a diminua accidentele de muncă – acești roboți destinați să furnizeze industriașilor mână de lucru foarte ieftină, și statelor annate reînoite la nesfârșit, acești roboți cărora li im se inculcă, pentru a-i diviza mal ușor, paternalismul

---

3 In *science fiction*-ul modern, acest tip de făpturi artificiale poartă numele de *androizi*, roboții. desemnând mai ales corpurile, umanoide sau nu, construite din materie anorganică (metal, masă plastică etc.).

și șovinismul, local și național, această idee profund originală nu este ea simbolul perfect al unei societăți riguros mecanizate, întemeiate pe profit?” (24). Ne este cu atât mai ușor să răspundem afirmativ, cu cât ideea apare și în alte lucrări ale lui Capek, unele anterioare piesei. Din nefericire pentru caracterul reprezentativ al volumului nostru, acestea din urmă nu-i aparțin decât pe jumătate, fiind scrise împreună cu fratele său Josef, publicate în presa vremii și reproduse apoi în culegerile *Adâncimi strălucitoare* și *Grădina lui Krakonos*. Povestirea, mai curând eseu dialogat *Sistemul* (1908), prefigurează în registrul ironic sistemul creat datorită descoperirii bătrânului Rossum (în limba cehă, rozum înseamnă rațiune), „Muncitorul trebuie să devină o mașină care pur și simplu să se învâртеască”, afirma stăpânul fabricilor din Hubertstown, iar roboții din R.U.FL sunt tocmai asemenea mașini umanoide, construite din materie organică t. Pe de altă parte, revolta muncitorilor din *Sistemul* este determinată de redeşeptarea sentimentelor umane, după cum revolta roboților se produce în urma experiențelor doctorului Gali, care-i înzestrează cu un rudiment de simțire.

Atitudinea fraților Capek față de implicațiile posibile ale progresului tehnico-științific transpare și în alte lucrări de tinerețe. În *Creatura naturans* (1910), de pildă, se afirmă: „Industrializarea, extinderea fabricilor, sistemul mecanic al epocii noastre începe să ne înspăimânte... într-adevăr, avem prea multe mașini: omul și animalul, tot ce este viu, activ, tot ce se mișcă este dislocat de această mecanizare generală” (cf. 5). Autorii nu pledează însă pentru o utopică întoarcere la natură, ci pentru stabilirea unui echilibru între necesitățile industrializării și mediul înconjurător, soluție, să recunoaștem, surprinzător de modernă. Mai târziu (1929), simțind nevoia să explice sensul profund al piesei R.U.R., Karel Capek avea să-și definească în mod limpede poziția față de progresul tehnic, față de mașini: „Recunosc că mă simt întrucâtva responsabil pentru întrebarea: e oare posibil ca până la urmă mașinile să ajungă stăpâne peste oameni? Această întrebare mă apasă nu pentru că aș fi inventat vreo mașină, nici pentru că aș fi inventat sus-enunțata întrebare, ci pentru că, într-un moment de slăbiciune, am inventat roboții... în realitate, eu însumi dispun de câteva mașini, printre care, de exemplu, o mașină de tuns iarba. Și niciodată nu mi-a trecut prin cap că mașina asta ar putea deveni

stăpâna mea... Orice muncitor știe că stăpânul lui nu este mașina la care lucrează, ci fabricantul care îl plătește... Să nu ne punem deci întrebarea dacă până la urmă mașinile vor ajunge stăpâne peste om, frustrându-l de capacitatea procreației. Deoarece este binecunoscut faptul că există cu totul alte cauze care-i frustrează pe oameni de capacitatea procreației, de exemplu salariul mic, standardul de viață scăzut, cultura deficitară și așa mai departe (cf. 5). Asemeni majorității autorilor de science fiction, Capek nu învinuiește deci progresul însuși, mașinile, ci modul în care sunt folosite, ca instrumente ale opririi capitaliste.

Dar este Capek un autor de science fiction?

În introducerea la interesanta și cuprinzătoarea sa monografie, C. Barborică ține să ne avertizeze chiar de la început: „Posteritatea nu a fost tocmai dreaptă cu scriitorul ceh Karel Capek. Deși operele sale cunosc o mare răspândire, în lucrările de sinteză literară universală el este tratat aproape numai ca autor de scrieri cu caracter științifico-fantastic. În acest fel, creația lui Karel Capek poartă stigmatul unui gen considerat inferior, o periferie în care se pîduc lecturi de agrement, ca cele polițiste” (5). Trecând peste aprecierea, să-i spunem doar ușuratică, din ultima frază, vom înțelege eroarea autorului când, peste câteva zeci de pagini, vom constata că el pornește de la definiția despre science fiction a lui Kingsley Amis, pe care n-o interpretează nici măcar ad literam, ci într-un totu pro domo. A spune că roboții organici și carburatorul din Fabrica de absolut (1922) sunt realizări „imposibile din punct de vedere tehnic”, înseamnă a reduce fenomenul la o singură dimensiune. Sunt oare mai posibile călătoria în timp și universul paralel ale lui Wells, pe care C. Barborică nu-l exclude din aria anticipației? Iată și un alt raționament cu totul discutabil: „Dacă romanul Război cu salamandrele, care pornește de la ipoteza că în anumite condiții n-ar fi fost exclus ca o altă specie animală decât maimuța să fi putut evolua pe treptele civilizației, este roman de fantezie științifică, în acest caz vom fi siliți să subsumăm genului și Insula pinguinilor de Anatole France”. Dar tot C. Barborică, vrând să demonstreze că romanul lui France i-a servit drept model lui Capek, îl prezintă astfel: „În Insula pinguinilor, un preot botează dintr-o eroare pinguinii și-i transformă din mila Domnului în oameni”. N-are rost să

continuăm, de vreme ce ni se oferă un argument peremptoriu: transformarea pinguinilor în oameni este rezultatul unui miracol, pe când evoluția salamandrelor urmează o cale rațională deși, evident, imaginară. Tocmai în aceasta constă deosebirea esențială dintre fantastic și fantasticul* științific!... Că Kingsley Amis este vinovat (involuntar) de încercarea de a-l desprinde pe Capek de pe orbita science fictionului ne-o demonstrează și ultima parte a acestui rechizitoriu: „Prin moralismul său și prin locul pe care îl ocupă satira în creația sa, Capek se deosebește de cei doi clasici ai genului de știință-ficțiune: Jules Verne și H. G. Wells. Proza acestora nu presupune întotdeauna intenții satirice. Scopul lor primordial este de a imagina o faptă extraordinară, o acțiune aventuroasă care să uimească”. Am combătut la locul potrivit versiunea originară a acestor aserțiuni. Dacă literatura științifico-fantastică ar urmări într-adevăr, în primul rând, să imagineze fapte extraordinare și acțiuni aventuroase, ar merita să poarte „stigmatul unui gen considerat inferiordar audiența tot mai largă de care se bucură ea în rândul cititorilor și al criticii literare demonstrează cu totul altceva. Și printre „scrisorile de noblețeu ale fenomenului se numără, la loc de cinste, R.U.R. Și Fabrica-de absolut, Krakatit și Război cu salamandrele.

În 1908, când Frații Capek publicau Sistemul, apărea a doua carte a lui Maurice Renard, Doctorul Lerne, sub-zeu. Romanul este dedicat lui Wells – și nu întâmplător, de vreme ce, asemeni genialului chirurg din Insula doctorului Moreau, doctorul Lerne săvârșește adevărate miracole, de astă dată în domeniul grefei organelor, ajungind până la transplantarea creierilor. Îl vom regăsi, sub un alt nume, în Măinile lui Or lac (1920), grefându-i unui pianist mutilat într-un accident mâinile unui om mort de curând, ceea ce nu rămâne fără urmări, mai ales pe plan psihic. Dintre celelalte romane ale lui Renard – Omul trucat (1921) Un om la microbi (1928) etc. — se distinge Pericolul albastru (1910). Autorul imaginează un glob concentric Pământului dar invizibil, ca și sarvanții, ființele cu aspect de pălânjeni care-l populează, pentru că au aceleași indice de refracție ca aerul. Sarvanții „pescuiesc” oameni pentru experiențe, așa cum facem noi cu fauna marină. Ei nu coboară însă în oceanul aerian animați de intenții anexioniste, ca marțienii lui Wells, și își încetează experiențele atunci când descoperă suferința.

Superioritatea lor este deci evidentă nu numai pe planul inteligenței, ci și pe cel moral.

Pericolul albastru este considerat deseori drept capodopera lui Renard. Fără a-i contesta reușitele ca romancier, credem că talentul scriitorului se exprimă plenar în proza de mai mici dimensiuni. Spre exemplificare, am ales o povestire din volumul Domnul doutremort (1913),

CEAȚA DIN 26 OCTOMBRIE

„Am privit uimit această umbră timp de câteva minute. Forma ei mă umplea de stupeoare. Am ridicat ochii. Copacul era un palmier”.

(Edgar Allan Poe, întâlnirea din Munții Colțoși)

Răposatul Chanteraine, botanistul, în timpul vieții director al Muzeului, a lăsat niște memorii ciudate. Dacă n-au fost încă publicate, asta se datorește faptului că în ele pot fi recunoscute prea ușor multe figuri contemporane pe care se cuvine să le așteptăm să aparțină Istoriei,. Pentru a dezvălui că nu erau demne de ea. Așa e datina.

Desprindem din manuscris aceste pagini descriptive în care, printr-o excepție, autorul nu vorbește despre oamenii de azi.

*

— Pune-ți mantaua, îmi spuse Fleury-Moor. Se face răcoare și vreau să te duc la ciupercăriile mele model.

— E departe?

— Nu. La doi pași. Acolo sus. (Geologul îmi arată vârful colinei). Vezi cocoașa aceea, Chanteraine? Ar merita să fie celebră. Notre-Dame de Reims1 a ieșit de acolo, cel puțin în parte. Creasta e toată străpunsă de galerii subterane care au fost cândva cariere de piatră. Folosesc două dintre ele pentru creșterea criptogamelor mele; se intră prin cealaltă parte a colinei... Poți să-ți iei și pușca - vârful îmi aparține. Vino!

— S-a făcut târziu... E trecut de trei.

— Vom fi înapoi cu mult înainte de a se înnopta. Hai, la drum!

Mi-am luat pușca de calibrul 12 și tolba de vânătoare. Ca să fiu cinstit, excursia era departe de a mă plictisi - în t Faimoasă catedrală în care erau încoronați odinioară regii Franței (n. R).

afară de scopul micologic. Sunt un vechi amator de peisaje și un neobosit admirator al amurgurilor.

Data: 26 octombrie 1907

Drumul urca domol prin viile culese și printre câmpurile de

sparanghel crescut în mă răcinișuri după recoltare. Țărani i tăiau aceste verdețuri aeriene și le strângeau ca să le ardă. Aproape peste tot scli peau lumini și fumul se înălța în văzduhul liniștit. Su iam, fără grabă, către o pădure de aramă și de rugină. Priveam ades peste umăr trecătoarea și câmpia care se vedea tot mai bine. La liziera pădurii, drumul coti și, luând-o pe lângă copaci, ne dezvălui rotunjimea văii. Spațios hem iciclu lărgit în fața noastră, ea oferea imaginea desăvârșită a acestei luni de brumar care abia începuse. În. Ciuda vremii ursuze și reci, în ciuda cerului tulbure și a aburului care, cu vălul său prea timpuriu, estompa contururile mlaștinilor, mantia ei de frunzișuri îngălbenite o însorea. Nicio adiere nu clătina crengile. Din când în când, câte un copac se desfrunzea în pădure, cu un mic zgomot melancolic de aversă. Se auzea planând neclintita reculegere a naturii dinaintea, iernii. Se simțea cum amortește treptat câmpia și cum se coace toamna.

Înainte de a coti pe un drum nisipos, sub o boltă rară de salcâmi, am făcut un popas. Atunci am vorbit pentru prima oară despre ceață, observând că emanația palustră aburea acum toate întinderile joase, ca un mucegai al cărui pluș cenușiu se îngroșa văzând cu ochii. Un nor turtit împresura Cormonville-ul; țesătoare nevăzute țeseau, de la un capăt la altul al trecătorii, pânze de păianjen statornice și tot mai opace, în timp ce, pe câmpia nelămurită, lungi dâre de aburi stăruiau și se înmulțeau fără să se poată vedea cum. Încă nu plecasem când ele fulguiseră tot spațiul, până la marginea unde noaptea avea să se ridice în curând.

— Să ne grăbim, spuse Fleury-Moor. E atât de ușor să capeți o răceală!

L-am urmat pe drumul desfundat.

După o clipă mi s-a părut că împrejurimile devin tulburi. M-am frecat la ochi, crezând că mi se împăienjeniseră; tulbureala persistă. Era negura. Ne învăluia în muselina ei.

— Nu te temi că vom fi surprinși de ceață? am întrebat.

Mergeam între pereți de nisip roșcat, împânzit cu straturi de pământ făinos. Colegul meu luase o mină din acest pământ și mi-l întindea, fărâmbându-l. N-am văzut decât o infinitate de bucățele de calcar, minuscule rămășițe de cochilii ca amoniți și cor neți, dintre care unele rămăseseră întregi, datorită taliei lor microscopice.

— Ei, ce-ți spuneam azi-dimineață î

Îmi aminteam de minune ce-mi spusese dimineața; și revedeam clipa în care automobilul de 35 cai-putere în cai; e ne aflam ieșise din codrii Ardenilor. Dintr-o dată se făcuse parcă ziuă a doua oară. Câmpia din Champagne se întindea în fața noastră cât vedeam cu ochii, albă ca de cretă, larg undulată de cute armonioase care ni se păreau în mișcare și aproape marină, atât era de imensă și atât ni se părea de unduitoare. Satele, risipite din loc în loc, te duceau cu gândul la niște insule stâncoase. Pilcurile de brazi, ivindu-și ici și colo dreptunghiurile trase cu rigla, simulau stranii madrepori geometrici. În depărtare se zărea o șosea atât de dreaptă, încât puteai s-o iei drept un dig.

— Mergem cu 75 de kilometri pe oră, declară Fleury-Moor.

Aș fi dorit să spună „navigăm cu 40 de noduri”, într-atât mă încerca această nostalgie a mării care sălășluiește în inima oamenilor și într-atât îmi dădea acest ținut regrete balneare și, totodată, iluzii navale.

— Pe cinstea mea, strigă Fleury-Moor, când i-am făcut această mărturisire, provincia Champagne seamănă cu oceanul ca o fică cu tatal său! Configurația ținutului mărturisește originea lui neptunică și faptul că marea preistorică l-a modelat odinioară după chipul ei, cu mari izbituri de valuri și de viitori. Și uite acolo jos colinele care au ieșit cele clintii la suprafață, în epoca eogenă, când valurile se retrăgeau din secol în secol. (Până acolo își întind Vesle și Aisne brațele dealurilor și tot acolo mergem și n» i). Ei bine, nu-s altceva decât ridicături de sedimente și de aluviuni, bancuri de nisip și de calcar, odinioară submarine, astăzi pline de scoici.

Iată ce îmi aminteam,

— Foarte bine, dragul meu, am replicat. Dar ceața... Nu te temi că o să ne rățacim, dacă se îndesește?.

— Nu-i nicio primejdie! Vezi dumneata, cunosc ungherele astea pe dinafară. Aș ajunge la straturile mele de ciuperci cu ochii închiși î De-altfel, la noi cețurile nu-s niciodată dese... Dar dacă vrei să grăbim pasul, o să trecem repede de locui ăsta...

Curând, într-adevăr, ieșind din culoar, drumul își accent uă brusc urcușul și atmosfera se limpezi cu totul. Am profitat ca să arunc o privire de ansamblu și am constatat - nu fără uimire după asigurările lui Fleury-Moor - că nu mai zăream nimic din

Cormonviile. Vilceaua se umpluse până la jumătate de volute nebuloase; ele se întindeau până la extremitățile îndepărtate și înecau întreaga imensitate.

— Ei, susții că ceața asta nu-i deasă?

— Nu, nu e. Dacă ne-am afla înăuntrul ei, ai fi de aceeași părere. Dar o vedem de sus, în întreaga ei grosime...

Un iepure țâșni de undeva. Am tras. Împușcătura plesni fără să se repercuteze.

Ajunserăm pe culme: o savană acoperită cu țândări de piatră și presărată cu ienuperi. Mi se păru atât de tristă încât mi se făcu aproape rușine că o străbat fără să fiu

WI

deznădăjduit' sau îndoliat. Singurătatea, tăcerea și nemișcarea se agravau una pe alta. Contururile începuseră să se dilueze în ceața născândă. Impregnat de melancolie și mister, locul semăna cu amintirea unui peisaj. Îmi plăeu să cred că ne aflăm într-un pastel pe cale să se șteargă.

Fleury înainta mereu. Ghetele noastre căleau pe o iarbă tăioasă. Traversam creasta taluzului.

— Drace, e totuși caraghios! strigă călăuza niea.

De acolo, s-ar fi zis că întreaga Champagne nu mai era decât o formidabilă stepă acoperită de nea. O suprafață siberiana, răsfrângând razele unui soare obosit, nivela totul. Și fenomenul acesta îmi dădea un sfâșietor sentiment de izolare. Aveam impresia că un potop universal de zăpadă ne cruțase doar pe noi, pe această colină; și farmecul s-ar fi prelungit dacă n-ar fi fost glasurile pădurilor și ciripitul păsărilor care răsunau fantastic sub pătura de nepătruns.

Fleury îmi spuse că, deobicei, vâlcelele alcătuiau ici și colo două crânguri fermecătoare, în formă de semiluni. Totuși pâniile lor aveau pe fund mlaștini foarte noroioase, ultime vestigii ale erei palustre de după perioada lacustră, care urmase la rîndul ei epocii marine.

Și arătându-mi, la nivelul nostru, adâncitura broderiei de frunziș care tocmai apărea, adăugă:

— Acolo sunt ciupercăriile mele.

O apucă pe un drum al cărui traseu însoțea ceva mai jos cotitura crestei. Brădetul continua spre stînga, pe un povârniș vertical. La dreapta, acoperit de măcăcini, trandafiri sălbatici, clematite cu flori uscate ca un popor de păianjeni morți,

povârnișul se prăvălea, pierdut în ceață.

Soarele scăpătat, care strălucise o clipă, nu mai era decât un disc palid, grimat cu aburi și atât de lunar încât și Pierrot s-ar fi înșelat.¹ Planurile îndepărtate dispăreau puțin câte puțin. Eșarfe de vapori, asemănătoare unor monstruoase ațe de păianjen, își încolăceau meandrele în

'jurul tufișurilor. Și grosul ceței urca pe furiș la asaltul taluzului.

Abia am avut timp să observ cinci sau șase deschizături de cariere care spărgeau din loc în loc cu întunecimea lor partea verticală a taluzului: soarele se stinse deodată, ca un balon japonez căruia i s-a terminat luminarea. Ne împresura o noapte palidă. Pilcuri de aburi veniră spre noi, mase difuze care apăreau și dispăreau. Aceste tenebre livide erau glaciale și, pe măsură ce bruma se în- greuia, lumina descreștea și mai mult.

Nesocotind sfatul meu, ciupercarul se încăpățână să meargă spre ciupercăriile sale. Înainta cu grijă. Il zăream din ce în ce mai vag, ca o umbră abia desenată, ca însăși umbra lui care s-ar fi ridicat și ar fi început să meargă singură. Ca să nu piardă direcția, nu părăsea urma drumului. Nu mai deslușeam decât această urmă sau, mai bine zis, cercul de teren al cărui centru eram. Mergeam în ceață, așa cum ar merge în noapte o creatură aureolată, văzând doar grație nimbului său. Dar, Dumnezeule, ce rău era! Un miros de praf și de umezeală îmi pătrundea până în străfundurile pieptului; dinții îmi clănțneau; genele și barba îmi erau ude, nenumărate picături îmi lunecau pe haine. Mi se părea că devin un om-burete, îmbibat de zăpadă topită, un fel de șerbet uman. Și în zadar îmi spuneam că toate acestea nu erau de fapt decât nălucirile obișnuite ale cetii; un simțământ neplăcut îmi amintea că fusesem și eu copilul care plânge în întuneric.

Din clipa aceea, m-am întrebat dacă nu se petreceau cu adevărat lucruri suspecte, pe care subconștientul meu le simțise. Dar n-am putut să deslușesc nimic care să merite cinstea unei temeri, în afară de intensitatea unei ambianțe nesănătoase, boreale și trădătoare, capabilă în cel mai rău caz să mă facă să mă rătăcesc și să capăt guturai.

Cu toate acestea, negura se condensa neobosită. Era o maladie a spațiului. Căptușise vidul. Înăbușea zgomotul pașilor noștri. Era atât de grea încât ne sufocam și atât de încărcată de

apă încât; în locul meu, un pește nu s-ar fi simțit poate mai rău. Hotărât lucru, văzduhul devenea acvatic.

Am încercat să-mi convertesc neliniștea într-o glumă:

— Va trebui oare, dragul meu, să înotăm ca în vremurile imemorale în care oceanul strivea aceste coline?

Vorbisem ca printr-un căluș. Fleury-Moor nu auzi sau se prefăcu a nu auzi. Dar fantoma taciturnă care mă preceda își încetini mersul vătuit. Până atunci, putusem să supraveghez solul de culoarea cenușii pe care călcau ghetele mele lucind de rouă; acum nu-l mai vedeam. Fleury-Moor se opri. Mi-am privit picioarele: dispăruseră. În ceața înconjurătoare, o nouă ceață suia cu repeziciune. Ne ajunsese până la genunchi. Avea o temperatură de sloi de gheață, care ne mușca pulpele.

Fleury-Moor se aplecă spre mine:

— Prefer să aștept să treacă, spuse el pe tonul cel mai firesc. Am putea să ne rătăcim. Dar asta n-are cum să dureze. Foarte interesant î Rarisim!

Cuvintele lui caline ajungeau la mine ca printr-o portavoce stricată. Ele se conturau ca niște rotocoale de fum de pipă, înghițite imediat de ceață.

— Mă întreb ce o să ni se întâmple, am îngăimat cu greu. Mă dor al dracului picioarele... Și urcăm...

— Ce-ar putea să ni se întâmple? mă zeflemisi spectrul de funingine.

Am apucat brațul lui Fleury-Moor, care nu se opuse, și am asistat la îngropăciunea noastră. Am devenit în propriii noștri ochi umbre-busturi, apoi umbre-capete, apoi nimic. Și în timp ce ne priveam trupurile înnămolindu-se în nevăzut, ele, trupurile noastre, treceau prin cumplita încercare de a se afunda încet-îneet într-un fluid apăsător și înghețat, mai groaznic decât moartea. Nu-mi mai vedeam nici degetele lipite de gene. Orb, datorită acțiunii acestui fenomen atmosferic, pot să spun că, într-un fel, toți nervii îmi erau alățați. Ah, de astă dată, o cerți-

tudine! certitudinea că aveam de ce să mă înfior î Cu puțin mai înainte, intuițiile mele nu mă înșelaseră. Se împlinea un fapt nou. În mine însumi, știința profesorului și instinctul animalului erau de acord în privința asta; ammdouă sperau acum o minune și se temeau ele un cataclism.

Geologul își lipi buzele de urechea mea. Striga liniștit, în felul celor care conversează de-o parte și de alta a unui obstacol:

— Vezi dumneata, ceea ce mă surprinde este faptul că o ceață atât de higrometrică nu se prefăce în ploaie – ce spun eu, în fulgi! În grindină... ' Și ceea ce mă mai uimește încă este că, în ciuda frigului ăstuia cumplit, apa de pe noi nu îngheață î...

Atunci mi-am supt mustața umezită de picături și am constatat că apa atât de rece a ceții era sărată.

— Ah, Fleury, ce oroare! Parc-ar fi lacrimi de mort!

— Drace!... Ai dreptate. S-ar putea spune că-i apă de mare. Și adăugă: Iată de ce nu poate ceața asta să înghețe.

— În sfârșit, spune, ai mai auzit vorbind u-se despre o aventură asemănătoare? Și totuși nu suntem niște oare- eari, dumneata și cu mine... Mai ales nu te îndepărta!

— Nu. Nu mă mișc... Vom face un raport... Definiție: o obscuritate absolută, dar alburie, de un alb spălăcit... Ah, uite, mi se pare că se luminează!...

— Da, începe să se lumineze...

Spațiul din jurul nostru se limpezește. Stratul impalpabil de pâslă se subție sub razele unei aurore timide. O licărire slabă se răspândește încă nesigur; transparența revenea cu greu.

Am zărit din nou mai întâi umbra chinezească a lui Fleury-Moor a cărui siluetă se materializa progresiv pe de-a-ntregul, în loc să reapară bucată cu bucată, așa cum dispăruse. Excelentul meu coleg se tot mira:

im

f – Oh, drace! Unde oare... Ce-i... Sunt totuși sigur că m-am oprit pe drum...

— Ce s-a întâmplat?

— Ce-i cu nisipul ăsta roșu la picioarele mele?

— Poate că am deviat...

— Unde să deviem? Unde?... Nisip roșu, aici! De când?

— Poate că e un rezultat al ceței sărate... ■ o combinație între compoziția sa chimică și aceea a pământului... Dar uite cât de nesigur, cât de unduitor e încă aspectul solului...

Fleury se aplecă., scrutând nisipul roșu.

— Vântul se întetește, am remarcat eu.

El se ridică numaidecât:

— Ce spui?

— Spun: vântul se întetește. Nu-l auzi șuierând printre brazi?

— Și dumneata nu vezi că ceața e nemișcată și că, prin urmare, nu e vânt? Că nu poate fi?

— Ascultă... Trebuie să fie!... Ascultă!
— Dar acest zgomot... acest zgomot de vânt... e la dreapta!
— Ei și?
— Cum ei și? La dreapta nu există brazi.
— Nu există... Dar pentru că se aude zgomotul viatului printre brazi...
— Nu e zgomotul vânt ui ui.
— Ce-ar putea fi? Ce-ar putea fi?...'
— Nu te enerva. O să aflăm. Ceața asta blestemată se risipește.

Luminozitatea creștea cu un fel de fluctuație obositoare. În același timp, frigul ceda. Cercul aparent se lărgi, descoperindu-ne lucruri nedesluite: pietricele, smocuri de iarbă. Cercetându-le, geologul scoase o exclamație 2

— Vino să vezi 1

Dar un țipăt strident răsună atunci în adâncurile insondabile - o chemare de trompetă, răgușită și feroce, care ne amintea de menajerii, de circuri sau de grădini zoologice...

Ne priveam unul pe altul pălind, cu ochii dilatați, în care se citea aceeași presupunere imposibilă.

În șoaptă și cu o înfățișare speriată, Fleury se încă- pățână totuși:

— Examinează ierburile astea, dumneata, botanistul!

L-am ascultat - și am început să bat aerul cu mâinile, încercând să scap de elementul care ne înnămoalea. Stăpî- nit de instinctul de conservare, această demență doar rareori salutară, nu mai eram decât o ființă zdruncinată și hăituită. Mă pregăteam s-o iau la goană.

Fleury mă reținu:

— Calmează-te! Stai aici, pentru Dumnezeu! Nu știu exact unde suntem... Râpa trebuie să fie foarte aproape. Ai putea să cazî în ea... Și-apoi, mă povățui el poruncitor, adu-ți aminte cine ești, ce naiba! Recapătă-ți conștiința poziției dumitale. Ar trebui să binecuvântăm ceea ce ni se întâmplă. Nimeni nu-i mai calificat pentru asemenea me- teoroscopii! Și gândește-te că totul se va sfârși cu ūn memoriu la cutare sau cutare secție a Institutului.

Această lecție mă făcu să-mi recapăt sângele rece.

— De acord. Dar recunoaște - am reluat eu, foarte rușinat - că poți să-ți pierzi cumpătul întâlnind în plină Champagne ierburi

de la tropice și auzind.

— Ascultă! mă întrerupse el, întinzând brațul în direcția probabilă a râpei. Ceea ce numești dumneata vânt!...

— Se aude mai tare... Nu e vântul.

— Nu eu te fac s-o spui.

— ... Un zgomot de fluviu... sau de torent... Un fluviu mare...

— Atenție! Lucruri noi, Chanteraine!

Ziua tremurătoare nu încetase să crească și în împrejurimi se ghiceau forme dintre care una, mai apropiată, părea o coloană mișcătoare subțiindu-se în partea de sus. În spatele ei, alte trunchiuri își împlineau zveltețea. Totuși, nu pretind câtuși de puțin că ceața se dezagrega, într-adevăr, nu. Aș vrea să fiu înțeleș. Lucrurile nu se rveau în jurul nostru ca și cum s-ar fi desprins încet din aburi; păreau să se contureze în cenușiu, apoi să se sculpteze chiar din această – substanță ușoară. Păreau alcătuite din ceață. Mai mult încă: până și freamătul fluvial părea o însușire sonoră a negurii; și căldura care se simțea părea că se degajă din ea, împreună cu o mireasmă de rășină.

— Ah, Chanteraine! Copacul! Acolo i

— Dumnezeule!

Capitelul coloanei ieșea din necunoscut. Era un buchet de frunze. Un palmier se înălța în fața ochilor noștri! îl vedeam în lumina falsă cu rășfrângerii care-l deformau fără încetare și-l făceau să unduiască asemeni unei reptile. Mai departe se zărea un întreg boschet de palmieri, unduind la fel.

Așa dansează reflexele apei pe mal. Tot ceea ce zăream șerpuia sclipind.

Pe deasupra, viziunea trecea continuu prin alternanțe de umbră și lumină. Și n-am întârziat să descopăr că văzul nu era singurul dintre simțurile noastre influențat astfel. Parfumul balsamic se intensifica efluviu cu efluviu; freamătul apei închipuia o progresie de forte urmați de piano; și căldura creștea în'valuri, urmând un ritm capricios despre care se poate spune că era general, căci toate aceste slăbiri și intensificări coincideau perfect – fie ele olfactive, auditive sau vizuale.

Totuși, ele se atenuau pe măsură ce decorul câștiga în limpezime, precizându-se în ceață ca o proiecție pe ecran când se face „punerea la punct” și lumina clipește. Fotografii se vor folosi cu ușurință de cea mai bună comparație, aceea a unei imagini care „vine” pe placa sensibilă, în timp ce se agită soluția

revelatoare. Din clipă în clipă, peisajul fantasmagoric devenea mai statornic, mai precis, de o profunzime malmare. Cercul – sau mai curînd cilindrul – aparent, în mijlocul căruia ne aflam, avea poate o rază de douăzeci de pași, cînd Fleury-Moor conchise:

— E un miraj, ca în deșert. Numai că e un miraj deosebit, care ne înconjoară și ne dă nu iluzia de a zări în depărtare o nălucire de lac și de oază, ci iluzia de a fi undeva în Africa sau aiurea!

— Da, am adăugat eu, deosebit e într-adevăr faptul că ne înconjoară. Dar și că se produce la o distanță considerabilă de punctul oglindit. Și, mai presus de orice, că

. Afectează auzul și mirosul la fel ca și văzul!

— Optime E un miraj care ne face să vedem, să auzim și să respirăm ceea ce este foarte departe de noi Există o simpatie optică, acustică și osmologieă în spațiu – *cel puțin într-o direcție – între locul unde ne aflăm în mod real și locul care se proiectează pe ceață împrejurul nostru. Știam că nisipul roșu... Să vedem: Egiptul, nu-i așa?... Nu?...

— Nu... am repetat eu, uluit pînă la emoție. Mai la sud... Cred... cred că sunt plante ecuatoriale... Dar... lată nopali... un baobab... și totuși...

— Ce?

— Dumnezeu! Fleury, acest... acest evantai de ramuri, ca o coadă de păun, acolo, care transpare în ceață;.. Îl recunoști?

— O, nu-i posibil! Un dihot... dihotomul din Colonia Capului... sau din Madagascar...

— Da: flahellaria Lamanonâs! Din Cap, din Madagascar sau din epoca terțiară!

— Din epoca terțiară? Ce spui?

— Deschide ochii! Privește aceste ferigi arborescente, lângă aloe...

— Sunt osmonde. Osmonde... din Ceylon...

— Ei bine, da! Este o specie stinsă!

— Ești sigur?... Ah, ai dreptate! Uite, uite -. Palmierul acela! Palmierul-umbrelă Și mai ce? Leandri... Camfor!... Mirt... Un mesteacăn!

— Viță de vie! Un gorun! Nuci!

— Angiosperme! Ne aflăm chiar în mijlocul perioadei neozoice.

Îndată ce pronunță acest cuvînt, murmurul râului crescînd într-

atât, că am făcut stânga-mprejur. Într-acolo nu se vedea decât ceața, nisipul roșu dispărea, coborând în pantă ușoară. Vuietul se potoli îndărătul cortinei de neguri, Un val spumos ca o dantelă sclipitoare țâșni și muri cu grație. Un al doilea val îi urmă într-un muget de cascadă. Nisipul se udă, spuma clocoti, perdeaua fină de stropi flutură...

— Marea î am bolborosit eu, Marea care exista aici cu milioane de ani în urmă!

Două stânci negre se conturau în fierberea valurilor izbite de țârm:

— Deci nu e doar un miraj în spațiu! decretă Fleury- Moor în culmea entuziasmului. E și un miraj în timp!

— Nu e decât un miraj în timp, am replicat eu. Locul în care credeam că ne aflăm este chiar locul în care suntem. Avem iluzia că ne-am mișcat în timp; nu ne-am ȳiscat în spațiu. Uită-te mai bine.

Ceața se lumina tot mai mult. Mai jos de noi, ea apăsă încă asupra lucrurilor, ca un plafon ȳntunecat; dar, în ce- . Lela! te dimensiuni, peisajul se dezvăluia cu limpezime. Și vedeam destul din el ca să recunoaștem conformația aproximativă a coastei Cormonville-ului, cu platforma ei suspendată și cu râpa a cărei curbură o urma plaja antedilu- viană. Nu mai era nicio ȳndoială: un capriciu anacronic al naturii ne ȳngăduia să contemplăm Marna în ȳnfățișarea ei preistorică. Acești stejari, acești arțari erau primii stejari europeni, primii arțari francezi; și această viță - o, farmec ȳnduioșător! — era prima viță de Champagne!..

ȳn clipa aceea, cred, un strigăt ȳnfricoșător sfâșie norii de deasupra capetelor noastre. Am ridicat ochii, fără să surprindem altceva decât ȳndepărtarea unei maiestoase umbre zburătoare. N-am putut să ȳnțeleg de ce mă răscolise acel strigăt ȳntr-atât ȳncât să știu, ascultându-l, că n-am să-l uit niciodată. Fleury-Moor avea chipul complet răvășit. Tremuram amândoi. Și zadarnic am auzit din nou, ȳn adâncurile ceței, chemarea de trompetă care ne tulburase mai ȳnainte. Nu puteam păli mai mult. Oroarea strigătului ie copleșea pe toate celelalte.

Totuși, chemarea de trompetă, de acum familiară, se repetă de mai multe ori ȳn șir, ȳn diferite puncte ale vastității și Fleury-Moor, trăgând cu urechea, mă ȳntrebă din ochi.

— Proboscidian, nu-i așa? spuse el ȳn cele clin urmă.

— Cu siguranță. *Elephas meridionalis* sau *primigenius*.

— Drace!... Oare mirajul include și pipăitul?...

Se lăsă pe vine și apucă niște fire de alfa.

— Hm! mormăi el.

— Ce este?

— Pipăie și dumneata.

În urma experienței, am introdus în țevile puștii două cartușe cu glonț.

— E o nebunie! spuse Fleury-Moor. Oare visăm? E ceva nebunesc în ceea ce ai făcut! Visăm, această ceață e narcotică. Sau pestilențială; și delirăm.

— Nu se visează în doi și oameni ca dumneata și ca mine nu au simultan halucinații identice. Nu, nu, Fleury; pentru că niciun prestidigitator nu e în stare să ne facă o asemenea scamatorie yoga, iată un miraj de un tip nou, un miraj integral în timp. Privim, ascultăm, mirosim, gustăm și pipăim o scenă din trecut, așa cum alții admiră uneori în deșert, dar numai din priviri, o scenă care se petrece în afara atingerii lor.

O căldură de etuvă ne copleșea. Hainele noastre umede scoteau aburi deși. Mi-am scos mantaua.

Și apăru marea. Și apăru cerul. O mare de cositor sub un cer indigo. Soarele, mare și trandafiriu, urca într-un halo de ceață. Era deci într-un punct matinal și totuși...

Am consultat mica mea busolă-brelor.

— Privește, Fleury, cât de ciudat e așezat soarele...

Tovarășul meu nu se putu împiedica să surâdă.

— Uți că, de la naștere, Pământul n-a încetat să se ridice pe ecliptică...

— Adevărat!

Fleury-Moor își scoase ceasul și continuă:

— În mod real, e ora 16 și 20. Să notăm asta! Dar în mod artificial, adică după soarele mirajului, e aproximativ 10 dimineața... Și... e primăvară.

Am mărturisit că atâtea ciudățenii îmi răpeau cea mai mare parte din mijloace și l-am felicitat pe geolog pentru sângele lui rece. Îmi răspunse că simte doar nemulțumirea de a nu-și fi luat nici carnetul, nici creionul, nici bunul său fotobinoclu.

Vorbeam, dar fără a ignora nicio clipă imensa ecloziune magică în care se reproducea copilăria Pământului. Zona eliberată de aburi creștea în jur. Primele apariții erau acum

precise, materiale, imuabile. Cu toate acestea, perspectiva se retrăgea încă într-o palpitatie vibratorie asemănătoare celei care domnește în timpul marilor călduri. Asta ne făcea să credem în unele prezențe însuflețite. Voiam ca lucrurile îndepărtate să se miște; și m-am asigurat că, la nevoie, cele două stânci de pe țărmul mării puteau să se slujească drept refugiu. Și în timpul acesta, am zărit în larg o înotătoare dorsală înzestrată cu ghimpi. Ieșise din apă și se cufunda din nou.

Zgomotul tiranic al mării ne absorbea. Mirosul ei, combinat cu mireasma de rășină, ne înviora sângele. Am înțeles curând de unde veneau aceste efluvii de gumă și de terebent. Palmierii amestecați cu copaci occidentali însoțeau la același nivel țărmul roșu; dar, mai spre interiorul uscatului, taiuzul exista încă (iertare: exista încă de pe atunci), mai impunător, mai îndepărtat și acoperit cu pini, Printr-un spațiu, liber între palmieri, el ne înfățișa- peretele său de argilă marnoasă, în care se căsca intrarea unei caverne.;

După cum vă puteți închipui, vegetalele mă intrigau mai mult decât tot restul. Erau unele de dimensiuni extravagante. Câteva, care nu se mai sfârșeau, purtau voluminoase corole musculoase, de un violet aprins, cu pistil gal- ben-auriu. Altele, necunoscute, din familia magnoliilor, etalau admirabile frunze bicolore, mai frumoase ca niște flori. La picioarele trunchiurilor era un exuberant și feroce vălmășag de seră fantastică, o îmbrățișare inextricabilă în care aloesi își alungeau și răsuceau tentaculele spinoase, ca niște caracatițe; în care rachetele umflate ale cactușilor agitau smocuri și egrete de peri; în care omizi mari cu blană pală, puse cap la cap, alcătuiau de fapt ridicule și redutabile plante grase. Era doar o îngrămădeală letargică de membre verzi și strâmbe, un morman de goliciuni netede și de linuri brune la picioarele ferigilor arborescente care păreau niște enorme cârje păroase. Viața crâncenă și efortul de apărare a vieții izbucneau în mărimea tecilor, în umflătura rubicondă a vâscozităților, în ghearele și coarnele tuturor acestor monștri paralitici dințați și țepoși după chipul și asemănarea balaurilor jurasici, dintre care unii alcătuiau spice de cuțite caraibe. Totul mișuna fără să se miște. Prodigioasă grădină de iarnă în care mimoza, aliorul, mirtul și dispărutele dryo- phyllum, doliostrabus, callistris și lepidodendron se învecinau cu aninii și plopii, frasinii și castanii! în penumbra din

pădure se înălțau piramide scăldate în albastru și în nelămurit, pe jumătate ferigi și pe jumătate molifți, arbori și plante totodată; și candelabre baroce, mostre ciu- - date de „artă nouă” (cu toate că naturale și preistorice) desfășurau în același plan vertical brațele lor paralele. Fiecare dintre ele, având în vârf un mugur, se înălța ca un cuier și suporta monstruoase pere răskoapte, care atârnavu zbârcite, grele, gargantuești.

Sudoarea ne curgea pe obraji. Văzduhul răminea tulbure, un strop de negru se lățea în indigoul ceresc și am remarcat cu voce tare că, fără îndoială, atmosfera nu se va limpezi mai mult, fiind aceea a unei ere toride și umede. Luna, la capătul cursei sale, ne înfățișa o îngustă seceră spectrală. Cu toate că era zi și lumină, c o stea mare și rotundă pecetluia zenitul. Am zărit-o amândoi în aceeași clipă... Ah, nu era nevoie să ne schimbăm impresiile! G înduioșare înălțătoare și cu neputință de exprimat ne umplea inimile și am crezut că vom începe să piângem în fața stelei, acest al doilea satelit al planetei noastre, dispărut, fără întoarcere - vechea micuță Lună a Pământului mult iubit!

Nu ne puteam desprinde privirile de la zenit...

Când le-am coborât totuși, minunea se împlinise. Ultimul panăș de ceață se topea acolo jos ca o răsuflare. Marea, încrețită de vălurile, se pierdea spre răsărit și colina arcuită ieșea din ape, așa cum mai înainte o văzusem ieșind din ceață. Ea închipuia un mic golf flancat de două peninsule laterale. Noi ne aflam pe unul dintre aceste pro- montorii; celălalt se întindea în fața noastră. Era o limbă de pământ roșietic, acoperit de câțiva arbori de fistic și sec- voia, mdesindu-se pe măsură ce se, apropia de continent, așa încât fundul micului golf era căptușit cu această în- verzire care se întorcea spre noi și mergea apoi, rărindu-se, către vârful peninsulei. În mijlocul potcoavei, creasta dealului se vedea pe deasupra pădurilor, goală, cheală și roșcovană, profilându-se pe azurul violaceu al timpului...

Acolo se iviră greoi, unul câte unul, patru elefanți atât de monumentali încât, pentru a socoti distanța până la ei - mai mult de 800 de metri în linie dreaptă - trebui să-mi amintesc adevăratele dimensiuni ale locurilor. Gri- cum, de comun acord ne-am pomenit la adăpostul stâncilor, înainte chiar de a ști că ne aflăm acolo.

— Să observăm! spuse geologul.

— Să observăm.

Animalele titanice trec în șir indian, profilate pe creastă. Ele se înalță ca niște siluete întunecate. Colții lor nu se disting bine; Fleury-Moor, care e miop, pretinde că vede câte patru de fiecare. Eu văd doi și încovoiați. El vrea să înzestreze elefanții cu păr; eu nu. Pe scurt, neputându-ne hotărî între *elephas meridionalis*, *antiquus* sau *primigenius*, nu ajungeam să stabilim în ce perioadă a, erei neozoice ne-a transportat mirajul. Nu este eocenul; și mai puțin încă pliocenul; marea și vegetația ne-o indică. Dar este oligocenul sau miocenul?... Din fericire, o altă peripeție vine să rezolve diferendul.

Mamutul din frunte se oprește. Își deschide larg urechile imense, ca și cum craniul lui ar vrea să zboare; scoate un sunet drăcesc de trompetă și dispare în galop dincolo de creastă. Colegii lui execută același „la stânga”. Pornesc. Pământul se cutremură surd. Și iată că un soi de munte negricios apare dinspre nord, înaintând prin păduri, întrecând vârfurile celor mai înalți coniferi, Și iată că e ta- pirul mastodont, pachidermul cu trompă scurtă, cu colții drepți, care vine în pădurea grandioasă, așa cum vine ta- pirul modern pe câmpie.

— Dinoteriu! am șoptit eu.

— Da; dinoteriul din miocen!

Fleury-Moor spusese „miocen” cu un accent de nedefinit. L-am privit; am înțeles că simțea o mândrie nemărginită putând determina astfel, dintr-o aruncătură de ochi, peste miriade de secole, un punct în veșnicie.

În ce mă privește, dinoteriul mă încremenea. Un fel de balenă terestră, el nu era „la scara” lucrurilor din jur. Părea desprins din mediul său, clădit pentru o lume mult mai spațioasă sau pentru oceanul imens. Se ghicea că nu se mai afla la locul lui pe Pământ și că nu mai avea altceva de făcut decât să dispară.

Am avut norocul să-l putem examina în voie. Își ridică ciotul de trompă către locul de retragere al mamuților, șovăi, făcu stânga-mprejur și, ca o pustiire, se îndreptă spre capătul nordic al promontoriului. Acolo se întinse cu greu și începu să scormonească solul.

Trecuseră astfel câteva secunde când am zărit deasupra mării un stol de păsări mari – sau cel puțin de mari animale zburătoare – care se apropiau de coastă, zbenguindu-se la suprafață și chiar așezându-se câteodată pe apă, eontinuând să bată din aripi, ca să culeagă pești, așa cum fac pescărușii. Le-

am numărat; erau douăsprezece și zburau cu o remarcabilă eleganță. Deodată, scoțând toate în același timp strigătul supranatural care avea darul să ne înspăimânte atât de mult, se abătură ca niște sulii împenate asupra dinoteriului.

Acesta se ridică. Marile păsări îl împresurau într-un vârtej discordant, îl hărțuiau. Hoarda țipătoare se rotea deasupra lui, obsedantă și injurioasă. Apoi, unul după altul, năvălitorii coborâră pe spatele lui muntos, unde grupul lor părea o hidră colcăitoare. Animalul se scutură. Palat patruper, Notre-Dame de Fourviere cu susul în jos, el făcu stânga-mprejur și fugi într-o furtună asurzitoare. Mugea. Protestul lui semăna cu vehemențele unui pachebot și călăii săi, care se înălțaseră din nou în aer, îi însoțeau fuga cu huiduieli. I-am urmărit multă vreme cu privirea. Fleury-Moor își ferea ochii de strălucirea orbitoare a soarelui, spunând:

— Mi-aș da cinci ani din viață pentru un binoclu! Imposibil să văd ceva!... Ah, dacă aș fi știut! Câte n-aș fi luat, Chanteraine! Și singurul lucru pe care-l am e ceasul!... Ce sunt făpturile astea zburătoare? Ah, dacă am ști!... Ce animale scârboase! Și ce urât cântă!

— Drace, așa-i! Dar nu știu... Pterodactili?...

— Nu... Și totuși... O, nu, nu: șopăria înaripată nu mai exista în epoca asta; mi-aș da capul... Ah, scârboase animale! repetă el ștergându-și fața lucie de sudoare. Groaznic strigăt! Nu-mi amintesc o senzație mai odioasă. În afară de o anumită zi din copilărie...

— Ce zi?...

— O, nimic. Mă gândeam la prima maimuță pe care am văzut-o. Această parodie... Ei bine, auzind cum strigă pasărea asta...

— Ai dreptate, am spus, izbit de justețea apropierei. Dar ar fi mai bine să coborâm vocea. Nu știm ce se ascunde acolo.

Umbra azurie a pădurii își păstra misterioasa ostilitate. Frunzișul tresărea, însuflețit de păsări nevăzute. Roiuri de muște spasmodice bâzâiau în mijlocul clarobscurului. Jungla fremăta de pași furișați. La trecerea lor, tulpinele înalte se încovoiau și încremeneau teribil de brusc, lăsându-mă să cred că un monstru invizibil ne descoperise.

— Trebuie să ocolim stânca, pentru a o vedea -între noi și uscat, am reluat eu. Oceanul mi se pare mai inofensiv...

— Dacă ții la asta! răspunse Fleury-Moor, în timp ce executa

manevra. Dar mă aștept ca mirajul să se destrame diritr-o clipă într-alta. Observă, cât mai avem timp.

— Până atunci, suntem cam prost instalați! am remarcat eu.

Într-adevăr, marea spăla temelia monolitului.

— Să rămânem totuși, acceptă Fleury-Moor, cu un pâcior în apă și altul ridicat. Esențialul este să nu facem prea multe mișcări care ne-ar destăinui prezența. De altfel, e primejdios în sine să te deplasezi când te afli într-un miraj, adică într-un loc fals care maschează capcanele locului real. Nu uita asta, Chanteraine, și, orice s-ar întâmpla, ferește-te s-o iei la goană. Regiunea pe care o vedem ı m nu este decât suprapusă regiunii în care ne aflăm. Ai putea să întâlnești, în golul aparent al acestui luminiș antediluvian, vreun solid trunchi de arbore prezent... Cred că e singurul pericol care ne amenință. Căci... Sigur! strigă el, lovindu-se cu mâna peste frunte. Oricât de total ar fi mirajul, nu e decât o momeală! Ecouri, răsfrângeri, himere! Însuși pipăitul e o iluzie! Prin urmare, dragul meu - Doamne, cât eram de naivi! — prin urmare, imaginea unor elefanți morți de câteva sute de milenii nu ar putea să ne facă nici cel mai mic rău! E ancorată în epoca ei, așa cum noi suntem într-a noastră!

Încrederea lui mi se transmitea:

— Și apoi, dragul meu, mai e ceva: ființele de odinioară, pe care le vedem, nu ne pot vedea, presupun că mirajul nu e reciproc ı Mirajele africane nu sunt niciodată reciproce!

— Pe cinstea mea, așa-i! Întări geologul. Poți foarte bine să ai senzația directă a trecutului (în fiecare noapte, firmamentul, cu aștrii lui mai mult sau mai puțin îndepărtați, ne arată tot atâtea trecuturi câte stele cuprinde). Dar nu poți să ai o senzație a viitorului... Deci, dacă ne-am fi ridicat strigând acum câteva minute, dinoteriul n-ar fi văzut și n-ar fi auzit nimic!

— Așa e! Așa e! am afirmat eu, râzând ușurat.

Drept care am părăsit pavăza, stâncii, recăpătându-ne întreaga dezinvoltură... Amprenta ghetelor noastre stigmatiza nisipul umed... Ghetele noastre americane... Nisipul preistoric...

Fleury-Moor își încrucișase brațele pe piept. Rămase câțva timp așa, privind valurile, și apoi, în sfârșit, spuse:

— Nu știi ce emoție mă încearcă în fața acestei mări adolescente, a acestei'mări a începuturilor lumii, atât de apropiată încă de era primondială în care Pământul nu era decât o mare!... Orice formă de viață se trage de aici. Nimic din ceea

ce respiră și palpită nu vine din altă parte decât din oceanul matern care pare să respire și să palpite

r

el însuși, ca o multitudine de piepturi fluide... Iată marea originară – și iat-o chiar aproape de origine. Iată admirabila matrice a tuturor făpturilor, aceea căreia francezul, mai filial, îi spune la fel ca mamei sale⁴. Iată marea, mamă a oamenilor, care are de pe acum gustul lacrimilor, gustul sângelui și glasul suspinelor.

Vom fi avut fericirea inefabilă de a o întrevedea în tinerețea ei! În ceasul acesta, renăscut pentru noi, ea tocmai și-a sfârșit Marea Operă. A slobozit pe continentele încă strimte toate ființele pe care trebuia să le creeze rodnicia ei. Era saurianilor a trecut de mult. Ei s-au metamorfozat. Păsările și mamiferele s-au născut din reptile. Balaurii coloși nu se vor mai întoarce niciodată. Și acum, cineva va veni în curând. Și acum, în adâncul unei rase de maimuțe, umanitatea germinează în mod obscur; și Virgiliu e pe cale să se nască în creierul unui cimpanzeu...

Urmă o clipă de visare, plină de vuietul mareei.

Am îndrăznit:

— Dacă -tot călătorim în preistorie, aș fi preferat să mergem mai departe, până în era secundară dinaintea acesteia. Frumos spectacol dinosaurienii, Fleury-Moor! Poate cel mai bizar din tot spațiul și timpul terestru!

— Aș! ripostă Fleury-Moor. Toți diplodocii, megaterii și iguanodonii dumitale... Era o populație pelagică. Trăiau aproape numai în apă și nu cum îi reprezintă cartea și muzeul... Nu te plânge: dinoteriul pe care l-ai văzut nu este oare un supraviețuitor întârziat al faunei uriașe?

— Nu e un saurian, am oftat eu.

— Iar eu, spuse Fleury, fără a uita să-și plimbe privirile de la mare la palmieri și de la plajă la pini, eu, dacă aș fi putut să aleg, aș fi vrut să urc mai puțin prin secole și să mă opresc la acel anotimp geologic în care omul se desprindea în sfârșit din brută. Ah, să-i contempli pe primii oameni! Pe Adamii și Evele indiscutabilei Geneze evoluționiste!

---

4 In limba franceză *mer* (mare) și *mere* (mamă) se pronunță la fel (n.t.),

Greblă.

— Dă-mi voie! I-am contrazis. Chiar în virtutea transformismului – și cum presupuneai mai înainte – strămoșul omului a existat dintotdeauna. În epoca neozoică, strămoșii noștri, admit, nu erau încă oameni ca aceia ai pietrei cioplite; dar ei trebuiau în mod sigur să constituie făpturi deosebite!

Fleury-Moor clătină din cap:

— Eu cred că erau urangutani ca și ceilalți: imperceptibil mai vicleni, mai flecari și mai puțin cvadrumani. Trăiau în cete, simțind că unirea face puterea... Dar trăiau departe, foarte departe de aici...

— În Oceania, nu-i așa? Cunosc intransigența teoriilor dumitale...

— Da, domnule, în Oceania, care este după mine – și după mulți alții, domnule – leagănul umanității, pentru că nicăieri în altă parte n-au fost descoperite fosile antropomorfe în pliocen.

— Hazardul... am încercat eu.

Dar el continuă:

— În Java, dimpotrivă, și în pliocen, în straturile corespunzând perioadelor imediat posterioare acesteia, îți amintești, Chanteraine: pitecantropul lui Eugene Dubois!

— Hm! Era într-adevăr un om-utan, Fleury-Moor? Poți să reconstitui ce vrei, pornind de la date atât de insuficiente ca o pereche de molari, o calotă craniană și un femur!...

— Mă mir că te aud vorbind așa. Man tell, Cuvier, iguanodonul...

— Și ce femur! am urmat eu. Ce coapsă barocă, presărată cu protuberanțe osoase care n-au fost niciodată explicate decât prin ipoteza prea ingenioasă a reumatismului!... Ha! Ha! Reumatism, Fleury-Moor! Omul- maimuță suferind de reumatism! Ha! Ha! Treacă- meargă pentru omul primitiv al cavernelor glaciare; dar omul-maimuță din pliocenul tropical! Ha! Ha! Lasă-mă să rid!

— Nu-i nimic de ris, mormăi geologul, și osemintele din Java sunt oseminte de pitecantrop. De altfel, de ce n-ar fi hipertrofiile femurului leziuni mecanice, urmări ale unui accident? Fracturi sudate? S-a spus și asta; o știi la fel de bine ca mine... Și-apoi, destul, auzi? E enervant.

El privea uscatul, eu marea.

— Păsările s-au întors, am anunțat eu. Pescuiesc colo jos. S-ar zice că penajul lor e alb, sau e un efect al distanței și al

soarelui... Sunt niște goelanzi formidabili.

— Aș fi vrut atât de mult să știu ce sunt! repetă Fleury-Moor. Dar trebuie să renunțăm. Să nu pierdem un timp prețios și să căutăm cel puțin să cercetăm ce avem la îndemână, Sunt acolo niște pere monstruoase care mă intrigă. Să încercăm să mergem până la pădure. '

Făcu vreo câțiva pași, pipăind drumul cu piciorul și Unind brațul întins, ca și cum ar fi fost lipsit de vedere — și asta pentru că se temea de obstacole ascunse ale invizibilului peisaj contemporan.

— Hei! exclamă el înăbușit.

Se opri tresărind violent și, întorcându-se către mine cu un aer de ezitare și de uimire, îmi șopti, ducându-și mânia la gură:

— Caverna! Uită-te!...

Fără să scot o vorbă, l-am avertizat printr-un semn că trebuie să se întoarcă; mă cuprinse deodată o disperare fără seamăn la gândul că eram poate singuri pentru totdeauna pe un Pământ pe care nu existau oameni. În tenebrele cavernei se zăreau acum fosforescențe. Erau mici cărbuni aprinși doi câte doi, roșu-verde și verde-roșu, incontestabili, incontestabil ușor de recunoscut – ochi.

— Mă duc! hotărî Fleury-Moor.

— Nu!

în

Și m-am repezit spre el.

— Admite că mirajul se risipește, caută să mă convingă. Nu te-ai căi veșnic că am ratat ocazia? Să profităm, dragul meu, să profităm de acest miraj practicabil!

— Nu vezi oare că acești ochi ne privesc?!

— Cum? Bați câmpii! Privesc în viitor?...

Dar eu îl țineam zdravăn, căci eram stăpânit de o convingere intimă mai autoritară decât bunul-simț. Fleurv- Moor trebui să cedeze forței și se mulțumi cu un examen de la distanță.

Ochii sclipeau, perechi de stele întunecate, și clipeau uneori sub pleoape înspăimântător de necunoscute. Fantezia mea făurea îndărătul lor o familie de urși înfricoșători, mari ca niște rinoceri...

— Nu observi nimic? am spus ex abrupto.

— Poftim?

— Nu observi?... Raza de soare?...

— Ce rază?

— Cea care pătrunde în cavernă, fâșia oblică de lumină...

— Ei și?

— Ei bine, cei doi ochi care par cei mai aproape de Intrare... nu se află deasupra luminii?

— Da, e adevărat.

— Deci, dacă ar fi fost ochii unui animal așezat pe sol, am fi văzut acest animal în raza de soare...

— Bravo! E evident deci că acești ochi aparțin vreunui animal agățat de boltă, dacă nu cumva staționând chiar în atmosferă.

În adâncurile peșterii, pe care o făceau să pară fără capăt, perechile de pupile înflăcărate se multiplicau.

Ne aflam într-un loc foarte descoperit și nu eram în stare să întrerup supravegherea împrejurimilor, cu toată absurditatea unei astfel de preocupări. Pilcul de palmieri, tăiat în două de luminișul de nisip roșu, își arunca umbra la dreapta și la stânga cavernei. N-am putut să-mi rețin

33 - Odiseea marțiană un sughiț de stupoare: umbra aceasta era și ea punctată de priviri cu luciri întunecate! Câte două în josul fiecărei pere pantagruelice. Erau sute. Și pădurea Argus ne pân- dea cu toți ochii ei fascinatori.

Ideea că perele nu erau vegetale îmi traversă gândul ca un păianjen păros.

Dar Fleury-Moor vorbi cu înțelepciune:

— Perele dumitale sunt pur și simplu lilioci. Sunt vampiri uriași care, stând cu capul în jos, în poziția lor consacrată, se țin agățați de ramurile acestor candelabre și de plafonul cavernei. Dar trebuie să fie diurni pentru că, vezi dumneata, pariez că așa-zișii dumitale goelanzi nu sunt nici ei decât vampiri. Cei care ne înconjoară își fac probabil siesta.

— Vrei să spui că se trezesc!

Aș fi preferat să nu fiu nevoit să rectific. Liliacul obișnuit dezgustându-mă până la greață, vă puteți închipui impresia pe care mi-a produs-o această cetate de vampiri înzestrați, datorită gigantismului lor, cu o monstruozitate suplimentară.

Priveam caverna, palmierii și liliicii suspendați, în formă de pere. Fleury-Moor privea marea și liliicii zburând departe...

Trecu un minut fără să se miște nimic.

Incredibil și contradictoriu capriciu: această pasivitate care eterniza neliniștea așteptării mă împingea la acțiune, pe mine,

cel mai timid! Impulsiv, am ridicat de jos dovle- trei păetre.

— Să încerc? am propus, ochind gura întunecată.

Fleury-Moor aprobă cu un gest evaziv.

Prima piatră greși ținta și, lovind zidul, căzu pe o grămadă de oase de pește, aproape de intrare. A doua zbură drept către fundul vizuinii.

Imediat, un concert înspăimântător, care ne ridică părul măciucă, se făcu auzit din rărunchii taluzului și caverna se umplu de urlete demonice, ea un tunel ducând spre Infern. Noaptea ei fu înstelată de cărbuni aprinși. Și am văzut în sfârșit ceva mișcând în inima întunericului, albindu-se pas cu pas și înaintând către lumină sub ochii incandescenti.

„Un om am gândrt eu.

— O maimuță, murmură Fleury-Moor.

Era și una, și alta, și nu era niciuna, nici alta: un biped în poziție verticală, de o slăbiciune groaznică, cu un biet mic craniu foarte rotund cu nasul turtit, falca proeminentă, urechi clăpăuge și păr pe întreaga figură. Fără nicio îndoială, pitecantropul, strămoșul omului, se afla în fața noastră î Pitecantropul așa cum îl reconstituise Eugene Dubois după osemintele din Java! Pitecantropul erectus din pliocen aici, în miocen, în Europa. În Champagne! Viu! Și, printr-o groaznică ciudățenie, aliat cu poporul vampirilor, împărțindu-și cu el locuința!...

„Aș, mi-am spus eu, ca să mă liniștesc, el îi folosește ca sclavi, ori câini de vânătoare - mai curând de pescuit!”

Omul-maimuță se opri în pragul ciclopice vizuini. Își deschise ochii apropiati, pe care-i ținuse pe jumătate închiși.

În plin soare, apăru ceea ce avea mai uluitor. Mă prind că nu veți ghici i... Ascultați: acest sălbatic între sălbatici, pe care mă așteptam să-l văd complet gol, era drapat într-o pelerină amplă de piele suplă, mare. Lustruită, ale cărei pliuri cădeau simetric de-a lungul trupului până la călcâie!

— O mantie! se cutremură geologul. Civilizat de pe acum! Un urangutan care știe să, se îmbrace!... La naiba cu acest veșmânt! Ne împiedică să examinăm anatomia externă a domnului...

Pitecantropul își încruntă sprâncenele ca o maimuță, apoi își întoarse capul ca un om. Tumultul din grotă încetă.

— Ne privește, îți spun S

— Așa s-ar zice! cedă Fleury-Moor. Dar, dacă ne privește,

poate să ne și audă?... Imposibil!

Strigă spre bestia umană cu un surâs nedefinit:

— Hei! Bunicule!

Și începu să râdă, desigur ca să-mi descrețească fruntea. N-aveam chef de asta și n-am avut nici libertatea s-o fac.

Strămoșul nostru întinse un braț nemăsurat, ridicându-și toga de piele. Gura lui deschisă deveni un bot înarmat cu colți. O voce hămăită, un lătrat complicat ieșea din ea, cu mișcări de gâtlee care făceau să-i tresalte gâtul famelic, asemănător celui al cântăreților italieni:

— Attuix, tuix, tuix! Yra! Rato! Rato!

Cam așa ceva. Îmi amintesc foarte bine „Rato!” care, la urma urmei, s-ar putea scrie „râteau” fără niciun neajuns. Și, credeți-mă, era într-adevăr o curiozitate acest cuvânt franțuzesc, acest termen de grădinărie, evocator de alei și de pajiști de Versailles și de Trianon, pe buzele abia schițate ale gorilei adamice.

Or, în miocen, „Rato!” însemna fără îndoială: „La mine, băieți!”, sau: „Adunarea! tt La această chemare, sau la acest ordin, o bandă de antroipozi irupse din cavernă, din fiecare latură a pilcului de palmieri se revărsă o trupă de ascendenți de-ai noștri și creasta taluzului se împodobi cu un cordon de sentinele ieșite din pădurea de pini. Un miros amoniacal de maimuțarie ne umplea nările. Urlete mârșave covârșeau tăcerea. O mulțime ostilă și bestială ne împresura în cerc. Toți, ca și șeful, erau îmbrăcați în pelerine mai mult sau mai puțin brune și le agitau poalele cu furie.

Am vrut să mă întorc la stâncile de pe țărmul mării... Pe deasupra valurilor venea ca vântul un nor de mari al-cioni, sau de mari lilioci. În privința asta, aveam să știm ce ne așteaptă: albatroși sau vampiri, veneau în ajutor și...

— Oameni zburători! exclamă Fleury-Moor.

Erau într-adevăr oameni zburători. Și mantaua brună, pelerina uniformă a primatelor care ne înconjurau, ce era oare? Ați înțeles probabil: vaste aripi strânse pe lângă corp. Para, pasărea, liliacul, pitecantropul nu erau decât o singură creatură: tatăl nostru Adam, care domnise pe pământ și în cer.

Eram înconjurați de pretutindeni de strămoși. Zborul lor rotunjea o boltă de aripi desfășurate. Ne puseseră sub clopot și această cupolă fremătoare întuneca lumina zilei Nu mai puteam să evadăm.

Instinctul ne făcu să ne așezăm spate în spate. Astfel apărați, doi într-unul, lanus 1 cu o dublă față vigilentă, suprimam dezolanta inferioritate a spatelui nostru. Și-mi strângeam pușca în mâna nervoasă și spasmodică...

— După cum se pare, am spus, mirajul e reciproc, pentru că îi vedem și ne văd!

Am simțit că ridică din umeri.

— Fantome naturale! Fantome naturale! explică el. Înțelegi?... O încântătoare iluzie. Să ne străduim să reținem tot ce vom putea... Ah! Ah! Ah! Omul a sfârșit deci prin a-și pierde aripile, nemaislujindu-se de ele! Evoluția l-a pedepsit pentru lenea sa - ca pe pinguini? Ah! Ah! Să ne străduim să reținem tot ce vom putea.

— Da, am auzit. Repeti într-una același lucru!

Pitecantropii - să le spunem mai bine, pentru că aveau aripi, pteropitecantropii - se mulțumeau deocamdată să ne țină sub observație. Eram ținta tuturor privirilor, ceea ce mă intimidă. Pe deasupra, tumultul neconținut, tărăboiul de țipete, plesnetele aripilor membranoase îmi dădeau o amețeală a ochiului și a timpanului. Mă împotriveam unei slăbiciuni de origine exclusiv fizică, sau aproape exclusiv. Toate forțele mele vitale se concentraseră ca să-mi împiedice pleoapele să se închidă. Așteptam cu aviditate sfârșitul miracolului.

Fleury-Moor gândea cu glas tare în miraj. Ca să-și amintească mai bine ceea ce observase, incomparabilul savant lua note verbale, îl auzeam mereu înregistrând;

— Față negroidă.

— Prognatism.

— Nicio civilizație.

— Lipsă foc.

— Rudimente de limbă.

— Șeful este cel mai robust și nu cel mai în vârstă.

— Ca și la animale, egalitate între masculi și femele.

— Nicio armă.

— Aripile... ah, fără asemănare, unind brațele și picioarele. Ha! Ha! Protuberanțele din Java! Am cheia enigmei! Sub acest raport, iată ființe intermediare, situate între liliac și veverița zburătoare; dar nu sunt nici insectivore, nici rozătoare. Ihtiofagi, da, mncători de pește. De fapt, purced mai ales din pterodactile; și, hotărât, toată fauna terestră descinde din

saurieni... E și părerea dumitale, nu, Chanteraine?

— Totul se învârtește! Am rău de mare! Totul se învârtește! am răspuns eu. Ce trebuie să fac? Nu vreau decât să fac ceva... orice...

Potrivnicul meu mormăi cu dispreț:

— Stupid... Reprezentație fără primejdie... Nedemn de poziția sa... Tablouri vivante... Galerie... Portrete de familie...

În sfârșit, reîncepu se deplângă lipsa de utilaj.

— Slujește-te cel puțin de cronometru! i-am spus. Notează intervalele. Cât e ora?

— Cinci și cinci.

— Bagă-l în buzunar! am strigat. Îi ațâță! Strălucește! Ascunde ceasul! Or să te atace... Pune-l...

Ceva întunecat și greu căzu asupra noastră. Am făcut un salt într-o parte. O labă de peri și unghii se abătu peste mâna care ținea ceasul de argint aurit... La pământ, acoperind corpul dispărut al lui Fleury-Moor, un pitecantrop lupta, cu aripile încrețite, abject ca un diavol de Callot Agitată de tresăriri, bruta îmi oferea ceafa scobită sub occiput... Am dus arma la umăr, am apăsat pe trăgaci...

De data aceasta, împușcătura produse un zgomot de tunet. Un fum gros mă înconjură, ascunzând fără veste soarele imemorial. Apoi numai tăcere și frig.

Fumul nu se risipea...

Nu putea să se risipească pentru că era ceața reapărută. Deflagrația pulberii mele îi zdruncinase consistența și făcuse să piară uimitoarea retrospectivă care se desfășura în ea. Ne întorsesem în secolul douăzeci.

Imediat, și ca o consecință a primei dislocări, negura se transformă în bură. O ploaie subțire și rece mă vaporiză...

Seara serii venise. Într-o penumbră în care noaptea și ceața își confundau negațiile, am zărit la picioarele mele pe cele ale lui Fleury-Moor, întins cât era de lung, cu fața la pământ.

Își recapătă cunoștința scâncind:

— Am fost ucis! Am fost ucis!

Și avea într-adevăr aerul că se lamentează aflându-se de cealaltă parte a Morții. Mâinile îi erau cele ale unui cadavru. I le-am frecat zadarnic. Privea în jur cu fața lipsită. De expresie, năuc de spaimă. Avea ochii pe care probabil că-i avem sub pleoape când dormim.

I-am arătat silueta vagă a unui brad. Această priveliște familiară îl mai liniști. Îmi spuse că se vedea destul -de bine ca să ne întoarcem și că dorea s-o facem cât mai iute.

Am confecționat rapid o cruce din rămurele și am înfipt-o în pământ, într-un anumit fel. Fleury mă grăbea să plecăm.

La circa douăzeci de metri, am regăsit drumul. O nouă cruce. O nouă nerăbdare a lui Fleury-Moor.

Mal departe, câțiva cioplitori în piatră care se întorceau la Nauroy-Cormonville îmi răspunseră la întrebări. Nu văzuseră nimic decât ceață; nu auziseră decât împușcătura.

— Bizareria era localizată într-un spațiu foarte restrâns, am spus după ce cioplitorii ne părăsiră. Fericită împrejurare. Altfel, câte sate ar fi fost înecate î...

Voiam să glumesc. Zadarnică osteneală. Fleury-Moor cobora colina cât putea de iute, făcând ocoluri inexplicabile și popasuri subite, îngrijorat de liliecii care-și înscriau fulgerele negre în văzduh, tulburat de ceața verde dintr-un câmp de sparanghel pe care l-am fi putut traversa ca să scurtăm drumul. Frunzișul vaporos al unei sălcii îl sperie, căci îl luase drept o îngroșare a negurei. O bufniță care zbura, tăcută ca un reflex, îl făcu să-și bage capul între umeri.

11 urmam târâș-grăpiș. Am ajuns la castel.

Convenisem că vom păstra secretul aventurii prin care trecusem. Și asta a fost mai mult decât simplu. Seara, confratele meu se simți mai slăbit. Mâinile îi rămâneau cadaverice și fizionomia nu-i mai putea traduce variațiile gândirii. Il culcară. L-am vegheat împreună cu soția lui. Toată noaptea am avut sentimentul că Fleury-Moor, celebrul geolog, nu mai era genial și nu va mai fi decât un loc unde se petrecuseră lucruri mari.

Din fericire, dimineața febra scăzu. Doctorul prescrise odihnă, tăcere și somn. Înainte de a începe tratamentul, Fleury vru să stăm de vorbă singuri.

Dorința lui era să mă întorc pe locurile mirajului, pentru a determina amplasamentul cavernei. „Trebuia să o găsesc cu orice preț. Conținea desigur fosile neprețuite”. Mă felicită călduros că plantasem repere și mă conjură să mă grăbesc, ca nu cumva vântul sau vreun ragabond să le scoată.

Am plecat cu oamenii și instrumentele necesare.

Cele două cruci nu fuseseră clintite din loc. Orientarea primei

o indica pe a doua și orientarea acesteia clin urmă indica peștera, Retina mea păstrase tabloul distanțelor și număraseram cam treizeci de metri din locul unde căzuse Fleury-Moor până la intrarea subteranei. Dar acum aportul secolelor împinsese taluzul cu douăzeci de metri înainte, astfel că ar fi trebuit să săpăm o galerie de această lungime dacă, doi metri mai la stânga, cea mai binevenită carieră nu s-ar fi adâncit în direcția voită. Am măsurat douăzeci de metri de-a lungul peretelui ei. Oamenii începură să sape spre dreapta și dădură aproape imediat de argilă,

Pe la ora trei după-amiază am oprit lucrul. Nu ajunsesem la cavernă, îmi închipui că se prăbușise în cursul transformărilor geologice. Dar, scormonind cu grijă, am descoperit în pasta de mamă conglomerate de pământ roșu amestecat cu oseminte.

Am izolat pe loc fragmente de schelete asemănătoare cu cel al pitecantropului din Java. Oasele brațelor și picioarelor prezentau, toate, faimoasele excrescențe ale femurului malaez, care nu sunt nici leziuni mecanice, nici stigmatе de șrtrită, ci pur și simplu apofize naturale de care se legau tendoanele aripilor membranoase. (Aceste piese, potrivite între ele, formează un schelet compozit, aproape întreg, pe care doritorii pot să-l vadă la Muzeu, sub denumirea, socotită fantezistă, de pteropuecantropus erectus. I se mai spune antropopterix sau, mai comun, omul înaripat din Cormonville.)

După previziunile mele, săpăturile n-au scos la iveală nicio urmă de olărie, chiar grosolană, nicio silex, chiar neprelucrat; nicio tibie de elefant, măciucă naturală; nicio dinte de narval care să fi servit de țeapă. Așa că surpriza mea a fost mare dezgropind un fragment de craniu, occipital, străpuns de o gaură rotundă care părea să ateste folosirea trepan ului la antroipoizii din era neozoică. Știam că omul cuaternar, stăpânul focului, fabricantul. De securi, a practicat această chirurgie precoce; dar omul terțiar! Un hamadrias! Mai puțin ca un faun legendar!...

Am meditat asupra acestui fragment de craniu cu mai multă gravitate decât Hamlet asupra țestei întregi a lui Yorick. Acest vid enigmatic, acest mic rotocol de neant mă obseda... Mi-avinit ideea să-l măsoar. Avea... același diametru cu gloanțele puștii mele de calibrul 12!...

Nu mă puteam obișnui cu explicația pe care un simplu raport

numeric o făcuse să explodeze înăuntrul incertitudinii mele, când un săpător îmi aduse ceea ce dez- gropase: o mână dreaptă, cimentată de bulgărele de lut care-i mula oasele ușoare, sfărâmicioase și albe. Își crispa zăbrelele degetelor pe o pradă pe care am hotărât s-o scot la lumină.

Această mână era îngropată de milioane de ani sub un munte. Și totuși, ținea un cronometru fosilizat]

N-am văzut niciodată o relicvă atât de deconcertantă. Bucățele de sticlă, irizată de îngrămădirea atâtor vechimi, presărau cadranul ruinat. Balamalele ceasului se sudaseră. L-am deschis cu cuțitul, ca pe o scoică. Din rotițele de oțel nu mai rămăsese decât o pulbere de rugină cu grăunțe de rubin. Dar aurul nepieritor rezistase timpului. Pe cutia ștersă se citea numele vânzătorului: Samuel Goldschmidt, avenue de VOpera, 129, Paris. Și acele, acoperite de o scoarță minerală, marcau CINCI ȘI CINCI de o eternitate.

Nu voi încerca să descriu vârtejul gândurilor mele.

După treizeci de minute, purtmd cu mine ceasul și fragmentul de craniu, am forțat consemnul și am violat dormitorul lui Fleury-Moor. Era culcat în pat cu brațele încrucișate.

Primirea lui m-a dezamăgit. Raportul pe care i l-am făcut nu-l interesează deloc și, după ce pipăi distrat cele două rarități, spuse cu voce tare și cu un accent hotărât:

— Chanter aine î

— Da...

— Nu trebuie să le spunem oamenilor,

— Ce anume, bunul meu prieten?

— Că oamenii de odinioară aveau aripi...

— Cum?

— Vezi dumneata, ar fi prea trist pentru ei... Nu trebuie să le spunem... M-am gândit mult după plecarea dumatăle...

Asta înseamnă, Chanteraine, că nevoia noastră de a brăzda cerul, nemuritoarea noastră dorință de a zbura nu este o speranță, un avânt al rasei înspre mai bun și mai frumos! Nu era decât un regret nelămurit... regretul după aripile pierdute... după paradisul pierdut!... Asta vrea oare să simbolizeze Vechiul Testament prin izgonirea lui Adam și a Evei? Poate. Probabil. Ah, crede-mă: toate miturile celor din vechime au o bază în realitatea preistoriei. Rând pe rând, fiecare erou reprezintă în ele genul uman. Prometeu nu este el cucerirea focului?

Pierderea putinței de a zbura nu este ea, de asemeni, căderea lui Icar?... O tradiție elementară, ascunsă și tenace, se transmite prin propria ei forță în ura sau recunoștința cărnii. Când vrem să dobândim aripi, plângem, fără să știm, aripile noastre smulse, după cum, fără să știm, când ne încearcă nostalgia mării, ceea ce ne mișcă atât de adine este dragostea exilatului pentru patria lui, de acum înainte inaccesibilă!... Nu! Nu! Nu trebuie să le dezvăluim oamenilor că sunt îngeri căzuți. Ar fi prea trist!

— Cum! am izbucnit eu, indignat și consternat totodată. Ai avea curajul să taci?... Dar descoperirea noastră nu ne aparține! Ea este a popoarelor lumii!.. . Și mă întreb ce e „trist” în ceea ce le va dezvălui: Odinioară oamenii zburau, dar sufletul lor se târa!... Mărturisește că schimbul e avantajos pentru noi!

— Trebuie să nu le spunem.

— Și adevărul!? am strigat. Adevărul!? Nu trebuie să-l spunem, în ciuda a orice, împotriva a orice? Nu trebuie să-i sacrificăm totul? Adevărul, Fleury! Nu este el țelul avmtului nostru intelectual? Nu e deci adevărul cel care dă puteri spiritului nostru și-l face să urce mai sus decât un serafim cu șase aripi?...

— Totuși, nu trebuie să spunem, se încăpățână Fleury-Moor.

De drept, cinstea acestei descoperiri indivizibile ne revenea amândorura. Unul nu putea să dispună de partea sa fără consimțământul celuilalt. M-am resemnat deci.

Și iată de ce s-au scurs atâtea zile până când pteropitecantropul să-și facă intrarea în Muzeu.

El își datorește grațierea inventării aeroplanelor. A doua zi după prima experiență decisivă. Fleury-Moor veni să mă dezlege de păstrarea tainei.

— Cu toate că par niște aparate ortopedice, care sunt față de aripi ca o cârjă față de piciorul tăiat, spuse el, *red că putem vorbi, pentru că Dumnezeu îl reintegrează pe Adam în Paradis și pentru că Dedal1 urcă din nou în ceruri.

j Am vorbit. Cine ne-a crezut? Nimeni. De ce?! Pentru că, pe de-o parte, scheletul de la Muzeu este un schelet ca și cel din Java, fără nimic mai mult. Aripile pitecantropului semănau nu atât cu cele ale liliecilor cât cu membranele veverițelor zburătoare; ele nu aveau decât o armătură de mușchi, care a dispărut.

Pe de altă parte, nu îndrăznim, cât suntem în viață să relatăm

întâmplarea care ar depune mărturie în favoarea tezei noastre. Numai posteritatea va afla despre mirajul care ne-a asaltat în ceața din. 26 octombrie și ne-a dăruit viziunea de neuitat a vremurilor în care oamenii zburau.

1 În mitologia greacă, iscusit meșteșugar, sculptor și arhitect. La propunerea regelui Minos al Cretei, a construit Labirintul, unde a fost închis împreună cu fiul său Icar; au evadat cu ajutorul unor aripi făcute din pene lipite cu ceară.

204 i-'

Motoul povestirii ne îndeamnă să încercăm o analogie câi Întâlnij-ea din Munții Colțoși a lui Edgar Allan Poe. În ambele lucrări, ceața joacă rolul de catalizator al mirajului – dacă putem numi astfel o experiență autenticată de toate organele de simț. Apoi, însă, deosebiri încep să precumpănească. August Bedloe, eroul lui Poe, este supus unei duble influențe: a raportului magnetic cu doctorul Templeton și a opiului. Asemănarea izbitoare dintre el și Oldeb (Bedloe citit de-a-ndoaselea și fără „e”-ul final), ca și dintre forma săgeții care-l ucide pe Oldeb și forma în mișcare a lipitorii care provoacă moartea lui Bedloe, pare să sugereze o relație secretă, metafizică, între cele două personaje. Dar doctorul Templeton ne oferă cheia enigmei, atunci când zi spune pacientului său: „... în timp ce dumneata îți imaginezi, undeva în munți, toate aceste întâmplări, eu eram ocupat să le aștern pe hârtie aici, acasă”. Raportul magnetic se dovedește deci a fi un contact telepatic exacerbat, iar iluzia totală a lui Bedloe se datorează, poate, și hipersensibilizării simțurilor, prin consumul exagerat de opiu.

Maurice Renard, care face și el uneori speculații legate de magnetism (Întâlnirea sinistră), nu-și îngăduie nicio aluzie metafizică, descriind această călătorie într-o eră revolută. Călătorie și nu „miraj în timp” (27), cum atestă probele materiale descoperite de Chanteraine. Cum se efectuează ea? N-avem decât să ne închipuim că eroii povestirii au fost prinși într-un nod temporal care a făcut să se învecineze prezentul cu trecutul îndepărtat, ipoteză folosită în mod curent de anticipația modernă.

Volumul Domnul doutremort (reeditat în 1920 sub titlul Suită fantastică) include încă două povestiri științifico-fantastice. Un gentilom fizician, dl. DOutremort jonglează, într-o notă macabră,

cu posibilitățile telemecanicii. Omul cu trup inconsistent ne prezintă invenția fizicianului Bouvancourt, generatorul de lumină Y, a cărui acțiune înzestrează corpurile cu puterea de penetrație a luminii obscure, făcându-le „să poată trece prin celelalte solide și, în consecință, să poată fi străbătute de ele” invenția trezește apetitul lui Morand, șeful unei bande de jefuitori asasini, care crede că a găsit mijlocul de a opera nestingherit. Sub amenințarea revolverului, Bouvancourt consimte să-l transforme într-un om cu trup inconsistent. Dar, la sfârșitul operației, Morand trece prin planșeu și dispare în miezul Pământului: gravitația continuă să acționeze. Banditul ar fi trebuit să-și ungă măcar încălțăminte cu antilux, o soluție refractară la lumina Y – ceea ce nu înseamnă că planurile lui ar fi avut mai multe șanse de reușită. Măinile i-ar fi trecut nu numai prin pereții caselor de bani, ci și prin conținutul lor, fără să-l apuce. Și dacă l-ar fi apucat, cum l-ar fi putut scoate prin aceiași pereți, nefiind supus și el acțiunii generatorului?... O suită de raționamente demonstrând că Renard era consecvent cu propria sa teorie a verosimilității: „... autorul nu trebuie să săvârșască nicio greșală. Din clipa în care i-am acceptat supoziția inițială, el are datoria de a evita cea mai mărunță eroare de judecată, opera sa situându-se altfel la nivelul poveștilor cu zâne. O logică inflexibilă trebuie să guverneze acțiunea...” (cf. 21).

Încercând să stabilească locul lui Maurice Renard în universul science fiction-ului, Jean-Jacques Bridenne crede că „autorul Pericolului albastru este discipolul francez cel mai complet dacă nu e deloc cel mai perfect” al lui Edgar Poe (9). Mai înainte, Robert de Souza îl numise „Wells-ul nostru francez” filiațiile acestea sunt numai aparent măgulitoare. Remarcabil creator de atmosfere și de tipuri inedite, purtând cu egală virtuozitate multiplele măști ale fantasticului, de la cel mitologic până la cel științific, stă pe un stil de o mare transparență și plasticitate – Ceața din 26 octombrie e de o bogăție și finețe a nuanțelor care ating inefabilul pânzelor impresioniste – Maurice Renard nu e epigonul nimănui. Credem că Jacques Bergier nu greșește considerându-l pe acest „amator de insolit și scrib de miracole”, cum se caracteriza el însuși în Pericolul albastru, drept „unul dintre cei mai originali scriitori ai tuturor literaturilor” (8).

Donald Wollheim afirmă undeva, animat de cele mai bune

intenții: „în epoca primelor mazagine ale lui Hugo Gernsback existau, desigur, scriitori europeni (de science fiction – n.n.) de calibru egal cu cel al scriitorilor noștri...” (prefața la 30). Primul magazin editat de Gernsback – luxemburghez emigrat în Statele Unite la vârsta de douăzeci de ani – se numea *Amazing Stories* și a apărut în 1926. Al doilea, *Science Wonder Stories*, în 1929. Sunt anii în care continuă să publice opere științifico-fantastice H. G. Wells, J. H. Rosny, Karel Capek, Maurice Renard, Arthur Conan Doyle – pentru a-i pomeni doar pe maeștri. Care erau scriitorii americani „de calibru egal” cu cel al scriitorilor europeni citați? Abraham Merrit și Edgar Rice Burroughs aparțin mai curând unei specii căreia anglo- saxonii îi spun *heroic fantasy* sau *science fantasy* și care pendulează între fantastic și fantasticul științific, între explicațiile raționale și cele iraționale, recurgând la elemente împrumutate din epopeea medievală și din romanul de capă și spadă. Cât despre veritabilii autori de science fiction, iată aprecierea unui scriitor și critic avizat ca Damon Knight, american și el: „. Nimeni nu mai citește astăzi povestirile anilor 20 sau 30 pentru că, doar cu puține excepții, ele nu figurează în nicio antologie. Mi-a trebuit câțva timp ca să înțeleg de ce: minunatele povestiri de care mi-aminteam cu atâta emoție nu făceau doi bani. Desigur, cunosc critici, printre alții P. Schuyler Miller, care cred și acum că aceste texte vechi nu sunt reeditate datorită unei. Conspirații, dar realitatea e cu totul alta. Primii autori ai magazinelor de science fiction erau lamentabili, nuli, fără nicio valoare. Nu ne dădeam seama de asta când îi citeam, în copilărie, pentru că eram fascinați de lucrurile extraordinare și miraculoase despre care vorbeau” (cf. 41). De aceeași părere este și Sam J. Lundwall, care încearcă să explice motivele de insatisfacție ale cititorului de astăzi: „Erau povestiri nefinisate, lipsite, de obicei, de orice merite literare. Oamenii erau zugrăviți în alb sau negru, nimic altceva și singurul lucru mai idiot decât teoriile științifice era tratarea lipsită de maturitate a poveștii de dragoste obligatorii” (30). Nici pe planul „lucrurilor extraordinare și miraculoase” textele astfel incriminate nu erau mai interesante decât cele ale autorilor europeni, căroră trebuie să li-l adăugăm pe belgianul Jean Ray.

Prima povestire de science fiction a lui Ray, *Straniile cercetări ale doctorului Paukenschläger* (1925), marchează debutul unei serii de narațiuni întemeiate pe ideea „lumilor intercalare”,

situate pe un alt plan al existenței, vecine și tangente lumii noastre, cu care se întrepătrund în unele momente și puncte favorabile. Aparatul lui Paukenschläger este menit tocmai deschiderii acestor porți invizibile. Dar dincolo pândesc redutabile forme geometrice...

Mijlocul de a stabili contactul cu „spațiile intercalare” îl constituie, în Domnul Wohimut și Franz Beiischneider, licoarea verde-aurie dintr-o sticlă găsită de un copil. O înghițitură e de ajuns pentru a-i face pe eroii povestirii să întrezărească un peisaj sumbru, populat de făpturi indistincte. Incercând să analizeze compoziția licorii, Wohimut provoacă pătrunderea unei astfel de făpturi în lumea noastră, cu consecințe nefaste pentru el.

Pe un alt plan al spațiului se situează și Stradela întunecoasă, vizibilă și palpabilă doar pentru Alphonse Archi- prete, profesor de franceză în Hamburgul primei jumătăți a secolului trecut. Furturile săvârșite de acesta în inexistenta Sankt-Beregonnengasse declanșează o suită de crime atroce. Vrând să se răzbune pentru dispariția femeii iubite, pusă pe seama ființelor de ceață venite de dincolo, Archiprete dă foc stradelei întunecoase, și incendiul mistuie un întreg cartier al orașului.

Caracterul științifico-fantastic al acestor narațiuni nu trebuie căutat în subiect și atmosferă, tributare unui uni- vers tenebros și incert. Jean Ray se deosebește însă de maestrul spaimei – un H. P. Lovecraft, de pildă – prin supoziția, sau sugestia rațională care luminează inexplicabilul. Obsesia „lumilor intercalare” s-a născut, evident, din studiul matematicii și al fizicii relativiste. Anticarul Lockmann Gockel, nepotul celui care cumpăra obiectele furate din stradela întunecoasă, vorbește despre „contractția timpului și a spațiului” și continuă astfel: „Nu se află oare știința modernă în impas din pricina inconsistenței euclidiene? Și nu este ea silită să accepte, cu groază și disperare, această fantastică lege a contractiei a lui Fitzgerald-Lorent? Contractia, domnule, acest cuvânt e greu de sensuri!” Un raționament de acest tip vom întâlni și în ceea ce ni se pare a fi capodopera lui Jean Ray, o nuvelă publicată în anul 1929, în La revue helge.

»

PSALTIREA DIN MAINZ

În pragul morții, oamenii nu prea obișnuiesc să-și

înfrumusețeze ultimele cuvinte; grăbiți să-și rezume întreaga viață, ei își supun vorbele unei concizii riguroase.

Și Ballister trăgea să moară în cabina traulerului „Nord-Caper” din Grimsby.

Încercasem în zadar să astupăm căile roșii prin care î se scurgea viața. N-avea febră, iar spovedania lui era egală și rapidă. Părea să nu vadă cârpele și ligheanul pline de sânge: privirea lui. Urmărea imagini îndepărtate și redutabile.

Reines, telegrafistul, lua note.

Reines își petrece fiecare clipă liberă scriind povestiri și eseuri pentru reviste literare efemere; îndată ce se naște vreuna în Paternoster Row, numele lui Archie Reines figurează cu siguranță printre cele ale colaboratorilor.

η

Să nu ne mirăm deci de turnura mai deosebită dată acestui ultim monolog al unui marinăr rănit mortal. Vina este a lui Reines, literat lipsit de glorie, care l-a transcris. Pot să certific însă că faptele sunt cele relatate de Ballister în fața a patru membri din echipajul lui „Nord-Caper”: patronul Benjamin Cormon, eu, John Copeland, secund și maestru de pescuit, mecanicul Ephraim Rose și Archibald Reines, mai sus amintit.

Iată ce-a spus Ballister...

*

Pe învățător l-am întâlnit în taverna „Coeur Joyeux”. Acolo am discutat despre afacerea noastră și mi-a poruncit ce să fac.

„Coeur Joyeux” e mai curând un han pentru luntrași, decât o tavernă pentru marinari. Fațada lui mizeră se oglindește în apa unui doc din Liverpool, care găzduiește șlepurile fluviale.

Priveam planul foarte bine schițat al unei mici goelete, pe care mi-l arătase interlocutorul meu.

— E aproape un iaht - am spus - care, pe timp de furtună, trebuie să poată naviga fără mari ocoluri; și această pupă destul de largă ne va permite să manevrăm chiar cu vântul împotriva.

— Mai e și motorul auxiliar, spuse el.

Am strâmbat din nas, preferind din totdeauna navigația cu pânze, din spirit sportiv și datorită imensei mele iubiri pentru mare.

— Șantierul Hallet și Hallet, Glasgow - am spus -, anul construcției 1909. Un greement admirabil; cu un echipaj de șase oameni, acest vas de șaiszeci de tone va naviga mai bine ca un

pachebot.

Învățătorul făcu o mutră satisfăcută și comandă băuturi alese.

— De ce nu-i lăsați numele „Hen-Parrot” 1? am întrebat. E un nume agreabil; papagalul e o pasăre care mi-a plăcut totdeauna.

Învățătorul ezită o clipă, înainte de a-mi răspunde:

— Asta e o chestiune de inimă, dacă vrei de recunoștință. *

— Vasul se va numi deci „Psaltirea din Mainz”. Foarte ciudat...

În definitiv, e original. Y

Alcoolul îl făcu mai vorbăreț:

— Nu-i vorba despre asta. Acum un an, fratele bunicului meu a murit și mi-a lăsat moștenire o ladă înțesată cu cărți vechi.

— Pfui!

— Nu te grăbi! Le cercetam fără mare interes, când una dintre ele mi-a atras atenția: era un incunabul...

— Cum?

Îmi răspunse cu un ușor aer de superioritate:

— Așa se cheamă o carte care datează de la începuturile tiparului; și cât am fost de stupefiat părăndu-mi-se că recunosc semnul aproape heraldic al lui Fust și Schaef-fer! Aceste nume nu-ți spun, desigur, inare lucru: au fost asociații lui Gutenberg, inventatorul tiparului și cartea pe care o aveam în mâini nu era altceva decât un exemplar splendid și rarism din faimoasa „Psaltire din Mainz”, tipărită spre sfârșitul secolului al XV-lea.

Am luat o atitudine politicoasă de atenție și falsă înțelegere.

— Ceea ce te va impresiona mai mult, Ballister – continuă el – este' faptul că o astfel de carte costă o avere.

— Oho! am replicat eu, brusc interesat.

— Da, un teanc de lire sterline destul de gros pentru a cumpăra vechiul „Hen-Parrot” și pentru a plăti cu generozitate un echipaj de șase oameni, în vederea croazierei pe care doresc să o fac. Înțelegi acum de ce vreau să dau un nume atât de puțin maritim micului nostru vas?

Îl înțelegeam într-un totul și l-am felicitat pentru noblețea lui sufletească.

— Totuși, am spus, mi s-ar fi părut mai logic să-i dați numele acestui iubit unchi pe care-l moșteniți...

Izbucni într-un râs neplăcut și n-am mai-continuat, descumpănit de această necuviință venind de la un om instruit.

— Vei pleca din Glasgow și vei duce vasul prin North- Minch,

până la capul Wrath.

— Blestemate locuri, am spus.

— Te-am ales pentru că le cunoști.

A spune că un^marinar cunoaște strâmtoarea Minch, acest oribil coridor de apă – iată cea mai superbă laudă care-i poate fi adusă. Inima mea fremăta de orgolioasă bucurie.

— Asta-i adevărat, am spus. Era chiar să-mi las pielea între Chicken și Tiumpman Head.

— La sud de Wrath – continuă el – se află un mic golf bine adăpostit, pe care îl cunosc doar câțiva marinari îndrăzneți, sub un nume care nu figurează pe hartă: Big-Toe.'

I-am aruncat o privire admirativă și uluită:

— Știți asta? Drace... Iată un lucru care v-ar face să vă bucurați de o mare considerație printre vameși și, probabil, de loviturile de cuțit ale anumitor băieți de pe coastă.

Făcu un gest de nepăsare.

— Am să mă urc pe bord la Big-Toe.

— Și mai departe?

Îmi indică o direcție precisă.

— Hm, un ioc periculos, un veritabil deșert de apă semănat cu colți de stâncă. Nu vom vedea multe dâre de fum la orizont.

— Așa e, spuse el.

I-am făcut cu ochiul, crezând că înțeleg:

— Afacerile dumneavoastră nu mă privesc, de vreme ce plătiți așa cum ați spus.

— Cred că te înșeli în legătură cu afacerile mele, Bal- lister, ele au un caracter... hm... mai curând științific, dar nu țin să mi se fure o descoperire de către nu știu ce invidios. De altfel, n-are nicio importanță, plătesc, așa cum am spus, foarte bine.

Am băut în tăcere câteva minute.

Mă simțeam întrucâtva atins în demnitatea mea de om al mării, fiind silit să recunosc că un prăpădit de bar pentru marinari de apă dulce, cum era „Coeur Joyeux”, servea băuturi atât de întăritoare. Apoi, cum atacam problema echipajului, el spuse cu bruschete:

— Nu sunt marinar, nu conta deci pe mine pentru manevră, cu toate că îmi rezerv dreptul de a face punctul; sunt învățător.

— Am un mare respect pentru învățătură – am afirmat – și nu sunt deloc lipsit de ea. Învățător? Perfect, perfect!... Acum, echipajul. Să vedem... ar fi Turnip. E un nume ciudat, dar cel

care-l poartă este un băiat bun și un bun marinar... Ar fi, de asemenea, flamandul Steevens; nu vorbește niciodată, dar rupe un lanț cum mușcați dumneavoastră dintr-o pipă de Olanda în Va fi sclavul dumneavoastră. Aș putea să vi-l mai propun pe Walker.

— Și pe urmă?

— Încă doi băieți excelenți: Jellewyn și Friar Tuck. Nu se despart niciodată; cine-l vede pe unul îl vede și pe celălalt și cine-l angajează pe unul îl angajează și pe tovarășul său în același timp: sunt niște ființe complementare.

M-am aplecat spre el, ca pentru o confidență:

— Oameni cam misterioși. Se spune că Jellewyn are sânge regesc în vine și că-Friar Tuck ar fi un valet devotat, care-l urmează în nenorocire...

În clipa aceea se petrecu un mic incident, destul de lipsit de legătură cu desfășurarea acestei relatări, dar pe care mi-l amintesc cu anumită neliniște.

Un biet om intrase în bar, împins din spate de o rafală de vânt. Era un fel de paiață costelivă, udă până la piele, un veritabil vagabond, spălat și decolorat de toate mizeriile mării și ale porturilor.

Ceru un pahar de gin și-l duse laom la gură. Deodată, am auzit un zgomot de sticlă spartă și l-am văzut pe vagabond, cu mâinile în sus, privindu-l pe însoțitorul meu cu o teroare de nedescris, apoi întorcându-se dintr-un salt în vijelia de-afară, fără a-și lua restul de la moneda de jumătate de coroană pe care o pusese pe tejghea. Cred că învățătorul n-a băgat de seamă cele petrecute, sau cel puțin s-a făcut că nu observă, dar mă întreb și acum ce motiv nemaipomenit îl determinase pe acest sărman între sărmani să-și piardă banii, să ude podeaua cu gin și să fugă în strada înghețată, în timp ce barul iradia o căldură atât de îmbietoare.

★

Pornisem la începutul unei primăveri foarte blânde. De opt zile ancorasem în micul golf Toe, mai liniștit ca o baltă cu rațe. Duceam o viață plăcută.

— Ne aflăm în ape neprimitoare, îi avertizasem pe oamenii mei. Dacă băieții de pe coastă ne descoperă aici, va trebui să le dăm explicații și cum, înainte de a înțelege, vor încerca să ne izgonească, va fi bine să ne ajutăm cu arme potrivite.

Aprovizionarea vasului cu alimente și băutură era demnă de un iaht renumit.

Intr-o duzină de mișcări de brațe înot, sau în șapte mișcări de vâsle cu iola, ajungeam la o minusculă plajă de nisip roșu, unde se scurgea un izvor de apă dulce, rece ca un adevărat Schweepes.

Turnip prindea cu undița miei eambule. Steevens pleca în hinterlandul format din stepe sălbatice și pustii; uneori, după capriciile vântului, se auzeau pocniturele de bici ale puștii lui. Aducea potârniche, cocoși de munte, câteodată un urecheat cu labe mari și mereu delieioșii iepuri de mărăcini, cu carnea parfumată.

Învățătorul nu-și făcea apariția. Nu-i duceam deloc lipsa; fusesem plătiți dinainte pe șase săptămâni, cu bancnote de o liră și de zece șilingi, și Turnip afirma că n-o să dispară decât odată cu ultima picătură de rom de pe bord.

Într-o dimineață, lucrurile luară o întorsătură proastă.

Steevens tocmai umpluse un butoiăș cu apă proaspătă, când un sunet ascuțit îi vibră deasupra capului și o bucată de stâncă se prefăcu în pulbere, la trei palme de el. Era un om flegmatic; fără grabă, intră în micul golf, reperă un fir de fum albastru care urca dintr-o crăpătură a stâncii, ignoră plesniturele arțăgoase care izbeau suprafața apei în jurul lui și se întoarse liniștit la goeletă, înot. Intră în cabină, unde echipajul se trezea, și spuse:

— Tocmai se trage asupra noastră.

Două-trei ciocănituri scurte în flancurile vasului îi subliniară fraza.

Am luat o pușcă din rastel și um urcat pe punte.

Am salutat instinctiv glonțul care trecea într-o furioasă trășătură de arcuș; o frântură de secundă mai târziu, o mână de așchii de lemn sări în aer și cilindrul de bronz al ghiului răsună sub lovitura unui lingou de plumb.

Am ridicat pușca spre crăpătura stâncii pe care mi-o arăta Steevens și de unde urca fumul gros al unei vechi pulberi negre, când împușcăturile încetară brusc și fură înlocuite de vociferări și de țipete de groază.

O izbitură surdă sună lugubru pe plaja cafenie. M-am clătinat de groază: un om căzuse de la trei sute de picioare, din înaltul falezei abrupte. Trupul său zdrobit se înfundă aproape cu totul în nisip. Am recunoscut costumul aspru de piele al piraților din

Wrath.

Privirea abia mi se desprindea de masa nemișcată și veștedă, când Steevens îmi atinse umărul;

— Sosește al doilea.

O formă deșelată și ridiculă se năpustea din înaltul cerului spre sol; parcă ar fi fost prăbușirea dezarticulată și zdrențăjroasă a enormelor păsări lovite de plumhi la mare înălțime, care, învinse de propria lor povară și trădate de văzduh, se prăvălesc fără grație.

Pentru a doua oară, nisipul răsună de un zgomot atroce și fleșcăit. De data asta, un tip patibular zvâcni câteva secunde, acoperit de bășici purpurii, cu fața spre soare» Steevens ridică încet mâna către culmea falezei.

— Încă unul, spuse el, cu o voce ușor schimbată.

Urlete sălbatice răsunau în înaltul stâncilor; am văzut deodată bustul unui om profilându-se pe cer, împotrivindu-se unui agresor invizibil, făcând un gest disperat, apoi zburând în văzduh, ca și cum ar fi fost lansat de-o ca-: tapultă. Trupul i se zdrobea lângă celelalte două, în timp ce țipătul său încă plutea, coborând spre noi într-o lentă vrie deznădăjduită.

Priveam împietriți.

— Bieții oameni - spuse Jellewyn - voiau să ne facă de petrecanie, și totuși aş vrea să-i răzbun. Domnule Ballister vreți să-mi dați pușca? Friar Tuck, vino aici!

Capul ras al celui interpelat se ivi din măruntaiele vasului.

— Friar Tuck - explică Jellewyn, cu oarecare condescendență - face cât un câine de vânătoare, sau mai curând cât zece: simte vânatul de la mare distanță. E un fenomen... Ce părere ai despre vânatul ăsta, bătrâne?

Friar Tuck își arată întreaga siluetă rotundă, masivă și mai curând se rostogoli decât merse către bordaj. Pri-

Virea lui ascuțită scrută cadavrele strivite, trădind o profundă uimire; apoi chipul îi deveni pământiu.

— Friar - spuse Jellewyn, cu un râs nervos - ai văzut destule în viața ta și totuși pălești ca o tânără cameristă.

i' - Nu - răspunse matelotul, cu o voce surdă - nu e asta... Aici e un lucru necurat. E... Trageți în breșă, monseniore - strigă el deodată - acolo, acolo, iute! ^ Jellewyn se întoarse, furios:

— Tuck, iar folosești cuvântul ăsta blestemat!

Omul clătină din cap, fără să riposteze.

- Prea târziu, a trecut î murmură el.
- Ce? am întrebat.
- Ei, făptura care pândea în breșă, răspunse el.
- Ce era?

Friar Tuck îmi aruncă o privire piezișă.

- Nu știu... și apoi a trecut.

N-am continuat interogatoriul; două şuierături stridente răsunară în înaltul stâncilor, apoi o umbră se profila pe colțul de cer al breșei.

Jellewyn duse pușca la umăr; am dat-o la o parte.

De sus, pe o cărare pe care n-o zărisem, învățătorul cobora spre plajă.

*

Îi rezervasem învățătorului o cabină frumoasă, în spate, iar salonul de lângă ea fusese transformat, pentru mine, într-o cameră confortabilă, cu două cușete.

De cum sosise pe bord, se închisese în cabină, cufundându-se în cercetarea unei grămezi de cărți; o dată sau de două ori pe zi, urca pe punte, cerea să i se aducă sextantul și făcea observații minuțioase.

Navigam spre nord-vest.

- În direcția Islandei, îi spusese lui Jellewyn.

El privise cu atenție o hartă maritimă și notase o indicație și o cifră.

- Nu tocmai, mai curând spre Groenlanda.

- Totuna, răspusesem eu.

Și el încuviințase, cu aceeași nepăsare.

Părăsisem Big-Toe pe timp frumos, lăsând în urma noastră munții Ross să-și încălzească ghebele la soarele care răsărea. În ziua aceea, am întâlnit un vas din Hebride cu un echipaj de mutre turtite⁵ pe care le-am înjurat copios; către seară, o corabie cu toate pânzele sus se profită la orizont.

A doua zi, marea deveni agitată; am văzut la tribord un vapor danez luptând cu valurile. Scotea atâta fum, încât n-am izbutit să-i citim numele.

A fost ultimul vas pe care l-am întâlnit.

E adevărat că, în zorii celei de-a treia zile, două coloane de fum au apărut spre sud, și Walker pretindea că e un avizou al marinei britanice, dar asta a fost totul.

---

5 Locuitorii insulelor Hebride au în general un chip turtit (n.a.).

În aceeași zi, am zărit o balenă răsuflând în depărtare și vibrația gravă ajunse până la noi: a fost ultima manifestare a vieții în jurul nostru.

Învățătorul mă invita seara să beau un pahar în cabina lui. El nu bea. Nu mai era comeseanul vorbăreț de la „Coeur Joyeux”, dar rămăsese un om atent și binecrescut, căci nu-mi lăsa niciodată paharul gol și, în timp ce beam, stătea cu fruntea aplecată asupra cărților.

Trebuie să mărturisesc că am puține amintiri din acea perioadă. Viața era monotonă, totuși echipajul mi se păru a fi preocupat, poate din pricina unui incident care se petrecu pe neașteptate, într-o seară.

Toți și cam în același timp, am fost cuprinși' de-o greață violentă și Turnip a strigat că suntem otrăviți.

I-am poruncit cu asprime să tacă.

Adevărul este că răul trecu repede; schimbarea bruscă a vântului ne obligă la o manevră dificilă, care ne făcu să uităm totul.

Și am ajuns în dimineața celei de-a opta zile de călătorie.

★

Am întâlnit doar figuri preocupate și grave.

Cunoșteam expresia asta; pe mare, ea prevestește lucruri neplăcute. Este mărturia existenței unui întreg, gregar și ostil, a unei -singure porniri neliniștite care-i grupează pe oameni, îi face să se unească în aceeași ură; o forță malignă îi învăluie și otrăvește atmosfera vasului.

Jellewvn luă cuvântul, în numele tuturor:

— Domnule Ballister, vrem să vă vorbim și vrem să ne adresăm mai ales prietenului, marelui camarad de aventuri care sunteți pentru fiecare dintre noi, mai curând decât unui căpitan.

— Iată o frumoasă introducere, am rânjit eu.

— Ne' purtăm așa, tocmai pentru că ne sunteți prieten, mârâi Walker, strâmbându-și chipul diform.

— Dați-i drumul.

— Ei bine - reluă Jellewyn - e ceva în neregulă în jurul nostru și cel mai rău e că nimeni dintre noi nu poate să explice despre ce e vorba.

Am aruncat o privire întunecată de jur împrejur și, brusc, i-am întins mina:

— E adevărat, Jellewyn, o simt ca și voi.

Chipurile se înseninară: oamenii găseau un aliat în șeful lor.

— Priviți marea, domnule Ballister.

— Am privit-o ca și voi, am spus, plecând capul.

Într-adevăr, de două zile marea căpătase o înfățișare stranie. Cu toate că navigam de douăzeci de ani, nu-mi aminteam s-o fi văzut undeva pe glob străbătută de dungi colorate ciudat, frământată uneori de clocote bruște și zgomotoase. Sunete nemaiauzite, ca niște hohote de râs, porneau dintr-o hulă iscată fără veste și-i făceau pe oameni să se agite cu mișcări înfricoșate.

— Nicio pasăre nu ne urmează, murmură Friar Tuck.

Era adevărat.

— Ieri seară – continuă el, cu vocea sa lentă și gravă – șoarecii, care își aveau sălașul în magazia de alimente, s-au năpustit pe punte, apoi, în bloc, s-au aruncat în apă. N-am văzut niciodată un asemenea lucru.

— Niciodată, repetară toți, ca un sumbru ecou.

— Am navigat de mai multe ori prin părțile astea și în aceeași perioadă, spuse Walker. Ar fi trebuit ca marea să fie neagră de scrumbii și cete de marsuini să ne urmeze de dimineață până seara. Vedeți ceva?

— Domnule Ballister, ați privit cerul aseară? mă întrebă Jellewyn, cu voce joasă.

— Nu, am mărturisit eu și probabil că am roșit puțin.

Băusem enorm în compania tăcutului învățător și nu mai urcasem pe punte, doborât de o beție care-mi strângea încă tâmplele în cleștii unui rest de migrenă.

— Unde ne duce acest diavol de om? întrebă Turnip.

— Da, diavol! întări taciturnul Steevens.

Fiecare își spusese cuvântul.

M-am hotărât brusc.

— Jellewyn, am spus, ascultă-mă: eu sunt patronul aici, e adevărat, dar nu mi-e rușine să recunosc în fața tuturor că dumneata ești cel mai inteligent om de pe bord și mai știu că ești un marinăr neobișnuit.

— Fie, încuviință el, cu un surâs stânjenit.

— Cred că știi mai bine decât noi ce se întâmplă.

— Nu, răspunse el cu franchețe. Dar Friar Tuck e un fenomen destul de... ciudat. Cum v-am mai spus, presimte anumite lucruri fără să le poată explica. E ca și cum ar avea un simț în

plus față de noi, simțul primejdiei. Vor== bește, Friar Tuck.

Г - Știu puțin - spuse vocea gravă - aproape nimic, în afară de faptul că în jurul nostru se află ceva mai cumplit decât orice, mai cumplit decât moartea.

Ne-am privit pătrunși de teroare.

— Învățătorul - continuă Friar Tuck, părând să-și caute cu greu cuvintele - nu e străin de toate acestea,

— Jellewyn - am strigat - eu n-am curajul, dar du-te și i-o spune!

— Bine, răspunse el.

Coborî. L-am auzit bătând la ușa învățătorului, bătând iar și iar, apoi deschizând-o.

Se scurseră câteva minute de tăcere.

Jellewyn urcă; era palid.

— Nu e acolo, spuse el. Căutați-l peste tot; pe vas nu există un ioc în care un om să se poată ascunde multă vreme.

Am căutat, apoi, unul câte unul, am urcat din nou pe punte, privindu-ne cu adâncă neliniște. Învățătorul dispăruse.

*

La căderea jioptii, Jellewyn îmi făcu semn să urc pe punte și mi arătă săgeata catargului principal.

Cred că am căzut în genunchi.

Un cer necunoscut se boltea peste marea fremătătoare; constelațiile familiare nu mai existau; aștri necunoscuți, în așezări geometrice noi, străluceau slab într-o genune siderală de o înspăimântătoare întunecime.

— Isuse! am gemut. Doamne, unde ne aflăm?

Nori grei invadau cerul.

— E mai bine așa, spuse Jellewyn liniștit: ar fi putut să-și dea seama și să înnebunească... Unde ne aflăm? De unde să știu? Să pornim înapoi, domnule Ballister, cu toate că nu, cred să ne fie de folos.

Mi-am luat capul în mâini și am murmurat:

— De două zile, busola e inertă.

— Știam.

— Dar unde ne aflăm? Unde ne aflăm?

— Fiți calm, domnule Ballister, spuse Jellewyn cu o ușoară ironie. Nu uitați că dumneavoastră sunteți căpitanul!... Nu știu unde ne aflăm.. Aș putea să emit o ipoteză; e un cuvânt savant care acoperă o imaginație câteodată foarte îndrăzneță.

— N-are importanță, am răspuns, prefer să aud povești cu vrăjitori și diavoli, decât acest demoralizant „Nu știu”.

— Ne aflăm, probabil, pe un alt plan al existenței. Aveți cunoștințe de matematică, ele vă vor ajuta să înțelegeți. Lumea noastră tridimensională e probabil pierdută pentru noi și pe cea de aici aș defini-o drept lumea cu „n” dimensiuni, ceea ce e foarte vag. Dacă datorită efectului unei magii de neconceput, sau al unei științe monstruoase, am fi transportați pe Marte, pe Jupiter, sau chiar pe Aldebaran, asta nu ne-ar împiedica să vedem aprinzându-se, în anumite zone ale cerului, constelațiile pe care le zărim de pe Pământ,

— Dar soarele? am îndrăznit eu.

— O similitudine, o coincidență a infinitului, poate un fel 'de astru echivalent... Și apoi, toate astea nu sunt decât supoziții, cuvinte, forme goale. Pentru că ne va fi îngăduit, cred, să murim în această lume stranie la fel ca și în a noastră, putem să ne păstrăm calmul.

— Să murim?! Să murim?! am ripostat. Ba o să-mi apăr pielea!

— Împotriva cui? întrebă el, batjocoritor. E adevărat că Friar Tuck vorbea despre lucruri mai cumplite decât moartea. Dacă în clipe de primejdie există sfaturi sau opinii care nu trebuie disprețuite, acestea sunt ale lui.

Am revenit la ipoteza pe care o lansase:

— „N” dimensiuni?

— În numele cerului, spuse el nervos, nu dați supoziției mele o consistență atât de reală!... Nimic nu dovedește că viața ar fi posibilă în afara vulgarelor noastre trei dimensiuni. Așa cum n-am putea vedea niște ființe în mod ideal plate, ținând de lumea suprafețelor, sau lineare, cu o singură dimensiune, la fel n-am fi vizibili pentru acele entități, dacă există, care au mai multe dimensiuni decât noi. N-am acum nici dispoziția necesară, nici mintea destul de limpede pentru a vă ține un curs de hipergeometrie, dar sunt convins că există un spațiu diferit de al nostru; un spațiu pe care visele, de pildă, ne fac să-l discernem și care prezintă, într-un plan unic, trecutul, prezentul și poate viitorul, însăși lumea atomilor și a electronilor, cu aștri rotitori, cu spații relative și imense, cu vieți vertiginoase și misterioase...

Făcu un gest care-i trăda oboseala, continuând:

— Ce urmărește enigmaticul învățător purtându-ne pe aceste

meleaguri diavolești; cum și mai ales de ce a dispărut?

Deodată, mi-am izbit fruntea cu palma: îmi amintisem în același timp de expresia înfricoșată a lui Friar Tuck și de aceea a vagabondului din cabaretul „Coeur Joyeux”.

I-am povestit totul lui Jellewyn.

El clătină încet din cap:

— Nu trebuie, totuși, să supraestimăm capacitatea de înțelegere a prietenului meu. Din prima zi, Friar Tuck mi-a spus, văzându-l pe pasager: „Acest om îmi pare un zid de netrecut, îndărătul căruia trebuie să se petreacă un lucru imens și teribil”. Nu l-am scormonit mai mult; era inutil: nu știa altceva. Percepția sa ocultă se traduce printr-o imagine și, fără îndoială, se impune astfel creierului său; el nu e în stare s-o analizeze.

Temerea lui Friar Tuck e chiar mai veche. Îndată ce a aflat numele goeletei „el a dat semne de neliniște, spunând că vede în asta multă malițiozitate. Și gândindu-mă acum, am să vă amintesc că, în astrologie, numele de ființe și de lucruri joacă un rol foarte important. Or, astrologia este o știință a celei de-a patra dimensiuni, și savanți ca Nordmann și Lewis încep să-și dea seama că această înțelepciune milenară, știința modernă a radioactivității și cea foarte nouă a hiperspațiului sunt surori trigemerje...

Simțeam că Jellewyn vorbea astfel pentru a se auzi liniștindu-se pe sine însuși, ca și cum ar fi vrut să explice lumii dimprejurul nostru rațiunea ei de a fi, esența ei naturală, crezând că învinge astfel teroarea care venea spre noi din adâncurile orizontului întunecat.

— Cum vom naviga? am întrebat, aproape renunțând la orice autoritate.

— Mergem în direcția murei tribord, spuse el. Briza mi se pare foarte egală.

— Ne oprim la capă?

— De ce? Mai curând să înaintăm, să strângem câteva terțarole în așteptarea unei furtuni pe care, de altfel, nimic nu o anunță.

— Pentru început, Walker va sta la cârmă, am spus. Va trebui doar să se uite dacă nu vede albind vreo stâncă; dacă atingem un colț ascuns, ne scufundăm.

— Ei, și? ripostă Jellewyn. Ar fi poate cea mai bună soluție pentru noi toți.

Nu credeam să aibă atâta dreptate.

Dacă pericolul cunoscut întărește autoritatea unui șef, cel necunoscut îl apropie de oamenii săi.

Seara, camera echipajului fu părăsită și toată lumea se instală în salonul care-mi servea drept cabină.

Jellewyn ne'dăruî, din propria lui rezervă, două damigene conținând un rom faimos, din care am făcut un punct uriaș.

Turnip dobândi o bună dispoziție încântătoare și începu o interminabilă istorie cu două pisici, o tânără femeie și o vilă din Ipswich, istorie în care ei, Turnip, avusese un rol avantajos...

Steevens își confecționase fantastice servicii cu biscuiți de mare și corned-beef.

Un fum greu de Navy-cut îngrămădea o ceață deasă în jurul lămpii cu petrol, atârâând nemișcată de cardan.

— Atmosfera era plăcută și familiară; grație punctului, aveam să surâd curând de basmele pe care mi le înșirase Jellewyn.

Walker luă un termos cu punct fierbinte și un felinar aprins, ne ură noapte bună și urcă să facă de cart.

Pendula bătă încet ora nouă.

Legănarea mai puternică a vasului ne înștiința că marea devenea mai agitată.

— Avem puține pânze ridicate, spuse Jellewyn.

Am încuviințat, tăcut, din cap.

Vocea lui Turnip torcea, monotonă, adresându-se lui Steevens, care asculta sfărâmând biscuiții între splendidele pietre de moară ale danturii sale.

Îmi golisem paharul și-l întinsesem lui Friar Tuck, ca să mi-l umple, când i-am văzut expresia de rătăcire întipărită pe chip; mâna sa o strângea pe aceea a lui Jei-; Jellewyn, amănțipi păreau să asculte ceva.

— Ce se... am început.

Dar în aceeași clipă, o înjurătură zgomotoasă izbucni deasupra capetelor noastre, urmată de cursa rapidă a unor picioare goale spre chepeng, apoi de un țipăt înfricoșător.

Ne-am privit îngroziți; o chemare ascuțită, un fel de arie tiroleză, se făcu auzită departe, pe mare.

Ca un singur om, ne-am năpustit pe punte, lovindu-ne unul de altul în umbră.

Totul era liniștit, pânzele murmurau în vânt; aproape de cârmă, felinarul lumina cu frumoasa lui flacără limpede forma

îndesată a termosului de alături.

Dar la cârmă nu mai era nimeni!

— Walker, Walker, Walker! am strigat, înspăimântațL

15 - Odiseea marțiană

Foarte departe, dinspre orizontul vătuit de brumele nocturne, misterioasa tiroleză răspunse.

Marea noapte tăcută îl înghițise pentru totdeauna pe sărmanul nostru Walker.

★

O auroră. Sinistră, violetă, ca rapida înserare a savanelor tropicale, urmă acestei nopți funebre.

Abrutizați de o insomnie apăsătoare, oamenii priveau hula mărunță;. Bompresul ciugulea frenetic spuma de pe crestele valurilor.

O gaură mare se ivise în vela pătrată și Steevens deschise magazia de pânze pentru a o înlocui.

Friar Tuck își luă mănușa și se pregăti pentru o reparație conștiincioasă.

Toate mișcările erau instinctive, mecanice, făcute în silă. Din când în când, învârteam roata cârmei, murmurând:

— La ce bun... la urma urmei, la ce bun...

Fără să fi primit vreun ordin, Turnip urcă pe catargul principal. L-am urmărit mașinal cu privirea până la verga mare, apoi velatura îl ascunse.

Deodată, l-am auzit strigând disperat:

— Repede, urcați! E cineva pe catarg!

Urmă un zgomot fantastic de luptă la înălțime, apoi un urlet de agonie și, în același timp, așa cum văzusem tășnind corpurile piraților din Wrath de pe marginea falezei, o formă rapidă piruetă în văzduh și căzu departe, în valuri: trupul lui Turnip...

— Blestem! răcni Jellewyn, cățărându-se pe catarg, urmat de Friar Tuck.

Steevens și cu mine ne năpustisem spre singura iolă; brațele formidabile ale flamandului o și făceau să coboare spre apă, când am rămas ținuiți de stupoare și de spaimă. Ceva cenușiu, lucitor și nedeslușit ca sticla înconjură de^ odată iola, lanțurile se sfărâmară, o forță necunoscută fietv goeleta să se încline la babord, un val se sparse acoperind puntea și se prăbuși în magazia de pânze încă deschisă.

Nu mai rămăsese nici urmă din mica ambarcație de salvare,

aspirată de abis.

Jellewyn și Friar Tuck coborâra.

Nu văzuseră pe nimeni.

Jellewyn luă o cârpă și-și șterse mâinile, cuprins de un tremur. Găsise velatura și frânghiile stropite cu sânge cald..

Cu o voce sfâșiată, am rostit rugăciunile- pentru morți, împletind cuvintele sfinte cu blesteme la adresa oceanului și a misterului.

★

Foarte târziu, am urcat pe punte împreună cu Jellewyn, hotărâți să petrecem noaptea împreună, la cârmă.

Cred că la un moment dat am început să plâng și că tovarășul meu m-a bătut pe umăr afectuos. Apoi m-am mai. Liniștit; mi-am aprins pipa.

N-aveam nimic să ne spunem. Jellewyn părea adormit la cârmă, eu stăteam cu privirile pierdute în tenebre.

Deodată, am rămas încremenit de un spectacol neașteptat: mă aplecasem peste vergeaua de la babord și m-am ridicat, scoțând o exclamație înăbușită.

— Ai văzut, Jellewyn, sau am halucinații?

— Nu, domnule - spuse el, foarte încet - ați văzut foarte bine, dar, pentru Dumnezeu, nu spuneți nimic celorlalți, creierul lor e și așa foarte aproape de nebunie.

A trebuit să fac un efort pentru a reveni la bastingaj.

Jellewyn mi se alătură.

Fundul mării era parcă incendiat de o vastă lucire sângesie care luneca sub chilă și lumina, dă jos, pânzele și parâmele.

Era ca și cum ne-am fi aflat pe un vas de pe scena teatrului din Drury-Lane, luminat de o rampă invizibilă cu mișcătoare flăcări de Bengal.

— Fosforescență? am sugerat eu.

— Priviți, șopti Jellewyn.

Apa devenise transparentă ca o sferă de sticlă.

Am văzut, la o adâncime uriașă, mari forme întunecate cu contururi ireale; erau -castele cu turnuri imense, domuri gigantice, străzi înfricoșător de drepte, mărginite de clădiri frenetice.

Ni se părea că zburăm, la o înălțime fantastică, deasupra unui oraș plin de o viață agitată.

— S-ar spune că acolo e mișcare, am murmurat eu.

— Da, încuviință Jellewyn, abia auzit.

Căci totul colcăia de o mulțime amorfă, de făpturi cu contururi nedefinite, care se grăbeau spre nu știu ce treburi febrile și infernale.

— Înapoi! urlă deodată Jellewyn, trăgându-mă brutal de centură.

Din adâncul genunii, una dintre, aceste făpturi țâșnise CU o iuțeală de necrezut. În mai puțin de o secundă, umbra ei imensă ne ascunse orașul submarin; era ca un val de cerneală răspândindu-se instantaneu în jurul nostru.

Chila fu izbită cu violență: în lumina purpurie, am văzut trei tentacule enorme, cât trei catarge suprapuse, bătind hidos spațiul și un formidabil chip de umbră, străpuns de doi ochi de ambră lichidă, ridicându-se la înălțimea balustradei de la babord și aruncându-ne o privire înfricoșătoare.

Totul dură mai puțin de două secunde și o hulă neașteptată ne lovi dintr-o parte.

— Cârma la tribord! strigă Jellewyn.

Era timpul. Balansinele fiind rupte, ghiul tăie aerul ca o secure, catargul cel mare pârâi aproape să se sfărâme. Fungile plesniră cu sunete clare de corzi de harpă.

Formidabila viziune se tulburase și apa se frământa, uleioasă. La tribord, sub vânt, lucirea goni ca un franj aprins pe înalte creste galopante, apoi dispăru.

— Sărmanul Walker, sărmanul Turnip, suspină Jellewyn.

Se auzi soneria în sala echipajului; începea cartul de la miezul nopții.

*

Urmă o dimineată lipsită de evenimente.

Cerul rămase acoperit cu nori groși, neclintiți, de o nuanță cărămizie murdară; era relativ rece.

Către amiază, mi se păru că văd, îndărățul înaltelor cețuri, o pată luminoasă care ar fi putut fi gfearele. Am hotărât să determin poziția vasului, cu toate că, după Jellewyn, asta nu însemna nimic.

Marea era agitată; încercam să păstrez linia orizontului, dar de fiecare dată valuri repezi alergau în câmpul vederii mele și orizontul se năpustea spre cer.

Până la urmă, am reușit. Căutam în oglinda sextantului reflexia petei luminoase, când am văzut că, în fața ei, palpita la

mare înălțime un fel de banderilă lăptoasă.

Din adâncurile sidefii ale oglinzii, ceva de nedefinit țâșni spre mine; sextantul îmi fu smuls din mâini, am primit o lovitură puternică în creștet, apoi am auzit strigăte, zgomote de luptă și din nou strigăte...

*

Nu eram propriu-zis leșinat; mă prăbușisem pe chepeng. Un interminabil dangăt de clopot îmi suna în urechi. Am crezut chiar că aud sonoritatea gravă a lui Big-Ben din serile petrecute pe Tamisa.

Peste aceste zgomote plăcute se suprapuneau și rumori neliniștitoare, dar mai îndepărtate.

Voiam să fac un efort ca să ies din amorțeală, când m-am simțit apucat și ridicat.

Am început să urlu și să dau din picioare, cu toată puterea care-mi revenise.

— Domnul fie lăudat! exclamă Jellewvn. Asta nu-i mort

Am încercat să ridic o pleoapă grea ca un capac de plumb.

Se ivi un petic de cer galben, hașurat de parâme oblice, apoi l-am văzut pe Jellewyn zigzagând ca un om beat.

— În numele cerului, ce ni se întâmplă? am întrebat cu un glas plângăreț, căci chipul marinarului șiroia de lacrimi.

Fără să răspundă, mă duse spre cabina mea.

Una dintre cele două cușete era ocupată de o masă imobilă.

Mi-am recăpătat întreaga cunoștință; mi-am dus mâinile la inimă. Recunoscusem capul groaznic de tumefiat al lui Steevens.

Jellewyn îmi dădu să beau.

— E sfârșituî, l-am auzit murmurând.

— Sfârșituî, sfârșituî, repetam eu stupid, încercând să înțeleg.

El schimbă compresele de pe fața matelotului.

— Unde e Friar Tuck? am întrebat.

Jellewyn izbucni în suspine violente.

— Ca și... pe ceilalți... n-o să-l mai vedem... niciodată!

Îmi povesti, cu un glas întretăiat de criza de plâns, puținul pe care-l știa.

Totul se petrecuse cu o rapiditate dementă, asemeni celorlalte drame succesive care jalonau existența noastră actuală.

Verifica gresorul, când auzise strigăte de ajutor pe punte.

Când urcă, îl văzu pe Steevens zbătându-se cu furie în mijlocul unui fel de bulă de argint, apoi prăbușindu-se și rămânând nemișcat. Mănușile și acele pentru pânze ale lui Friar Tuck zăceau răspândite în jurul catargului principal;

el nu se mai afla acolo, dar de pe vergeaua de la babord picura singe proaspăt. Eu eram întins pe chepeng, lipsit de cunoștință. Asta era tot ceea ce știa.

— Când își va reveni, Steevens ne va spune mai multe, am murmurat.

— Să-și revină! replică amar Jellewyn. Trupul lui. Nu mai e decât un sac oribil, un amalgam de oase sfărâmate și de organe zdrențuite; constituția lui de uriaș îl face să respire încă, dar se poate spune că e mort, mort ca și ceilalți.

Am lăsat „Psaltirea” să navigheze în voia ei. Velatura fiind redusă, înaintarea era aproape anulată de derivă.

— Totul pare să demonstreze că pericolul e mai ales pe punte, spuse Jellewyn, ca și cum șr fi vorbit cu sine însuși.

La căderea serii, eram închiși în salonul meu cabină.

Horcăitul lui Steevens era greu de suportat; trebuia să ștergem mereu spuma sângerie care-i acoperea buzele.

— N-am să dorm, am spus.

— Nici eu, încuviință Jellewyn.

Înșurubasem și astupasem ublourile, cu toate că atmosfera era înăbușitoare; vasul avea puțin ruluiu.

Deodată, pe la ora două din noapte, în timp ce o toropeală de neînvins îmi încetoșa gândurile și un somn încărcat de coșmaruri puneă stăpânire pe mine, am tresărit.

Jellewyn era foarte treaz și ochii lui priveau îngroziți tavanul de lemn lucitor.

— Cineva merge pe punte, spuse el încet.

Am luat pușca.

— La ce bun? mă opri el. Să stăm aici, în liniște... O, nici măcar nu se mai jenează!

Un zgomot de pași repezi făcea să răsune puntea, ca și cum o mulțime grăbită s-ar fi agitat deasupra noastră.

— Mă așteptam la asta, spuse Jellewyn și adăuga, r în jind: lată-ne rentieri! Muncesc alții în locul nostru.

Zgomotele se precizaseră. Cârma scârțâia o manevră complicată, cu vântul împotriva.

— Se ridică pânzele 1

— Drace!

„Psaltirea” făcu o mișcare de tangaj, apoi se înclină mult spre tribord.

— Să navighezi mura tribord pe un asemenea vânf! exclamă Jellewyn. Sunt niște monștri, niște bestii însetate de sânge și de omoruri, dar sunt marinari. Cel mai bun yahtmen al Angliei; pe un racer de anul trecut, n-ar îndrăzni să navigheze aproape împotriva vântului. Și ce dovedește asta? Întrebă el, cu un aer doctoral.

Am ridicat din umeri, descurajat, nemaîînțelegând nimic.

— Că avem o destinație precisă și că ei doresc să ne facă să ajungem undeva.

Am reflectat și am spus, la rândul meu:

— Și că nu sunt nici demoni, nici fantome, ci ființe ca noi.

— E cam mult spus...

— M-am exprimat greșit... ființe materiale, nedispunând decât de forțe naturale.

— Nu m-am îndoit nicio clipă de asta, replică Jellewyn, imposibil.

Spre ora cinci dimineață, o altă manevră făcu goeleta să se angajeze din nou într-un ruliu puternic. Jellewyn deschise un hublou: zorii murdari se filtrau prin norii compacți.

Ne-am hazardat. Cu precauție pe punte. Era curată și pustie.

Vasul era la capă,

*

Trecură două zile liniștite.

Manevrele nocturne încetaseră, dar Jellewyn constată că eram purtați de un curent foarte rapid care ne ducea spre ceea ce ar fi trebuit să fie nord-vestul.

Steevens continua să respire, dar mai slab.

Jellewyn scosese din bagajele sale o mică farmacie portativă și, din când în când, îi făcea injecții muribundului. Vorbeam puțin, cred chiar că nu gândeam; în ceea ce mă privește, eram abrutizat de alcool, bând ocale întregi de whisky.

O dată, în timpul unor blesteme de bețiv în care-i fă- găduiam învățătorului că am să-i sfărâm mutra în o sută de mii de bucăți, am amintit despre cărțile luate de el la bord.

Jellewyn făcu un salt și mă scutură energic.

— Ei, uiți că eu sunt căpitanul! am îngăimat.

— La naiba cu căpitanii de soiul dumitale! replică el, cu

grosolănie. Ce spui?... Cărți!

— Da, în cabina lui, o ladă plină, le-am văzut, sunt în latinește; nu cunosc acest jargon de spițer.

— Eu îl cunosc. De ce nu mi-ai vorbit niciodată despre ele?

— Ce importanță ar fi avut? am ripostat eu, cu gura încleiată. Și apoi, eu sunt căpitanul... trebuie... să mă respecti!

— Bețiv afurisit! spuse el furios, pornind spre cabina învățătorului, în care l-am auzit încuindu-se pe dinăuntru.

Inertul și lamentabilul Steevens, mai taciturn ca oricând, fu confidentul meu în ceasurile de beție care urmau.

— Eu... sunt... căpitanul, sughițam eu, și am să mă piâng... autorităților maritime... El mi-a... spus bețiv blestemat... După Dumnezeu, sunt singurul stăpân la bord... Nu-i așa, Steevens? Ești martor... m-a insultat în chip josnic! Am să-l pun... „în lanțuri...”

Apoi am ațipit.

★

Când Jellewyn veni să înghită în grabă biscuiți și conserve, obrajii îi erau în flăcări, ochii îi scânteiau.

— Domnule Ballister, învățătorul nu v-a vorbit niciodată despre un obiect de cristal, poate o cutie?

— Nu eram confidentul lui, am mormăit, amintindu-mi încă purtarea lui necuvincioasă.

— Ah, dacă aș fi cunoscut cărțile astea înaintea întârn- plărilor de până acum!

— Ai aflat ceva? l-am întrebat.

— Licăriri... Caut, se arată o pistă. Probabil e fără sens, dar oricum e uluitor, înțelegeți?, uluitor.

Era teribil de excitat. N-am putut să scot mai mult de la el. Alergă să se închidă în faimoasa cabină și l-am lăsat în pace.

Nu l-am văzut decât spre seară, pentru câteva minute; venise să pună gaz într-o lampă și nu mi-a spus niciun cuvânt.

Am dormit până a doua zi, foarte târziu și, cum m-am trezit, m-am dus în cabina învățătorului.

Jellewyn nu mai era acolo.

Cuprins de o dureroasă neliniște, l-am strigat.

N-am primit niciun răspuns.

Am cutreierat vasul și, uitând de prudență, puntea, strigându-i numele.

Atunci m-am prăbușit pe podeaua salonului plângând și

implorând ajutorul cerului.

Eram singur la bordul goeletei blestемate, singur cu muribundul Steevens. Singur, groaznic de singur.

*

Abia către prânz m-am târât până în cabina învățătorului; privirea mi-a căzut imediat pe o foaie de hârtie prinsă pe perete, la vedere.

Erau câteva rânduri scrise de Jellewyn:

„Domnule Ballister, urc în vârful catargului principal, trebuie să văd ceva.

Poate că n-am să mă mai întorc; în acest caz, ierea-» ți-mi moartea care vă lasă singur, căci Steevens este și el un om pierdut, o știți. {

Dar atunci nu întârziati să faceți ceea ce vă spun: ^ Ardeți toate aceste cărți în partea din spate a vasului, departe de catargul principal și fără să vă apropiați de bordaj. Cred că se va încerca să fiți oprit, totul mă face să cred asta.

Dar ardeți-le, ardeți-îe imediat, chiar clacă riscați să dați foc „Psaltirei”. Asta vă va salva? Nu îndrăznesc să sper. Poate că providența vă mai acordă o șansă? Dumnezeu să aibă milă de dumneavoastră, domnule Ballister, ca și de noi toți!

Ducele de... zis Jellewyn."

Ń

Întorcându-mă în saloji, răscolit de acest neobișnuit rămas bun și blestemându-mi beția rușinoasă care-l împiedicase probabil pe curajosul meu camarad să mă trezească, n-am mai auzit respirația sacadată a lui Steevens. M-am aplecat asupra bietului său chip crispat. Plecase și el.

Am luat din cămăruța motorului două bidoane cu ben^ zină și, împins de nu știu ce instinct providențial, am pornit motorul și l-am făcut să meargă cu toată viteza.

Am îngrămădit cărțile pe punte, lângă roata cârmei și le-am stropit din belșug cu benzină.

O flacăra înaltă și pală urcă în văzduh, în aceeași clipă, de pe mare se auzi un strigăt și m-am pomenit chemat pe nume.

Am strigat și eu, de stupeoare și de spaimă! în siajul „Psaltirii din Mainz”, la douăzeci de brațe în urmă, înota învățătorul...

Flăcările trosneau, cărțile se transformau rapid în cenușă.

Infernalul înotător urla făgăduinți și amenințări.

— Ballister! Am să te fac bogat, mai bogat decât toți oamenii

de pe Pământ la un loc. Imbecilule, am să te fac să mori în chinuri groaznice, necunoscute pe planeta ta blestemată! Am să te fac rege, Ballister... iadul ți-ar fi mai blând decât ceea ce te așteaptă!

Înota cu disperare, dar se apropia încet de vasul lansat cu toată viteza.

Deodată, goeleta făcu vreo câteva mișcări ciudate, lovituri surde o zguduiră.

Am văzut valul urcând spre mine: vasul era atras către adâncurile oceanului!

— Ballister, ascultă! urlă învățătorul.

Se apropia acum cu iuțeală, chipul îi era de o impasibilitate atroce, dar ochii îi ardeau cu o strălucire insuportabilă.

În mijlocul grămezii de resturi arzânde, am văzut deodată un pergament zbârcindu-se ea pielea și un obiect semteind.

Mi-am amintit cuvintele lui Jellewyn.

Un volum trucat ascundea faimoasa cutie de cristal despre care îmi vorbise.

— Cutia de cristal! am strigat.

Învățătorul mă auzi; scoase un urlet dement și am avut incredibila viziune de a-l vedea ridicându-se în picioare pe valuri, cu mâinile întinse înainte ca niște gheare.

— E știința! Cea mai înaltă știință pe care tu ai s-o distrugi, blestematule! răcni el.

Din fiecare punct al orizontului ajungeau acum până îa mine tiroleze ascuțite.

Primele valuri se prăvăliră pe punte.

Am sărit în mijlocul flăcărilor și am spart cutia de cristal, cu o lovitură de călcâi.

Atunci am avut o senzație de prăbușire, o greață oribilă.

Apa, cerul, se răsturnau într-un haos fulgurant; un urlet imens zgudui văzduhul. Am început o cădere formidabilă în tenebre...

Iată-mă, v-am spus tot, m-am trezit în mijlocul vostru, am să mor. Am visat? Aș vrea să fie așa!

Dar am să mor printre oameni, pe Pământul meu. Sunt fericit!
, ,.

*

Naufragiatul a fost descoperit de Briggs, musul de pe „Nord-Caper”. Băiatul șterpelișe un măr din bucătărie și, ghemuit în mijlocul unei grămezi de cabluri încolăcite, se pregătea să

savureze produsul furtului său, când îl văzu pe Ballister înotând greoi, la câțiva iarzi de vas.

Briggs începu să Urle din toate puterile, temându-se ca înotătorul să nu fie aspirat de vârtejul elicei. L-am pescuit. Era fără cunoștință și părea să doarmă; mișcările lui de înot fuseseră absolut automate, cum se întâmplă câteodată cu foarte bunii înotători.

Nu se vedea niciun vas și pe apă nu plutea nicio epavă; dar musul pretinse că o formă de vas transparentă ca sticla – sunt chiar cuvintele lui – se înălțase la babord, pentru ca apoi să dispară în adâncimi.

Asta îl făcu de altfel să primească două palme de la căpitanul Cormon, ca să se învețe minte să mai spună astfel de nerozii.

Am reușit să turnăm un pic de whisky iiii gura celui pescuit; mecanicul Rose îi cedă cușeta sa și l-am învelit ca să-i fie cald.

Curând, el trecu, fără tranziție, de la leșin la un somn profund și febril. Trezirea îi era așteptată cu curiozitate, când se produse groaznicul eveniment.

Ceea ce urmează este povestit acum de mine, John Copeland, secund la bordul lui „Nord-Caper” care, împreună cu matelotul Jolks, am văzut misterul și groaza ivindu-se din noapte.

★

Ultima determinare a poziției efectuată în ziua aceea ne arătase că „Nord-Caper” se află la 22° longitudine vest și 60° latitudine nord.

M-am așezat eu însumi la cârmă și mi-am făgăduit să petrec, noaptea pe punte pentru că, în ajun, văzusem mari blocuri de gheață strălucind spre nord-vest, în lumina lunii,

Matelotul Jolks agăță felinarele și, cum suferea de o violentă durere de dinți, agravată de căldura din sala echipajului, veni să-și fumeze pipa lângă mine.

M-am bucurat, căci carturile solitare sunt teribil de monotone când se prelungesc într-o noapte întreagă de veghe.

Vas bun și solid, „Nord-Caper” nu e totuși un trauler de ultimul tip, cu toate că are un post de radio. Spiritul de acum jumătate de veac îl impregnează încă, dotându-l cu un sistem de velatură care compensează forța re'dusă a mașinii sale cu aburi. Pe el nu există inestetica și înalta cabină cu geamuri a traulerelor moderne, proțăpindu-se ca un stânenitor chalet în mijlocul punții. Roata cârmei se află încă brav instalată în spate,

facând față vântului și stropilor aduși de vânt.

Fac această descriere pentru a situa mai bine drama de neînțeles la care am asistat, nu dintr-un observator închis și cu geamuri, ci chiar de pe punte.

Luna dispăruse, cerul fiind destul de acoperit; doar o lucire tulbure și, pe creasta hulei, o fosforescență ca aceea a unui briu de stânci îngăduiau oarecare vizibilitate.

Putea fi ora zece; primul somn îi strivea cu greutatea lui pe oameni.

Jolks, stăpânit de durerea lui de dinți, gemea și înjura în surdina. Lumina lămpii de habitacul îi scotea chipul crispat din umbra înconjurătoare.

Deodată, i-am văzut rictusul dureros transformându-se într-o expresie de uluire, apoi de adevărată teroare.

Pipa îi căzu din gura acum larg deschisă. Atitudinea lui mi se păru la început atât de caraghioasă, încât l-am luat peste picior.

Drept răspuns, el arătă cu degetul spre felinarul de la tribord.

Pipa mea se alătură celei a lui Jolks: la câteva degete sub felinar, agățate în hobane, două mâini ude și crispate ieșeau din tenebre.

Brusc, mâinile se descleștară și o formă întunecată și umedă sări pe punte.

Jolks făcu un salt într-o parte și lumina habitaculului izbi forma în plin.

Am văzut atunci, cu o indescritibilă stupefacție, un fel de pastor într-o jachetă neagră, șiroind de apă de mare, cu un cap mic și ochi de jărat care ne priveau.

Jolks făcu o mișcare, ca să-și scoată cuțitul de pescuit, dar n-avu timp să o sfârșească: arătarea se năpusti asupra lui și îl doborî dintr-o singură lovitură. În aceeași clipă, lampa habitaculului fu prefăcută în țândări. O secundă mai târziu, musul care-l veghea pe naufragiat în sala echipajului începu să strige:

— Îl omoară! Îl omoară! Ajutor!

De când trebuise să potolesc încăierările dintre mate- loți, mă obișnuisem să-mi iau revolverul în timpul nopții.

Era o armă de calibru mare, cu gloanțe blindate, pe care o mânuiam foarte bine. Am tras piedica.

Vasul răsuna de o rumoare confuză.

La câteva clipe după această suită de evenimente, o rafală de vânt, care palmui pescadorul, sfâșie norii și un mănunchi de

raze de lună căzu asupra lui ca un proiector.

Înjurăturile căpitanului începură să acopere strigătele lui Briggs, când am auzit, în dreapta mea, un zgomot înăbușit de salturi de pisică și l-am văzut pe pastor trecând peste bordaj și sărind în valuri.

l- am văzut capul înălțându-se pe coama unui val; l-am ochit cu sânge rece și am tras.

Omul scoase un urlat ciudat și hula îl aduse lângă bord.

Lângă mine, Jolks se ridicase, încă puțin amețit, dar mânuind o cange cu gheare.

Trupul plutea de-a lungul vasului, izbindu-l cu mici lovituri surde.

Cangea dibui hainele, mușcă și își urcă prada cu o ușurință de necrezut. Jolks aruncă un pachet inform pe punte, întrebând dacă era vorba de o pană.

Ben Cormon ieși din sala echipajului, baiansmd un felinar aprins.

— Cineva a încercat să-l ucidă pe naufragiatul nostru! strigă el.

— Am pus mâna pe bandit, am spus eu. A ieșit din mare.

— Ești nebun, Copeland!

— Priviți-l, patroane. Am tras și...

Ne-am aplecat asupra rămășițelor, dar ne-am ridicat îndată, strigând ca niște apucați.

Nu era decât un veșmânt gol, de care erau prinse două mâini artificiale și un cap de ceară; glonțul meu găurise peruca și sfărâinase nasul...

*

1

Mai târziu, spre sfârșitul acestei nopți infernale, Ballis- ter se trezi și ne povesti aventura lui. O făcu foarte simplu, cu un fel de bucurie.

/

Îl îngrijisem cu devotament. Avea umărul stâng străpuns de două puternice lovituri de cuțit; totuși, dacă am fi putut să-i oprim emoragia, l-am fi salvat, căci niciun organ vital nu era atins.

După ce vorbise atât, recăzu într-un fel de toropeală, din care ieși pentru a întreba în ce împrejurări fusese rănit.

În clipa aceea, lângă el se afla doar Briggs care, vrând să-și

dea importanță, îi răspunse că la miezul nopții, în timp ce l veghea, văzuse o formă năpustindu-se spre cușetă și lovindu-l de două ori. El îi povesti apoi despre focul de revolver și îi arătă veșmântul burlesc.

Văzându-l, naufragiatul strigă îngrozit:

învățătorul! învățătorul!

Fu cuprins apoi de o febră violentă, din care nu se trezi decât după șase zile, la spitalul maritim din Galway, pentru a săruta imaginea lui Christ și a muri.

*

Manechinul fu încredințat reverendului Leemans, care a străbătut Pământul și cunoaște bine secretele mării și ale ținuturilor sălbatice.

El examinează îndelung aceste rămășițe.

— Ce putea să se afle înăuntru? Întrebă Archie Reines. Pentru că totuși a fost ceva – și ceva viu.

— Te cred, și încă ce viu! mormăi Jolks, pipăindu-și gâtul roșu și umflat.

Reverendul Leemans miroso obiectul, așa cum ar fi făcut un câine, apoi îl aruncă dezgustat.

— Îmi închipuiam, spuse el.

Ne-am apropiat și noi nasurile.

— Miroase a acid formic, am spus eu.

— A fosfor, adăugă Reines.

Cprmon reflectă un minut, apoi buzele îi tremură.

— Miroase a caracatiță, murmură el.

m

Leemans îl privi fix.

— Îl ultima zi a Creației – spuse el – Dumnezeu va face să iasă Bestia înfricoșătoare din adâncul mării. Să nu grăbim Destinul printr-o cercetare nelegiuită.

Ne-am plecat capetele și am renunțat să înțelegem.

Prezentând Psaltirea din Main Ț într-un volum antologic, Jean-Baptiste Baronian consideră că ea „este fără îndoială cea mai uimitoare povestire scrisă vreodată pe tema blestemelor mării” (48). Căutând rădăcina filonului legendar al textului, am ajuns la „călugării de mare” despre care scria medicul elvețian Konrad Gesner, în Istoria animalelor (cinci volume publicate între 1551—1558). Resturile unei asemenea funie fabuloase au fost găsite de savantul danez Steenstrup, în subsolul Muzeului din

Copenhaga, într-un articol publicat în 1854, el arăta că e vorba despre un animal din grupa moluștelor... „învățătorul” lui Jean Ray ne apare astfel ca un avatar al „călugărului de mare”, în contextul aluziilor alchimice și al supozițiilor inspirate de explorările cele mai îndrăznețe ale științei și pseudo- științei contemporane autorului. Cutia magică de cristal se învecinează astfel cu ipoteza lui Jellewyn despre lumea cu „n” dimensiuni, despre „un spațiu diferit de al nostru; un spațiu pe care visele, de pildă, ne fac să-l discernem și care prezintă, într-un plan unic, trecutul, prezentul și poate viitorul, însăși lumea atomilor și a electronilor, cu aștri rotitori, cu spații relative și imense, cu vieți vertiginoase și misterioase”.

Revenind la misteriosul „învățător” și la civilizația submarină căreia pare să-i aparțină, trebuie să subliniem că ideea unei posibile evoluții spre inteligență a cefalopodelor e mai puțin fantastică decât s-ar crede. Aceste ipotetice concurențe acvatice ale omului au creierul închis într-o capsulă cartilaginoasă, ca un fel de craniu. Organele gustului, mirosului, auzului, cele tactile și de echilibru sunt foarte dezvoltate. Sistemul lor circulator și digestiv posedă atribute specifice animalelor superioare: inimă, gâtlee, esofag, stomac. Ochii au o structură foarte asemănătoare celei a ochilor noștri, fiind capabili și de acomodare. Unele cefalopode nasc. Pui vii. Cu tot caracterul ei pur speculativ, primejdia evocată în finalul povestirii se înscrie astfel în logica extrapolărilor specifice anticipației, chiar dacă, și în acest caz, subiectul și atmosfera aparțin mai curând unui domeniu limitrof. Dar Jean Ray se numără printre acei autori care „se slujesc de ipotezele științifice nu pentru a săraci universul fantastic, ci pentru a-l îmbogăți și, prin aceasta, lărgindu-i câmpul de acțiune, îi deschid posibilități nebănuite de vechile povești” (21).

Un ultim cuvânt despre atitudinea personajelor scriitorului belgian față de Necunoscutul cu care sunt confruntate. T, Renunțarea la înțelegere” a celor patru membri ai echipajului traulerului „Nord-Caper” ni -se pare a fi un act mai curând formal, de vreme ce nici nu au posibilitatea de a descifra un mister localizat într-o zonă inaccesibilă. Reacția tipică este aceea a lui Jellewyn, cercetând cărțile „învățătorului” și urcând pe catargul ultimului supliciu, sau chiar a lui Ballister, distrugând receptaculul unei științe nelegiuite. Doctorul Paukenschläger și

domnul Wohimut sunt și ei posedați până la capăt de demonul cunoașterii. Lumea pe care o descoperă nu este, de altfel, „fundamentul diferită de a noastră. Dacă omul rătăcește în ea ca un orb, este pentru că totul îl derutează și-l surprinde. Dacă trece de primul șoc, el percepe intuitiv că nu e o lume incoerentă și illogică. E o tapiserie căreia nu-i vede decât spatele și al cărei desen îi scapă. Dar, o dată găsită grila care ordonează acest plan, totul se limpezește: omul poate face față acestor ființe și acestor forțe care i se deszăluie, neputința sa datorându-se ignoranței, și nu însăși naturii lui” (2.1). Și atunci, Alphonse Archiprete dă foc stradelei întunecoase, făcând să dispară acest cuib de entități feroce iar Dick Forcevilles din Adevărul despre unchiul Thimoteus, descoperind că moartea este o ființă materială, o pândește și o apucă de gât. O superbă răzvrătire împotriva fatalității, pe care o vom întâlni și la agresivul profesor Challenger al lui Arthur Conan-Doyle.

Destul de curând după debutul ciclului holmesian (Un studiu în roșu, 1887), Doyle s-a aventurat pe tărâmul anticipației sub semnul autorului său favorit, Jules Verne. Descoperirea lui Raffles Haw (1891) constă în posibilitatea de a transforma orice metal în aur, cu ajutorul electricității. Intențiile nobile ale descoperitorului se izbesc însă de legile aspre ale realității capitaliste. Neînțelegând mecanismul acestor legi – ca și părintele său spiritual, de altfel – Haw consideră că eșecul se dator este imperfecțiunilor naturii umane. Și atunci distruge rezervele de aur, laboratorul și formula transmutației, sucombând în urma unui atac de cord. Electricitatea joacă un rol hotărâtor și în acel Fiasco de la Los Amigos (1892), parodie fățișă a povestirilor americane cu bandiți intrați în legendă. Condamnat la moarte prin electrocutare, redutabilul șan-tajist, jefuitor și asasin Duncan Warner este „supraîncărcat la extrem” și devine cvasi-nemuritor, pentru că „electricitatea înseamnă viață...” Menționăm și aparatul aerian cu aripi batante propulsat de Motorul Brown-Pericord

(1911)— Un motor electric – pentru a încheia ciclul narațiunilor științifico-fantastice minore și a trece la prima aventură a profesorului Challenger, Lumea pierdută

(1912).

Romanul reia și amplifică ideea lui Jules Verne din Călătorie spre centrul Pământului: supraviețuirea în condiții speciale a

unor specii animale și vegetale de mult dispărute. Platoul izolat pe care ajung cei patru eroi ai lui Doyle a fost identificat mai întâi drept muntele Ro- raima, din Guyana. Percy Fawcett ne asigură că c vorba despre dealurile Ricardo Franco: „Stăteau ca o, lume pierdută, împădurite până în vârf și numai închipuirea putea să-și reprezinte idttimele vestigii ale unei vremi de mult opuse. Izolați de lupta pentru existență, monștrii din timpul începuturilor vieții omenеști puteau încă să cutreiere netulburați aceste înălțimi, închiși și apărați de povârnișurile inaccesibile. Așa socotea Conan Doyle când, mai târziu, la Londra, povesteam despre aceste înălțimi și arătam fotografiile lor” (17). Dar localizarea Lumii pierdute constituie ó operație hazardată și oarecum gratuită, dat fiind caracterul imaginar al narațiunii – ceea ce nu se poate spune despre identificarea modelului lui Challenger, pe care o face însuși scriitorul, în lucrarea autobiografică Memorii și aventuri, amintindu-și anii de studenție: „Dintre toți profesorii noștri, cel pe care memoria mea îl reconstituie mai viu este Rutherford, cu silueta lui îndesată, barba asiriană, vocea prodigioasă, torsul enorm și manierele ciudate. El exercita asupra noastră o fascinație amestecată cu respect și teamă. Am încercat să-i redau întrucâtva înfățișarea și caracterul în imaginarul profesor Challengeru (cf. 37). Cât despre ziaristul Edward, D. Malone, însoțitorul profesorului în toate peripețiile sale, subscriem la opinia lui Pierre Nordon: „E foarte posibil ca scriitorul să fi cedat fanteziei de a ne prezenta o indulgentă și surâzătoare caricatură a unora dintre trăsăturile tinereții sale, de pildă gustul pentru profesiunea de corespondent de război” (37). Adăugăm câteva argumente suplimentare. Amenințat de Challenger, Malone îi declară: „Cântăresc 15 stone sunt tare ca fierul și joc mijlocăș centru în fiecare duminică în echipa «London Irish» ". Or, Doyle cântărea cam 110 kg., avea o rezistență fizică deosebită și a practicat numeroase sporturi, printre care și fotbalul.

Apariția celei de-a doua aventuri a profesorului Challenger, Centura toxică (1913), a declanșat o controversă pe care nu o putem trece sub tăcere. În „Avertismentul” la romanul Forța misterioasă, J. H. Rosny Aine scria ~

„La 11 martie 1913, un prieten american îmi adresa următorul bilet:

«Ai cedat unui scriitor englez – și dintre cei mai celebri —

dreptul de a reface romanul care-ți apare acum în Je sais tout; i-ai dat dreptul de a lua teza și detaliile, ca tulburarea liniilor spectrului, agitația mulțimii, discuțiile despre o posibilă anomalie a eterului, otrăvirea umanității – totul? Celebrul scriitor englez publică asta acum, fără să te numească, fără nicio referire la Rosny Aine, plasând acțiunea în Anglia».

În urma lecturii acestui bilet, am parcurs numărul din Strand Magazine în care confratele meu britanic, d-l Conan Doyle, începea publicarea unui roman intitulat The Poison Belt *. Într-adevăr, între povestirea lui și povestirea mea există coincidențe supărătoare, între altele, tulburările luminii, fazele de exaltare și de depresiune ale oamenilor etc; coincidențe care vor apare cu limpezime oricărui cititor al celor două lucrări.

Nu exagerez importanța acestor coincidențe, scopul meu nu este de a protesta. Socotesc posibilă o întâlnire de idei între d-l Conan Doyle și mine; dar cum știu, datorită unei îndelungate experiențe, că ești acuzat deseori că-i urmezi pe cei care-ți urmează, mi se pare util să iau notă și să observ că Je sais tout publicase pizmele părți ale Forței misterioase când The Poison Belt a început să apară în Strand Magazine" (39).

Coincidențele apar, într-adevăr, cu limpezime. Există însă și destule deosebiri, de la aceea dintre. Atitudinea activă a lui Challenger și resemnarea lui Georges Meyral, eroul lui Rosny, până la unele chestiuni de detaliu. De altfel, amândouă lucrările ar putea să-și aibă punctul de pornire în opera lui Edgar Allan Poe (Convorbire între Eiros și Charmion, 1839), Jules Verne (Doctorul Ox, 1872), H G. Wells (în vremea cometei, 1906).

Întrerupând ciclul aventurilor profesorului Challenger, Doyle publică, în 1913, Oroarea înălțimilor, care ne înfățișează un fel de monștri fluizi bântuind straturile înalte ale atmosferei și provocând moartea unui aviator curios. Aproximarea primei conflagrații mondiale orientează fantezia științifică a scriitorului spre domeniul strategiei militare. Partizan al alianței anglo-franceze, el consideră că eficiența acesteia poate fi compromisă de apariția unei noi arme: submarinul. Soluția pe care o propune este construirea unui tunel pe sub Canalul Mânecii. Și pentru a sensibiliza opinia publică, scrie povestirea Pericol!, relatare a unui război imaginar între Marea Britanie și „Norlanda o țară mică dispunând de o escadră de submarine comandată de căpitanul Sirius. Blocada instituită de acesta obligă în cele din

urmă guvernul majestății-sale să ceară pace. Dacă ar fi să i credem pe Sam Moskowitz „multă lume l-a acuzai ulterior pe Doyle că a furnizat Germaniei formula războiului submarin" (35).

Doyle ne propune și o armă ipotetică mai redutabilă ' decât submarinele lui Sirius: Mașina de dezintegrare (1929), inventată de misteriosul și diabolicul Theodore Nemor. Utilizarea ei ar fi atât de dezastruoasă, încât Challenger părăsește turnul de fildeș al indiferenței față de orice fenomen situat în afara domeniului științei pure. Printr-un subterfugiu pueril dar eficient, el îl dezintegrează definitiv pe Nemor. Ideea științifico-fantastică a povestirii, formulată prima oară de Ralph Milne Farley în Omul-radio (1924), a fost dusă până la ultimele ei consecințe de autorii moderni, care își închipuie că, într-un viitor mai îndepărtat, omenirea va putea cuceri astfel, prin dezintegrare și reintegrare la distanțe astronomice, sistemul solar și întreaga noastră galaxie.

Și iată-ne în fața celei de-a patra aventuri a profesorului Challenger, inspirate de o ipoteză străveche. Pita-gora, Anaximene, Platon credeau că Pământul este un animal - credință perpetuată până în secolul nostru⁶. Challenger susține și el că „Pământul pe care trăim este el însuși un organism, înzestrat, precum cred, cu o circulație, o respirație și un sistem nervos al lui, propriu". Dar, spre deosebire de gânditorii contemplativi ai trecutului, el vrea să înștiințeze acest organism că „cel puțin o persoană, George Edward Challenger, insistă într-adevăr să i se acorde atenției și o face într-o povestire publicată, împreună cu Mașina de dezintegrare, în 1929.

CÂND A RĂCNIT PĂMÂNTUL

Îmi amintesc vag că l-am auzit pe prietenul meu Edward Malone de la Gazette vorbind despre profesorul Challenger, cu care a participat la câteva remarcabile aventuri, sunt însă atât de ocupat cu propria-mi profesie, iar firma mea a fost copleșită într-atât cu comenzi, încât știu prea puțin despre ceea ce se întâmplă în lume, cu excepția treburilor mele personale. În general îmi amintesc că Challenger era zugrăvit ca un geniu sălbatic, cu o fire violentă și intolerantă. Am fost nespus de mirat când am primit de la el o scrisoare de afaceri, redactată în termenii următori:

---

6 Cum demonstrează, de pildă, cartea lui Helan Jaworski, *Le Geon ou la Terre Vivante*, Librairie Gallimard, 1928.

** „Domnule,

Aș dori să angajez serviciile unui specialist în fântâni arteziene. Nu voi ascunde domniei-voastre că opinia mea despre specialiști nu este prea strălucită și că de obicei am socotit că un om care, ca mine însumi, posedă o minte bine înzestrată, poate avea o perspectivă mai profundă și vederi mai largi decât acela specializat într-o anumită știință — care, vai, este atât de adesea o simplă profesie — având ca atare un orizont limitat. Totuși, sunt gata să vă ofer o șansă. Privind lista specialiștilor în fântâni arteziene, o ciudățenie oarecare — aproape că scrisesem absurditate — a numelui domniei-voastre mi-a atras atenția, și am descoperit, după investigații, că de fapt tinărul meu prieten, domnul Edward Malone, vă cunoaște. De aceea vă scriu spre a vă informa că aș fi bucuros să am o întrevedere cu dumneavoastră, și în caz că-mi veți satisface, face exigențele care ating un înalt nivel, s-ar putea să fiu dispus să vă încredințez o afacere foarte importantă. Nu pot spune mai mult deocamdată, întrucât afacerea aceasta are un caracter strict secret, putând vorbi despre ea numai prin viu grai. În consecință vă rog să contramandați de îndată orice angajament ați avea eventual și să-mi faceți o vizită la adresa de mai sus, la orele 10,30 dimineața, vinerea viitoare. Afară se află un răzuitor precum și un ștergător, doamna Challenger fiind nespus de pretențioasă.

Rămân, domnul meu, precum am început» George Edward Challenger, "

Am înmânat această scrisoare primului meu secretar, spre a răspunde, și el l-a informat pe profesor că domnul Peerless Jones Ara fi bucuros să considere întrevederea ca aranjată. Era o notă de afaceri întru totul politicoasă, dar, ea începea cu fraza:

„Scrisoarea dumneavoastră (nedată) a fost primită”.. *

Aceasta provacă o a doua epistolă a profesorului:

„Domnule — spunea el, și rândurile lui păreau un gard de sârmă ghimpată.

...Observ că îmi reproșați faptul lipsit de însemnătate că scrisoarea mea a fost nedată. Aș putea să vă atrag atenția asupra împrejurării că, drept contraprestație pentru o taxare monstruoasă, guvernul nostru are obiceiul de a aplica pe plic una ștampilă mică, circulară, sau una marcă notificind data

expedierii. Dacă ștampila aceasta lipsește sau este neciteată, n-aveți decât să vă răfuiți direct cu autoritățile poștale. Între timp, aș solicita să vă mărginiți observațiile la probleme care privesc afacerea în privința căreia vă consult și să încetați de a comenta forma în care se prezintă scrisorile mele."

Era limpede pentru mine că aveam de-a face cu un nebun, așa încât m-am gândit că e mai bine ca, înainte de a face un pas mai departe, să stau de vorbă cu prietenul meu Malone, pe care-l cunoșteam de multă vreme, de pe când jucam amândoi pentru Richmond. L-am găsit același vesel irlandez de totdeauna și s-a amuzat nespun de cea dintâi ciocnire a mea cu Challenger.

— Nu-i nimic, băiete, spuse el, după ce ai să stai de vorbă cu el cinci minute, o să te simți ca și când ai fi fost jupuit de viu. Nu-i altul pe lume mai bățaios ca el.

— Dar de ce-l suportă lumea?

— Nu-l suportă. Dacă ai colecționa toate acțiunile pentru injurii, toate plângerile pentru acte de violență la instanțele polițienești...

— Acte de violență?.

— Dumnezeu să te aibă în pază – dacă o să ai neplăceri cu el n-o să pregete să te arunce pe scări. E un troglodit primitiv în haine civilizate. Îl văd cu o măciucă într-ot mână și cu o cremene ascuțită în cealaltă. Unii oameni sunt născuți în afara secolului lor, dar el este născut în afara mileniului său. Aparține neoliticului timpuriu, sau cam așa ceva.

— Și e profesor!

— Acesta-i paradoxul! E cea mai mare minte din Europa, posedând o forță motrice care poate transforma toate visele în realitate. Colegii nu pot să-l sufere și ^ fac tot ce pot.ca să-l țină în loc, dar tot atât de bine ar putea o sută de vase pescărești să încerce să țină în loc un transatlantic... Pur și simplu el îi ignorează și-i vede de drum.

— Ei, am spus eu, un lucru e limpede: nu doresc să am de-a face cu el. Am să revoc această întâlnire.

— Cătuși de puțin î Ai să te duci punctual până la secundă, fii atent, la secundă, dacă nu \nrei s-o pățești.

— De ce aș face-o?

— Ei bine, ascultă. În primul rând nu lua prea în serios ceea ce ți-am spus despre bătrânul Challenger. Oricine se apropie de

el începe să-l iubească. Nu e nimic dăunător în bătrânul urs. Ehei, mi-amintesc cum a dus în spate un copil indian bolnav de variolă, o sută de mile din interiorul țării până la râul Madeira. E un om mare în toate privințele. N-o să te bruscheze dacă te înțelege cu el.

— N-am să-i dau prilejul.

— Ai fi un prost dacă n-ai face așa. Ai auzit vreodată despre misterul din Hengist Down, o localitate de pe coasta de sud?

— Vreo explorare secretă minieră?

Malone îmi făcu cu ochiul.

— Mă rog, poți să-i spui astfel dacă 'vrei. Vezi bine, eu sunt unul dintre confidenții bătrânului, da nu pot destăinui nimic până nu-mi dă dezlegare. Totuși aş putea să-ți povestesc ceva din ceea ce a apărut în presă. Un oarecare Retterton, care a făcut bani cu cauciucul, și-a lăsat acum câțiva ani întreaga avere lui Challenger, cu condiția ca aceasta să fie întrebuințată în interesul științei. S-a dovedit o sumă uriașă – câteva milioane. Challenger a cumpărat o proprietate la Hengist Down în Sussex. Era un pământ sterp, la marginea de nord a ținutului calcaros. A luat o suprafață mare, pe care a împrejmuț-o cu sârmă. În mijlocul ei era o râpă adâncă. Acolo au început săpăturile. A anunțat – Malone îmi făcu din nou cu ochiul – că există petrol în Anglia și că va dovedi acest lucru. A înființat un sat model, cu o colonie de muncitori bine plătiți, care au jurat cu toții să-și țină gurile. Râpa e împrejmuțată cu sârmă, ca și întreaga proprietate și împrejurimile, iar locul e păzit de copoi. Din pricina acestor animale, câțiva ziariști aproape că și-au pierdut viața, ca să nu mai vorbim despre fundul pantalonilor. Acolo e o exploatare intensă, executată de firma „Thomas Morden”, ai cărei oameni au jurat de asemenea să păstreze secretul. Și, în sfârșit e limpede, a venit vremea specialiștilor în puturi arteziene. Acum, n-o să fii așa de naiv să refuzi o asemenea lucrare plină de interes pentru dumneata, care ai experiență și te preocupă asemenea probleme, nemai- vorbind de faptul că până la urmă îți va aduce și un cec gras și pe deasupra te va pune în contact cu cel mai minunat om pe care l-ai întâlnit sau probabil îl vei întâlni vreodată.

Argumentele lui Malone au fost hotărâtoare și dimineața de vineri m-a găsit în drum spre Enmore Gardens. Am avut grijă să fiu la timp, încât am ajuns la ușa profesorului cu douăzeci de

minute mai devreme. Așteptam în stradă, când, deodată, am dat cu ochii de un automobil cunoscut, un Rolls-Royce cu mascotă - o săgeată de argint - pe ușă. Era, neîndoielnic, mașina lui Jack Devonshire, asociatul junior al mării firme „Morden”. Mi s-a părut întotdeauna cel mai urban dintre oameni, așa încât am fost de-a dreptul uluit când l-am văzut apărând deodată din casă, oprindu-se în afara ușii, ridicând mâinile spre cer și rostind cu mare aprindere: „Blestemat să fie! Oh! blestemat să fie!”

— Ce s-a întâmplat, Jack? Pari necăjit astăzi de dimineață?

— Hello, Peerless ! Și tu ești amestecat în treaba aceasta?

— Se pare că ^ mi se oferă o ocazie.

— Ei bine, ai să-ți dai seama că asta-i o pedeapsă.

— Mai mult decât poate suporta omul, pe cât se vede.

— Hm, așa s-ar părea. Intendentul mi-a comunicat un mesaj: „Profesorul dorește să vă spun, domnule, că în prezent e ocupat, măfiâncă un ou, dar dacă veți binevoi să veniți la o oră ceva mai potrivită, mai mult ca probabil v-ar primi⁴⁴. Asemenea mesaj mi l-a trimis printr-un servitor! Pot să adaug că am fost chemat să primesc suma de douăzeci și două de mii de pfunzi pe care ni-i datorează.

Am fluierat.

— Și n-ai primit banii?

— O, ba da - e foarte corect cu banii. Dar plătește când are chef și cum are chef, fără să-i pese de nimeni. Totuși du-te și-ți încearcă norocul. O să vezi dacă are să-ți placă. Spunând aceste cuvinte, el se repezi glonț în automobil și se făcu nevăzut.

Am rămas pe loc, aruncându-mi când și când privirile la ceas, așteptând ora fixată. Sunt, aș putea să spun, destul de bine clădit - concurez la finalele pentru clubul de box „Belsize⁴⁴, categoria mijlocie - dar niciodată n-am așteptat o întrevedere cu atâta emoție. Nu era o teamă fizică, fiindcă sigur că m-aș fi putut apăra dacă nebunul acela m-ar fi atacat, dar era un amestec de simțăminte din care nu lipsea teama de vreun scandal public, cât și aceea de a pierde un contract rentabil. Totuși lucrurile se vădesc întotdeauna mai ușoare când încetează imaginația și începe acțiunea. Am închis zgomotos capacul ceasului și m-am îndreptat spre ușă.

Aceasta mi-a fost deschisă de un bătrân intendent cu fața imobilă, un om cu o expresie sau o lipsă de expresie care

spunea că e atât de obișnuit cu surprizele, încât nu-i mai miră nimic pe lumea asta.

— Sunteți convocat, domnule? m-a întrebat el.

— Desigur.

Aruncă privirea pe o listă pe care o avea în mână.

— Numele dumneavoastră, domnule?... așa, domnul Peerless Jones... o mie treizeci. Totul e în ordine. Trebuie să fiți foarte atent, domnule Jones, pentru că suntem tare sâcâiți de gazetari. Profesorul, după cum poate sunteți informat, nu prea agreează presa. Pofțiți, domnule. Profesorul Challenger vă primește îndată.

În clipa următoare eram față în față cu el. Cred că prietenul meu Ted Malone l-a descris pe acest om în povestirea lui Lumea pierdută mult mai bine decât aş putea s-o fac eu, așa încât las acest lucru în seama lui. Tot ceea ce vedeam era făptura uriașă a unui bărbat înapoia mesei de mahon, cu o mare barbă neagră, în forma unei casmale, și doi ochi mari, cenușii, pe jumătate acoperiți de pleoapele care se lăsau în jos. Arogant, capul lui mare era dat pe spate, iar barba zbârlită întinsă înainte. Toată înfățișarea lui întrunea o singură impresie, de intoleranță trufașă.

— „Ei bine, ce naiba vrei dumneata?” Așa scria pe toată ființa lui. Mi-am pus cartea de vizită pe masă.

— A, da, spuse el, luând-o și ținând-o în mână întinsă departe, ca și când i-ar fi displăcut mirosul ei. Desigur, dumneata ești așa-numitul specialist... domnul Jones... domnul Peerless Jones. Îi poți mulțumi nașului dumitale, domnule Jones, pentru că acest pronume năstrușnic mi-a atras în primul rând atenția asupra dumitale⁷.

— Sunt aici, profesore Challenger, pentru o întrevedere de afaceri și nu ca să' vorbesc despre numele meu, am protestat cu toată demnitatea de care eram în stare.

— Dragă Doamne „pari să fii o persoană foarte susceptibilă, domnule Jones. Nervii dumitale sunt într-o stare nespus de iritabilă, deci trebuie să fim precauți în tratativele cu domnia-ta, domnule Jones. Rogu-te, șezi și liniștește-te. Am citit broșurică dumitale despre corectarea peninsulei Sinai. Ai scris-o chiar dumneata?

— Firește, domnule! Numele meu figurează pe ea.

---

7 Peerless, în engleză, înseamnă fără asemănare.

— Întocmai! Întocmai! Dar una nu presupune întotdeauna pe cealaltă, nu? Totuși sunt gata să accept afirmația dumitale. Cartea nu e lipsită de un oarecare merit: sub lipsa de culoare a limbajului, sclipește, ici-colo, câte o idee, câte un germen al gândirii. Ești căsătorit?

— Nu, domnule. Nu sunt.

— Atunci există o oarecare șansă că vei păstra un secret.

— Dacă voi făgădui să-l țin, desigur că îmi voi ține făgăduiala.

— Ei, tânărul meu prieten Malone - vorbea despre Ted ca și când acesta ar fi fost un copil de zece ani - are o bună părere despre domnia-ta. Zice că pot să am încredere în domnia-ta. Această încredere este de mare importanță, pentru că în prezent sunt angajat într-una din cele mai mari experiențe - aș putea chiar spune cea mai mare experiență din istoria lumii. Îți solicit participarea.

— Voi fi onorat.

— Este, într-adevăr, o onoare. Recunosc că nu mi-aș fi împărțit lucrările cu nimeni, dacă uriașul caracter al întreprinderii nu ar necesita cea mai înaltă iscusință tehnică. Și acum, domnule Jones, obținând promisiunea dumitale asupra secretului inviolabil, ajung la punctul esențial. Problema e aceasta - pământul pe care trăim este el însuși un organism viu, înzestrat, precum cred, cu o circulație, o respirație și un sistem nervos al lui, propriu.

Clar, omul era un nebun.

— Creierul dumitale, observ, continuă el, nu izbutește să înregistreze. Încet-încet, însă, el va absorbi ideea. Amintește-ți cum seamănă o câmpie înțelenită sau un câmp de buruieni cu suprafața păroasă a unui animal gigantic. O oarecare analogie se găsește în toată natura. Vei considera atunci ridicarea și lăsarea uscatului, în decursul erelor, ca respirația domoală a unei ființe. În sfârșit, îi vei nota agitația înregistrată de percepțiile noastre. Liliputane - cutremurele, seismele.

— Dar despre vulcani ce spuneți? am întrebat eu.

— Hm! Vulcanii și lava lor corespund erupțiilor pricinuite de căldură pe propriile noastre trupuri.

Mintea mi se învărtea, încercând să găsec vreun răspuns la aceste afirmații»

— Temperatura î am strigat. Nu este un fapt cert că ea crește vertiginos pe măsura ce se coboară în adinei me și că centrul

pământului este alcătuit din magmă – un lichid cald?

El respinse afirmația mea.

— Domnia-ta probabil știi, domnul meu, acum când școlile municipale sunt obligatorii, că pământul este turtit la poli. Ceea ce înseamnă că polul este mai aproape de centru decât orice alt punct și ca atare ar putea fi mai mult afectat de această căldură despre care vorbești domnia-ta. Atunci ar trebui ca în mod firesc condițiile de la pol să fie tropicale, nu?

— Ideea este cu totul nouă pentru mine.

— Desigur. Este privilegiul gânditorului original să expună idei noi, care de obicei nu sunt bine primite de plebe. Și acum, domnule, ce-i aceasta? El ridică de pe masă un obiect mic.

— S-ar putea spune că este un arici de mare. * \

— Exact î strigă el cu un aer de exagerată surpriză, ca și când un copilăș ar fi rostit cine știe ce mare deștep- tăciune. E un arici ele mare – un echinus comun. Natura se repetă ea însăși în multe forme, indiferent de proporții. Acest echinus este un model, un prototip al lumii. Observă că este inegal, circular, că e turtit la poli. Hai să privim atunci pământul ca un echinus uriaș. Ce ai de obiectat?

Obiecția mea de căpetenie era că un asemenea lucru părea prea absurd pentru a fi discutat, dar n-am îndrăznit s-o spun. Am ocolit obiecția, căutând o afirmație mai puțin tranșantă.

— O ființă vie are nevoie de hrană, am spus eu. Cum ar putea pământul să-și susțină volumul său masiv?

— Excelent, excelent í exclamă profesorul cu un co- vârșitor aer de superioritate. Domnia-ta ai un ochi ager pentru ceea ce este evident, deși judeci încet în ceea ce privește sesizarea implicațiunilor mai subtile. Cum, se hrănește pământul? Ne-am întors din nou la echinus, micul nostru prieten. Apa care îl înconjoară curge printre arterele acestei mici făpturi și se îngrijește ele nutriția sa.,

— Atunci socotiți că apa...:

— Nu, domnule. Eterul. Pământul paște pe o cărare circulară, pe câmpiile spațiului, și, pe măsură ce se mișcă, eterul îl străbate neconținut, are grijă de vitalitatea lui. O adevărată turmă de alți mici echini fac același lucru – Venus, Marte și celelalte, fiecare cu pășunile sale.

Omul era evident un nebun, dar nu se putea discuta cu el, așa că îmi lua tăcerea drept încuviințare și-mi zâmbea nespus de

mărinimos.

— Ei, pare-mi-se că ajungem unde trebuie, spuse el. Începe să se facă lumină. Îți cam ia ochii la început, fără îndoială, dar ne vom obișnui curând cu ea. Rogu-te, acordă-mi atenția dumată, în timp ce eu am să mai fac câteva observații asupra acestei mici făpturi din mâna mea.

Vom presupune că pe această scoarță exterioară mișună o infinitate de mici insecte. Își poate oare da seama vreodată un echinus de existența lor?

— Aș spune că nu.

— Atunci îți poți imagina foarte bine că pământul nu-și dă seama câtuși de puțin cum mișună pe suprafața lui speța umană.. El nu-și dă. Seama câtuși de puțin de această exuberanță de ciuperca a vegetației și de evoluția viețuitoarelor microscopice care s-au adunat pe el în timpul călătoriilor sale în jurul Soarelui, așa cum se adună iabașele pe un vas vechi. Aceasta este starea de lucruri actuală și aceasta este ceea ce îmi propun să schimb.

L-am privit uimit.

— Vă propuneți s-o schimbați?

— Îmi propun să înștiințez pământul că cel puțin o persoană, George Edward Challenger, insistă într-adevăr să i se acorde atenție. Este, fără îndoială, cea clintii înștiințare, unică în felul ei, pe care a primit-o.

— Și cum veți face acest lucru, domnule?

17 - Ocliseia Marțiană

— Ei, am ajuns unciie trebuie. Ai pus punctul pe i. Îți voi solicita din nou atenția asupra acestei interesante viețuitoare mici pe care o țin în mină. Sub acest înveliș protector sunt numai nervi și sensibilitate. Nu este evident că, atunci când un parazit ar vrea să-i solicite atenția, i-ar găuri carapacea și astfel i-ar excita aparatul senzorial?

— Desigur.

— Hai: i ne gândim acum la un purice domestic sau un țânțar care explorează suprafața trupului omenesc. S-ar putea să nu ne dăm seama de prezența lor. Deodată însă, când ne înfig trompa în piele, care e carapacea noastră, ne amintesc neplăcut că nu suntem cu toții singuri. Ideile mele vor începe fără îndoială să se limpezească în mintea domniei-tale. Lumina licărește în întuneric.

— Dumnezeu mare!! Vă propuneți, evident, să forăți un put prin scoarța pământului.

\ Challenger închise ochii cu o vanitate nespusă.

— Înaintea domniei-tale vezi pe cel dinții om care va sfredeli vreodată pielea bătătorită a acestui animal. Aș putea chiar să vorbesc la prezent: care o sfredelește.

1 - Ați făcut acest lucru?!

I - Cu preaprețiosul ajutor al lui Morden. Cred c-aș putea spune chiar: am sfredelit-o! Ani de-a rândul de muncă stăruitoare, neîntreruptă zi și noapte, efectuată cu tot felul de sfredele, mașini de găurit, de perforat, de ta- sat, de explozive, ne-au dus până la urmă la ținta dorită.

— Nu cumva vreți să spuneți c-ați străpuns scoarța terestră?

— Dacă felul în care te-ai exprimat denotă uimire, e ■ acceptabil. Dacă denotă îndoială...

— Nu, domnule, nici pomeneală de așa ceva.

— Vei accepta declarația mea fără întrebări. Am străpuns scoarța. Am forat patrusprezece mii patru sute patruzeci și doi de iarzi, sau, aproximativ, opt mile. În cursul forării noastre, e interesant să știi, am scos la lumină o comoară în materie de zăcămintе carbonifere, care cu timpul vor compensa costul întreprinderii noastre. Dificultatea cea mai mare au fost jeturile de apă în straturile adinei de calcar și în nisipurile Hastings, dar le-am venit ele hac. Ultimul stadiu a și fost atins - și ultimul stadiu nu este altul decât domnul Peerless Jones. Domnia-ta, domnule, reprezintă țintarul. Mașina de forat arteziană a domniei-tale ia locul acelei proboscis înțepătoare. Mintea și-a îndeplinit opera. Gânditorul exit \ Intră mecanicul, un peerless oarecare cu bagheta magică de metal. E limpede?

— Vorbiți de opt mile! am exclamat eu. Vă dați seama, domnule, că cinci mii de picioare sunt considerate aproape o limită pentru mașini de forat arteziene. Am aflat că există o asemenea mașină în Silezia de Sus, care a ajuns la șase mii două sute ele picioare, ceea ce a fost privit ca un miracol.

— Nu m-ai înțeles, domnule Peerless. Fie explicația mea, fie mintea domniei-tale este deficitară - n-am să cercetez care din două. Îmi dau seama foarte bine de limitele perforatoarelor arteziene; nu, nu este probabil că aș fi cheltuit milioane de pfunzi pentru tunelul meu colosal, dacă un perforator de șase inci s-ar fi dovedit corespunzător. Tot ceea ce îți cer este să-mi

pui la dispoziție un sfredel cât mai ascuțit cu putință, îiu mai lung de o sută de picioare și acționat de un motor electric. Un perforator obișnuit, adus înapoi de o cumpănă, va fi întru totul satisfăcător.

— De ce acționat de un motor electric?

— Sunt aici, domnule Jones, ca să dau dispoziții, nu explicații. Înainte de a sfârși se poate întâmpla, se poate, zic, întâmpla ca însăși viața domniei-tale să depindă de faptul că acest sfredel e acționat de la distanță de electricitate. Se poate, presupun, realiza așa ceva, nu?

— Desigur că se poate. "y

. T

— Atunci pregătește-te s-o faci. Lucrarea nu este încă în stadiul în care ar trebui să intervii domnia-ta. Dar deocamdată poți să te pregătești. Nu mai am nimic de adăugat.

— Dar este esențial, am obiectat eu dojenitor, ca să mă informați asupra materiei pe care trebuie s-o străpungă sfredelul. Nisip, lut sau humă, fiecare necesită un tratament deosebit.

— Hai să-i zicem gelatină, spuse Challenger, Da, deocamdată vom presupune că va trebui, să forezi în gelatină. Și acum, domnule Jones, am anumite treburi relativ importante, care mă preocupă, așa că îți voi spune bună ziua. Poți redacta un. Contract în toată regula, în care să fie menționate obligațiile domniei-tale, contract pe care să-l înaintezi șefului meu de lucrări.

M-am înclinat și-am vrut să plec, dar înainte de a ajunge la ușă, curiozitatea a fost mai puternică decât mine. Profesorul și începuse să scrie aprig cu o pană de pasăre scârțâind pe hârtie. Se uită mânios în sus, când văzu că-l întrerup.

— Ei, domnul meu, ce mai e? Speram c-ai plecat.

— Doream numai să vă întreb, domnule, care poate fi scopul unei experiențe atât de neobișnuite.

— Pleacă, pleacă, domnul meu! strigă el mânios. Ridi- că-ți spiritul deasupra bazei mercantile și a necesităților utilitariste ale ccfmerțului. Scutură-ți mentalitatea vrednică de dispreț. Știința are nevoie de cunoștințe. Chiar dacă cunoștințele ne-ar călăuzi de la sine, ' noi tot ar trebui să le căutăm activ. A ști, o dată pentru totdeauna, ce sin- tern, de ce suntem, unde

suntem, 5 nu este aceasta în sine cea mai înaltă dintre toate aspirațiile umane? Pleacă, domnul meu, pleacă.

Marele lui cap negru se înclină din nou deasupra hâr- tiilor și se făcu totuna cu barba. Pana scârțâia mai ascuțit ca de obicei. Așa l-am părăsit pe acest om extraordinar, cu capul învârtindu-mi-se la gândul ciudatelor lucrări în care mă aflam acum ca asociat al lui. Când m-am întors la biroul meu, l-am găsit pe Ted Malone așteptându-mă cu un zâmbet larg pe toată fața, curios să afle rezultatul întrevederii.

— Ei bine î exclamă el. Nu s-a întâmplat nimic? Niciun asalt, nicio baterie în poziție? Ehei, pesemne că ai tratat cu mult. Tact. Ce impresie ți-a făcut bătrânul?

— Cel mai exagerat, cel mai insolent, cel mai intolerant și mai încrezut om pe care l-am întâlnit vreodată... dar...

— Întocmai î exclamă Malone. Toți ajungem la acest „dar”. Desigur, el este totjceea ce zici, și chiar mai mult. Dar simți că un om atât de gnare nu trebuie măsurat cu măsura noastră și că noi putem suporta din partea lui ceea ce n-am putea răbda din partea oricărui alt muritor în viață. Nu-i '. Așa?

— Ei, încă nu-l cunosc prea bine ca să confirm, dar presupunând că nu este un megaloman arțăgos, că spune adevărul, atunci, hotărât, este un om unic în felul lui. Dar este adevărat ceea ce spune?

— Desigur că este adevărat. Challenger întotdeauna emite numai adevăruri. Ei, unde anume ați ajuns? Ți-a vorbit despre Hengist Down?

— Da, destul de sumar.

— Atunci, află de la mine* că întreaga afacere este colosală în concepție și colosală în execuție. Challenger nu poate să-i suferă pe gazetari, dar. Eu mă bucur de încrederea lui. Știe că nu voi relata mai mult decât mă autorizează. De aceea îi cunosc planurile sau unele dintre planuri. E o vulpe bătrână – niciodată nu ești sigur că l-ai dibuit. Oricum, știu destul pentru a te asigura că Hengist Down reprezintă o ofertă concretă, o tranzacție aproape perfectă. Părerea mea este, pur și simplu, să . Aștepți evenimentele și, între timp, să-ți pregătești tot utilajul. Vei auzi curând multe lucruri, fie de la el, fie ele la mine.

Întâmplător am auzit ceea ce trebuia chiar de la Ma- lone. După câteva săptămâni a venit personal la biroul meu, relativ devreme, ca purtător al unui mesaj.

— Vin de la Challenger, mi-a comunicat el.
— Tu ești ca peștele-pilot pentru rechin.
— Sunt mândru că pot fi ceva pentru el. Omul acesta este într-adevăr un miracol. El a perfectat totul. E rân- dul tău acum. După aceea va fi gata să ridice cortina.

— Eu nu cred până nu văd. Tot utilajul e însă gata încărcat pe un camion. Pot să pornesc în orice clipă.

— Atunci fă-o de îndată. FȚi-am dat o recomandare formidabilă în ce privește energia și punctualitatea, așa că vezi să nu mă faci de râs. Între timp, hai să mergem amin doi cu trenul. Am să-ți dau o idee de ceea ce trebuie făcut.

Era o dimineață de primăvară plăcută - ca să fiu exact, în. Ziua de 22 mai - când am făcut acea călătorie predestinată, care m-a adus pe o scenă sortită să rămână istorică. Pe drum, Mano le mi-a înmănat o notă de la Challenger, pe care trebuia s-o consider drept instrucțiunile mele.

„Domnule,

După ce vei sosi la Hengist Down, te vei prezenta la dispoziția domnului Barforth, inginerul-șef, care se află în posesia proiectelor mele. Tânărul meu prieten Maloie, purtătorul prezentei, este, de asemenea, în legătură cu mine și mă poate scuti de orice contact personal. Am constatat până în prezent anumite fenomene în puț, chiar sub nivelul celor 14.000 de picioare, care confirmă pe deplin vederile mele asupra naturii organismului planetar, dar este necesară o dovadă și mai concretă, înainte de a putea spera să fac o impresie asupra inteligenței amorțite a lumii științifice contemporane. Această dovadă domnia-ta ești indicat s-o furnizezi, iar oamenii de știință să fie martori. În timp ce vei coborî cu lifturile, vei observa - presupunând că ai rara însușire a observației - că treci succesiv prin straturi secundare de calcar, prin zăcămintele de cărbune, prin anumite indicații ale de-vonianului și ale cambrianului și, în sfârșit, prin zone de granit, străbătute de cea mai mare parte a tunelului nostru,

Fundul este acum acoperit cu pânză gudronată, de care dispun să nu te atingi, dat fiind că o manevră stângace a învelișului interior sensibil al pământului ar putea să provoace oarecum rezultate premature. După instrucțiunile mele, două traverse rezistente au fost așezate de-a curmezișul puțului, la 20 picioare de fund, cu un spațiu între ele. Spațiul acesta va

acționa ca o menghină, pentru a susține tubul dunitale artezian. Pentru acționarea sfredelului vor fi de ajuns cincizeci de picioare, dintre care douăzeci sunt proiectate a rămâne sub traverse, așa încât vârful sfredelului să ajungă aproape de pânza gudronată. Dacă îți prețuiești viața, nu lăsa să se meargă mai departe. Deasupra sfredelului va exista un spațiu de treizeci de picioare și, când vei face conectarea, trebuie să putem presupune că nu mai puțin de patruzeci de picioare de sfredel vor fi de ajuns în inima pământului. Intrucât magma este foarte moale, consider că probabil nu vei mai avea nevoie ele forță motrice și că pur și simplu o slăbire a tubului va fi suficientă ca greutatea lui însăși să-l introducă în stratul pe care l-am scos la iveală. Aceste instrucțiuni vor părea satisfăcătoare pentru orice inteligență normală și nu mă. Îndoiesc că domnia-ta vei avea nevoie de mai mult, ceea ce îmi poate fi comunicat prin prietenul nostru Malone.

George Edward Challenger"

E lesne ele închipuit că atunci când am ajuns la gara Storrington, aproape de pintenul nordic de la South Downs, eram într-o stare de extraordinară tensiune nervoasă. Ne aștepta o landoletă 30 Vauxhall, ponosită de intemperii, care ne-a dus -hurducăind șase sau șapte1 mi le- în sus, pe cărări și drumeaguri, unde, în ciuda izolării naturale, erau săpate făgașe adinei, ară tînd toate semnele unei circulații intense. Un camion avariat zăcea pe iarbă undeva într-un punct, arătînd că avuseseră de furcă și alții cu terenul accidentat. La un moment dat, o uriașă piesă mecanică» părănci să fie valvele și'pistonul, unei pompe hidraulice, ieșea ruginită de tot dintr--un hățîș de răchită.

— Asta-i opera lui Challenger, zise Malone zâmbind.

— Spunea că depășea cu o zecime de inci calculul inițial, așa încât pur și simplu a aruncat-o la marginea drumului.

— Implicând drept consecință un proces, fără îndoială.

— Un proces, dragă băiete! Ehei, noi ar trebui să avem un tribunal al nostru propriu. Am avea ele lucru un an întreg pentru un judecător, ba chiar și pentru guvern. P>ătrinului diavol nu-i pasă de nimeni... Rex N... George Challenger N. Rex Și until și altul ar dăntui drăcește de la un tribunal la altul. Ei, am ajyns. E în ordine, Jenkins, poți să ne lași aici!

Un vlăjgan cu o ureche ca o conopidă, care sărea în ochi, se

uită pătrunzător în mașină, încruntându-se bănuitor. Se descinse însă și salută, reeunoscându-mi tovarășul.

— E în regulă, domnule Malone. Credeam că sunt americanii de la Associated Press.

— Ce spui, adulmecă pe aici?

— Astăzi ei, vieri ăla de la Times. Ehe, bâzâie de mama focului. Ia privește! Arată un punct îndepărtat pe linia cerului. Vedeți licărirea aceea? Acolo este telescopul celor de la Daily News din Chicago. Da, se țin scai de noi. Se înșiruie ca ciorile acolo, de-a lungul râului Beacon.

— Sărmană gașcă a vechii prese! spuse Malone, în.

timp ce intram, pe poarta unui gard formidabil de sârmă ghimpată. Hm, eu fac parte dintre ei și știu ce înseamnă asta.

În clipa aceea ara auzit înapoia noastră un behăit jalnic:

— Mal one! Ted Malone!"

Behăitul venea de la un omuleț rotofei care tocmai sosise pe o bicicletă cu motor și se zvârcolea în înșfăcărea herculeană a portarului.

— Lasă-mă să trec, bâiguia. El. la mâna de pe mine! Malone, cheamă-ți gorila.

— Lăsări, Jenkins! E un prieten al meu! strigă Malone. Ei, păstaie bătrână, ce s-a întâmplat? Ce vânt te aduce? Fieful tău e Fleet Street⁸, nu pustietățile din Sussex.

— Știi prea bine ce nevoie mă aduce, spuse necunoscutul. Am primit misiunea de a scrie un reportaj despre Hengist Down și nu pot să mă întorc cu mâna goală.

— Regret, Roy, dar aici 11-ai să obții nimie. Va trebui să rămâi de partea cealaltă a gardului. Dacă dorești ceva mai mult, trebuie să vorbești cu profesorul Challenger și să-i ceri autorizația.

— Am fost la el, se tângui gazetarul. Am fost azi-dimineață.

— Ei, și ce a zis?

— A zis c-o să mă arunce pe fereastră.

Malone rise. S

— Și tu ce-ai spus?

— L-am spus: dar ușa ce cusur are? Și am zbughit-o prin ea, tocmai ca să arăt că n-are niciun cusur. Nu aveam timp să mai stau la taifas. Mi-am văzut de drum. Ted Malone, la Londra păreai să fii prieten la cataramă cu taurul ăsta, asirianul ăsta

8 Stradă în Londra, azi cartierul presei.

bărbos care mi-a distrus clișeele.

— Nu te pot ajuta, Roy. Aș face-o, dacă aș putea. În Fleet Street se zice că tu te descurci totdeauna, dar de data asta nu-ți merge. Intoarce-te la birou și așteaptă câteva zile - îți dau de veste îndată ce bătrânul se înmoaie.

— Nicio șansă să intru?

— Pentru nimic în lume.

— Banii n-au niciun cuvânt dh spus?

— Ar trebui să știi prea bine, ce să mai vorbim?

— Am auzit că mai e puțin până în Noua Zeelandă.

— Va fi și mai puțin până la spital, dacă mai dai mult târcoale pe aici, Roy. Și acum, la revedere. Avem și noi treburile noastre. Acesta-i Roy Perkins, corespondent de război, îmi spuse Malone, în timp ce străbăteam complexul. I-am doborât recordul - până acum era socotit invincibil. Mutrița lui grăsulie și nevinovată îl făcea să pătrundă peste tot. Cândva am lucrat în aceeași redacție. Ei iată - arată spre un pâlc de vilișoare cochete cu acoperișuri roșii - aici sunt cantonamentele oamenilor. La foraje lucrează un colectiv splendid ele muncitori plătiți cu mult peste salariile obișnuite. Trebuie să fie burlaci, membri ai ligii antialcoolice și să depună jurământ că vor păstra secretul. Nu cred să fi fost până acum vreo defecțiune. Câm- paa aceasta este terenul lor de fotbal și'ân casa aceea izolată au biblioteca și camera de recreere. Bătrânul este un bun organizator, poți fi sigur. Dumnealui este domnul Barforth, inginerul-șef.

Înainte noastră se ivi un bărbat înalt, slab, melancolic, cu liniile adinei ale neliniștii săpate pe față.

— Sper că sunteți inginerul de puturi arteziene, ne" întâmpină el mohorât. Am fost informat că veți veni. Îmi pare bine că vă văd. Nu trebuie să vă mai spun că răspunderea acestor lucrări mă calcă pe nervi. Forăm mereu și niciodată nu știm dacă nu ne trezim cu un jet de apă calca- roasă, un strat de cărbuni, o vână de petrol sau, poate, în sfârșit, cu focul iadului. Până în prezent, am fost cruțați de această surpriză, dar acum vei intra în acțiune dumneata, după câte știu.

— Este atât de cald acolo jos?

— Da, e cald, nu se poate spune că nu. Totuși poate nu e mai cald decât o indică presiunea barometrică și spațiul limitat. Din păcate, ventilarea e cu totul nesatisfăcătoare. Pompăm aer în jos, dar oamenii de schimb și chiar flăcăii voluntari pot sta cel

mult două ore. Profesorul a coborât ieri și a fost încântat de tot ce a văzut. Cel mai bun lucru este ca, după ce luați o gustare, să vedeți totul cu ochii dumneavoastră.

După ce am luat la repezeală o gustare frugală, am fost introduși cu.<f grabă amabilă de director în tainele uzinei electrice. Peste tot se vedeau mormane de utilaj învechit, presărat pretutindeni în iarbă. Într-o parte era o lopată hidraulică Arrol, uriașă, demontată, cu care se făcuseră repede primele excavații. Lângă ea se afla un scripete mare, care acționa un odgon de oțel, scoțând rapid din fundul puțului, una după alta, cupele pline cu excavații. În uzina electrică se aflau mai multe turbine Escher Wyss de mare putere, cu o sută patruzeci de turații pe minut, comandând acumulatorii hidraulici care dezvoltau o presiune de 1 400 pfunzi pe inciul pătrat, transmisă prin conducte de 3 inci în fundul puțului, unde acționau patru sfredele de stânci cu cuțite de foraj de tip Brandt. Alături de sala mașinilor era uzina electrică ce furniza energie pentru o amplă instalație de lumină, iar lângă ea se afla altă extraturbină de 200 cai putere, care acționa un ventilator, de 10 picioare, cu aer comprimat, transmis printr-o conductă de 12 inci până în fundul lucrărilor. Directorul îmi arăta aceste minunății, însoțindu-le de numeroase explicații tehnice care mă plictiseau de moarte, așa cum am făcut la rândul meu cu cititorul. Intervenii o întrerupere binevenită. Când auzii hurea unor roți, m-am bucurat văzându-mi Leyland-ul de 3 tone rulând și hurducând pe iarbă, încărcat până sus cu utilaj și conducte și aducându-l pe Peters, contramaistrul meu și pe un alt lucrător nespus de mânjit pe față. Arătau doi au început de îndată să descarce materialele și să le ducă unde trebuia. Lăsându-i să-și vadă de treabă, directorul, Malone și eu însumi ne-am apropiat de puț. Era o lucrare uimitoare, la o scară mult mai mare decât mi-o închipuisem. Miile de tone de excavații formau o haldă înaltă, în formă de potcoavă, în jurul puțului. În concavitatea acestei halde alcătuită din calcar, lut, cărbuni și gra—nit, se zbârleau în sus stâlpi de fier și roți care acționau pompele și lifturile - conectate cu uzina electrică, adăpostită într-o clădire de cărămidă care se ridica lângă gura puțului; aceasta se căsca asemenea unui hău uriaș cu un diametru de vreo 30—40 picioare, consolidat cu cărămidă și ciment. În timp ce întindeam gâtul pe marginea lui și priveam în jos abisul înfiorător despre

care fusesem informat că era adânc de 8 mile, mi se învârtea capul la gândul acelei adâncimi amețitoare. Lumina soarelui cădea pieziș pe gura puțului și nu puteam să văd decât vreo câteva sute de iarzi de calcar alb, murdar de noroi, zidit ici și colo, unde peretele păruse instabil. Deodată am zărit departe, în -întunericul din adânc, o licărire slabă, un mic punct de lumină limpede și stăruitor pe fundul negru ca smoala.

— Ce-i lumina aceea? am întrebat eu.

Malone s-a aplecat lângă mine peste parapet.

— Urcă un lift, spuse el. Impresionant, nu? Licărirea (aceea slabă este a unei lămpi puternice cu arc, aflată la o milă' și mai bine de aici. Urcă repede. O să fie aici în câteva minute.

Stăruitor, punctul de lumină crescuse tot mai mult, până ce razele sale argintii umplură puțul, trebuind să-mi feresc ochii de lumina lor orbitoare. Q clipă după aceea cușca de fier zăngăni pe platforma de oprire și din ea ieșiră patru oameni.

— Nu-i glumă să faci un schimb la o asemenea adâncime, spuse Malone. Pe cât se vede, echipa dumitale e gata să pornească la treabă. Cred că cel mai bun lucru pe care-l avem de făcut este să cobor im. Atunci vei putea să vezi totul cu ochii dumitale.

M-a condus într-o anexă a sălii mașinilor. Pe pereți atârnav câteva costume dintr-o țesătură foarte ușoară. Urmând exemplul lui Malone, mi-am scos totul de pe mine, am îmbrăcat unul din acele costume și m-am încălțat cu o pereche de papuci cu tălpi de cauciuc. Malone, care se echipase înaintea mea, a ieșit din vestiar..

O clipă după aceea am auzit niște bufnituri, ca și când s-ar fi încăierat o haită de câini și, alergând afară, l-am găsit pe prietenul meu rostogolindu-se pe pământ, încleștat de muncitorul care ajutase la așezarea în ordine a conductelor mele arteziene. El încerca să smulgă ceva din mina celuilalt, care strângea acel ceva cu disperare. Dar Malone, mult mai puternic decât el, i-l smulse din mâini și-l călcă în picioare, până ce-l făcu zob. Abia atunci mi-am dat seama că era un aparat fotografic. Lucrătorul cu fata mân- jită se ridică j"alnic de jos.

— La naiba, Ted Malone! exclamă el. Era un aparat nou-nouț de zece guinee.

— N-am ce-ți face, Roy. Te-am văzut când ai luat poze și n-aveam altceva de făcut.

— Cum naiba te-ai amestecat printre utilajele mele? am strigat eu, cu o indignare îndreptățită.

Pişicherul făcu cu ochiul, rin jind.

— Găseşti totdeauna felurite mijloace, spuse el. Dar nu-l os în di pe contramaistrul dumitale. N-a ştiut nimic. Mi-am schimbat hainele cu ajutorul lui.

— Şi acum ai să pleci, spuse Malone. Orice discuţie e de prisos, Rov. Dacă ar fi fost aici Challenger, asmuţea câi- nii pe tine. Am fost şi eu în asemenea situaţii, aşa că n-am să fiu prea aspru. Aici sunt însă câine de pâză şi pot să muşc tot aşa de bine precum latru. Hai! Şterge-o!

Aşadar întreprinzătorul nostru vizitator fu scos afară din complex de doi lucrători care îl priveau rânjind. Publicul va înţelege, în sfârşit, geneza aceluşi senzaţional articol pe patru coloane cu titlul: Visul nebun al unui om de ştiinţă, cu subtitlul Un tunel spre Australia, care a apărut în The Adviser câteva zile mai târziu, aducându-l pe Challenger în pragul apoplexiei şi pe redactorul-şef al publicaţiei The Adviser la cea mai neplăcută şi primejdioasă întrevvedere din viaţa lui. Articolul era un reportaj foarte colorat şi înflorit al aventurii lui Roy Perkins, „experimentatul nostru corespondent de război”, şi conţinea pasaje violente ca: „taurul hirsut de la Enmore Gardens”, „un complex păzit de sârmă ghimpată, de bătauşi pociţi, de copoi”, şi, în sfârşit: „am fost smuls de la gura tunelului anglo-australian de două brute, cel mai sălbatic fiind un fluieră-vânt pe care îl cunoscusem mai înainte din vedere ca pe un parazit al profesiei gazetăreşti, în timp ce-al doi- dea, o figură sinistră într-un bizar costum tropical, poza ca inginei* de fântâni arteziene, deşi înfăţişarea lui amintea mai curând de Whitechapel1U. Etichetându-ne în felul acesta, pezevenghiul zugrăvea minuţios construcţiile de la gura puţului şi o excavaţie în zigzag prin care trenuri fu- niculare trebuiau să pătrundă în pământ. Singurul inconvenient practic pe care îl avea articolul era că sporea simţitor mulţimea acelor pierde-vară care cutreierau pe la South Downs, aşteptând să se întâmple ceva. A venit şi acea zi când s-a întâmplat într-adevăr ceva şi când ei ar fi pre- - ferat să se afle în altă parte.

Contramaistrul meu şi aşa-zisul lui. Ajutor presăraseră peste tot aparatele, lăzile cu materiale, sfredelele W, veri- „glie de încărcătură, dar Malone stăruia să lăsăm totul baltă şi să

coborâm în fundul puțului. În acest scop, am intrat într-un lift construit din bare de oțel și, în compania inginerului-șef, am coborât vertiginos în măruntaiele pământului. În puț- funcționau mai multe lifturi automate, fiecare cu propria sa stație operativă, scobită în peretele excava-, ției. Ele circulau cu mare viteză și aveai mai curând senzația că gonești pe o cale ferată verticală decât într-un lift lent, așa cum sunt cele britanice.

Întrucât liftul era făcut din bare și era viu iluminat, vedeam clar straturile pe care le străbăteam. Le priveam pe rând, în timp ce erau prinse fulgerător în lumină, în goană. Erau calearuri gălbui, straturi Hastings cafenii, straturi Ashburnham mai deschise, luturi carbonifere negre și apoi, sclipind în lumina electrică, strat după strat de lignit negru sclipitor, alternând cu conglomerate de lut. Ici-colo erau consolidate cu lucrări de cărămidă. În general însă pereții puțului nu aveau nevoie de-consolidare și te minunai privind munca uriașă și iscusința tehnică pe care o reprezentau. Sub straturile, de cărbuni se vedeau zăcămintele alternative. Cu o înfățișare, asemănătoare cu betonul și după ele am trecut glonț prin zone de granit primitiv, unde cristalele de cuarț sclikeau și licăreau, ca și când pereții negri ar fi fost presărați cu pulbere de diamante. Coboram tot mai jos și mai jos - mai jos decât pătrunseseră vreodată alți muritori.

Coloritul stâncilor arhaice era variat și n-am să uit niciodată o centură lată de feldspat trandafiriu, care sclici cu o frumusețe nepământască înaintea puternicelor noastre lămpi. Strat după strat, nivel după nivel, aerul deveni tot mai deris și mai cald, până ce chiar și costumul nostru ușor devenise de nesuportat și sudoarea curgea șiroaie de pe noi în papucii cu tălpi de cauciuc. În sfârșit, tocmai când. Aveam impresia că nu mai pot să suport, ne-am oprit la ultimul nivel și am ieșit pe platforma circulară tăiată în rocă, Malone arunca de jur împrejur spre pereți priviri pline de îndoială. Dacă n-aș fi știut că era unul dintre bărbații cei mai curajoși, aș fi putut spune că părea extrem de nervos.»

— Ciudată materie, observă inginerul șef, trecându-și mâna peste cea mai apropiată secțiune de stâncă. În lumina aceasta sclikea ca o zgură bituminoasă.

— Aici s-au produs zguduiri, cutremure. Nu știu ce se întâmplă. Profesorul pare incintat de acest lucru, dar mie mi se pun probleme cu totul noi.

— Sunt obligat să spun că am văzut peretele vibrând destul de perceptibil, spuse Malone. Ultima oară când am fost aici se fixau traseurile acestea încrucișate pentru instalarea sfredelului dimitale. Când s-au scobit pereții pentru introducerea suporturilor, aceștia vibrau la fiecare lovitură. Teoria bătrânului pare absurdă în solida și bătrâna Londră, dar aici jos, la opt mile de la suprafața pământului, nu prea mai sunt sigur de nimic.

— Dacă ai vedea ce se află sub pânza aceea gudronată ai fi și mai puțin sigur, spuse inginerul. Stânca de la bază se taie ca brânza și când am străbătut-o am ajuns la o nouă formație, care nu semăna cu nimic de pe pământ. „Acope- riți-o! N-o atingeți!” a strigat profesorul. Așa că după instrucțiunile sale am acoperit-o cu pânza gudronată și ea zace acolo neatinsă. — «

— Nu putem să aruncăm o privire?

Pe fața lugubră a inginerului se oglindi teama.

— Nu-i de glumit cu profesorul, șovăi el. Este atât de afurisit, de șiret, încât niciodată nu știi de unde te pândește. Totuși vom risca să tragem puțin cu ochiul. El întoarse în jos lampa-reflector, așa încât lumina sclipi pe pânza neagră. Apoi se aplecă și, apucând o funie legată de. Colțul pânzei, o răsfrânse pe o suprafață de câțiva iarzi. Se ivi cea mai extraordinară și înspăimântătoare priveliște. Dedesubtul pânzei era o substanță cenușie, strălucitoare și lucioasă, care creștea și descreștea, palpi tind încet. Pulsațiile nu erau directe, ci dădeau impresia unui ritm ușor, care un- du ia la suprafața substanței... Această supieuita în sine nu era într- un tot omogenă, dar sub ea se vedeau ca prin- tr-o sticlă niște pete alburii nedesluite și niște bulboane care își schimbau mereu forma și mărimea. Ne uitam toți trei vrăjiți la acea priveliște extraordinară.

— Pare mai curând un animal jupuit, șopti Malone cu teamă. Bătrânul nu e prea departe de adevăr cu acel nefericit echinus al lui.

— Doamne, Dumnezeu! · am exclamat. Și eu trebuie să împlânt o cange în fiara asta.

— Asta-i norocul tău, fiule, spuse Malone. Îmi pare rău, dar și eu voi fi obligatv să mă aflu lângă tine când ai s-o faci. *

— Ei bine, %eu nu voi participa, protestă inginerul-șef cu hotărâre.

— Niciodată n-am fost mai lucid decât acum în fața acestei priveliști. Dacă bătrânul stăruie, renunț la portofoliul meu.

Dumnezeule mare, ia priviți î

Suprafața cenușie săltă deodată, unduind spre noi, cum face un val când îl privești de după dig... Apoi descrescu și pulsațiile abia perceptibile continuă ca și mai înainte. Barforth lăsa funia și trase pânza la loc.

— Parcă ar ști că suntem aici.

— De ce o fi unduind așa spre noi? S-ar putea ca. Lumina să aibă un efect oarecare asupra ei.

— Acum ce trebuie să fac? am întrebat eu.

Domnul Barforth arată spre cele două traverse puse de-a curmezișul puțului chiar sub punctul de oprire al liftului. Între ele era un interval de aproape nouă inci.

— Asta a fost ideea bătrânului, spuse el. Cred că aș fi putut să le fixez mai bine, dar încercă să discuți cu bizonul turbat. E mai comod și mai sigur să faci întocmai cum spune în orice privință. El e de părere să lucrezi cu sfredelul de șase inci și să-l fixezi într-un fel oarecare între suporturile acestea.

— Ei bine, nu cred că treaba asta e prea dificilă, am răspuns eu. Mă apuc de lucru chiar azi.

A fost, cum e lesne de închipuit, cea mai stranie experiență a vieții mele cu adevărat variată, în timpul căreia am săpat puțuri pe toate continentele pământului. Întrucât profesorul Challenger stăruia foarte mult ca operația să fie'dirijată de la distanță și cum începusem să văd o bună doză de rațiune în această pretenție a sa, trebuia să imaginez un procedeu de comandă electrică, a cărei realizare era destul de ușoară, întrucât în puț erau instalate fire de sus până jos.

Cu o grijă deosebită, împreună cu Peters, contramais- trul meu. Am coborât în puț conductele, sprijinindu-le pe stratul stlâncos. După aceea, am ridicat platforma de la ultimul strat ca să ne facem loc. Întrucât tram de părere să folosim sistemul de percuție, deoarece nu ne puteam baza exclusiv pe gravitate, am suspendat cumpăna de o sută de pfunzi pe un troliu, sub lift, și am întins conductele dedesubt, încheind cu una terminală în formă de V. În sfârșit, cablul care susținea cumpăna era montat pe marginea puțului în așa fel încât cumpăna să rămână degajată la o comandă electrică. Era o muncă delicată și grea, executată într-o căldură mai mult decât tropicală și stăpâniți fiind de sentimentul întotdeauna prezent că o lunecare a piciorului sau căderea unei scule pe pânza de sub noi putea

provoca cine știe -ce catastrofă de neînchipuit. Ne înfricoșa tot ceea ce vedeam împrejur și la picioarele noastre.

/

Mereu și mereu se simțea un tremur, o vibrație unduind de-a lungul pereților și chiar am simțit sub mâini o pulsație nedeslușită, când îi atingeam. Nici lui Peters, nici mie nu ne-a părut rău când am. Semnalat pentru ultima oară că eram gata să ieșim la suprafață și să raportăm domnului Barforth că profesorul Challenger își putea face experiența când dorea.

Și n-am avut mult de așteptat. Nu mai târziu decât după trei zile de la executarea lucrărilor, am primit o notă. Era o invitație obișnuită „între intimi⁴⁴ și suna astfel:

„PROFESOR G. E. CHALLENGER F.R.S., M.D., D. Se.,⁹ ETC.

(Fost președinte al institutului zoologic și deținător "al atâtor titluri și funcțiuni onorifice încât acestea depășesc capacitatea prezentei invitații) solicită prezența

Domnului Jones (fără doamna), la orele 11,30 a.m., joi 21 iunie, pentru a fi martor la un remarcabil triumf al spiritului asupra materiei

la

HENGIST DOWN, SUSSEX.

Tren special gara Victoria 10,5 Pasagerii își plătesc biletul. Masa, după experiență, sau nu, în funcție de împrejurări. Gara Storrington, 11 bis, Enmore Gardens S.W.⁴⁴.

Am aflat că Malone tocmai primise și el o misivă asemănătoare, pentru care pufnea de râs.

— Pur și simplu își dă ifose, trimițându-ne asemenea marafeturi, spuse el. Trebuie să fim acolo, orice s-ar întâmpla, așa cum îi spune călăul ucigașului. Dar află că a făcut toată Londra să bâzâie. Este oriunde îi place să fie, cu un reflector, în prim plan, proiectat în plin asupra bătrânului său cap păros. În sfârșit, veni ziua cea mare. În ceea ce mă privește, m-am gândit că era bine să mă duc la fața locului în ajun, seara, ca să mă asigur că totul era în ordine. Mașina noastră de forat era fixată în poziție, cumpăna ajustată, dispozitivele electrice puteau fi conectate cu ușurință. Eram satisfăcut că participarea mea la acea stranie experiență avea să se petreacă fără obstacole. Comanda electrică se dădea dintr-un punct aflat la vreo cinci sute de iarzi de gura puțului, spre a evita orice pericol.

Când în dimineața hotărîtă: – ó ideală zi de vară engleză – am ieșit la suprafață liniștit, am urcat până la jumătatea colinei Down, de unde aveam, o vedere generală asupra celor ce se petreceau.

Toată lumea părea să vină la Hengist Down. Cât vedeai cu ochii, drumurile erau pline de oameni. Autobuzele veneau hurducându-se și dăți nându-se pe șosele și-și descărcau pasagerii la poarta complexului. Acolo sfârșea drumul lor ele cele mai multe-. Ori. O mare ceată de paznici veghea la poartă; nici pomeneală să intre careva. În complex prin promisiuni sau bacșisuri, ci numai prezentând jinduitele tichete galbene. De aceea oamenii se răspâncneau pe po- vârnișul colinei „până sus, pe creastă, unde se adunase o mulțime de spectatori. Era o atmosferă ca la Epson Down în ziua derbyului. Înăuntrul complexului, pe anumite porțiuni, se instalaseră împrejmuiți din sârmă și felurii privilegiați erau conduși spre aceste locuri rezervate pentru ei. Unele împrejmuiți erau pentru pairi, ¹⁰altele pentru membrii Camerei Comunelor, una pentru frunțașii asociațiilor științifice și oamenii de știință celebri, inclusiv Leppelier de la Sorbona și Dr. Driesinger de la Academia din Berlin. O împrejmuire special rezervată, cu saci de nisip și eu acoperiș de tablă ondulată, era amenajată deoparte pentru trei membri ai familiei regale. La orele 11 și un sfert un șirag de automobile au adus de la gară pe oaspeții cu invitații speciale și eu am intrat în complex pentru a asista la recepție.

Profesorul Challenger stătea în prima îngrăditură rezervată elitei, strălucitor, în frac cu vestă albă și joben lucios, cu expresia omului atotputernic îmbinată cu o con- descendță aproape agresivă, și eu un orgoliu ele rău augur. „Vădit, expresia tipică a complexului lehova”, așa cum l-a descris unul dintre criticii lui. El asista, – conducea și uneori își îndemna oaspeții să-și ocupe locurile, în sfârșit, după ce își adună elita în jur, se opri pe un dâmfo potrivit și privi în jurul lui cu aerul unui președinte care așteaptă niște aplauze binevenite. Intrucât așa ceva nu se auzea deloc. Challenger intră brusc în subiect, cu glasul lui tunând până departe.

— Domnilor, rosti el, cu prilejul acesta nu e nevoie să spun și „doamnelor”. Dacă. Nu le-am invitat să fie de față cu noi în dimineața aceasta, nu este, vă pot asigura, din lipsă de prețuire,

---

10 **Pair**, membru al Camerei Lorzilor.

pentru că pot spune, urmă el cu un umor elefantin și cu o falsă modestie, că relațiile dintre noi au fost întotdeauna din ambele părți excelente și chiar intime. Adevăratul motiv este că experiența noastră conține o oarecare doză de pericol, deși acesta nu este suficient pentru a justifica emoția pe care o văd pe multe din fețele domniilor-voastre. Va interesa membrii presei să știe că am rezervat scaune anume pentru ei pe terasamentele de rocă, având câmp de vedere direct asupra scenei operațiilor.

Domniile-lor au dovedit un interes inoportun, rareori deosebit* de impertinență, în ceea ce privește treburile mele, așa încât, cu această ocazie cel puțin, nu se pot plânde că nu le-am satisfăcut exigențele. Dacă nu se va întâmpla nimic, ceea ce este foarte posibil, cel puțin eu am făcut tot ce am putut. Pe de altă parte, dacă se va întâmpla ceva, ei vor fi într-o excelentă poziție pentru a vedea experiența, a o înregistra total, simțindu-se până la urmă mândri de misiunea lor.

După cum poate fi ușor de înțeles, e imposibil pentru un om de știință să explice aceloră care pot fi denumiți, fără desconsiderare nejustificată, oameni de rând, variatele motive ale concluziilor și acțiunilor sale. Se aud unele întreruperi nemanierate, așa că vom cere domnului cu ochelari în ramă de corn să nu-și fluture umbrela (un glas: „asemenea vorbe despre oaspeții dumitale sunt mai mult decât ofensatoare⁴⁴). Probabil că expresia mea „oameni de rând” să te fi jignit pe domnia-ta. Să-mi fie permis să spun atunci că ascultătorii mei sunt o gloată câtuși de puțin de rând. Nu ne vom pierde în jocuri de cuvinte. Eram pe punctul de a spune, înainte de a fi întrerupt de această remarcă necuviincioasă, că întreaga problemă este pe deplin și cu multă limpezime discutată în cartea mea despre pământ, în curs de apariție, pe care o pot aprecia cu toată modestia cuvenită ca una dintre cărțile epocale despre istoria lumii (larmă generală și strigăte: „La fapte. Pentru ce-am venit aici? E o glumă? u). Tocmai voiam să explic totul și dacă voi mai fi întrerupt, mă voi vedea silit să iau măsuri ca să restabilesc buna-cuviință și ordinea, a căror lipsă este atât de dureros vădită. Problema în sine constă în faptul că am forat un puț prin scoarța pământului și că sunt pe punctul de a încerca efectele unei viguroase excitări asupra aparatului său senzorial, o operație delicată care va fi efectuată de subordonații mei,

domnul Peerless Jones, un așa-zis specialist în fântâni arteziene și domnul Edward Malone, care e reprezentantul meu în această ocazie. Substanța dezvoltată, sensibilă, va fi excitată, și cum va reacționa rămâne de văzut. Dacă acum veți fi atât de amabili să vă ocupați locurile, acești doi domni vor coborî în puț și vor face ultimele pregătiri... După aceea vom apăsa pe acest buton electric de pe masă și experiența va avea loc.

Auditorii cuvin tarilor lui Challenger simțeau de obicei, ca și pământul, că epidermele lor protectoare erau înțepate și nervii lăsați descoperiți. Adunarea de față nu făcea excepție, întrucit, în timp ce invitații se întorceau la locurile lor, se auzea un murmur înfundat de critici și resentimente. Challenger ședea singur pe dâmb lângă măsută, cu coama și cu barba neagră fremătând de agitație – o imagine rău prevestitoare. Nici Malone nici eu nu puteam admira priveliștea aceea, întrucit "ne grăbeam să ne îndeplinim extraordinara misiune. Douăzeci de minute mai târziu ne aflam în fundul puțului și trăgeam pânza gudronată de pe magma dată la iveală!

Înainte noastră se dezvăluia o priveliște uimitoare. Printr-o stranie telepatie cosmică, bătrâna planetă părea să fi aflat că un nemaiauzit atentat la libertate era pe punctul de a se săvârși. Magma dezvoltată era ca o oală în clocot. Mari bulboane cenușii se ridicau și plesneau cu un ecou asurzitor.

Bulele de aer și golurile din interior se separau și se contopeau într-o activitate agitată. Unduirile transversale erau mai puternice și mai repezi decât înainte. Un fluid purpuriu întunecat se ivi, pulsând în anastomozele șerpuitoare ale canalelor de sub suprafață. În toate se vădea palpitația vieții. Un miros greu făcea aerul anevoie de respirat pentru plămânii omenești. Privirile îmi erau fixate asupra acestei stranii priveliști, când Malone, lângă cotul meu, tresări deodată, alarmat.

— Dumnezeule, Jones! strigă el. Privește!

Am aruncat într-acolo o privire și o clipă după aceea am deconectat dispozitivul electric și am sărit în lift.

— Vino! i-am strigat, S-ar putea să urmeze o goană pe viață și pe moarte.

Ceea ce văzusem era într-adevăr mspăimintător. Tot fundul puțului părea că participă la activitatea tot mai intensă pe care o observasem sub picioarele noastre.

Pereții păreau, prin asociație, să palpitate, să pulseze și ei. Această mișcare avea o înrâurire asupra orificiilor pe care se sprijineau traversele și era clar că la cea mai mică retragere a pereților – totul depinzând de câțiva inci – traversele-se vor prăbuși. Dacă s-ar fi întâmplat așa ceva, atunci vârful ascuțit al conductei mele ar fi străpuns desigur magma, cu totul independent de deconectarea electrică.

Înainte de a se întâmpla acest lucru, era o chestiune ele viață și de moarte pentru Malone și pentru mine să ieșim din puț. Să fii la opt mile în pământ, cu posibilitatea unei subite coavulsioni extraordinare, era o perspectivă înfiorătoare. Zburam disperați spre suprafață.

Va uita cîndva vreunul dintre noi acea goană, acel coșmar? Lifturile biziau, zumzăiau – totuși minutele păreau ore. Îndată ce ajungeam la un etaj, țâșneam afară și ne repezeam în liftul următor, apăsam pe buton și zburam mai departe. Prin acoperișul din drugi de oțel puteam să vedem sus, departe, micul punct de lumină de la gura puțului. Tot mai mare și mai mare, în cele clin urmă deveni un cerc deplin și ochii noștri bucuroși se. Opriră asupra ghizdului de cărămidă de la intrare. Țâșnind afară, în sfârșit, într-o clipă plină de bucurie și de recunoștință nebună, am sărit din închisoarea noastră, simțind sub picioare, încă o dată, iarba verde. Am scăpat ca prin urechile acului. Nu făcusem nici treizeci ele pași de la gura puțului când, jos, departe, în adâncuri, sulița mea de fier s-a înfipt în ganglionul de nervi ai Maicii Glee și marea clipă sosi. Ce se întâmplase? Nici Malone, nici eu n-am fost în stare să spunem-, căci amândoi am fost maturați ca de un ciclon și zvâriți în iarbă, rostogolindu-ne mereu și mereu ca două pietricele care lunecau pe gheață. În același timp, urechile noastre au fost asurzite de urletul cel mai: îngrozitor care s-a auzit vreodată. Cine clin toate sutele de oameni care au trăit clipele acelea a putut să descrie fidel îngrozitorul vuiet? Durerea, mânia, amenințarea și maiestatea ultragiată a naturii, totul se contopea într-un singur răcnet cumplit. El ținu un minut întreg. — o mie de sirene într-una singură – paralizând toată mulțimea aceea cu stăruința lui sălbatică și plutind departe prin văzduhul liniștit al verii, până ce ecoul lui se răspândi de-a lungul întregii coaste de sud, ba chiar ajunse și la vecinii noștri francezi, dincolo de canal. Niciun sunet n-a egalat vreodată în

istorie răcnetul pământului rănit.

Uluți, asurziți, Malone și cu mine am simțit șocul, am auzit vuietul, dar am aflat, din relatările altora celelalte amănunte ale acelei scene· extraordinare.

Cele dinții proiectile azvâri'ite din măruntaiele pământului au fost lifturile. Celelalte dispozitive, prinse de pereți, au scăpat suflului, dar dușumelele -trainice ale lifturilor au fost izbite în plin de șuvoiul vertical. Când mai multe alice sunt plasate laolaltă într-o țeavă în care se suflă, ele țîșnesc la riad, una după alta. Tot astfel, cele paisprezece lifturi se iviră unul după altul în văzduh, mălțându-se unul după altul și descriind o parabolă superbă, unul din ele aterizând în mare aproape de digul de la Worthing și al doilea pe o câmpie nu departe de Chichester. Privitorii au declarat că din toate priveliștile stranii pe care le-au văzut vreodată, niciuna n-a fost întrecută de -aceea a celor paisprezece lifturi plutind lin pe cerul albastru.

După aceea a țâșnit gheizerul, tromba uriașă a unei substanțe urât mirositoare ca melasa, consistentă ca gudronul, ridicându-se la o înălțime apreciată la două mii de picioare. Un aeroplan de observație, care plutea deasupra priveliștii, a fost lovit, a fost înșfăcat ca de'un balaur și a aterizat forțat, om și mașină făcuți totuna de noroi. Acea substanță respingătoare, cu miros urât, pătrunzător, grețos, trebuie să fi fost sângele vieții planetei sau, precum susțin profesorul Driesinger și școala de la Berlin, o secreție protectoare asemenea aceleia a sconcsului, secreție cu care Natura a înzestrat-o pe Maica Glie, ca să se apere de Challengerii indiscreți și inoportuni. Totuși cel dinții ofensator, așezat pe tronul lui, pe dâmb, scăpă neatins, în timp ce nefericiții gazetari aflați în linia întâia de foc au fost atât de împrășcați, de udați, încât niciunul din ei n-a putut să iasă în lume mai multe săptămâni. Torentul de putreziciune a fost dus de vânt spre sud și a căzut peste nefericita mulțime care așteptase atât de mult și cu atâta răbdare pe colinele de la Downs ca să vadă-

«

ce se va întâmpla. N-au fost accidente. Nimeni n-a avut * de suferit ce\ a, dar mulți au mirosit urât după aceea și încă mai păstrează între pereții lor câte o amintire a marii întâmplări.

În cele din urmă puțul s-a surpat. Așa cum natura închide încet o rană din adânc spre suprafață, tot astfel pământul

vindecă nespus de repede orice leziune făcută în substanța sa vitală. S-a auzit un scrâșnet prelung, strident, în timp ce pereții puțului se împreunau, zgomotul răbufnind din adâncuri și apoi ridicându-se tot mai sus, până ce, cu un tunet asurzitor, ghizdurile de cărămidă ale puțului se turtiră și se sfărâmară, în timp ce o vibrație, ca un cutremur ușor, năruî terasamentele și ridică deasupra locului unde fusese puțul o piramidă de cinci sute de picioare, alcătuită din sfărâmaturi și fier rupt. Experiența profesorului Challenger nu era numai încheiată, dar fusese înmormântată, ascunsă pentru totdeauna vederii omenești. Dacă nu s-ar vedea acolo obeliscul ridicat de Royal Society, ar fi îndoielnic că urmașii noștri vor ști vreodată locui exact al acelui eveniment neobișnuit.

Apoi veni marele final.

Multă vreme după acele fenomene succesive s-a așternut o liniște și o tăcere încordată, în timp ce oamenii își recăpătau cumpătul și încercau să-și dea seama exact ce se întâmplase și cum se ajunsese acolo. Și deodată țâșni în mințile lor revelația măreței realizări, uriașa întindere a concepției, geniul și minunăția execuției. Și ei se întoarseră brusc spre Challenger. Din toate părțile câmpiei răsunară strigăte de admirație. Pe dâmb, el privea în jos spre marea de chipuri întoarse către el, întretăiată doar ele batistele care fluturau. Privind înapoi îl văd mai bine acum decât îl vedeam atunci. Se ridicase de pe scaun cu ochii pe jumătate închiși, pe față cu zâmbetul conștient al meritului, cu mâna stângă în șold, cu dreapta dusă la piept, sub frac.

Fără îndoială că imaginea aceea va rămâne nemuritoare, întrucât am auzit împrejurul meu țăcănitul aparatelor, ca acela de la jocul crichetului pe câmp. Soarele de iunie strălucea auriu deasupra capului său, în timp ce el se întorcea grav, făcînd o plecăciune spre fiecare punct cardinal. Challenger super-om de știință, Challenger arhi- pionierul, Challenger primul om dintre toți oamenii pe care Maica Glie a fost silită să-l recunoască.

Și drept epilog, încă un cuvânt. Desigur, e bine cunoscut că efectul experienței s-a simțit pe tot pământul. Este adevărat că planeta rănită n-a scos nicăieri un asemenea urlet ca în punctul de pătrundere, dar prin comportarea sa, pretutindeni ea a arătat că e într-adevăr o entitate. Și-a arătat indignarea prin fiecare orificiu, prin fiecare vulcan. Hecla a mugit până ce islandezii s-

au temut de un cataclism. Vezuviul a răsuflat adânc din măruntaie. Etna a împrăscat o cantitate oarecare de lavă și, drept urmare, împotriva lui Challenger a fost intentat un proces de o jumătate de milion de lire în fața instanțelor de judecată din Italia, reprezentând daune pentru nimicirea viilor. Chiar în Mexic și în centrul Americii Centrale erau semne ale unei intense mâinii. Plutonice, iar urletele vulcanului Stromboli au asurzit întreaga Mediterană răsăriteană. E

O ambiție obișnuită a oamenilor să facă întreaga lume să vorbească, dar a fost numai privilegiul lui Challenger să facă întregul pământ să răcnească.

Sam Moskowitz consideră că povestirea se caracterizează printr-o „puternică originalitate” (35). Fără a-i contesta nicio clipă meritele, trebuie să menționăm că ideea aparține scriitorului francez G. De Wailly, autorul romanului *Asasinul globului*, publicat în *Journal des Voyages*, în 1910. Pentru că și-a pierdut familia într-un cutremur, eroul romanului jură să ucidă Pământul, care

1 se pare a fi un animal imens și rău. El încearcă să distrugă un „organ vital”, dar se produce un cataclism și „animalul” nu moare.

Oricum, Când a răcnit Pământul, ca și Mașina de dezintegrare, ne oferă din nou prilejul de a-l admira pe Challenger în postura agresiv triumfătoare pe care i-o cunoaștem din *Lumea pierdută*. Căci între timp apăruse *Țara cețurilor* (1925), în care monumentul de certitudine se transformase în contrariul său} cele câteva accente mistice din *Centura toxică* amplificându-se până la proporțiile unei „apologii romanțate a spiritismului” (37). Evoluția teribilului profesor nu face decât să repete, de altfel, evoluția creatorului său, care devenise, începând din 1916, un adept deosebit de activ al „religiei psihice”, termen preferat de el „spiritismului”. Influența acestei doctrine, întemeiate pe autosugestie și pe înșelătorii, uneori foarte abile, este vizibilă și în a doua parte a ultimei incursiuni doyleene pe tărâmul fantasticului-științific, *Fosa Maracot*.

După lumea pierdută din *Matt o Grosso*, scriitorul ne înfățișează acum *Lumea pierdută sub mare*, cum e subintitulată povestirea. Datorită unui incident, batisfera doctorului Maracot ajunge pe fundul Atlanticului, la sud-vest de insulele Canare și echipajul îi descoperă pe urmașii legendarilor atlanți.

Imbrățișând teoriile teozofilor și ocultiştilor, Doyle pune pieirea Atlantidei pe seama coruperii locuitorilor ei de către semi-demonul Baal- See pa, care vrea acum să-și desăvârșească opera. Planurile lui sunt însă'de jucate de doctorul Maracot, depozitar efemer al spiritului unui geniu atlant, adversarul din-totdeauna al lui Baal-Seepa...

A venit momentul să-ne întrebăm în ce constă contribuția lui Arthur Conan Doyle la dezvoltarea literaturii științifico-fantastice. Este el doar „unul dintre cei mai buni discipoli ai lui Jules Verne”? (37). Cu toate asemănările pe care le-am semnalat, credem că în aventurile profesorului Challenger există un ' ferment aparținând exclusiv secolului al XX-lea, o nouă modalitate de a ex- prima plastic fenomenul lărgirii explozive a granițelor cunoașterii. Doyle nu este niciun epigon al lui Wells. El nu anticipmză pentru a da avertismente sau pentru a-și afirma concepția asupra viitorului. Opera sa științifico- fantastică reprezintă mai curând o prelungire a ciclului holmesian în alte coordonate. De aici preocuparea pentru suspense, pentru un ritm susținut al acțiunii.

Pierre Nordon greșește, după părerea noastră, și atunci când vrea să ne convingă că „Ciclul lui Challenger, care, în Lumea pierdută, inaugura ultima. Fază a activității sale literare, înseamnă din partea lui Conan Doyle un fel de renunțare-, căci aparține în mod deliberat literaturii pentru copii” (37). Se face simțită aici concepția eronată potrivit căreia science iictionul s-ar adresa exclusiv tinerilor cititori – și autorul pare s-o împărtășească, de vreme ce îi scria lui Greenhough Smith, editorul publicației The Strand, referitor la Lumea pierdută: „Ambiția mea este ca ea să însemne în literatura pentru băieți ceea ce a însemnat Sherlock Holmes în povestirea ■ defectivă” (cf. 35). Dur cum să lipești o astfel de etichetă pe Centura toxică și Când a răcnit Pământul, ca să nu mai vorbim de Țara cețurilor?...

Criticul francez are în schimb dreptate afirmând că: „Această operă ea singură (Lumea pierdută) și seria de povestiri pe care o inaugurează fir fi fost fără îndoială de ajuns pentru a-i asigura lui Conan Doyle o reală reputație literarău. Și, adăugăm noi, pentru a-l situa ferm printre maeștrii anticipației clasice.

În 1925, când apărea Țara cețurilor, Aleksandr Be- / leaev își făcea debutul în science fiction. Povestirea Capul profesorului

Dowell, amplificată ulterior până la dimensiunile unui roman, pornea de la posibilitatea menținerii în viață a unui cap izolat, ceea ce părea atunci o enormitate. O bună parte a operei lui Beleaev „, întemeietor id, literaturii științifico-fantastice sovietice, unul dintre cei mai mari reprezentanți ai ei” (28), se caracteriza prin ingeniozitate și îndrăzneală, chiar atunci când apelează la fondul de aur al anticipației. După 1920, revistele și editurile sovietice publicau numeroase lucrări ale autorilor străini, în primul rând Jules Verne, H. G. Wells, Arthur Conan Doyle, dar și Maurice Renard. Al cărui Doctor Lerne, subzeu ar fi putut să-i sugereze lui Beleaev ideea primei sale povestiri. Scriitorul considera, de altfel, că tânăra anticipație sovietică „trebuia în mod inevitabil să treacă prin stadiul uceniciei la maeștrii vest-europeni. Firește că trebuia să ne însușim și formele standard” (7). Așa se explică, căe pildă, prezența unor candidați la dominația mondială (Stirner din Stăpânul lumii, Baily din Vânzătorul de aer), viziunea unei omeniri viitoare degenerate din punct de vedere fizic (Lupta în eter), utilizarea anabiozei pentru călătoria în timp (Nici viață, nici moarte), teme și idei întâlnite frecvent în science fiction-ul occidental. Există și similitudini mai exact circumscrise: Omul din dulapul de cărți a făcut corpurile materiale penetrabile și trece el însuși prin pereți, iar șomerul din Lumea care nu se vede este sensibil la radiațiile electromagnetice – ca și Omul trucat, respectiv Omul cu trup inconsistent din povestirile cu aceleași titluri ale lui Maurice Renard; Omul amfibie are grefate bronhii de rechin, asemeni cu Omul care poate trăi în apă al lui Jean de La Hire (numele eroilor, Ihtiandr și Hictaner, sunt și ele destul de apropiate). Evident, nu e vorba de plagiat și nici măcar de adaptare, Beleaev fiind un creator în adevăratul sens al cuvântului. Topind în creuzetul imaginației sale aceste sugestii, el știe să le dea o formă proprie și să integreze ideile anticipatoare într-o acțiune trepidantă, punându-le în slujba reliefării unor puternice drame individuale.

Un loc aparte în opera lui Beleaev revine Invențiilor miraculoase ale profesorului Wagner. Sunt peste zece povestiri, care nu-și propun să creeze un personaj complex, cu o personalitate covârșitoare (ciim e, de pildă, praf e so- rid Challenger), ci se concentrează asupra „invențiilor lorct înseși, asupra genezei și implicațiilor utilizării lor, învă- luindu-le într-o

aură de amuzament ironic.

Iată cum descoperă fostul asistent al profesorului, Peskov, aria extrem de largă a preocupărilor acestuia: „Am impresia că am nimerit în cabinetul lui Faust. Laboratorul profesorului Wagner este uluitor. Ce nu poți vedea aici!... Fizică, chimie, biologie, electrotehnică, micro - biologie, anatomie, fiziologie - s-ar părea că nu exista domeniu al științei care să nu-l intereseze pe Wagner, sau Wag, cum mi-a cerut să-i spun. Microscoape, spec- troscoape, electroscoape și diferite ale „scoape" care-i îngăduie să vadă lucruri altfel inaccesibile ochiului nostru. Urmează aparate pentru auz, „microsaoape" acustice, cu ajutorul cărora Wagner recepționează mii de sunete noi: „și lunecarea jivinelor marine, și fiorul răchitei îndepărtate „. Sunt aici materiale de sticlă, cupru, aluminiu, cauciuc, porțelan, ebonit, platină, aur, oțel, în cele mai variate forme și combinații. Retorte, baloane, serpentine, eprubete, lămpi, bobine, spirale, fire, șaltere, întrerupătoare,. Butoane... Oare toate acestea nu reflectă însăși complexitatea creierului lui Wagner? Camera de alături este un adevărat panopticum: acolo Wagner întreține culturi de țesut un, hrănește un deget viu, o ureche de iepure, o inimă de câine, un cap de berbec și... un creier de om. Da, da, un creier viu, care gândește!” Este creierul unui tânăr savant german, Ring, mort într-un accident. Wagner a găsit un mijloc de comunicare cu el și știe că ar vrea să nu mai fie condamnat la imobilitate, întrunit creierul, hrănit cu o soluție specială, a crescut foarte mult, nu mai poate fi vorba de a-l transplanta într-un craniu omenesc. Și alunii, Wagner îl introduce în craniul unui elefant care, botezat Hoiti-Toiti, va ajunge în cele din urmă în arena unui circ berlinez. I

Subliniind că și în acest caz o idee mai veche (în Doctorul Lerne, creierii lui Mac-Bell și Nicolas Vermont sunt transplantați în cranii de cline și, respectiv, taur) este dezvoltată în mod independent, amintim o altă operație extraordinară, săvârșită de Wagner în Africa. Un membru al expediției a suferit un accident, iar asistentul profesorului a murit înainte de a spune pe ce drum se poate ajunge la el. Wagner extrage creierul asistentului, află ceea ce dorește descifrându-i oscilațiile electromagnetice și-l înzestrează cu ochi de vacă, descoperindu-l astfel pe cel accidentat (Amba).

Un întreg capitol al operei lui Beleaev este consacrat

popularizării diferitelor noțiuni științifice, într-o manieră atractivă. Apărind inițial în revista IoJ (Ariciul), din Leningrad, sub titlul generic „întâmplări extraordinare 1micile povestiri-enigmă au fost amplificate ulterior, potrivit metodei de lucru a scriitorului. Beleaev pare să adreseze logicii și fanteziei noastre întrebarea: c. E-ar fi dacă... s-ar micșora viteza luminii (Moartea luminii), ar dispărea bacteriile (Lumea nepieritoare), am realiza un aliaj din substanțe mai ușoare decât aerul (Covorul zburător), ar reînvia însușirile naturale pierdute ale omului primitiv (Instinctul străbunilor)? Din această categorie, am ales o povestire în care îl vom reîntâlni pe profesorul Wagner.

ÎN ABIS

I. Vi 1 a misterioasă

În timpul plimbărilor mele prin împrejurimile Simeizului am remarcat o vilă singuratică pe un povârniș al muntelui. La, vilă nu ducea niciun drum. Era împrejmuită cu un gard înalt și avea o porțiță scundă, întotdeauna bine închisă. De cealaltă parte a gardului nu se vedea niciun. Tufiș, niciun copac. În jurul vilei – colțuri de stânci gălbui, între care creșteau ici-colo ienuperi piperniciți și brazi de munte mici și strâmbi.

„Cui i-o fi trecut prin minte să se stabilească pe ștanca asta sălbatică și golașă? îmi ziceam hoinărind prin jurul vilei. Oare o fi stând cineva aici? 4i

N-am văzut încă niciodată pe cineva ieșind de-acolo. Eram așa de curios încât, mărturisesc, încercam să arunc o privire în curtea misterioasei vile urcându-mă pe stâncile din apropiere. Dar vila era situată astfel încât, din orice parte mă uitam, nu puteam să văd decât un colțișor al curții. Curtea era la fel de golașă ca și locul din jur.

Dar după câteva zile de observații am surprins trecând prin curte o femeie în vârstă, îmbrăcată în negru.

Asta m-a intrigat și mai mult.

— Dacă aici stau oameni, ei trebuie să întrețină cât de cât o legătură cu lumea exterioară, cel puțin să meargă la piață după de-ale gurii!

Am început să culeg informații printre cunoștințele mele și în cele din urmă curiozitatea mi-a fost satisfăcută. E drept, nimeni nu știa ceva precis despre locatarii vilei, dar unui din cunoscuți mi-a spus că, după cum se zvonește, acolo stă profesorul Wagner.

Profesorul Wagner î

Atât era de ajuns ca să nu mai las vila din vedere. Acum voiam cu orice chip să-l văd pe omul acesta ieșit din comun, care a făcut atâta vâlvă cu invențiile sale. Dar cum?... Am început pur și simplu să spionez vila. Simțeam că nu e bine ceea ce fac, totuși continuam să țin casa sub observație, stând la pândă ceasuri întregi, la diferite ore din zi și chiar din noapte, după o tufă de ienupăr din apropierea vilei.

Se zice că dacă un om urmărește neabătut un țel, mai devreme sau mai târziu îl va atinge.

Într-o dimineață, devreme de tot, de cum s-a luminat de ziuă, am auzit deodată scârțâind portița din gardul

19 - Odiseia Marțiană înalt. Cu atenția încordată, m-am făcut ghem, urmărind cu răsuflarea tăiată ce-o să fie mai departe.

Portița se deschise, lăsând să iasă un bărbat înalt, rumen în obraji, cu o barbă blondă și cu mustățile lăsate în jos. Omul aruncă atent o privire în jur. Desigur era el, profesorul Wagner!

Convingându-se că nu se află nimeni prin preajmă, porni să urce încet, ajunse la o mică platformă din munte și aici începu să facă niște exerciții cu totul de neînțeles pentru mine. Pe platformă erau risipiți bolovani de diferite mărimi. Wagner se apropia de ei și încerca să-i ridice, apoi, călcând cu grijă, își schimba locul și reluă operația. Dar toți bolovanii erau așa de mari și de grei încât chiar și un atlet profesionist abia dacă i-ar fi putut urni din loc.

„Ce îndeletnicire stranie!” mi-am zis. Și deodată am rămas atât de uluit încât am lăsat să-mi scape o exclamație. S-a petrecut ceva de necrezut: profesorul Wagner s-a apropiat de o bucată uriașă de slină, mai mare cât un stat de om, a apucat-o de un colț ascuțit care ieșea în afară și a ridicat-o cu atâta ușurință ca și cum ar fi fost o bucată de carton. Intinzând brațul, începu să. Descrie segmente de arc cu bucata de stâncă.

Nu știam ce să cred. Ori Wagner avea o forță supranaturală... dar atunci de ce nu a putut să ridice bolovanii ceilalți, destul de mici, ori... Nu mi-am dus. Gândul până la capăt, când o nouă scamatorie a lui Wagner mă uimi și mai mult.

Wagner aruncă bucata de stâncă în sus ca pe o pietricică și ea se ridică la vreo douăzeci de metri. Așteptam cu emoție s-o văd izbindu-se de pământ. Dar recădea destul de încet. Numărasem zece secunde înainte ca ea să înceapă să revină. Și când ajunse

aproape de pământ la înălțimea unui om, Wagner întinse mina, o prinse și o reținu, și trebuie să spun că mâna nici nu i-a tremurat.

— Ho-ho-ho! râse cu o voce veselă de bas Wagner și aruncă departe de el bucata de stâncă. Aceasta, zburând o vreme paralel cu pământul, căzu brusc și se sfărâmă în bucăți cu un zgomot asurzitor.

— Ho-ho-ho! râse iar Wagner și făcu un salt neobișnuit. Ridicându-se la vreo patru metri, zbură în lungul platformei în direcția mea. Se pare însă că nu și-a calculat bine saltul, pentru că i s-a întâmplat același lucru ca și bucății de stâncă: deodată începu să cadă brusc. Și dacă n-ar. Fi fost panta pe care se prăvăli, poate că Wagner și-ar fi pierdut viața. Căzu nu departe de mine, de cealaltă parte a tufei de ienupăr, scoase un geamăt și trânti o înjurătură, apucându-se de genunchi. Frecându-se de câteva ori pe locul lovit, încercă să se ridice și gemu iar.

După un moment de ezitare m-am decis să-mi trădez prezența și să-i dau o mină de ajutor.

— V-ați lovit rău? Pot să vă ajut cu ceva? l-am întrebat, ieșind de după tufiș.

Se pare că apariția mea nu l-a mirat pe profesor. În orice caz n-a lăsat să se vadă asta în niciun fel.

— Nu,. Mulțumesc, răspunse el calm. Și încercă din nou să se ridice. Fața i se schimonosi de durere. Ba chiar se răsturnă pe spate. Picioarul lovit se umfla repede ia genunchi. Era evident că trebuia neapărat să-i vin într-ajutor.

Drept care am început să acționez decis.

— Să mergem până nu vă pierdeți și mai mult puterile, i-am spus, ajutându-l să se ridice.

Wagner se supuse. La fiecare mișcare, piciorul lovit îi făcea să sufere. Am urcat încet panta abruptă. Aproape că îl că ram în cârcă pe Wagner, și corpul lui destul de greu mă istovea. În același timp, însă, eram extrem de mulțumit că în felul acesta aveam prilejul nu numai să-l văd pe profesorul Wagner, dar să-l și cunosc, să-i vizitez casa. De altfel, poate că odată ajunși la portiță, ei îmi va mulțumi și nu mă va pofti înăuntru. Gândul acesta mă neliniștea în timp ce ne apropiam de gardul înalt al vilei sale, Dar Wagner nu spuse nimic, și poate că nici nu pu-

. 20X

tea să spună, așa încât am trecut pragul mult râvnit. Wagner

se simțea prost de tot. Din pricina loviturii și a comoției aproape că își pierduse cunoștința. Și eu cădeam din picioare de oboseală. Și totuși, mai înainte de a-l duce în casă, am aruncat peste umăr o privire cercetătoare în curte.

Curtea era destul de mare. În mijlocul ei stătea un aparat semănând cu aparatul lui Maurain, în fundul curții, pe pământ, se vedea un orificiu rotund, acoperit cu un geam gros. În jurul acestui orificiu, de la el spre casă și încă în câteva direcții porneau din pământ niște arcuri aflate la o distanță ele jumătate de metru unul de altul.

Mai mult n-am apucat să văd nimic. Din casă ne ieși în întâmpinare femeia aceea în vârstă, îmbrăcată în negru, menajera lui, așa cum am aflat mai târziu.

Amândoi l-am așezat pe profesorul Wagner în pat.

II. „C e r c u l v r ă j j t”

Wagner se simțea foarte rău. Respira greu, stătea cu ochii închiși, delira.

„Oare din cauza unei comoții poate să piară această genială mașină care este creierul profesorului Wagner mă gindeam îngrijorat.

Bolnavul delira rostind formule matematice și în răstimpuri gema. Menajera, pierzându-se cu firea, stătea neajutorată, repetând într-una:

— Ce ne facem acum? Doamne, ce ne facem?...

A trebuit să-i dau profesorului primul ajutor și să-l îngrijesc.

Abia a doua zi, spre dimineață, Wagner își veni în fire. Deschise ochii și mă privi perfect conștient.

— Vă mulțumesc... rosti el abia auzit.

I-am dat să bea, iar el, făcându-mi un semn cu capul* mă ragă să-l las singur. Obosit de emoțiile din ajun și de noaptea nedormită, m-am decis, în sfârșit, să-l las pe bolnav singur și am ieșit în curte, ca să respir aerul proaspăt al dimineții. Aparatul acela necunoscut din mijlocul curții îmi atrase din nou atenția. M-am apropiat de el și am întins mina.

— Stați pe loc! am auzit din spate vocea înfundată, speriată a menajerei. Și în aceeași clipă am simțit că mâna mea a devenit neînchipuit de grea, ca și când s-ar fi atârnat de ea o greutate uriașă, t răgind u-mă în jos cu atâta putere încât am căzut la pământ. O greutate nevăzută îmi apăsa încheietura brațului. Făcând un mare efort, mi-am retras mina. Mă durea și se

înroşise.

Lângă mine stătea menajera şi clătina din cap afectată.

— Păi cum aşa?... Păi se poate?... Mai bine nu umblaţi prin curte, că vă striveşte cu totul î

Neînţelegând nimic, m-am întors în casă şi mi-am pus o compresă pe mâna bolnavă.

Cinci profesorul se trezi din nou, arăta cât se poate de • bine. Pare-se că omul acesta avea un organism din cale- afară de sănătos.

— Ce-i asta? întrebă el, arătând spre braţul meu,

I-am spus ce s-a întâmplat,

— Aţi fost într-un mare pericol, zise el.

Eram tare dornic să aflu cât mai grabnic de la Wagner o explicaţie a tuturor întâmplărilor extraordinare prin care trecusem, dar m-am abţinut să pun vreo întrebare, nedorind să-l deranjez pe bolnav.

În aceeaşi zi, seara, Wagner, ceri net să fie întors în pat cu faţa la geam, începu să vorbească singur despre ceea ce mă preocupa atât.

— Ştiinţa studiază manifestările forţelor naturii, începu el fără nicio introducere, stabileşte legile ştiinţifice, dar cunoaşte prea puţin esenţa acestor forţe. Noi spunem: „electricitate, forţă de gravitaţie⁴⁴. Le studiem însuşirile, le folosim în scopurile noastre. Dar ele ne dezvăluie foarte anevoie ultimele taine ale naturii lor. De aceea nu le folosim nici pe departe în deplină măsură. Electricitatea s-a dovedit a fi în această privinţă mai docilă. Am supus această forţă şi punând stăpânire pe ea, am silit-o să lucreze pentru noi. O deplasăm dintr-un loc în altul, o acumulăm ca rezervă, o consumăm pe măsura necesităţilor. Dar forţa de gravitaţie este într-adevăr forţa cea mai recalcitrantă. Cu ea trebuie să fim înţelegători, mai mult să ne adaptăm noi la ea decât s-o adaptăm pe ea la nevoile noastre. Dacă am putea să modificăm forţa de gravitaţie, s-o dirijăm cum vrem noi, s-o acumulăm aşa cum acumulăm electricitatea, gândiţi-vă ce armă puternică am căpăta! Este o veche dorinţă a mea să pun stăpânire pe această forţă ce nu se lasă supusă.

— Şi aţi pus stăpânire pe ea! am exclamat, începând să înţeleg cele ce se întâmplă.

— Da, am pus stăpânire pe ea. Am găsit un mijloc pentru a regla forţa de gravitaţie aşa cum doresc eu. Aţi asistat la primul

meu succes... Uf... succesele sunt uneori scump plătite!... oftă Wagner, frecându-și genunchiul lovit. Am făcut o experiență reducând forța de gravitație într-un mic sector de lângă casă. Ați văzut cu câtă ușurință am ridicat bucata aceea de stâncă. Am reușit asta prin creșterea forței de gravitație într-un mic sector ai curții mele... Era" cât pe ce să plătiți cu viața curiozitatea dumneavoastră apropiindu-vă de „cercul vrăjit”. Priviți, urmă el, arătând cu mâna pe geam. În direcția vilei vine un stol de păsări. Poate măcar una din ele va trece pe deasupra sectorului cu gravitație amplificată...

Wagner tăcu. Eu urmăream tulburat păsările ce se apropiau, lată-le zburând pe deasupra curții...

Deodată, una din ele căzu ca o piatră la pământ. Nu se zdrobi doar, ci se prefăcu într-o pată, acoperind pământul cu un strat, cred, nu mai gros ca o foință de țigară.

— Ați văzut?

M-am cutremurat, gândindu-mă că și eu puteam să am aceeași soartă.

— Da, îmi ghici el gândul, v-ar fi strivit greutatea propriului dumneavoastră cap, prefăcându-vă într-o 'turtă. Și, rizând din nou, continuă: Fima, menajera mea, spune că eu am inventat un mijloc excelent de a feri alimentele de pisicile vagabonde. „Nu le omorâți chiar de” tot, zice ea, numai să li se lipească etichetele de pământ, ca altă dată să nu mai vină! w Da... zise el după o pauză, există pisici mai păguboase și mai periculoase, cu două picioare, înarmate nu cu gheare și cu dinți, ci cu tunuri și cu mitraliere. Inchipuți-vă ce barieră va constitui forța de gravitație supusă de om! Eu pot să fac o zonă de baraj la frontierele statelor, peste care nu va trece niciun dușman. Aeroplanele vor cădea ca pasărea asta. Mai mult decât atât, nici chiar obuzele nu vor putea trece peste această zonă de baraj. S-ar putea face și invers: să-l lipsești pe inamicul în ofensivă de forța de gravitație, și atunci soldații, la cea mai mică mișcare, vor sări în sus și se vor bălăbăni neputincioși în aer... Dar toate acestea sunt fleacuri în comparație cu ceea ce am realizat. Am găsit un mijloc de a reduce forța de gravitație pe toată suprafața globului pământesc, cu excepția polilor...

— Cum veți realiza asta?

— Voi sili globul pământesc: să se învâртеască mai repede, asta-i tot, răspunse profesorul Wagner cu un aer ca și cum ar fi

fost vorba de un titirez.

— Vreți să măriți viteza de rotație. A'Pământului?! nu m-am putut stăpâni eu să exclam. *

— Da, voi mări viteza lui de rotație, și atunci forța centrifugă va începe să crească, și toate corpurile aflate pe pământ vor deveni tot mai ușoare. Dacă nu aveți nimic împotriva să mai rămâneți la mine câteva zile...

— Cu plăcere!

— Am să încep o experiență de îndată ce am să nă dau jos clin pat, și veți vedea multe lucruri interesante.

III. Se! η ν î ρ τ ε ς τ ε!

După câteva zile, profesorul Wagner se făcu bine. Dacă nu puneam la socoteală faptul că șchiopăta puțin. Se retrăgea pentru scurt timp în laboratorul său subteran, aflat într-un colț al. Curții, punându-mi mie la dispoziție biblioteca. Dar în laborator nu mă poftea.

O dată, când ședeam în bibliotecă, intră Wagner, foarte surescitat, și încă din prag îmi strigă:

— Se învârtește! Am pus aparatul meu în funcțiune și acum să vedem ce-o să fie mai departe!

Mă așteptam să se petreacă ceva neobișnuit, Dar orele treceau, trecu ziua și nu se schimbă nimic.

— Așteptați, surâse profesorul pe sub mustață, forța centrifugă crește proporțional cu pătratul vitezei.. Iar Pământul e un titirez cam mare, durează până să-i faci vânt!

A doua zi dimineață, dându-mă jos din pat, m-am simțit parcă mai ușor. Ca să mă controlez, am ridicat un scaun. Mi se păru și el mult mai ușor ca de obicei. Se pare că forța centrifugă a început să acționeze. Am ieșit pe terasă și m-am așezat cu o carte în mină. Pe carte cădea umbra unei coloane. Fără să vreau, am băgat de seamă că umbra se deplasează destul de repede. Ce putea să însemne asta? Era ca și cum Soarele ar fi început să se deplaseze mai repede pe cer.

— Aha, ați observat.? am auzit vocea lui Wagner, care mă urmărea. Pământul se învârtește mai repede, iar zilele și nopțile se fac mai scurte

— Și ce-o să fie mai departe? l-am întrebat nedumerit.

— Om trăi și-om vedea, răspunse profesorul.

În ziua aceea soarele a apus cu două ore mai devreme ca de obicei.

f

— Îmi închipui ce zarvă trebuie să fi produs acest eveniment în toată lumea! i-am zis profesorului. Ar fi interesant de știut...

— Puteți afla asta la mine în cabinet, acolo e un-aparat de radio, răspune Wagner.

M-am dus repede în cabinet și m-am convins că populația întregului glob pământesc e într-o teribilă stare de surescitare.

Dar acesta era numai începutul. Rotația Pământului creștea mereu. O zi și o noapte durau doar patrii ore.

— Acum toate corpurile aflate la ecuator au pierdut a patruzecea parte din greutate, spuse Wagner.

— De ce numai la ecuator?

— Acolo puterea de gravitație a Pământului e mai mică, iar raza rotației mai mare, ceea ce înseamnă că și forța centrifugă acționează mai tare.

Oamenii de știință au și înțeles pericolul. A început o mare migrație a popoarelor din regiunile ecuatoriale spre latitudini mai înalte, unde forța centrifugă este mai mică. Deocamdată, însă, scăderea greutateii era chiar folositoare: trenurile puteau transporta încărcături uriașe, un motor slab de motocicletă era suficient pentru a tracta un mare aeroplan de călători, viteza de deplasare creștea. Oamenii de venură dintr-odată mai ușori și mai puternici. Eu însumi am simțit cum devin din ce în ce mai ușor. Un sentiment extraordinar de plăcut!

Radioul începu să aducă curând vești tot mai triste. Trenurile deraiau tot mai des în pante și la curbe, de altfel fără să se producă cine știe ce catastrofe: vagoanele, chiar deraind, nu se sfărâmau. Vântul ridica nori de praf, care nu se mai lăsa pe pământ, ci se transforma în uragan. De peste tot se anunțau inundații catastrofale.

Atunci când viteza de rotație a crescut de șaptesprezece ori, obiectele și oamenii de la ecuator nu mai aveau deloc greutate.

Într-o seară am auzit la radio o veste înfricoșătoare: în Africa Ecuatorială și în America au fost câteva cazuri când oamenii, neavând nicio greutate, sub efectul forței centri-

2i)7

fuge, cădeau în sus. Curând apoi a venit altă veste îngrozitoare: la ecuator, oamenii au început să se sufoce.

— Forța centrifugă smulge învelișul de atmosferă al globului pământesc, „fixat” de Pământ prin forța gravitației terestre, mă

lămuri calm profesorul.

— Atunci... și noi o să ne sufocăm, nu? I-am întrebat îngrijorat. Wagner ridică din umeri.

— Noi suntem bine pregătiți pentru orice schimbări.

— Dar de ce ați făcut asta? Bine, dar e o catastrofă mondială, asta înseamnă pieirea civilizației!.. Nu m-am putut stăpâni să nu exclam.

Wagnervămase imperturbabil.

— Veți afla mai târziu de ce am făcut-o.

— Oare numai pentru o experiență științifică?

— Nu înțeleg ce vă miră atâta, răspunse el. Ciudat! Când trece un uragan sau erupe un vulcan și ucide mii de oameni, nimănui nu-i trece prin minte să învinuiască vulcanul. Considerați asta ca o calamitate...

Răspunsul nu mă satisfăcu. Fără să vreau, începeam să resimt ostilitate față de profesorul Wagner.

„Trebuie să fii un monstru, să n-ai inimă, pentru ca de dragul unei experiențe științifice să condamni la pieire milioane de oameni**, mi-am zis.

Ostilitatea mea față de Wagner sporea pe măsură ce eu însumi mă simțeam din ce în ce mai prost, și aveam și de ce: veștile acestea îngrozitoare despre o lume care piere, perindarea aceasta tot mai accelerată a zilelor și nopților pot să te scoată din fire. Eu aproape că nu dormeam și eram extrem de nervos. Trebuia să mă deplasez cu cea mai mare prudență. Cel mai mic efort muscular mă făcea să săr în sus și să mă izbesc cu capul de tavan, e drept nu prea tare. Obiectele își pierdeau greutatea, și era tot mai dificil s-o scoți la capăt cu ele. Era destul să atingi din întâmplare o masă sau un fotoliu, că mobila se mișca din loc.

Apa din spălător curgea foarte încet și jetul de apă se deplasa într-o parte. Mișcările noastre erau repezite. Membrele corpului, aproape lipsite de greutate, se mișcau aiurea, ca la o marionetă. „Motoarele44 corpului nostru, mușchii, erau prea puternice pentru greutatea scăzută a corpului. Și nu puteam nicicum să ne obișnuim cu această situație nouă, deoarece greutatea scădea mereu.

Fima, menajera lui Wagner, nu era mai puțin furioasă decât mine. Când gătea, semăna cu un jongleur. Cratițele și tigăile zburau în sus sau în lături; ea încerca să le prindă și făcea

mișcări caraghioase.

Numai Wagner era într-o dispoziție excelentă și chiar râdea de noi.

Cutezam să ies în curte numai după ce îmi umpleam buzunarele cu pietre, „ca să nu cad în cer”. Vedeam cum scădea apa în mare; apa era minată spre vest, unde probabil inunda țărmurile... Pe lângă toate astea, -am început să simt amețeli, mă sufocam. Aerul se rarefia. Vântul uraganic, care bătea tot timpul dinspre est, parcă începuse să slăbească... În schimb temperatura scădea rapid.

Aerul se rarefia... în curând va veni sfârșitul... Mă simțeam atât de groaznic de prost, încât am început să mă gândesc că e moarte să-mi aleg: să cad în cer, sau să mă sufoc. Asta e moartea cea mai rea; în schimb am să văd până la capăt ce-o să se întâmple cu Pământul...

„Nu, e mai bine totuși s-o sfârșesc imediat”, m-am. Decis, simțind că mă sufoc, și am început să scot pietrele din buzunar.

Mina cuiva mă opri.

— Stați așa î am auzit vocea lui Wagner. În aerul rarefiat, vocea lui suna foarte slab. E timpul să coborâm la subsol!

Mă luă de braț, făcu un semn din cap menajerei, care stătea pe terasă respirând anevoie, și pornirăm spre un colț al curții, spre „geamul” acela mare, rotund, din pământ. Eu îmi pierdusem cu totul voința, mergeam ca în vis. Wagner deschise ușa grea care ducea în laboratorul subteran și mă împinse prin ea. Pierzându-mi cunoștința, am căzut lin pe pardoseala de piatră.

IV. Cu capul în jos

Nu știu cât am stat în nesimțire. Prima senzație a fost că respir iar aer curat. Am deschis ochii și m-am mirat mult văzând un. Bec electric fixat în mijlocul podelei nu departe de locul unde mă aflam.

— Să nu vă mirați, am auzit vocea profesorului Wagner. Podeaua noastră va deveni curând tavan. Cum vă simțiți?

— Mulțumesc, mai bine.

— Atunci ridicați-vă, ați stat destul culcat! spuse el, și mă luă de braț. M-am săltat în sus, spre tavanul de sticlă, apoi am început să cobor, foarte încet.

— Să mergem să vă arăt locuința mea subterană, spuse

Wagner.

Locuința se compunea din trei camere: două din ele întunecoase, luminate doar de becuri electrice, și una mare, cu tavanul de sticlă, sau poate cu podeaua, mi-e greu să precizez. Trebuie spus că noi treceam, se pare, prin acel moment când forța de gravitație a Pământului și forța centrifugă făcuseră corpurile noastre imponderabile.

Asta ne îngreuna foarte mult deplasarea prin camere.

" Făceam cele mai fanteziste piruete, ne agățam de mobilier, ne avântam proptindu-ne în mobile, săream, cădeam peste mese, uneori rămâneam atârnați în aer, neajutorați, întinzându-ne, unul altuia mâinile. Ne despărțeau doar câțiva centimetri, dar nu puteam străbate acest spațiu până nu găseam vreun truc care să ne scoată din starea asta de echilibru instabil. Lucrurile pe care le deplasam din loc zburau împreună cu noi. Un scaun plutea în mijlocul camerei, paharele cu apă stăteau culcate și apa aproape că nu se vărsa, doar se prelingea pe pereții lor exteriori...

Am observat o ușă care ducea într-o a patra cameră.. Acolo se auzea un duduie, dar Wagner nu mă lăsa să intru în această încăpere. Aici se afla probabil mecanismul care accelera rotația Pământului.

Curând însă „călătoria noastră interplanetară” luă sfârșit și coborâram pe... plafonul de sticlă, care de-acum înainte trebuia să ne slujească de podea. Lucrurile nu trebuiau deplasate, ele își schimbaseră singure locul, și becul electric fixat în podea stătea acum deasupra noastră, luminându-ne camera în nopțile scurte.

Wagner a prevăzut într-adevăr totul. Camera noastră era bine alimentată cu aerul păstrat în niște rezervoare speciale. Aveam destule conserve și apă. „Iată de ce nu mergea menajera la piață”, m-am gândit eu. Mutați pe tavan, mergeam pe el tot așa de liber ca pe podea, deși de fapt mergeam cu capul în jos. Dar omul se obișnuiește cu toate. Mă simțeam relativ bine. Când priveam în jos, sub picioare, prin geamul gros dar transparent, vedeam sub mine cerul și mi se părea că stau pe o oglindă rotundă în care se reflectă stelele.

Dar oglinda reflecta uneori niște lucruri neobișnuite și chiar înfiorătoare.

La un moment dat, menajera spuse că trebuie să mergă în casă, deoarece a uitat acolo uleiul.

— Cum ai să mergi? i-am zis. Ai să cazi jos, adică sus... Piui, drace, hai că s-au încurcat toate!

— Am să mă țin de scoabele din pământ, așa m-a învățat profesorul. Înainte de a ne întoarce cu capul în jos, aveam în casă scoabe înfipite în tavan, și eu m-am învățat „să merg în mâ'mi” mă apucam de ele și mergeam pe tavan.

Profesorul Wagner a prevăzut totul!

Nu mă așteptam la atâta eroism de la o femeie. Să-și pună viața în pericol, „să meargă în mâini” deasupra hăului pentru niște ulei!

— Totuși e foarte periculos, am zis.

— Nu chiar așa cum vă închipuiți dumneavoastră, interveni profesorul Wagner. Greutatea corpului nostru e încă neînsemnată, ea abia a început să crească peste zero, și e suficientă o forță musculară cât de mică pentru ca să te poți ține. Și apoi am s-o însoțesc eu, fiindcă tot trebuie să-mi iau blocnotesul, pe care l-am uitat în casă.

— Bine. Dar în exterior nu e aer î

— Am niște scafandre...

Și oamenii aceștia ciudați, punându-și scafandrele, ca și cum ar fi vrut să coboare pe fundul mării, porniră la drum. Ușa dublă se închise cu zgomot. Am auzit apoi zgomotul produs de ușa exterioară.

Culcat pe podeaua mea de sticlă, mi-am lipit fața de geamul gros și am început să-i urmăresc emoționat pe cei doi. Cu căștile sferice pe cap, stând cu picioarele în sus și agățându-se de scoabele fixate în pământ, „mergând în mâini” ei înaintau repede spre casă. Nici că puteai să-ți închipui ceva mai bizar!

„Adevărat; nu e chiar așa de înfiorător, mi-am zis. E totuși o femeie extraordinară. Dacă o apucă amețeala Wagner și menajera urcară în aceeași atitudine treptele terasei și se făcură nevăzuți.

Curând cei doi reapărură.

Străbătuseră jumătate de drum, când deodată se petrecu ceva ce făcu să mă treacă toți fiorii. Menajera scăpă borcanul cu ulei și, vrând să-l apuce, se desprinsă și căzu în hău...

V

Wagner încercă s-o salveze: desfăcu funia pe care o avea prinsă la brâu și, agățând o de o scoabă, se precipită în urma menajerei. Nefericita femeie cădea destul de încet. Și cum

Wagner își făcuse vânt, xmpriând corpului său o viteză de deplasare mai mare, izbuti s-o ajungă, întinse mina, dar nu putu s-o prindă: forța centrifugă abătuse zborul ei puțin într-o parte. Curând ea se depărtă de Wagner... Profesorul rămase o vreme suspendat de capătul funiei, apoi începu să urce încet din hăul cerului spre pământ...

Am văzut-o pe nefericită dând din mâini... corpul ei se micșora cu repeziciune... Noaptea care se lăsă învălui în faldurile ei tabloul acestei morți...

M-am cutremurat, închipuindu-mi ce trebuie să fi simțit ea în ultimele momente... Ce o să se întâmple cu ea?... Cadavrul ei, care nu se va descompune în frigul cosmic, va zbura veșnic tot mai departe, dacă nu cumva vreun astru trecând pe aproape îl va atrage spre el.

Eram așa de cufundat în gândurile mele, încât nici n-am observat când Wagner a intrat și s-a așezat lângă mine.

— Splendidă moarte, spuse el calm.

Am scrfșnit din dinți și nu i-am răspuns. Deodată am simțit că îl urăsc pe Wagner.

Priveam îngrozit hăul ce se că ca sub picioarele mele, și pentru prima oară am înțeles surprinzător de clar că cerul nu e spațiul albastru de deasupra noastră, ci un hău... că noi „trăim în cer” lipiți de un firicel de praf, caro este Pământul, și că de-aceea e mai drept să ni se spună locuitori ai cerului decât locuitori ai Pământului. Niște prăpădiți de locuitori celești! Gravitația Pământului acționa, se pare, nu numai asupra corpului nostru, ci și asupra conștiinței noastre, lipind-o de Pământ. Acum această legătură s-a rupt. Simțeam cât ele șubredă era existența noastră terestră... Conștiința noastră s-a născut odată cu Pământul, în hăurile cerului, în hăurile acestui spațiu infinit, și tot aici se va stinge...

Mă gândeam așa și în fața ochilor mei se petrecea ceva neobișnuit... Din pământ se desprindeau bolovani și cădeau în sus... Curând începură să se desprindă bucăți întregi de stâncă... Zilele și nopțile se succedau tot mai repede. Soarele gonea pe bolta cerului și se făcea nopte, stelele goneau și ele cu aceeași viteză nebună, și iar apărea soarele, și iar se inopta... Iată, în lumina soarelui văd cum s-a desprins și a căzut gardul, descoperind orizontul. Văd fundul secat ai mării, pământul pustiit... Văd că se apropie sfârșituî...

Dar mai sunt încă oameni pe Pământ... Aud în micul difuzor apelurile uneia din stațiile noastre de radio...

Pământul e pustiit aproape până la poli. Totul piere... Aceasta e ultima stație de radio în funcțiune, de pe insula Vranghel. Emite semnale și așteaptă un răspuns, pe care nu-l primește... Undele radio se precipită în pustietatea asta de moarte... Pământul tace, tace și cerul.

Zilele și nopțile se succed atât de repede, încât totul se învălmășește într-o pâclă... Soarele, zburând pe cer, trage o dâră de foc pe un fond negru; împreună cu ultimele rămășițe de atmosferă, Pământul și-a pierdut pologul albastru, lumina azurului celest... Luna s-a făcut mai mică: Pământul nu mai poate să-și rețină satelitul și Luna se îndepărtează de Pământ...

Simt cum geamurile groase ale podelei noastre s-au încordat, s-au bombat, tremură... În curând n-au să mai reziste și eu am să mă prăbușesc în hău...

Cine oare tot bolborosește lângă mine?... A, profesorul Wagner...

Mă ridic anevoie: viteza nebună a Pământului mi-a umplut corpul cu plumb. Respir greu...

— Hei!... îi spun furios profesorului Wagner. De ce ați. Făcut asta? Ați nimicit omenirea, ați distrus viața pe Pământ. Răspundeți-mi! încetiniți imediat rotația Pământului, altfel eu...

Dar profesorul clatină din cap fără a rosti o vorbă,

— Răspundeți-mi î țiep eu, strângând din pumni.

— Nu pot să fac nimic... Se pare că am comis o eroare de calcul...

— Veți plăti pentru eroarea asta! am țipat iar și, ieșiri- du-mi cu totul din minți, m-am năpustit asupra lui Wagner și am început să-l sugrum... în aceeași clipă am simțit că podeaua noastră crapă, geamurile plesnesc și eu, fără a-i da drumul lui Wagner, zbor cu el în hău...

V. „O nouă metodă d c p' r e d a r e”

Văd înaintea mea fața zâmbitoare a profesorului Wagner. Mă uit mirat la ei, apoi în jurul meu.

E dimineață devreme. Deasupra se așterne pologul azuriu al cerului. În depărtare văd marea albastră. Dinaintea terasei se zbunguie doi fluturi. Pe lângă mine trece menajera, cu o farfurie pe care se află o bucată mare de unt...

— Ce-i asta?... Ce înseamnă asta? îl întreb pe profesor.

Wagner zâmbește pe sub mustăți.

— Îmi cer scuze, zice el, că fără permisiunea dumneavoastră și chiar fără a vă fi cunoscut v-am folosit pentru un experiment. Dacă mă cunoașteți, știți probabil că eu lucrez de mult timp la problema acumulării de către psi om a unei cantități uriașe de cunoștințe contemporane. Eu personal, bunăoară, am ajuns acolo încât fiecare emisferă a creierului meu funcționează în mod independent. Eu am desființat somnul și surmenajul...

— Am citit despre asta, i-am răspuns.

Wagner încuviință cu un semn din cap.

— Cu atât mai bine. Dar asta nu e la îndemâna oricui. Atunci mi-am propus să folosesc în scopuri didactice hipnoza. Pentru că în definitiv și pedagogia obișnuită are o anumită doză de hipnoză... Leșind azi de dimineață să mă plimb, v-am observat pe dumneavoastră... Stați de mai multe zile la pândă după o tufă de ienupăr, nu? mă întrebă el cu un licăr vesel în ochi.

M-am simțit stânjenit.

— Ei bine, am vrut să vă pedepsesc pentru această curiozitate, hipnotizându-vă...

— Cum, toate astea au fost doar?...

— Hipnoză și nimic mai mult, din clipa în care m-ați văzut. Nu-i așa că ați trăit totul ca și cum ar fi fost realitate? Și fără îndoială că nu veți uita niciodată prin ce ați trecut, în felul acesta ați avut posibilitatea să urmăriți o lecție practică despre legile gravitației și ale forței centrifuge... Dar v-ați arătat a fi un elev prea nervos și s-a sfârșit lecția erați oarecum surescitat..

— Bine, dar cât timp a durat lecția?

Wagner se uită la ceas.

— Vreo două minute, nu mai mult. Nu-i așa că e o metodă productivă de însușire a cunoștințelor?

— Bine, am exclamat eu, dar geamul acela de sticlă, dar scoabele înfipite în pământ!... Zicând așa, am întins mina și deodată am amuțit. Curtea era absolut netedă, nu se vedeau niciun fel de scoabe, nici „geamul” rotund de sticlă. Și asta a fost... tot hipnoză?

— Ce altceva?... Recunoașteți că nu prea v-ați plictisit la lecția mea de fizică, nu? Fima, strigă Wagner, cafeaua e gata? Să mergem la masă!

Deziluzia finală - totul n-a fost decât o amăgire - p îndulcită întrucâtva de apariția în extremis a unei alte idei anticipatoare:

folosirea hipnozei în scopuri didactice. Și mirajul integral pe care-l trăiește povestitorul constituie, într-adevăr, „o metodă productivă de însușire a cunoștințelor\ superioară oricărei lecturi sau proiecții auxiliare. Desigur, asemeni multora dintre Invențiile miraculoase, miracolul wagnerian este acoperit și aici cu un „voal de umor și de aventură. Amuzantă4% cum scrie A. Britikovcontinuând: „Acest aliaj complex ne face să discernem o anumită doză de posibil în imposibil. Oare nu cumva într-o povestire științifică se află germenul unei descoperiri? Wagner a apărut la hotarul dintre basm și fantezia științifică pentru a camufla și totodată a explica această idee. E greu să înțelegem altfel pretența acestei figuri în centrul unui întreg ciclu, e greu să găsim o altă explicație a faptului că autorul unor romane serioase a scris în același timp o epopee glumeață...” (10).

În timpul vieții și chiar mai târziu, Beleaev a fost deseori criticat pentru „caracterul ne științific” al unor romane ca Omul amfibie și Capul profesorului Dowell. Luându-i apărarea, B. Leapunov invocă dreptul anticipației la „neconcordanță cu știința”, recunoscând că „Ih- tiandr... nu poate să existe” (29). Dar evoluția cunoștințelor și realizărilor practice ale omenirii se efectuează cu o rapiditate care-i depășește uneori și pe exegeții bine intenționați! Iată, de pildă, ce declara în 1968 eminentul chirurg sovietic dr. Nikolai Amosov: „Putem să declanșăm tentativa de a menține în viață capete izolate, într-un viitor apropiat? Moraliștii spun, desigur, că nu. Eu spun că da. Cred că atunci când vor fi depășite dificultățile tehnice în experiențele pe animale, acest lucru ar putea fi propus unei persoane cu un intelect foarte dezvoltat, aflată pe patul morții. Nu văd niciun sacrilegiu în această idee și, în cea ce mă privește, aș accepta.” La rândul său, comandantul Yves Cousteau afirmă: „Pentru a putea trăi în adâncuri, omul trebuie să renunțe la plămâni. În sistemul lui circulator trebuie introduse butelii care să aprovizioneze sângele cu oxigen și să îndepărteze bioxidul, de carbon... Studiem acești*^ butelii. Primele experiențe chirurgicale pe animale vor fi făcute în 1975, iar pe oameni în 1980”.

Se pare, deci, că oamenii-am fibii și capetele menținute în viață vor înceta să mai constituie un apanaj al literaturii de anticipație. Cei care susțin că realitatea întrece fantezia vor mai face două creștături pe răboj, fără să înțeleagă că micșorarea

decalajului dintre previziuni și împliniri – până ce, printr-un proces dialectic, termenii relației își schimbă poziția – este însoțită de elaborarea continuă a materialului unei noi confruntări. Rolul de ferment stimulator al fantasticului științific se exercită deci și pe această cale.

Climatul efervescent creat în Statele Unite de concurența între magazinele de science fiction avea să favorizeze apariția autorilor de certă valoare, unii dintre ei —Jack Williamson, Murray Leinster, Edmond Hamilton, Catherine L. Moore – sortiți unei cariere îndelungate. Dar influența cea mai profundă și mai durabilă asupra dezvoltării anticipației americane din anii 30—40 avea s-o exercite apariția meteorică a lui Stanley G. Weinbaum.

„Weinbaum a explodat în lumea science fiction-ului cu efectul unei bombe de 100 de megatone, cu prima sa povestire, Odissea marțiană...” (38). Prezentând textul publicat în numărul din iulie 1934 al lui Wonder Stories, editorul Hugo Gernsback și redactorul șef Charles Hornig nu-și drămuiau entuziasmul: „Autorul de față a se râs o povestire științifico-fantastică atât de nouă, atât de spumoasă încât se distinge, întrechidu-le, de celelalte povestiri pe teme interplanetare” (cf. 35). Peste patru decenii, Jacques Sadoul consideră că „Acest text, devenit clasic, rămâne una dintre capodoperele science fiction-ului din toate timpurile...” (41). Să vedem cum se explică această avalanșă de superlative.

ODISEEA MARȚIANĂ

Jarvis se întinse atât cât îi îngăduia spațiul redus din cabina lui „Yres”. Exulta:

— În sfârșit, aer respirabil... Față de ceea ce îi ține locul afară, pare dens ea o supă.

Arătă, cu un semn din cap, peisajul marțian care se întindea, plat și posomorit, sub lumina celui mai apropiat satelit, dincolo de geamul ubloului.

Ceilalți trei îl priveau cu atenție: Putz, inginerul, Le-roy, biologul și Harison, astronomul comandant al expediției. Dick Jarvis, chimistul, completa echipa venită, la bordul lui „Ares”, să pășească pentru prima oară pe solul misterioasei vecine a Pământului, planeta Marte.

Asta se petrecea, desigur, cu destulă vreme în urmă, la mai puțin de două decenii după ce smintitul de Doheny, celebrul

pilot american, plătise eu viața punerea la punct a primei rachete atomice, și numai la zece ani după ce alt smintit, Cardoza, o pilotase până pe Lună.

Cei patru de pe „Ares” erau deci adevărați pionieri.

În afara unei jumătăți de duzină de expediții lunare și a călătoriei nenorocoase a lui Lancey către seducătorul glob venusian, erau cei dintâi oameni care suportau o altă gravitație decât cea a Pământului și, fără îndoială, primul echipaj care izbutise să părăsească sistemul Pământ-Lună.

Și își meritau succesul, dacă ne gândim la dificultățile, încercările, lunile petrecute, acolo pe Pământ, în camerele de aclimatizare, pentru a învăța să respire un aer atât de rarefiat ca acela de pe Marte... Apoi, brusc sfidarea vidului în minuscula rachetă propulsată de reactoarele atât de nesigure ale secolului al XXI-lea... Și să nu uităm uimitoarea cutezanță de a înfrunta o lume cu totul necunoscută.

Jarvis se întinse, își pipăi cu precauție vârful nasului său mușcat de ger și suspină din nou, satisfăcut.

Harrison explodează:

— Ai de gând să te hotărăști odată? Putem ști, în fine, ce ți s-a întâmplat? v Pleci ca un fante cu o rachetă auxiliară, nu știm nimic despre tine timp de zece zile și, în sfârșit, Putz te descoperă într-un furnicar de ființe aiurite, cu un fel de struț drept însoțitor. Dă-i drumu... povestește!

Jarvis scoase un mormăit de mulțumire și începu:

— De acord... Așadar... după cum ne-ai ordonat, l-am lăsat pe Karl să decoleze spre nord, iar eu am pornit spre sud, în cada mea zburătoare. Ți-amintești, șefule, aveam ordin să nu coborî m pe sol, ci numai să patrulăm în căutarea unor zone interesante. Am declanșat cele două aparate de filmat și m-am menținut la o înălțime convenabilă, circa șase sute de metri. În primul rând, pentru a avea un unghi de filmare mai larg și apoi pentru ca jeturile inferioare, care ajung atât de departe în semividul de aici, să nu ridice vântejuri de praf.

— Am aflat toate astea de la Putz, bombăni Harrison. Măcar dacă ai fi salvat filmele... Ar fi acoperit cheltuielile de călătorie. Ți-amintești cum se-ngrămădea publicul să vadă primele filme de pe Lună?

— Dar le am! replică Jarvis. Sunt toate aici... Deci, reluă el, zburam destul ele iute. Așa cum ne închipuisem, în această

atmosferă aripile n-au mare portanță, la mai puțin de 160 pe oră și a trebuit să utilizez duzele inferioare. Datorită vitezei, altitudinii și prafului ridicat de jeturi, vizibilitatea nu era grozavă. Am reușit să văd că zburam mereu deasupra acestei nesfârșite cîmpii pe care o contemplam de la sosirea noastră, cu opt zile în urmă... aceleași specii de tufe murdare, aceleași covoare de plante- animalcule colcăitoare pe care Leroy le numește biopode. La fiecare oră, îmi semnalam poziția, așa cum ne înțelegeam, dar nu știu dacă mă auzeam...

— Te auzeam! confirmă Harrison.

— La o distanță de două sute cincizeci de kilometri spre sud, continuă Jarvis, imperturbabil, am văzut un fel de platou scund, un deșert de nisip portocaliu. Am conchis că ipoteza noastră se adevărea: câmpia cenușie pe care coborâsem eic*. Într-adevăr Mare Cimerium iar deșertul meu portocaliu trebuia să fie regiunea numită Xanthus. Dacă aveam dreptate, urma să descopăr o altă întindere cenușie; Mare Chronium, la o distanță de trei sute de kilo-

310

/ 1 metri, apoi un al doilea deșert portocaliu, Thy le 1 sau 2. Este tocmai ceea ce s-a întîmplat.

— Putz verificase poziția noastră cu o săptămână și jumătate în urmă, mârâi comandantul. Treci la fapte.

— Imediat, încuviință Jarvis. La treizeci de kilometri în interiorul lui Thyle, mă credeți sau nu, am survolat un canal i

— Putz a fotografiat cel puțin o sută... Spune-ne ceva nou.

— A văzut și vreun oraș?

— Douăzeci - dacă numești orașe grămezile astea de nămol!

— Bine. Atunci am să vă descriu câteva lucrșoare pe care Putz nu le-a văzut.

Își scarpină nasul, care-l mânca mereu, și reluă:

— Știam că în acest anotimp dispuneam de șaisprezece ore de lumină de zi; deci, după opt ore ele zbor, aelică o mie trei.st» te de kilometri, am hotărât să mă întorc. Mă aflam deasupra lui Thyle' 1 sau 2, nu știu exact care, și la mai puțin de patruzeci de kilometri în interior. Tocmai în clipa aceea, motorașul lui Putz m-a abandonat.

— Abandonat?... Cum asta? se interesă Putz.

— Reacția atomică a slăbit, am pierdut din înălțime și deodată, după o izbitură violentă, m-am pomenit în mijlocul

deșertului... și cu nasul strivit de parbriz!

Își făcuse capătul apendicelui nazal.

— Ai încercat să injectezi acid sulfuric în camerele de combustie? întrebă Putz. Câteodată, plumbul emite o radiație secundară...

— Nu, replică Jarvis, scârbit, nu mi-ar fi dat niciodată prin gând... Am făcut operația asta doar de zece ori! De altfel, șocul turtise aterizorul și distrusese duzele inferioare. Admițând că aș fi reușit să pun drăcia în mișcare, după cincisprezece kilometri partea de jos mi s-ar fi topit sub picioare.

Își atinse din nou vârful nasului.

— Noroc că aici un kilogram e mai puțin -de-o livră, altfel mă făceam zob.

— Eu aș fi reparat racheta, insistă inginerul. Pariez că nu era ceva grav.

— Probabil, zise Jarvis, sarcastic. Doar că nu mai putea să zboare. Nu era grav, dar n-avem decât o alternativă: să aștept să fiu găsit, sau să încerc să mă întorc pe jos - o mie trei sute de kilometri, când nu mai erau decât douăzeci de zile până la plecarea de pe Marte!... Șaizeci și cinci de kilometri pe zi! Evident, am ales întoarcerea. Îmi lăsa tot atâtea șanse de a fi reperat și aveam cel puțin o ocupație.

— Te-am fi găsit, spuse Harrison.

— Poate. Oricum, mi-am făcut un ham clin câteva chingi de scaun și mi-am prins rezervorul de apă în spate. Am luat o cartușieră, un pistol automat, câteva alimente și am pornit la drum.

— Rezervorul de apă? exclamă micul Leroy, biologul. Dar eantărește un sfert de tonă!

— Nu era plin. Cintarea numai o sută de kilograme terestre, ceea ce înseamnă treizeci și opt aici. Pe de altă parte, cum cele nouăzeci și cinci de kilograme ale mele nu fac decât treizeci și unu pe Marte, cântăream cu totul, inclusiv rezervorul, șaizeci și nouă de kilograme, deci cu douăzeci și șase mai puțin ca pe Pământ. Contam pe asta când m-am încumetat să străbat șaizeci și cinci de kilometri pe zi. A, desigur, am luat și un termo-sac ele dormit pentru nopțile marțiene, atât de glaciale.

Și am pornit, făcând salturi destul de rapide. Opt ore însemnau cel puțin treizeci de kilometri. M-am plictisit repede să merg așa într-un deșert de nisip moale, fără nimic împrejur, nici

măcar biopodele colcăitoare ale lui Leroy, dar cam după un ceas ara ajuns ia canal, un fel de șanț secăt larg de o sută douăzeci de metri și drept ca o linie de cale-ferată pe harta unei companii particulare. Totuși, când va fusese plin cu apă. Acum, șanțul e acoperit cu o frumoasă peluză verde care, la apropierea mea, îmi făcu loc să trec.

— Cum? sări Leroy.

— Da... Niște rude ale biopodelor tale. Am prins una, un fel de iarbă de lungimea unui deget, cu două labe subțiri ca niște fire.

— Unde e? întrebă Leroy, cu mult interes.

— La naiba!... Nu mă gândeam decât că trebuie să merg și peluza continua să se deschidă în fața mea, închizându-se ele îndată în urmă. Apoi m-am pomeni t/d în nou, în deșertul portocaliu al lui Thyle.

Înaintam cu regularitate, înjurând nisipul care-mi încetinea mersul și idiotul tău de motor, Karl.

Chiar înainte de căderea serii, am atins marginea de nord a deșertului Thyle, de unde am putut să plivesc, la picioarele mele, imensitatea cenușie a Mării Chronium. Aveam deci de înghițit o sută douăzeci de kilometri din această întindere dezolantă, apoi cei trei sute douăzeci de kilometri ai deșertului Xanthus și o porțiune aproape dublă din Mare Cimmerium. Vă dați seama cât mă incinta această perspectivă. Am început să vă blestem pentru că nu mă reperaseti încă...

— Făceam tot ce eram în stare, cretinule! spuse Harrison.

— Asta nu mă ajuta deloc... în sfârșit, mi-am zis că puteam folosi ceea ce mai rămăsese din zi pentru a coborî de pe faleză și am găsit până la urmă un loc comod.

Mare Chronium seamănă leit cu zona asta: plante baroce, fără frunze și grămezi de ființe colcăitoare. Am aruncat o privire de jur împrejur și mi-am instalat sacul de dormit. În lumea asta pe jumătate moartă nu văzusem până atunci nimic în stare să mă neliniștească, vreau să spun. Nimic periculos.

Da... Și? zise Harrison.

— Ai răbdare. Spuneam deci că voiam să mă culc, când se stârni un tăărăboi teribil...

— Tărăboi? se miră Putz. Ce-nseamnă asta?

— Mult zgomot, explică Leroy. Dar nu știu pentru ce.

— Ei bine, nici eu nu știam, reluă Jarvis, și m-am apropiat ușurel ca să aflu cauza scandalului. Parc-ar fi fost un cârd de

corbi spintecând niște canari: şuierături, cârâieli, piuituri, croncănituri, tot ce Xă dă prin cap. Și atunci, ocolind un hățiş de tulpini lemnoase, l-am descoperit pe Tuirl.

— Tuirl? repetă Harrison, în timp ce Leroy și Putz pronunțau „Tuil”.

— Da, soiul ăsta de struț. Să-i zicem Tuil, e singurul fel în care pot să-i numesc fără să împrôsc cu salivă. De altfel îl chema cam așa: Tttrrruirrrlll...

— Și ce făcea pasărea asta?

— Era pe cale să fie mâncată! Și scotea tot felul de strigăte, așa cum ar fi făcut oricine în situația ei.

— Mâncată? De cine? De ce?

— N-am aflat decât mai târziu. Deocamdată, nu vedeam decât niște tentacule negricioase încolăcite în jurul a ceea ce părea a fi un struț. Evident, n-aveam de gând să intervin, căci dacă antagoniștii erau primejdioși, ar fi rămas unul mai puțin pentru a mă stingheri.

Dar „pasărea” se apăra al nabii de bine. Între două piuituri ascuțite, izbea cu ciocul său lung de cei puțin patruzeci și cinci de centimetri. Am zărit o dată sau de două ori și animalul din care porneau tentaculele...

Jarvis se cutremură retrospectiv.

— Ceea ce mă hotărî să intervin, reluă el, fu un săculeț negru, sau poate o cutie, atârnată la gâtul pseudo-pă- sării. Ființa era deci inteligentă? Sau domesticită? N-am mai stat pe gânduri, am scos pistolul și am tras în ceea ce puteam să văd din adversarul ei.

Tentaculele se crispară, țâșni un jet negru de o abjectă putrefacție, apoi creatura se ghemui în ea însăși, cu. Un zgomot dezgustător de ventuză și dispăru într-o gaură.

Cealaltă scoase o serie de cârâieli, pivotă, poticnindu-se, pe etichete groase ca niște croșete de golf și se află, dintr-o dată, cu fața la mine. Țineam încă pistolul în mină, fiind gata pentru orice eventualitate. Ne-am privit.

Marțianul nu era de fapt o pasăre. În afară de prima impresie, n-avea chiar nimic dintr-o pasăre. Poseda un cioc și câteva accesorii semărimd \rag a pene, dar ciocul nici măcar nu era ceea ce părea. Fiind mai mult sau mai puțin flexibil, îi vedeam vârful mișcându-se încet dintr-o parte în alta, ca un fel de compromis între cioc și trompă.

Făptura avea două picioare cu câte patru degete și extremități terminate la fel – mâini, dacă vreți, un mic trup rotund cu un gât lung având la capăt un cap minus*- cul – și faimosul cioc.

Ca talie, era cu doi-trei centimetri mai înalt decât mine și... pe cîntea mea, Putz l-a văzut!

Inginerul încuviință din cap:

— la... Am văzut.

— Deci, continuă Jar vis, ne priveam unul pe altul. Până la urmă, începu să cârâie cu însuflețire și îmi întinse manile goale. Am considerat asta un semn ele prietenie.

— Poate că îți remarcase nasul și credea că îi ești frate, sugeră malițios Harrison.

— Lasă-te de glume!... Deci, mi-am băgat pistolul în toc, am mormăit ceva de genul „N-ai pentru ce” și asta a fost tot; eram prieteni.

Soarele coborâse mult la orizont și trebuia să aleg între a face focul și. A mă refugia în termo-sacul de dormit. M-am hotărât pentru foc. Am căutat un loc la poalele falezei, unde stîncă să-mi reflecte un pic de căldură în spate și am început să strâng vegetație uscată. Însoțitorul meu înțelese imediat și-mi aduse un braț. Voiam să scot un chibrit, când marțianul făcu să apară din săculeț ceva care semăna cu un cărbune aprins.

Un scurt contact și totul începu să ardă cu flacăra!... Știți doar cât ne e de greu să facem focul în atmosfera asta!... Și săculețul, fraților... Apeși la un capăt și hop î s-a deschis. Apeși la mijloc și hop! s-a închis. Atât de ermetic, încât e imposibil să distingi fanta. Iată ceva care întrece toate fermoarele noastre.

Am privit flacăra o vreme, apoi am încercat să intru în vorbă cu marțianul. M-am împuns cu degetul și am pronunțat clar „Dick!” A înțeles pe loc, a întins o gheară osoasă și a repetat: „Tick Γ”. Apoi am arătat spre ei și a făcut să se audă strigătul acesta pe care îl traduc prin Tuil. Nu puteam să-i imit accentul „dar mergea. Pentru a întări cunoașterea celor două nume, am reînceput: „Dick!” și apoi, ară tînd spre el: „Tuil? u

N-a mai mers. Scoase niște cârâituri care păreau dezaprobatore și lansă ceva de genul „Pppratt”. Nu era decât începutul. Eu eram mereu „Tick”, dar el, când „Tuila, când „Ppprutt” și, în restul timpului, o duzină de alte calificative.

Nu reușeam să cădem de acord. Am încercat cu „piatră”, am

încercat cu „stea, „copac”, „foc”, și Dumnezeu mai știe ce, dar, cu toate eforturile mele, nu puteam să obțin niciun cu vânt coerent. Două minute în șir, nimic din ceea ce spunea nu se repeta și dacă ăsta-i un adevărat limbaj, sunt gata să mă prefac într-un alchimist. În disperare de cauză, am abandonat, i-am spus Tuil și asta păru să-i convină.

Dar Tuil se agățase de câteva dintre cuvintele mele de care-și amintea și presupun că era o mare izbîndă, când ești obișnuit cu o limbă pe care trebuie s-o creezi pe măsură ce-o vorbești.

În ceea ce mă privește, nu izbuteam să înțeleg felul lui de a se exprima, fie că era prea subtil pentru mine, fie că pur și simplu n-aveam același mod de a gândi – și cred că adevărul e mai curînd acesta.

Am avut și alte motive de a opta pentru această explicație. După ce am renunțat la tentativele mele lingvistice, am încercat cu matematica. Am desenat pe sol $2 + 2 = 4$ și am făcut demonstrația cu pietricele. Tuil înțelese și mă informă, la rîndul său, că $3 - \}$ - 3^6 . Se părea din nou că aveam să ajungem la un rezultat.

Știind deci că Tuil avea cel puțin o instrucție primară, am desenat un cerc, am arătat spre el apoi spre Soarele gata să dispară. Am adăugat succesiv pe Mercur, Venus, Pămîntul și Marte. Am întîrziat asupra acestei clin. Urmă planete și am făcut o mișcare circulară cu mina, mgihbînd tot ceea ce ne înconjura pentru a explica astfel că ne aflam acolo.

Voiam să-l fac să priceapă treptat că veneam de pe Pămînt. Tuil înțelese perfect întreaga diagramă, cotcodac i și cârâi din belșug, apoi adăugă cu lovituri de cioc sateliții lui Marte, Deimos și Phobos, precum și propria noastră Lună. Știți ce dovedește asta? Pur și simplu că rasa lui Tuil folosește telescoapele. Că posedă o civilizație înaintată!

— Ba deloc, ripostă Harrison. Luna se vede ele aici ca o stea de mărimea a clricea. Mișcarea ei ele revoluție poate fi urmărită cu ochiul liber.

— Luna, da, amice, dar Mercur? Mercur nu poate fi văzut ele pe Marte iară instrumente astronomice. Tuil cunoștea existența lui Mercur pentru că așezase Luna lângă planeta a treia, nu a doua L, Altfel, ar fi plasat Pămîntul pe locul al doilea și pe Marte pe al treilea-. În loc ele al patrulea!... N-am dreptate?,

— Hm! răspunse Harrison.

— În orice caz mi-am continuat lecția, căci aveam speranțe. Am arătat spre Pământul din diagramă, apoi spre mine și. Spre a mă face mai bine înțeles, spre Pământul cel adevărat, sdnteind verde-strălucitor aproape la zenit.

Tuil cârâi cu atâta ardoare, încât am fost sigur că înțelesese. Era teribil de agitat, sărea pe loc. Cu gesturi largi, arăta spre el, spre cer, din. Nou spre el, din nou spre cer.

Își lovea pântecul, arăta spre Arcturus, spre propriul său cap, spre Spica, își atingea picioarele și îmi arăta o jumătate de duzină de stele, în timp ce eu îl priveam uluit.

Deodată, făcu un salt formidabil... Ah, ce salt! Drept spre stele, la o înălțime de cel puțin douăzeci de metri. L-am văzut profilat pe cer, rotindu-se în jurul propriei lui axe, și căzând cu capul în jos, pentru a-și înfinge ciocul ca o sulită în soarele meu desenat pe nisip. Drept în mijloc!

— Era nebun! declară comandantul. Nebun de-a binele a.

— Este exact ceea ce gândeam și eu. Am rămas cu gura căscată, privindu-l.. În vreme ce el își relua poziția orizontală. Apoi mi-am zis că nu mă înțelesese. Am reînceput comedia mea afurisită, care s-a terminat în ace- laș fel: Tuil cu ciocul înfipt în mijlocul desenului meu.

— Poate că e un rit religios? se încumetă Harrison.

— Poate, răspunse Jarvis, care părea să se îndoiască. Ajunsesem într-un punct mort. Puteam să schimbăm idei până la un moment dat și apoi - trosc'!... Era ceva care ne deosebea, fără niciun raport posibil. Sunt sigur că Tuil mă socotea la fel de absurd precum îl socoteam eu pe el. Adevărul este că fiecare dintre noi privea lucrurile dintr-un unghi diferit și că unghiul său de vedere era, poate, la fel de valabil ca al nostru.

Imposibil să găsim un punct de contact, asta-4 tot. Totuși. În ciuda dificultăților, aveam o adevărată simpatie pentru Tuil și am o stranie certitudine că și el ținea la mine.

— Un nebun! repetă comandantul, un smintit...

— Nu, zău? Stai să vezi... Oricum, am renunțat la tentativele mele și m-am strecurat în sacul de dormit. Focul nu mă încălzise deloc, dar afurisitul de termo-sac... După cinci minute, a trebuit să-l deschid puțin. — și brrr! Nasul mi-a intrat în contact cu aerul la - 60° și am fost înzestrat pe loc cu această mică și plăcută degerătură, care s-a adăugat loviturii primite cu prilejul prăbușirii rachetei.

Nu știu ce-o fi crezut Tuil despre somnul meu. Se așezase la oarecare distanță dar, când m-am trezit, dispăruse.

În timp ce mă extrăgeam din sac, am auzit ceva ca un ciripit și iată-l că sosește, pion jind de la înălțimea a trei etaje, de pe faleza deșertului Thyle, pentru a ateriza în cioc, lângă mine.

Am arătat spre mine și apoi spre nord, Tuil arată spre el și apoi spre sud, dar când mi-am luat lucrurile pe umeri și am pornit la drum, a venit cu mine.

Și atunci, să vezi goană!... Cincizeci de metri dintr-un salt, despicând aerul ca o săgeată și înfingându-se în cioc, la sosire. Părea foarte surprins de mersul meu greoi, dar se resemnă și îmi ținu tovărășie. Numai că, după câteva minute, nu se mai putea reține, trebuia să se avânte și să aterizeze în cioc, la cincizeci de metri în față.

Apoi, se întorcea în același fel. La început, eram cam nervos văzând ciocul uriaș sosind în direcția mea, dar el se înfingea totdeauna alături, în nisip.

Străbăteam astfel, amândoi, Mare Chronium. Mereu aceleași plante idioate și aceiași biopozii verzi... Fiecăream – nu pentru că ne-am fi putut înțelege, dar ca să ne treacă de urât. Eu eântam, și cred că și el făcea la fel. Unele dintre trilurile lui vădeau chiar 1111 fel de ritm subtil.

Apoi, pentru variație, Tuil demonstra proaspetele lui noțiuni de limbă engleză. Arăta spre o stâncă, spunea „piatră”, arăta spre un bolovan și repeta „piatră”, sau îmi atingea brațul, spunea „Tick” și-mi repeta numele de au știu câte ori.

Părea să se amuze mai ales la gândul că un singur cu- vânt poate să însemne același lucru de două ori la rted, sau poate să denumească două lucruri diferite.

t: W

M-am întrebat dacă limbajul său nu era, din întâmplare, asemănător celui al anumitor, populații primitive de pe Pământ, știi Harrison, de exemplu al triburilor de negri, care nu au niciun termen generic. Nu au cuvinte pentru mâncare, apă, om, ci cuvinte care înseamnă mâncare buna, sau mâncare rea, sau apă de ploaie, sau apă de mare, sau om puternic, sau om slab, dar, repet, nu denumiri generale.

Sunt prea primitivi pentru a înțelege că apa de ploaie și apa de mare sunt două aspecte diferite ale aceluiași lucru.

Totuși, cu Tuil era altceva, doar și între noi exista o deosebire

misterioasă, spiritele noastre erau cu totul stră «ine unul altuia. Dar ne simțeam foarte bine împreună.

— Nici nu-i de mirare, doi smintiți! comentă Harrison, Erați făcuți să vă simpatizați.

— Să admitem! Dar țin și la tine! replică Jarvis, cu, promptitudine. Te rog să mă crezi că Tuil nu era nebun, în orice caz, n-ar fi ele mirare să aibă ceva de adăugat atât de lăudatei noastre inteligențe omenești. O, nu cred că era superinteligent. Dar să nu uităm că reușise să priceapă ceva din modul de funcționare al minții mele, pe când eu n-am izbutit încă să înțeleg nimic din ăl său.

— Pentru că n-avea î decretă Harrison, în timp ce Putz și Leroy clipeau de încordare.

— Ai să poți să judeci după ce-am să isprăvesc. *, Deci, timp de două zile, am mers prin Mare Chronium – Marea Timpului. Nu puteam decât să fiu de acord cu acest nume dat de Schiaparelli... Doar o întindere cenușie, interminabilă și niciun alt semn de viață în afara plantelor bizare. Era atât de monoton, încât am fost mulțumit, spre seara celei de-a doua zile, văzând cum apare deșertul Xanthus.

Eram destul de epuizat, dar Tuil părea la fel de proaspăt ca la început, cu toate că nu-l văzusem niciodată nici bând, nici mâneând. Presupun că ar fi putut să traverseze Mare Chronium în două ceasuri cu salturile sale de cincizeci de metri, dar a rămas lângă mine.

O dată sau de două ori, îi oferisem apă. El luase paharul, aspirase lichidul cu ciocul, apoi îl retrimisese într-un jet subțire în paharul pe care mi-l înapoiase cu gravitate.

În clipa în care am găsit deșertul Xanthus, sau cel puțin falezele care-l mărginesc, s-a pornit unul dintre aceste blestemate vârtejuri de nisip – cum am avut și aici, dar nu atât de neplăcute. Vă imaginați ce înseamnă asta în timpul mersului. Mi-am adăpostit fața sub capu- șonul transparent al termosacului și am văzut că Tuil își acoperea nările cu un fel de pene care-i creșteau ca o mustață sub cioc, iar ochii cu un hățiş de aceeași natură.

— Aha! exclamă Leroy, micul biolog. E un animal de deșert!

— Și de ce, mă rog?

— Nu bea apă... E adaptat la furtunile de nisip...

— Asta nu dovedește nimic! Nicăieri pe această pilulă uscată

căreia-i spunem Marte nu există apă de risipit. Pe Pământ s-ar numi deșert de la un capăt la altul... După ce s-a potolit furtuna, a continuat să sufle o mică briză, nu destul de puternică pentru a ridica nisipul.

Și deodată, dinspre falezele lui Xanthus se iviră bule transparente, ca niște mingi de tenis de sticlă! Erau destul de ușoare pentru a pluti în acest aer rarefiat – și goale. Ce puțin când am spart una sau două n-a ieșit decât un miros urât.

L-am întrebat pe Tuil și tot ce am scos de la el ă fost „Nu, nu, nu”, Am crezut că nu știe ce erau. Bulele continuară să treacă, asemeni unor baloane de săpun, și noi ne-am urmat drumul spre Xanthus.

După o clipă, Tuil îmi arătă o bulă, rosti „piatră”, dar eram prea obosit pentru a începe o discuție atât de complicată. Am descoperit, mai târziu, ce voise să spună.

Nu se mai vedea prea bine când am ajuns, în sfârșit, la poalele falezelor. Am hotărât să dorm, dacă era posibil,

21 - Odiseia Marțiană pe platou. Presupuneam că vegetația din Mare Chronium, ©ricât de săracă ar îi fost, putea să adăpostească mai multe primejdii decât nisipul lui Xanthus. Nu pentru că aş fi avut motive de teamă – nu cunoaștem decât creatura neagră cu tentacule care-l înșfăcase pe Tuil și ea. Era probabil sedentară, mulțumindu-se să atragă victimele care-i treceau prin preajmă.

Nu era deci niciun risc să fiu prins în capcană în timpul somnului, cu atât mai mult cu cât Tuil părea să nu doarmă niciodată, mulțumindu-se să stea răbdător lângă mine toată noaptea. De fapt, cum ajunsese în situația aceea? N-aveam niciun mijloc de a mă lămuri.

Am aflat și asta, mai târziu. E ceva groaznic, diavolesc...

Am căutat un loc prielnic pentru urcușul falezei. Pentru Tuil, nu era nicio problemă: faleza era mai joasă decât aceea a deșertului Thyle, cam cu douăzeci de metri.

Am început să mă cațăr, blestemând rezervorul de apă – era singurul moment când mă jena – și, deodată, am auzit un sunet care mi s-a părut cunoscut.

Știți cât de înșelătoare sunt zgomotele în acest aer rarefiat O împușcătură seamănă cu destupatul unei sticle. Dar sunetul acela era zumzetul regulat al unei rachete și, într-adevăr, cel deal doilea vehicul auxiliar trecea cam la cincisprezece kilometri

spre vest, în lumina apusului...

— Eram eu, încuviință Putz. Te căutam.

— Desigur... Dar asta nu-mi prea ținea de cald... M-am agățat de faleză, am urlat, am făcut semne cu un braț. Tuil văzuse' și el și cârâia, scotea triluri, sărea până pe platou, și de acolo foarte sus, în văzduh.

Vai, obiectul pe care-l urmăream pătimaș cu privirea dispăru spre sud, în amurg...

M-am urcat pe platou. Tuil era la fel de frenetic, arătându-mi cerul, cârâind într-una, sărind și aterizând cu nasul în nisip.

Am arătat spre sud, apoi m-am lovit cu pumnul în piept și el spuse: „Da... Da...” Am avut impresia că, pentru el, obiectul zburător era o ființă din aceeași familie cu mine. Probabil o rudă.

Sunt sigur acum că îi subestimam inteligența.

Decepționat că n-am putut să vă atrag atenția m-am grăbit să mă vâr în termo-sac, căci frigul nocturn își arăta colții. Tuil își înfipse ciocul în nisip, își replie labelle și brațele în sus, semănând astfel izbitor cu unul dintre acei arbuști fără frunze pe care-i cunoaștem. Cred că a rămas toată noaptea în această poziție.

— Mimetism protector, hotărî Leroy. Vezi, e într-adevăr o ființă de deșert.

— Am pornit din nou dimineața, reluă Jarvis. Nu făcusem o sută de metri, când am văzut ceva straniu. Un aliniament de piramide mici, foarte mici, neavând mai mult de cincisprezece centimetri înălțime, cât vedeam cu ochii.

Erau construite din cărămizi miniscule, goale pe dinăuntru și trunchiate sau sfărâmate în vârf, cu o deschizătură. Am arătat spre ele întrebându-l pe Tuil: „Ce-i asta?”, dar el scoase câteva piuituri ca pentru a-mi răspunde că nu știe.

Am urmat aliniamentul piramidelor pentru că se înșirau spre nord, în direcția rachetei noastre. Ceasuri după ceasuri...

Apoi, am observat un alt lucru bizar. Erau mai mari! Același număr de cărămizi în fiecare, dar cărămizile erau mai mari.

Spre prânz, piramidele îmi ajungeau la umăr. Am aruncat o privire într-una sau două, mereu asemănătoare, trunchiate în partea de sus și goale. Am cercetat. Și câteva cărămizi. Erau de siliciu și vechi din vremea Facerii.

— De unde știi? interveni Leroy.

— Erau roase, rotunjite la colțuri... Siliciul nu se uzează ușor,

nici pe Pământ.. Iar în atmosfera asta!..»

— Ce vârstă crezi că aveau?

— Cincizeci de mii de ani... O sută de mii... De unde să știu? Cele mici, întâlnite dimineața, erau mai vechi, poate de zece ori mai vechi... Se sfărâmau... Ce înseamnă asta? Cinci sute de mii de ani? Cine știe?

Jarvis tăcu o clipă, apoi reluă:

— Fără să se oprească din mers, Tuil spusese „piatră”, arătând spre piramide. Mai rostise acest cuvânt și înainte. Dar acum avea mai mult sau mai puțin dreptate. Am încercat să-l întreb, indicând cu degetul una dintre ciudatele construcții: „Ca și noi?”, arătând succesiv spre el și spre mine.

Tuil scoase un fel de cârâit negativ și spuse: „Nu, nu”. Adăugă: „Nu, un-un-doi î... Nu, doi-doi-patru!” frecându-și pântecul. L-am privit fix. El reîncepu: „Nu, un-un-doi!... Nu, doi-doi-patru!” Am rămas cu gura căscată.

— O dovadă în plus, exclamă Harrison. Un smintit!

— Crezi? Întrebă Jarvis, ironic. Nu e și părerea mea. Desigur nu pricepi acest „Nu, un-un-doi”.

— Nu... ca și tine, de altfel!

— Ba eu cred că pi*icep... Tuil folosea puținele cuvinte englezești pe care le cunoștea pentru a exprima o idee foarte complexă. Poți să-mi spui cu ce asociezi ma- tematicile?

— Să vedem... Cu astronomia... sau... sau cu logica...

— Asta e! „Nu, un-un-doi”... Tuil îmi explica în felul acesta că neștiuții constructori ai piramidelor nu erau ființe ca noi, ființe inteligente, făpturi înzestrate cu rațiune. Al înțeales?

— Să fiu al naibii!

— Nicio grijă: vine și asta.

— Dar, interveni Leroy, de ce-și freca pântecul bizarul tău însoțitor?

— De ce?... Pentru că, scumpul meu biolog, acolo i se află creierul. Nu în micul său cap... În burdihan!

— Imposibil!

— Pe Pământ, da, pe Marte, nu!... Nimic nu e terestru aici... Nici flora, nici fauna... biopodele tale o dovedesc!

Jarvis surise ironic și își reluă narațiunea:

— Ne-am urmat drumul. Spre amiază, al treilea fapt straniu. Sfârșitul piramidelor.

— Nu mai era niciuna?

— Niciuna, iar ultima - aveau acum trei metri înălțime - ultima era închisă! Înțelegeți? Constructorul, cine-o fi fost, era încă înăuntru și pista lui, pe care mersesem, își avea originea cu jumătate de milion de ani în urmă.

Tuil observase și el, odată cu mine, piramida închisă. Mi-am scos automatul, încărcat cu gloanțe explozive Bolland, iar Tuil, ca un prestidigitator, făcu să apară din săculețul lui un mic și ciudat pistol de sticlă. Semăna cu ale noastre, în'afara minerului care era mai mare, adaptat mâinii sale cu patru ghiare.

Înaintam cu prudență, cu armele pregătite, de-a lungul piramidelor goale. Tuil văzu cel dintâi ceva mișcându-se. Partea de sus a construcției se ridica prin smucituri repetate și se năruie deodată, cu un zgomot înăbușit. Și atunci, am văzut... am văzut ieșind...

Un lung braț gri-argintiu apăru, trăgând după el un trup cuirășat cu solzi de asemenea gri-argintii, cu reflexe vagi. Brațul scoase trupul din gaură și animalul se prăvăli pe nisip.

O creatură imposibilă - un fel de butoiuș gros, cenușiu, cu un braț și o gaură care putea fi socotită drept gură la un capăt, și o coadă dreaptă, ascuțită, la celălalt. Asta-i tot.

Nici alte membre, nici ochi, nici urechi, nici nas, nimic! Monstrul se târî câțiva metri, își înfipse în nisip coada ascuțită, se ridică și se lăsă în ea, pur și simplu.

L-am privit zece minute înainte de a-l vedea mișcând din nou. Cu un scârțâit și un fâșâit - ca și cum cineva ar fi boțit o hârtie foarte rigidă - brațul se îndreptă spre gură și hop!... scoase din ea o cărămidă!...

Brațul așeză cu grijă cărămida pe sol și creatura își reluă imobilitatea.

Zece minute mai târziu... o altă cărămidă. O cărămidărie naturală, nu alta! Mă pregăteam să plec, când Tuil rosti „piatră”. Am zis: „Cum”? și el repetă. Apoi, cu acompaniament de triluri, adăugă: „Nu... nu” și termină cu un zgomot repetat de respirație suierătoare.

Ei bine, de data asta am înțeles imediat, ca prin miracol! Am articulat „Nu, respirație?” și am demonstrat ceea ce voiam să spun. Extaziat, Tuil îmi răspunse: „Da... da... nu... nu... spirație”, urcă drept în sus dintr-un salt și ateriza în cioc la mai puțin de un pas de cărămidar.

Am trecut printr-un moment de spaimă. Brațul tocmai urca,

pentru a lua o cărămidă. Mă așteptam să-l văd pe Tuil înhățat, ciopârțit, dar... nimic! Tuil lovi cu ciocul creatura, brațul așează metodic cărămida lângă celelalte.

Tuil lovi și mai tare, spunând „Piatră!” și mi-am pus la încercare curajul dticmdu-mă să verific eu însumi.

Tuil avea din nou dreptate. Monstrul era într-adevăr de piatră, și nu respira!

— De unde știi? îl întrebă Leroy, cu ochii sclipind de interes.

— Doar sunt chimist, bătrâne! Cărmidarul era literalmente un bloc de siliciu. Nisipul conținea, probabil, siliciu pur și monstrul se hrănea cu el. Mă urmărești, Leroy? Noi – și Tuil, și plantele astea ciudate, până și biopodele – aparținem unui sistem de viață bazat pe carbon, în vreme ce această ființă minerală trăiește datorită unui alt joc de reacții chimice, întemeiate pe siliciu.

— Viață sficioasă! urlă Leroy. I-am bănuț întotdeauna existența și iată acum dovada!... Trebuie neapărat să...

— Evident!... Evident! îi întrerupse Jarvis. Poți să te duci să vezi cu ochii tăi. În orice caz, creatura trăia fără să trăiască, mișca la fiecare zece minute și numai pentru a așeza o cărămidă... altfel spus, pentru a se debarasa de deșeurile sale. Înțelegi, bătrâne? Noi suntem alcătuiți din carbon, deșeurile noastre constă deci clin bioxid de carbon, dar cum cărmidarul nostru e alcătuit din siliciu, deșeurile lui sunt din bioxid de siliciu – silice. Și cum silicea este un corp solid, rezultatul: cărmizi.

În felul acesta, ființa minerală se zidește, sfârșește prin a se închide în propria ei piramidă și, atunci, iese din ea pentru a reîncepe mai departe.

Nu-i de mirare că scârțâie! O creatură de cinci sute ele mii de ani!...

— Cum poți să-i evaluezi vârsta? interveni Leroy, nerăbdător.

— Să vedem... Am urmat aliniamentul piramidelor de la început, nu-i așa? Dacă individul n-ar fi fost unicul constructor, seria s-ar fi întrerupt undeva, înainte ca eu să ajung la el și ar fi reînceput cu piramide mici.

Nu-i ușor de înțeles?

Și mai e ceva... Creatura se reproduce, sau cel puțin încearcă. Înainte de apariția celei de-a treia cărmizi, am auzit un foșnet ușor și am văzut apărând un val de bule mici și cristaline: sunt sporii lui, sau ouăle, sau semințele, cum vrei să le spui. S-au

îndepărtat săltând și resăltând prin deșertul Xanthus, așa cum cele dinainte trecuseră pe lângă noi în Mare Chronium.

Am o idee în legătură cu modul lor de funcționare asta pentru informarea ta, Leroy. Presupun că subțirea coajă cristalină de silice nu e decât un simplu înveliș protector, ca o coajă de ou și că principiul activ este mirosul, în interior. Un fel de gaz care atacă siliciul. Când coaja se sparge nu departe de un zăcământ, se produce probabil o reacție care sfârșește prin a da naștere unei creaturi asemeni celei văzute de mine.

— Ar fi trebuit să încerci! se lamentă micul francez. Trebuia să spargi una, ca să vezi...

— Dar este exact ceea ce am făcut. Am spart două, pe nisip. E de ajuns să treci din nou pe aici peste, să spunem, zece mii de ani, pentru a verifica dacă am plantat monștrii piramidelor... Atunci va exista cu siguranță un rezultat.

Jarvis făcu o pauză, ca să-și tragă răsuflarea.

— Ce creatură!... Vi-o puteți înfățișa? Oarbă, surdă, mută, fără nervi, fără creier, doar un automat și, totuși... o ființă nemuritoare!... Menită să scoată cărămizi, să construiască piramide atâta timp cât vor exista siliciu și oxigen.

Chiar atunci, se va opri doar. Nu va muri. Și dacă întâmplările unui milion de ani îi vor pune iar la îndemână, hrana, ea va fi acolo, gata să funcționeze din nou, în vreme ce creieri și civilizații vor rămâne departe în trecut... O făptură incredibilă - și totuși am întâlnit una și mai stranie.

— Într-un coșmar, fără îndoială!

— Bine zis! comentă Jarvis, sobru. Da, poate fi numită creatură de coșmar. Ființa cea mai teribilă, cea mai înfricoșătoare care poate fi imaginată i Mai primejdioasă decât un leu, mai vicleană decât un șarpe.

— Povestește! imploră Leroy.. Cât aș vrea să văd această ființă!

— Nu te sfătuiesc î replică Jarvis, rămânând mut câteva clipe. Eram obosit, descurajat de dispariția lui Putz și a rachetei sale. Tuil mă călca pe nervi cu trilurile și cu picajele lui în cioc. Lăsasem în urmă piramidele și mergeam, tăcut, ceasuri după ceasuri, prin deșertul de o dez- nădăduitoare uniformitate.

Pe la mijlocul după-amiezii, am ajuns într-un punct de unde se distinge la orizont o linie joasă și întunecată. Știam despre ce era vorba. Un canal. Zburasem pe deasupra lui, la venire, în

rachetă și asta însemna că nu străbătusem decât o treime din deșert. O adevărată plăcere, nu-i așa? Și, totuși, urmam întocmai orarul pe care mi-l fixasem.

Ne apropiam încet de canal. Mi-am amintit că era tivit cu o bandă largă de vegetație, – și că acolo se afla un Oraș de noroi.

Am spus că eram obosit. Visam la o mâncare caldă, apoi spiritul meu începu să vagabondeze, îmi spuneam că până și Borneo mi-ar părea un rai dacă aș scăpa de planeta asta aiurită. Apoi mi-am amintit de bătrânul meu New York și m-am gândit la o fată drăguță, Fancy Long. Știi la cine mă refer, Harrison?

— Da... Actriță la televiziune. Am văzut-o de multe ori. O blondă drăguță – dansează și cântă în emisiunea Mate Yerba.

— Exact. O cunosc foarte binev Suntem prieteni. A fost chiar de față la plecarea lui „Ares”. Mă gândeam deci la ea, mă simțeam singur, apropiindu-mă împreună cu Tuil de linia vegetației sărace.

Și atunci... Mi-a scăpat o înjurătură. Ea era acolo!... Da... Fancy Long!... N-aveam cum să mă înșel, stătea sub unul dintre copacii aceia stranii, numai surâs, și-mi făcea semne, așa cum mi-o aminteam din momentul decolării.

— Asta-i acumt... Te-ai smintit și tu! declară Harrison.

— Bătrâne, în clipa aceea mi-am spus același lucru. Mă holbam la ea, mă ciupeam, închideam ochii, îi deschi-deam, priveam iar – și Fancy Long era mereu acolo, din ce în ce mai fermecătoare, cu chemările ei.

Tuil văzuse și el ceva. Cotcodăcea, cârâia dar abia îl auzeam. Alergam spre ea, fără să-mi pun nicio întrebare, fascinat.

Tuil mă ajunsese dintr-o săritură, când eram doar la cinci metri de Fancy. Mă apucă de braț și croncăni cât îl ținea gâtulejul: „Nu i Nu! Nu!” M-am scuturat ca să mă eliberez – era ușor de parc-ar fi fost de bambus – dar îmi înfipse ghearele în braț, țipând și mai tare.

Până la urmă, am avut o sclipire de bun-simț și m-am oprit la mai puțin de trei metri. Ea era acolo, continuând să-mi facă semne și să surâdă, să surâdă și să-mi facă semne, iar eu o priveam, la fel de mut ca Leroy, în timp ce Tuil cârâia și țipa febril.

Știam că nu putea fi adevărat – și totuși ea era acolo, în fața mea. Am îngăimat: „Fancy... Fancy Long!”

Ea continuă să surâdă și să facă gesturi. Părea întruto- tul

reală, ca și cum n-aș fi lăsat-o la o depărtare de șaizeci de milioane de kilometri. Tuil o ținti cu pistolul său de sticlă. L-am apucat de braț și el încercă, să se elibereze din strânsoare.

Arătă spre Fancy, strigând: „Nu 'spirație! Nu' 'spira- ție!“. Am înțeles: voia să spună că nu era vie. Ah, prieteni! Mi se-nvârtea capiii. Oricum, mă treceau florii văzându-l cu arma îndreptată asupra ei. Nu știu de ce, am rămas nemișcat, privindu-l cum o ochește cu grijă. Apăsă pe minerul pistolului, am văzut o pală de aburi și... Fancy Long dispăru.

În locul ei, un nod de tentacule negre, hidoase, care se contorsionau... O creatură oribilă ca aceea căreia i-l smulsesem pe Tuil.

Creatura de coșmar!... Am rămas ținut locului, stupefiat și prostit, privindu-i agonia, în vreme ce Tuil scotea triluri și şuiera. Apoi îmi atinse brațul, arătă spre monstrul care se zvârcolea în ultimele spasme și spuse ı

„Tu-un-un-doi... El-un-un-doi“... N-am înțeles decât după ce l-am auzit repetând de opt, zece ori. Voi ați priceput?

— Da, chelălăi Leroy. Știu... Creatura captează gândurile. Dacă ar fi fost un câine – un câine flămând care visează un os bine garnisit cu carne – ar fi văzut în fața lui osul acesta... sau i-ar fi simțit mirosul... Așa e?

— Exact, încuviință Jarvis. Creatura de coșmar folosește dorințele victimei sale pentru a-i întinde capcana. Pasărea mascul, în sezonul cuiburilor, și-ar vedea soața, vulpea rătăcind în căutarea prăzii ar zări un iepure fără apărare.

— Dar cum face? întrebă Leroy.

— De unde să știu?... Cum face șarpele, pe Pământ, pentru a vrăji o pasăre până ce-i cade în gură? Și nu există pești ai abisurilor care-și atrag victimele în același fel? Dumnezeu!... Jarvis continuă cu un tremur în voce: Vă dați seama de viclenia acestei creaturi de coșmar? Acum suntem preveniți, dar cum să ne mai încre- dem în propriii noștri ochi?... Ați putea să mă vedeți, aș putea să-l văd pe unul dintre voi și... s-ar putea să nu fie decât o alta dintre aceste orori negre!

— Și însoțitorul tău cum a ghicit? interveni Harrison,

— Tuil? Mă întreb și acum... Poate că se gândea la un lucru care n-avea cum să mă atragă și, când am început să alerg, și-a dat seama că vedeam altceva decât el, ceea ce l-a alarmat. Sau poate că monstrul e capabil să proiecteze doar un singur miraj și

Tuil a văzut ce vedeam și eu – sau nimic. N-am avut cum să-l întreb. Dar e încă o dovadă că inteligența lui este egală cu a noastră – dacă nu superioară.

— Cum? protestă Harrison. Ce te face să crezi că inteligența lui rivalizează cu inteligența umană?

— Multe lucruri. Mai întâi, creatura piramidelor. El nu văzuse niciuna înainte, mi-a spus-o. Totuși a clasat-o printre automatele moarte-vii minerale.

— Putea să fi auzit vorbindu-se... Nu uita că trăiește prin părțile astea, bătrâne.

— Să admitem... Dar limbajul? N-am putut să prind niciuna dintre ideile lui, iar el a reținut imediat șase sau șapte din cuvintele noastre. Și-ți dai seama ce idei complexe a izbutit să exprime cu aceste câteva cuvinte? Monstrul piramidelor, creatura de coșmar! Cu o singură frază, m-a făcut să înțeleg că unul era un automat inofensiv, cealaltă un hipnotizator teribil de primejdios. Ce părere ai?

— Hm, mormăi Harrison.

— Poți s-o faci pe scepticul... Ai fi reușit același lucru cunoscând doar șase cuvinte dintr-o limbă străină? Mai mult, ai fi fost capabil să-mi explici că o altă ființă posedă o inteligență atât de diferită de a noastră, – încât orice înțelegere între noi era imposibilă – mai imposibilă chiar decât între mine și Tuil?

— Asta ce mai e?

— Am să revin. Ceea ce vreau să demonstrez este că Tuil și ai lui sunt demni de prietenia noastră. Există cu siguranță undeva, pe Marte – și veți vedea că am dreptate – o civilizație și o cultură care le egalează pe ale noastre și, poate, le întrec. Comunicarea între ei și noi este posibilă. Tuil a dovedit-o. Asta ar putea să ceară ani și ani de încercări răbdătoare, căci spiritul lor nu e situat pe același plan cu al nostru, dar e oricum mai puțin îndepărtat decât cel al ființelor pe care aveam să le întâlnesc mai târziu – dacă au un spirit.

— Ce ființe?

— Locuitorii orașelor de noroi, situate de-a lungul canalelor. Credeam că monstrul de siliciu și creatura de coșmar sunt cele mai stranii ființe imaginabile, dar mă înșelasem.

Făpturile despre care am să vă vorbesc sunt și mai uluitoare, și mai puțin de înțeles – infinit mai puțin de- * cât Tuil, cu care, prin perseverență și concentrare, e posibil să te împrietenești și

să faci un schimb de idei.

Am lăsat deci bestia cu tentacule să crape, încercând să se târască până la vizuină, și am pornit spre canal. Covorul de ierburi colcăitoare se ferea din calea noastră și, când am ajuns pe mal, am văzut un firicel de apă gălbuie. Orașul pe care-l zărisem din rachetă semăna cu un mușuroi de cârțițe. Se afla cam la un kilometru și jumătate, în dreapta, și aveam mare chef să merg acolo și să arunc o privire.

Mi se păruse pustiu și, chiar dacă ar fi fost bântuit de niscaiva făpturi, Tuil și cu mine eram înarmați. Trebuie să spun, în treacăt, că pistolul lui Tuil e un instrument remarcabil. L-am examinat după povestea cu creatura de coșmar. Se pare că lansează o mică săgeată de sticlă otrăvită. Am socotit că avea o încărcătură de cel puțin o sută de lovituri. Și funcționează cu abur, bătrânul nostru abur!

— Cu abur? repetă Putz. Și de unde provine aburul?

— Din apă, firește!... Se poate vedea ușor, prin minerul transparent. Mai era și o mică parte dintr-un alt lichid, gros și gălbui – cam cincisprezece centilitri. Strângând minerul – căci nu are trăgaci – o picătură de apă și o picătură de lichid galben sunt injectate în camera de explozie și apa se vaporizează... plop!...

E simplitatea însăși, iar noi am putea utiliza același principiu. Acidul sulfuric concentrat ridică temperatura apei până aproape de punctul de fierbere. La fel și varul, potasiul, sodiul... Evident, arma nu avea bătaia armei mele, dar nu era un lucru foarte important în văzduhul ăsta rarefiat și putea să tragă tot de atâtea ori ca un revolver de cowboy într-un western. Și ce eficacitate, cel puțin față de viața marțiană!

Am încercat-o trăgând într-una dintre plantele astea absurde și să mă ia dracu dacă planta nu s-a ofilit imediat, prefăcându-se în fărâme! Este ceea ce mă face să cred că săgețile de sticlă sunt otrăvite.

Jarvis își relua povestirea:

— Mergeam deci spre orașul de noroi, întrebându-mă dacă nu cumva constructorii acestor orașe erau aceia care săpaseră canalele. Tuil îmi dădu un răspuns negativ, gestulându-l spre sud.

Am conchis că sistemul de canale era opera unei alte rase, poate cea a lui Tuil. Dacă nu cumva există o altă rasă inteligentă

sau... o duzină. Marte e o lume atât de ciudată!

La. O sută de metri de oraș, am traversat, un fel de drum, o simplă pistă de noroi întărit, și acolo am văzut prima oară pe unul din constructorii mușuroaielor.

Ah, prieteni, vorbiți de creaturi fantastice î

Un butoiaș alungit, mergând la trap pe patru labe și având patru tentacule. Fără cap, doar un trup și membre și un șir de ochi de jur împrejur. Partea de sus a butoiașului era o diafragmă întinsă ca pielea pe o tobă – și asta era tot.

Făptura trecu în goană pe lângă mine, împingând un cărucior gol, care părea din aramă. Nu păru să-și dea seama de prezența noastră, cu toate că parcă își aținti ochii spre mine, în trecere.

Puțin după aceea sosi alta, tot cu un cărucior gol. Și, la fel, o șterse fără să ne dea cea mai mică atenție. N-aveam să mă kft ignorat de o bandă de butoiașe cu labe, care se jucau de-a trenul! Când se ivi un al treilea personaj, m-am înfipt în calea lui, gata să sar de-o parte, dacă nu s-ar fi oprit.

Dar el se opri. Se opri și diafragma lui emise un fel de sunet de tamburină. Am întins îndată amândouă mâinile, exclamând: „Suntem prieteni!”. Și ce credeți că mi-a răspuns?

— „Incântat să vă cunosc⁴⁴, sugeră Harrison.

— Dacă ar fi zis asta, n-aș fi fost mai stupefiat. El tamburină din diafragmă și zbieră deodată: „Suntem p-p-p-prieteni!”. În același timp, împinse pe neașteptate.

căruciorul spre mine. Am sărit în lături și el spălă putina, în timp ce îl urmăream din ochi, prostit.

După un minut, sosi altul. Nu se opri, dar zbieră, în trecere: „Suntem p-p-p-prieteni!” și o șterse în galop. Cum învățase fraza asta? Erau oare toate aceste creaturi în comunicare permanentă unele cu altele? Făceau toate parte dintr-un organism central? N-am idee, dar cred că Tuil trebuie să știe.

Și acum, toți cei care treceau ne salutau cu aceeași declarație. Era caraghios, n-aș fi crezut niciodată că am să găsesc atâția prieteni pe această sferă blestemată. Am făcut un gest întrebător la adresa lui Tuil. A înțeles probabil, căci a spus: „Un-un-doi, da!... Doi-doi-patru, nu!...” înțelegeți?

— Evident, răspunse Harrison. E micul cântec marțian.

— Cum?... Ei bine, mă obișnuisem cu simbolismul lui Tuil și am interpretat astfel: „Un-un-doi, da!” Aceste făpturi sunt inteligente. „Doi-doi-patru, nu!” Această inteligență nu este

similară cu a noastră, ci diferită și dincolo de logica lui doi și cu doi fac patru.

Poate că greșeam și Tuil voia doar să precizeze că inteligența lor era rudimentară, n'îngăduindu-le să înțeleagă nimic mai presus de „Un-un-doi”. Dar ceea ce aveam să observ mai târziu mă face să cred că prima ipoteză este întemeiată.

După câteva clipe, creaturile se întoarseră în grabă, una după alta, cu cărucioarele umplute cu pietre, nisip, bucăți de plante zgrunțuroase, tot felul de resturi. Ele ne aruncară, în tăcere, salutul lor prietenesc – nu chiar atât de prietenesc, cum veți vedea – și dispărură rapid.

Mi se păru că al treilea butoiaș cu labe era cel căruia mă adresasem și am hotărât să mai încerc o mică discuție.

El sosi, zbierând „Suntem p-p-p-prieteni!” și se opri. Patru sau cinci dintre ochii lui mă priveau. Proferă din nou cuvântul de trecere, împinse căruciorul, dar nu m-am mișcat. Atunci, afurisitul de butoiaș își lungi un tentacul și-mi suci vârful nasului cu doi clești în formă de degete.

— Ha! Ha! izbucni Harrison. Au precis simțul frumosului!’

— Îți convine să râzi! Bietul meu nas lovit și degerat... Am urlat: „Ai! ■” Am sărit deoparte. Mizerabilul o șterse în goana mare și, din clipa aceea, formula generală deveni: „Suntem prieteni ai!...” Ciudate ființe î împreună cu Tuil, am urmat atunci pista până la cel mai apropiat mușuroi. Creaturile plecau și veneau fără să se ocupe de noi, aducând încărcăturile și coborând într-un culuar care părea să ducă într-o mină părăsită. Și mereu acea frază invariabilă rostită în trecere, la fiecare ieșire sau intrare a unui butoiaș.

M-am apropiat de gura tunelului. Undeva în adânc se zărea o lumină. Nu era nici flacăra, nici torță, ci un veritabil aparat de iluminat. Am presupus că voi putea să aflu vreun indiciu privind treapta de evoluție a acestei rase și am coborât la rândul meu, cu Tuil urmărindu-mă pas cu pas, ceea ce îi prilejui un mic concert de triluri și ciripituri.

Lumina era ciudată. Pârâia și trosnea ca o veche lampă cu arc, dar provenea de la o simplă tijă neagră înfiptă în peretele culoarului. Lumină electrică, fără nicio îndoială. Butoiașele păreau deci să fie destul de civilizate.

O altă lumină făcea să sclipească ceva nelămurit. M-am dus să văd. Nu era decât o grămadă de nisip lucitor. M-am" întors,

cu intenția de a ieși. Să mă ia naiba dacă intrarea nu dispăruse î

Mi-am spus că, probabil, culuarul făcea un unghi, sau că intrasem într-un pasaj lateral, dar mi-am dat seama curând că mă aflu într-un adevărat labirint... Doar cu- luare sinuoase și uneori luminate, în care întâlneam, din când în când, un butoiăș cu labe, galopând ca de obicei, câteodată cu căruciorul, câteodată fără.

Drept să vă spun, la început nu m-am neliniștit. Nu făcusem decât vreo câțiva pași în interior. Dar toate încercările noastre de a regăsi ieșirea păreau să ne ducă mai la adine.

Mi-a venit ideea de a urmări unul dintre butoiășele care împingeau un cărucior gol, gândindu-mă că avea să iasă pentru a căuta resturi, dar el nu făcu decât să meargă în cerc, prin diferite culuare, fără nicio țintă sigură. Până la urmă, începu să se rotească în jurul unui stâlp, ca un șoarece dansator japonez. Am abandonat, am lăsat rezervorul cu apă să cadă pe sol și m-am așezat.

Tuil era la fel de pierdut ca și mine. Am arătat în sus, iar el mi-a răspuns „Nu-nu-nu!”, pe un ton neputincios. Și n-aveam ce aștepta de la localnici. Nu se ocupau deloc de noi, chiar atunci când afirmam că „Suntem prieteni, ai!”.

Nu știu câte ceasuri ne-am tot învățit acolo! Am ațipit de două ori, de oboseală. Tuil părea în continuare să n-aibă nevoie de somn. O luasem pe culuare ascendente, dar ele coborau imediat. În acest blestemat mușuroi, temperatura era constantă și n-aveai cum să deosebești ziua de noapte. După prima mea trezire, n-am știut nici măcar dacă dormisem o oră sau treisprezece; eram incapabil să precizez, după ceas, dacă era amiază sau miezul nopții.

Am văzut o mulțime de lucruri stranii. În unele culuare am întâlnit mașini în mișcare, care nu păreau să producă ceva – pur și simplu roți care se învăteau.

De mai multe ori, am văzut trecând două butoiășe cu labe legate printr-unul mai mic, care creștea între ele.

— Partenogeneză! izbucni Leroy. Partenogeneză prin înmugurire, ca lalelele!

— Dacă vrei, admise Jarvis. Și niciodată cel mai mic semn de atenție față de noi, în afară de, cum am mai spus, acel „Suntem prieteni, ai!”... Niciun fel de viață de familie; se mulțumeau să galopeze cu cărucioarele, să aducă resturile. Dar până la urmă,

am descoperit ce făceau cu ele!

Avusesem un pic de noroc cu unul dintre coridoare: urcam de un timp și simțeam că trebuie să ne apropiem de suprafață, când, deodată, am ieșit într-o sală al cărei tavan se rotunjea în boltă, singura pe care o întâlnisem în peregrinările noastre.

Și, prieteni, mi-a venit să dansez când am zărit o lumină care părea să fie aceea a zilei, printr-o fisură a bolții.

În sală era un fel de... de... mașină, o roată enormă care se învârtea încet. Unul dintre butoiașe tocmai se îndeletnicea cu vărsarea conținutului căruciorului său sub această roată care strivea totul, zdrobind nisipul, pietrele, plantele și prefăcându-le într-o pulbere care curgea undeva.

Și în timp ce priveam, alte butoiașe soseau, își goleau cărucioarele și... asta era tot. Fără niciun sens. Ceea ce era întrutotul în nota acestei planete aiurite.

Dar se mai petrecu și altceva, prea uluitor pentru a fi credibil. Una dintre aceste ființe abracadabrante, după ce își goli încărcătura, aruncând căruciorul cu zgomot, se strecură sub roată. Am privit-o cum se lăsa măcinată, prea stupefiat pentru a putea emite vreun sunet. Și, peste o clipă, alta o imită. Era absolut metodic. Unul dintre butoiașele fără cărucioare îl lua pe cel părăsit.

Tu! nu părea uimit. I-am semnalat sinuciderea următoare și el ridică din umeri, cât se poate de omenește, ca pentru a spune: „Ce pot să fac?”. Probabil că era întrucâtva la curent.

Și mai e ceva.

Dincolo de roată, pe un pedestal nu prea înalt, strălucea un obiect. Era un fel de ou de cristal fluorescent, cu iradiații de o temperatură infernală. Fața și mâinile mă dureau de parcă aș fi suportat o descărcare statică. Atunci am făcut o nouă descoperire surprinzătoare. Îți amintești, Harrison, negul pe care-l aveam la degetul mare? Poftim, uită-te!

Jarvis întinse mina.

— S-a uscat, bătrâne... Și a căzut... uite-așa. Iar nasul... Bietul meu nas... Durerea a dispărut ca prin magie! Oul avea proprietățile razelor X dure, sau ale radiațiilor gama, dar mult mai folositoare, pentru că nu atacau decât țesutul bolnav, crușind țesutul sănătos.

Îmi spuneam că ar fi un magnific dar pentru Pământ, când izbucni o hărmălaie asurzitoare. M-am precipitat, împreună cu

Tuil, de cealaltă parte a roții și am constatat că un cărucior fusese sfărâmat. Probabil o neglijență a unui sinucigaș...

Atunci toate butoiașele începură să zbiere să tamburineze în jurul nostru și vacarmul lor era fără îndoială amenințător. Un grup înaintă, noi am dat înapoi pentru a ieși din culoarul prin care mi se păruse că intrasem și butoiașele ne urmară mârâind, unele împingând cărucioare, altele fără nimic.

Ce brute înnebunite!... Urlau toate în cor: „Sntem prieteni, ai t”... Nu-mi plăcea deloc acest „ai”, care mi se părea mult prea sugestiv...

Tuil își scoase pistolul de sticlă. M-am debarasat grăbit de rezervorul de apă, pentru a avea o mai mare libertate de mișcare și m-am înarmat și eu. Am continuat să ne retragem în culoarul ascendent, cu douăzeci de butoiașe cu labe urmărindu-ne de aproape.

Lucru uimitor, cele care veneau de afară cu cărucioarele pline treceau la câțiva centimetri de noi, fără să se oprească.

Tuil observase și el asta. Deodată, scoase cărbunele său aprins, îl apropie de un cărucior cu resturi vegetale... Puf!... întreaga încărcătură începu să ardă, dar butoiașul își continuă drumul imperturbabil, fără să-și schimbe alura!

Incidentul cree totuși oarecare dezordine printre prietenii noștri și, în acest timp, am observat fumul care trecea prin culoar învârtindu-se pe lângă noi și am văzut ieșirea!

I-am înhățat pe Tuil și ne-am năpustit afară, cu douăzeci de butoiașe pe urmele noastre. Lumina zilei mi se păru un paradis, cu toate că, după cum am constatat îndată, soarele era gata să dispară la orizont. Era un dezastru, fiindu-mi imposibil să supraviețuiesc nopții, marțiene fără termo-sac, sau cel puțin fără foc.

Lucrurile mergeau din ce în ce mai rău. Am fost încolțiți între două mușuroaie, fără putința de scăpare. Nu deschiseseam încă focul. Era inutil să irităm și mai mult brutele care ne asediau. Se opriseră la mică distanță și reîncepură să-și urle asigurările de prietenie,acompaniate de „ai!”.

Situația continua să se agraveze. Un butoiaș cu labe se ivi împingând un cărucior din care toți semenii lui se aprovizionară cu sulițe subțiri de aramă, lungi cam de treizeci de centimetri și foarte ascuțite... Zing! Una dintre aceste săgeți sosi, șuierându-mi pe la urechi. Era acum o problemă de viață și de moarte.

Trebuia să tragem.

Scurt timp lucrurile au mers bine. Ne ocupam mai ales de cei care erau aproape de cărucior, ceea ce reducea la minimum ploaia de sulii, dar, deodată, se auzi un tunet de „prieteni” și de „ai” și din tunel ieși o veritabilă armată.

Eram pierduți, cu totul pierduți, știam asta... Și în aceeași clipă, mi-am dat seama că Tuil nu se afla în aceeași situație. Ar fi putut să sară cu ușurință peste mușuroiul de care ne lipisem cu spatele. Dar rămânea pentru mine!...

Aș fi plins, dacă aș fi avut timp pentru asta. Il simpatizasem pe Tuil de la început, dar aș fi fost oare capabil de un astfel de gest? Admițând că l-aș fi smuls într-adevăr primei creaturi de coșmar, nu făcuse același lucru pentru mine? L-am apucat de braț, am făcut un gest în sus zicând „Tuil”. El protestă „Nu-nu-nu Tick” și continuă să tragă cu arma lui de sticlă.

Ce era de făcut?... Oricum, aș fi fost pierdut după apusul soarelui, dar cum să-i explic asta? Am înginat: „Mulțumesc, Tuil... Ești un om adevărat!” și mi-am dat seama că nu era deloc un compliment. Un ora? Puțini sunt capabili de un asemenea gest.

Și hang!... trăgeam eu, și puf!... trăgea Tuil, și butoiașele aruncau sulii, pregătindu-se de asalt, fără a înceta să strige că sunt prieteni...

Renunțasem la orice speranță când, fără veste, un înger căzu din cer sub înfățișarea lui Putz, care, cu jeturile inferioare, prefăcu în pulbere butoiașele cu labe.

Uraaa!... Am scos un urlet de bucurie, alergând spre rachetă. Putz mi-a deschis trapa și am intrat râzând, plângând, vociferând... Abia după un minut sau două mi-am amintit de Tuil. M-am uitat prin ublou tocmai la timp ca să-l văd sfârșind un salt prin picajul tradițional în cioc, apoi avântându-se din nou și dispărând.

Mi-am scos sufletul până’ să-l conving pe Putz să-l urmărească. Dar înainte ca racheta să decoleze, s-a înnoptat - știți cum se petrece fenomenul ăsta aici, ca și cum a-i întoarce comutatorul ca să stingi lumina.

Am pornit pe deasupra deșertului, am aterizat o dată sau de două ori, am urlat „Tuil” cât mă ținea gura.

Imposibil să-l regăsim. Putea să se ia la întrecere cu vântul și tot ceea ce am auzit - dacă nu cumva mi s-a părut - au. Fost

câteva triluri îndepărtate, spre miazăzi.

Plecaser și, pe cinstea mea, eu... eu aș fi vrut să nu fi plecat...

Cei patru oameni de pe „Ares” rămaseră tăcuți, chiar și ironicul Harrison. Leroy le întrerupse meditația:

— Aș fi fost tare bucuros să-l văd.

— Da, încuviință Harrison, și apoi, apropo de povestea asta cu vindecarea negului, e totuși păcat că n-ai reușit să aduci oul de cristal... Poate că e acel leac al cancerului pe care-l căutăm zadarnic de un secol și jumătate!

— Păi tocmai asta a dus la declanșarea ostilităților! mormăi Jarvis.

Și scoase din buzunar un obiect strălucitor:

— Iată-l.

Este incontestabilă capacitatea autorului de a descrie într-o manieră credibilă forme de viață radical diferite de cele terestre, fără a face uz de clișeele atotstăpânitoare în magazinele de science fiction ale timpului. Jacques van Herp are dreptate afirmând că aceste publicații „Sunt responsabile mai ales de înmulțirea rapidă a B.E.M.-ilor, Bug-Eyed-Monsters, monștrii cu ochi de scarabei, întru totul dezgustători și antisociabili, cu tendințe lubrico- gastronomice” (21). Alternativa o constituie antropomorfismul cel mai plat, caracterizând atât înfățișarea, cât și comportamentul fapturilor extraterestre. Nu în zadar saluta H. P. Lovecraft Odiseea marțiană în acești termeni: „Constat cu plăcere că cineva a scăpat în sfârșit de lamentabilele banalități care alcătuiesc 99,99% din substanța tuturor povestirilor interplanetare. Mă bucur să văd că există cineva care poate să-și imagineze o altă planetă lipsită de regi antropomorfi și preafrumoase prințese și bătălii între nave spațiale și tunuri cu radiații și atacuri ale sub-oamenilor păroși...” (cf. 35). În aceste condiții> struțul inteligent și celelalte exemplare ale faunei mar- țiene descrise de Weinbaum reprezentau, fără îndoială, o deschidere spre înțelegerea mai exactă și mai cuprinzătoare a noțiunii de posibilă straniețate a altor lumi. Dar „inovația” nu era decât o adaptare sau o redescoperire a unei viziuni prezente în destule texte anterioare, aparținând scriitorilor europeni.

În ce constă, de fapt, noutatea personajului Tuil? „Această faptură este inteligentă, dar spiritul ei este total ireductibil la înțelegerea umană”, scrie Jacques Sadoul (41). „Total” e prea

mult spus, de vreme ce între cei doi tovarăși de drum prin pustiul marțian se înfiripă totuși un început de comunicare. Mai „ireductibile” ni se par a fi, în acest sens, spiritele Xipehuzilor lui Rosny Aine, sau ale „păianjenilor” lui Maurice Renard, din Pericolul albastru. Suntem de acord, în schimb, cu Sadoul, când conchide astfel: „Tuil este într-adevăr prima ființă gânditoare fără nicio urmă de antropomorfism pe care a reușit s-o creeze science fiction-uZ american”.

După părerea noastră, aportul întru totul original al lui Weinbaum la dezvoltarea anticipației mondiale trebuie căutat în individualizarea straniilor sale creaturi extraterestre. Xipehuzii și „păianjenii” la care ne-am referit rămân, în cel mai bun caz, o sumă de entități acționând aproape exclusiv împreună. Tuil, în schimb, este doar un reprezentant al unei rase necunoscute și reacțiile lui îl definesc drept un individ cu o puternică personalitate.

Succesul Odiseei marțiene, poate și o înclinație secretă spre căutarea formelor insolite ale vieții, l-au determinat pe scriitor să reia formula care-l consacrase într-o bună parte a operei sale, destul de reduse din punct de vedere cantitativ. Zbor pe Titan ne înfățișează ulii-cuțit, furnici de gheață, copaci biciuitori și viermi filiformi. Planeta parazit, prima parte a unei trilogii avându-i drept eroi pe Ham Hammond și Patricia Burlingame, aduce în scenă ferocii triopși de pe Venus, asemănători ciclopilor legendari. Ei apar și în Mâncătorii de lotuși, în care Ham și Pat descoperă un fel de făpturi vegetale extrem de inteligente, capabile să construiască mental o imagine a universului, dar lipsite de orice urmă de voință, ceea ce face din ele o pradă inofensivă a triopșilor. Un ultim exemplu de acest fel îl constituie Luna nebună, cu menajeria ei de cufundări chicotitori cu gâtul lung și capul enorm, de „pisipapi” (jumătate pisică, jumătate papagal), de „fu- visători” semi-inteligenți, asemănători șobolanilor...

Devenind propriul său epigon, Weinbaum nu mai reușește turul de forță din Odiseea marțiană, apelând la „combinații de elemente disparate ale diferitelor animale Simțind probabil primejdia transformării inovației sale într-un poncif, scriitorul își exercită talentul și în alte zone ale science îfiction-ului. Adaptarea finală, povestire semnată cu pseudonimul John Jessel, urmărește destinul unei tinere tuberculoase pe care un ser

special nu numai că o vindecă, dar o și înzestrează cu capacitatea de a se adapta instantaneu la orice schimbare a mediului înconjurător. Sub același pseudonim a apărut, după moartea autorului (14 decembrie 1935), *Insula Proteus*, o fantezie biologică pe tema schimbării structurii genetice a faunei și florei de pe numita insulă, astfel încât niciun animal și nicio plantă nu seamănă cu celelalte. Spectacolele lui Pygmalion constă în proiecția unui nou tip de film, sub al cărui efect hipnotic spectatorul crede că participă la acțiune. Mai amintim *Lumile lui Dacă*, prima dintre aventurile profesorului von Manderpootz și ale tânărului Dixon Wells, care ne prezintă un aparat capabil să înfățișeze desfășurarea imaginară a vieții privitorului, dacă într-un anumit moment aceasta ar fi luat un alt curs decât în realitate. Un alt aparat revelează orientarea mentală și emoțională a omului către realitate, printr-o explorare sistematică a motivărilor subconștiente (*Idealul*). În fine, cea mai remarcabilă invenție a profesorului Manderpootz îngăduie să vezi lumea prin ochii altora (*Punctul de vedere*). Susținând uneori pe nedrept anterioritatea ideilor lansate de autorii americani, Sam Moskowitz recunoaște de astă dată că „Există o asemănare izbitoare în privința ternei și a caracterizării între această povestire și scurta povestire a lui Erckmann-Chatrian, *Luneta lui Hans Schnaps*, până și în utilizarea termenului «punct de vedere» "... (35). Povestirile fantastice ale cuplului Emile Erckmann-Alexandre Chatrian au apărut în 1860, dar Weinbaum a cunoscut probabil *Luneta lui Hans Schnaps* în versiunea engleză publicată în culegerea *Clopotele sau Evreul polonez* (1872). O ultimă mențiune pentru romanul postum *Flacăra neagră*, care aparține acelei specii distincte, larg reprezentate în literatura conjecturală străină și botezată de anglo-saxoni *heroic fantasy*, sau *science fantasy*. Este vorba despre o civilizație post-atomică, despre splendida, cruda și nemuritoare Margo cea Neagră, dominând împreună cu fratele său Joaquin peste o parte a omenirii recăzute la nivelul Evului Mediu. Părerile sunt împărțite, în ceea ■ ce privește valoarea romanului. După opinia noastră, povestirile lui Weinbaum sunt oricum mai la adăpost de lenta eroziune a timpului.

Întorcându-ne la *Odissea marțiană*, putem, desigur, să ne întrebăm – ca și în legătură cu *Oul de cristal* – în ce măsură mai

operează seducția lor astăzi, când credința în existența unei vieți marțiene este considerată cel mult ca o manifestare anacronică a dorinței omului de a 7iu fi singur în univers. Nu vom invoca argumentele celor care nu vor să renunțe la supremul miraj. În definitiv, science fiction-uZ nu își propune să concureze manualele de astronomie, ci să descrie multiplele implicații ale pătrunderii în Cosmos. Iată de ce suntem întru totul de acord cu Ray Bradbury care afirma, cu prilejul dezbaterii organizate de „California Institute of Technology” pe terna „Marte și rațiunea umană”: „... sentimentul omului față de celelalte planete, această pasiune ciudată și intensă, a constituit principala pârghie a întregii aventuri spațiale la care asistăm”. Am adăuga doar că „această pasiune ciudată și intensă” operează în toate domeniile cunoașterii și că la temelia ei se află, nu o dată, literatura științifico-fantastică. Este unul dintre motivele care ne-au îndemnat să vă înfățișăm această galerie, desigur incompletă, a măștrilor anticipației clasice.

BIBLIOGRAFIE

- 1 Alberes, R. M. Faillite de la fiction scientifique ou devons-nous participer à la conquete litteraire du cosmos? Combat, 21 novembre 1957
- 2 Aldani, Lino, La Fantascienza, Editrice la Tribuna-Piacenza, 1962
- 3 Amis, Kingsley, Nu Maps o} Hell, The Science Fiction Book Victor Gollanez, 1962
- 4 Andreev, Kiril, Studiu introductiv la Operele complete ale lui Jules Verne Goslitizdat, 1954
- 5 Barborică, C, Karel Capek, Editura Univers, 1971
- 6 Baudin, Henri, La science fiction, Bordas, 1971
- 7 Beleaev, Aleksandr, O moih rabotah, Detskaia literatura, No 5, 1939
- 8 Bergier, Jacques, La science fiction, în Histoire des litteratures, III, Editions Gallimard, 1958
- 9 Bridenne, Jean-Jacques, La Utterature frangaise d'imagination scientifique, Gustave Arthur Dassonville, 1950
- 10 Britikov, A. F.f Russkii sovetskii naucino jantasticeski roman, Izdatelstvo Nauka, 1970
- 11 Brochon, Pierre, Du surnaturel à la „Fabrique de l'Absolu”, Europe, No 139—140, Juillet-Aout 1957
- 12 Castex, Pierre-Georges, Le conte fantastique en France de

No- diet ă Maupassant, Libralrie Jose Corti, 1951

13Chesneaux „Jean Une lecture politique de Jules Verne, Lx-brairie Francois Maspero, 1971

14Clafke, Ian, Tale of the futurem The Library Asociation, 1972

15Colling, Alfred, Edgar Poe, Albin Michel, 1952

16Daudet, Leon, Ecrivains et artistes, Editions du Capitole, 1928

—

1929

17Fawcett, Brian, Călătorie neterminată „Editura Științifică, 1963

18Ferrini, Franco, Che cosa e la fantascienza, Ubaldini Editore, 1970

19Gattegno, Jean, La science fiction, Presses Universitaires de France» 1971

20Goncourt, Edmond et Jules de Journal, Fasquelle Flammarion **1956**

21Herp, Jacques van Panorama de la science fiction, Andră Gerard, 1973

22Hobana, Ion, Viitorul a început ieri, Editura Tineretului, 1966

23Hobana, Ion, Jules Verne, acest necunoscut, Secolul XX, No. 43, aprilie 1975

24Kere, Francois. Karel Capek, Europe, No 139—149, Juillet-Aout **1957**

25Klein, Gerard, Pentru a-l citi pe Jules Verne, Viața Românească,

No 1, ianuarie 1974

26Kornbluth, C. M., The failure of the science fiction novel as social criticism în The science fiction novel, Advent: Publishers, 1969

27Lalou, Rene, Histoire de la littérature frangaise contemporaine,

Presses, Universitaires de France, 1953

28Leapunov, B., Prefață la Operele alese ale lui Aleksandr Be-leaev, Editura Tineretului, 1962

29Leapunov, B., Aleksandr Beleaev – Sovietskii Pisatei, 1967

30Lundwall, Sam J. Science fiction: what it's all about, Ace Books, 1971

31Martin, Charles-Noel, Jules Verne, sa Vie et son Oeuvre, Edi tions Rencontre, 1971

32Mauclair, Camille, Le gânie d'Edgar Poe, Albin Michel, 1925

33 More, Marcel, Un révolutionnaire souterrain, L'Arc, 29, Numéro Special Jules Verne

B4 Mortonf, A, L., Utopia Engleză, Editura de stat pentru literatură politică, 1958

35 Moskowitz, Sam, Explorers of the Infinite, The World Publishing Company, 1963

36 Nagl, Manfred, Science Fiction în Deutschland, Tubinger Verei- nigung für Volkskunde, E. V. Tübingen Schloss, 1972

37 Nexrdon, Pierre, Sir Arthur Conan Doyle, Vhomme et Voeuvre, Paris, 1964

38 Rogers, Alva, A Requiem for Astounding, Advent: Publis hers, 1964

39 Rosny Aine, J.H., Les autres vies et les autres mondes, Georges Cres et Cie, 1924

40 Rottensteiner, Franz, Ordnungsliebig in Weltraum: Kurd Las- switz, Polaris, 1, Insel Verlag, 1973

41 Sadoul Jacques, Histoire de la science fiction moderne, Albin Michel, 1973

42 Valery, Paul, Variete, Editions Gallimard, 1924.

43 Versins, Pierre, Outrepart, Editions L'Age de l'Homme, 1971

44 Versins, Pierre, Encyclopedic de Vutopie, des voyages extraordi- naires et de la science fiction editions L'Age de l'Homme, 1972

45 Weber, H. Preface la VAutre Monde de Cyrano de Bergerac. Editions Sociales, 1959

46 Wells, H. G. Seven famous novels, Alfred A. Knopf, New York, 1934

47 Wollheim, Donald, A. The Universe Makers, N. Y. Harper and Row, 1971

4? 8 *** „La Belgique fantastique avant et apres Jean Ray”, 28 c. On- tes bizarres et surnaturels choisis et presentes par Jean- Baptiste Baronian, Andre Gerard, 1975

CUPRINS

Edgar Allan Poe Știri senzaționale prin express, via Norfolk! (Traducere de Ion Vineanu)... \$ J. H. Rosny Aine Xipehuzii (Traducere de Ion Ho- bana) 30

H. G. Wells Oul de cristal (Traducere de B. Bereanu) 65 Kurd Lasswitz Cum l-a răpit diavolul pe profesor

(Traducere de I. M. Ștefan) 92

Jules Verne Eternul Adam (Traducere de Ion Hobana) 120
Maurice Renard Ceața din 26 octombrie (Traducere de Ion Hobana) jqq

Jean Ray Psaltirea din Mainz (Traducere de Ion Hobana) ' . >...
209

A. Conan Doyle Când a răcnit pământul (Traducere de Al. Ștefănescu-Medeleni) g48

Aleksandr Beleaev În abis (Traducere de Igor Blok) 288
Stanley G. Weinbaum Odiseea marțiană (Traducere de Ion Hobana). · «.,.» · ^Qg

Bibliografie · B < ■ * « «■ s t 347

1 Lett Precurseurs de Ninive (Precursorii Ninivei) de B. Dessault. Ediție în 8. Calmann-Levy. În interesul cititorului, am convertit în limbaj științific modern extrasul din cartea lui Bakhun, care urmează (n.a.).

1 Muzeul Kensington din Londra și dl. Dessault însuși posedă câteva rămășițe minerale, întru totul asemănătoare celor descrise de Bakhun, pe care analiza chimică a fost incapabilă să le descompună și să le combine cu alte substanțe și care nu pot să intre, drept urmare, în nicio nomenclatură a corpurilor cunoscute (n.a.).

1 În capitolele următoare, scrise la modul general narativ, urmăresc îndeaproape traducerea literală a d-lui Dessault, fără a respecta, totuși obositoarea împărțire în versete și repetițiile inutile (na.).

1 Din aceste cuvinte, trebuie să conchidem că în momentul în care acest jurnal va fi scris, sistemul solar va cuprinde mai mult de opt planete și că omul va fi descoperit deci una sau mai multe dincolo de Neptun (n, a.).

* Aluzie la melodrama muzicală Pierrot lunar a compozitorului austriac Arnold Schoenberg (\$874—1951) (n.r.).

1 Foarte bine (lat) (n.r.).

1 În mitologia romană, una dintre cele mai vechi divinități, protector al porților, zeul începutului și sfârșitului (reprezentat, de aceea, cu două fețe), căruia îi erau închinată prima zi a fiecărei luni, și prima lună a anului.

1 Jacques Callot (1592—1635), gravor și desenator francez, talent îndrăzneț și fantezist, maestru al acvafortei (ciclul Mizeriile războiului) (n.r.).

1 lese (lat.).

1 Cartier ele periferie londonez, '